UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

PRESENTED TO

THE LIBRARY

BY

PROFESSOR MILTON A. BUCHANAN

OF THE

DEPARTMENT OF ITALIAN AND SPANISH

1906-1946

Lluis M.ª Soler y Teròl

Peròt Ròca Guinarda

ITALIA-ESPAÑA

GUÁRDESE COMO

JOYA PRECIOSA

EX-LIBRIS
M. A. BUCHANAN

Mil Buchman

PEROT ROCA GUINARDA

B
R

3

LUIS
LLUIS M.ª SOLER Y TERÒL

PEROT ROCA GUINARDA

HISTÒRIA D' AQUÈST BANDOLER

ILUSTRACIÓ ALS CAPÍTOLS LX y LXI, SEGONA PART, DEL «QUIXÒT»

486041
16. 2. 49

MANRÈSA: Impremta de Sant Josèp.
ANY 1909.

Es propietat del autor.

AB LLICENCIA DEL ORDINARI

A MON PARE

EN LEÒNCI SOLER Y MARCH

Y A LA MEMORIA DE LA MEVA MARE

N' AMPARO TERÒL Y CUCURELLA

PROLEG

En los capítols LX y LXI de la segona part del «Quixòt» aparèx en escèna un bandoler catalá, *Roque Guinart,* qui acompanya a *D. Quijote* a Barcelona, y li mòstra la grandèsa de la ciutat. Aquèst personatje no fou una invenció de Cervantes, sino que va viure en aquèlla època. Son veritable nòm era PERÒT RÒCA GUINARDA.

En lo present llibre estudio la vida d' aquèst hòme, quasi per complèrt desconeguda. Seguint les seves passes veurèm a Catalunya atravessant una crisis profonda. Veurèm al pòble fòrt, dividit en lluytes polítiques, que s' estengueren a tots los paisos de la antiga Confederació.

Lo bandolerisme d' En Ròca Guinarda va durar dèu anys. Desde 1602 fins a últims de 1611. Será curiós sapiguèr qui era aquèst hòme, lloat tantes vegades per Cervantes. Va intervenir en molts acontexements de la seva pátria, que es impossible presentar aquí en resúm. Al final d' aquèsta història hi ha un índecs, ab los nòms geográfics y de persones que hi surten.

Un dia 'm va demanar un amic: «Còm se 't va ocorre l' escriure aquèst llibre?» Hèus aquí la respòsta. En 1904 me va donar lo meu estimat pare un voluminós lligall de datos inèdits sobre la vida del bandoler Ròca Guinarda; ell los havia recullits vint anys enrera. Lo pensament de la òbra es seu, y la majoria dels documents també. Jò vatj continuarla, visitant comarques y pòbles, oint ses tradicions y fent nòus escorcolls en los arxius de Catalunya, especialment en l' arxiu de la Corona d' Aragó; aont me donaren tota mèna de facilitats los senyors D. Francisco de Bofarull y D. Eduard González Hurtebise.

Pel abril de 1905, ab motiu del III centenari de la publicació

del «Quixòt,» vatj presentar mon treball al concurs de la Universitat de Barcelona, essent honrat ab la aprobació del jurat, compòst de senyors Catedrátics, y ab lo prèmi ofèrt pel Rector senyor Barò de Bonèt; llegintne jò un capítol en lo Paraninf de la Universitat, lo dia 9 de matj de 1905. Lo meu manuscrit va quedar recòndit en la bibliotèca de Filosofia y Llètres, fins que ananthi un dia, al cap de très anys, vatj tornar a llegirlo. A la meva vista va reaparèxer la història del bandoler. La traduí al catalá y fou estampada.

Pròbes documentals

Barbará. — Arxiu Parroquial. *Inventari del castell.*

Barcelona. — Arxiu de la Corona d' Aragó. Registres 5199, y 5202, fins al 5213, *(Curiæ)*; *Dietaris*, de la Diputació y de ses delliberacions, dels *triennis de 1605 a 1608* y *de 1608 a 1611*. Registres 5187, 5188, 5189 *(Sententiarium)*; Reg. 4864, fins al 4871, *(Oficialium)*; Reg. 4890, fins al 4894 *(Diversorum)*. Lligalls 760, 761, y 836, fins al 847; 606, 607, 702, 708, 709, 747, 760; 948, al 955; 769, 770. Registres 4948, al 4951; 5271, al 5277; 5043; Reg. 5236, fins al 5250.

Arxiu Municipal. *Registre de llètres missiues* de 1607 a 1610. *Cartes reals* de 1604 a 1630. *Rubrica* Bruniquer.

Arxiu de la Audiència. Lligall: *Alzina: 1 a 18.*

Arxiu de la Vegueria. Lligall. *De 1609 a 1621.*

Arxiu de la Batllia del Real Patrimòni. Plèg: *1610-n.º 2-A, m.*

Bibliotèca de la *Academia de Buenas Letras* (manuscrits) *Dietaris* per micer Hieronym Pujades.

Cardona. — Arxiu Parroquial. Llètra *al Sr. Governador de Catalunya* (14 de setembre del 1610).

Cervera. — Arxiu Municipal. Llètra del agutzir de Santa Coloma de Queralt al comú de Cervera. (Setembre de 1610).

Girona. — Arxiu Municipal. *Manual d' Acords, 1609.* Llètres esbarriades.

Manrèsa. — Arxiu de la Sèu. Denuncies devant de Sotsveguer y de l' algutzir Castellarnau. Plègs: *Denuntiario Rocha Guinart.*

Arxiu de la Céquia. Procés ab motiu de *l' atreviment* de 'N Jaume Alboquers.

Arxiu Municipal. *Registres de llètres, de 1609 a 1621.*

Mataró. — Arxiu *de la Comunitat de Santa Maria de Mataró.*

Moyá. — Arxiu Parroquial. Arxiu de la Comunitat.

Oristá. — Arxiu Parroquial. Llibres de babtismes, testaments, etz.

Prats de Llussanés. — Arxiu Parroquial. *Manual de documents varis, 1600 a 1621.*

Sant Joán de les Abadèsses. — Arxiu de la Col-legiata. Váries denuncies esbarriades.

Arxiu Parroquial. Llibres d' Obits.

Taradell. — Arxiu Parroquial. *Llibres de matrimònis* y *de testaments de 1609 a 1671.*

Tarragona. — Arxiu Municipal. *Llibre del consolat dels magchs m. Miquèl Joán Doms m. Gabrièl Salvador* y *m. Gabrièl Pòns, folis 33 y 44.*

Terrassa. — Arxiu Notarial. Comptes de gastos fets perseguint al Ròca Guinarda.

Tona. — Arxiu Parroquial. Noticies del rector Rnt. En Josèp Bojons.

Vich. — Arxiu Capitular. *3 D. — Procés còntra la Rnt. bisbe Dòn Francisco Robuster.*

Arxiu de la Vegueria. Procés *Contra Parot Rochaguinarda per esser anat aquadrillat en lo terme de Roda.*

Arxiu Municipal. *Cartas enviadas de 1603 a 1614. Cartas* (rebudes) *de 1606 a 1612.*

Vilalleons. — Arxiu Parroquial. Llibre: *De lo succehit en las entradas dels francessos, etz.* Ab nòtes marginals. (sigle XVII).

Bibliografia

Antòni Elias de Molins.—*El bandolero Roque Guinarda. Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, n.º 4.* (Madrid 1897).

Ramon Corbella.—*Nòus datos sòbre 'l cèlebre bandoler Peròt Rocaguinarda. La Vèu del Montserrat.* (Vich 1902).

Pau Parassòls y Pi.—*Nyerros y Cadells. Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona,* volum III. (Barcelona 1880).

Joán Antòni Pellicer.—*Comentarios al Quixote.* (Madrid 1797).

Diego Clemencin.—*El Quijote comentado*, volum VII. (Edició de la *Bibliotèca clásica*, Madrid 1894).

Leònci Soler y March.—*Bibliotèca Històrica Manresana*, volúm I. (Manrèsa 1897).

Lluís B. Nadal.—*Episcopologio de Vich.* volum III. (Vich 1904).

Eduard González Hurtebise. — *Historia de S. Feliu de Guixols,* (inèdita).

Joaquim Sarrèt y Arbos.—*Lo Sometent de Manrèsa y son districte.* (Manrèsa 1895).

Fidèl Fita.—*Roque Guinarda. Crònica de Manrèsa*, n.º 150. (Manrèsa, 13 setembre 1868).

Llorèns Sallent y Gotés. *Sant Johan de Matadepera.* (Barcelona, 1897. Imp. d' Henrich y C.ª).

Francisco de los Santos.—*Quarta parte de la Historia de la Orden de San Jerónimo.* (Madrid, 1680. Imp. de Bernardino Villa-Diego).

Jaume Villanueva.—*Viaje literario á las iglesias de España.* (Valencia 1821).

Lluís M.ª Soler y Teròl.—*De lo que sucedió á D. Quijote en su entrada en Barcelona. El Noticiero Universal,* n.º 6.147 (Barcelona, 1905),

CAPÍTOL PRIMER

Nyèrros y Cadells.

L'òdi dels vells partits polítics de nyèrros y cadells va renovarse en la segona mitat del sigle XVI. Va pèndre una nòva orientació, devenint general a tota la Catalunya. Una de les figures mès populars fou En Peròt Ròca Guinarda.

En la llarga història de bandolerisme, que tenen tots los paissos, si fa o no fa 's vèuen los metexos fets, que fonamenten les discòrdies; y desaparèxen quan circunstáncies escepcionals, còm una guèrra en defènsa de la pátria, demana l'esfòrç de tothòm, y la unió mès absoluta. Es lo que va passar a Catalunya. Son origen dèu cercarse en qualques centúries anteriors, en les lluytes de les nòbles cases dels Nyèr y Cadell, de la Cerdanya (1). Los Cadell eren propietaris a Puigcerdá de la casa dita actualment de «la Masièta»; tenien la baronia d' Aransa ab sa «torre de Cadell»; eren senyors

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 846. En un memorial, ab data de 1614, dirigit pel veguer de Cerdanya al rey Felip II, se diu lo següent: «...Accepté el officio de veguer sobre dicho para el qual no se hallava perçona a proposito que lo quisiese acceptar, no tan solamente *por ser el dicho condado el original de las parcialidades y bandos de Nyer y Arceguel que tiene dentro de si,* pero tambien por estar los animos de los habitantes en dicho Condado tan encendidos y travarse tan de ordinario pendencias y rinyas, y averse sucedido tantos escandalos y la gente mas aventayada verse tan metida en ello...» etz. En lo capítol XVIII copio, sencèr, aquèst document; es inèdit, còm ho son tots los que cito o copio en aquèsta història, indicant de quin arxiu procedèxen.

d'Arsèguel y de Prullans, etz. Dominaven molt en les valls de Queròl y del Segre, en son pas per la comarca d' èntre Cerdanya y l' Urgell.

Lo pòble de Nyèr, ab son castell senyorial, se tròba apròp de Olèta, en la vall de Mantèt, que pertany al Còll de la Madona; s' estenia, l' influència de sos senyors, ben endins del Rosselló. En l' Edat Mitjana començaren les qüestions, que tant de mal havien de fer ben promte. No va ser la Plana de Vich lo bressòl de les discòrdies: la guèrra de Torelló dèu èsser prèsa còm a resultat y conseqüència de les de Cerdanya, y còm a un dato mes pera fer la seva història.

S' ha de fer una aclaració respecte al nòm dels combatents. Avans, la paraula *bandoler,* tenia diferenta significació de la que ara té. Se dèyen *bandolers* los quins seguien un bándol, o sia un un partit, les aspiracions d' un pòble. Avuy se prèn la paraula *bandoler* en un sentit degenerat; ha perdut sa primitiva significació. Ara es equivalent a *lladre* (1).

En l' any 1296 s' aumentaren les diferències eczistents èntre la casa de Montcada y 'ls bisbes de Vich. Los Montcada tenien la jurisdicció del castell y pòbles de la vall de Torelló, mes eren feudataris del bisbe de Vich; lo qual estava esposat a les seves ambicions (2).

En 1209 no l'havia volgut regonèxer Guillèm de Montcada, còm tampòc lo vescomte de Bearn, alguns anys després, fins que 'l sant

---

(1) En totes les llengues passen aquèsts cambis. Hèus aquí un eczemple tret del castellá. Avans la paraula *retrete* era equivalent al *boudoir* francès. Avuy ha degenerat.

Nyèrros y cadells tenien a gran honra 'l dirse bandolers. Anirèm descubrint moltíssimes personalitats catalanes que prenien aquèst nòm. En los documents oficials de vegades se 'ls tracta de lladres; lo qual no es estrany, perquè en les guèrres se sòl insultar als enemics.

(2) D. Pau Parassols y Pi. *Nyèrros y Cadells*. Vègis també l' important discurs de D. Celestí Barallat y Falguera.

Pare Alecsandre IV va intervenir en la qüestió. Mòrt lo dit viscomte, sa filla y herèua Guillèuma de Moncada maridá 'l 19 d' octubre del 1295 ab l' infant en Pere d' Aragó, germá de Jaume II, minvant aleshòres les revòltes. Mes a 30 d' agost de l' any següent morí l' infant En Pere, y sa viuda Na Guillèuma, dòna molt altiua, no sòlzament se declará independenta del bisbe Anglesòla mes es va fer mestrèssa dels seus béns y menaçá terriblement als pòbles que gosessin pagar dèlmes a la catedral de Vich.

Los de la vall de Torelló no volgueren subjectarse a unes mides tant ovolentes y arbitráries, y cumplint ab son llegítim senyor escropulosament juraren defensarlo, dòncs los era arribada la nòva que Guillèuma de Moncada havie manat fer armes còntra lo bisbe ab grans menaces. Ab éll s' aplegáren los nòbles senyors de Dosrius, Besòra, Orís, Malla y Montreal, y quasi al ensèmps se van decantar pel bándol contrari los habitants de Manlleu, vasalls del comte de Centelles amic y fautor de Guillèuma, los Sabassòna y Altariba.

En Bernat Cadell, era quèfe dels partidaris de la Moncada y per axò los hi dèyen a sos seguidors «los cadells de la Moncada;» y manava la gent del bisbe son parent En Gilabèrt de Nyer.

Ses primeres brègues foren a Sant Martí Sescorts y en lo torrent de Camporat, ab lluytes may interrompudes qu' eren la desgrácia de la tèrra, fins que 'l rey en Jaume II qu'havie de succeir a Guillèuma de Moncada, al vèure l' increment de les parcialitats, li maná resolut, ab llètra del 10 d'agost de 1297, que no passés avant en les seves pretensions. Obeí Guillèuma per pòc temps y tornant a Torelló ab los partidaris del comte de Foix que tenien alçada tota la montanya, se tancá a l' iglésia parroquial y enderrocá 'ls edificis dels voltants. Se crèya ab fòrces suficients pera vèncer sos enemics, mes axò fou la seva desgrácia. Bòna part dels cadells vejeren ab disgust l' arribada d' heretjes y váren traspassarse al partit dels

nyèrros ab son metex capitá; y malament los hi haurie anat als cadells de la Moncada en l' iglésia de Torelló si 'l rey En Jaume no hagués intercedit devant lo bisbe Berenguer de Bellvís pera que llevessin lo siti sos victoriosos nyèrros. Aquèlla cèlebre dòna torná encara a avalotar los pòbles y morí en agost de 1312, regonexent a darrera hòra ses injustícies y humiliantse per mèdi del comte de Foix devant son rival lo bisbe de Vich.

Va continuar la guèrra ab los Orís, Montreal y altres en 1398. Y en 1531 es devení un fòrt topament èntre uns y altres en lo terme d' Ogassa y en lo llòc dit la «sepultura dels nyèrros» quins foren vençuts pels cadells. No fan molts anys que encara es trobaren tròços de llances y altres armes d' aquèts combatents.

Qualques cançons, que ficsament no's pòt dir als anys que's referèxen, citen alguns pòbles que s'embolicaren ab aquèstes guèrres; y diuen: «En Sant Pere Bullfarines — Esclatats en Sant Vicènts — En Torelló pèsca llunes — En Manlleu tots son cadells — Malhaja la cadellada — que per tot lo món se parla — Que son una vil canalla.» Era ademés conegut allò de que: «A Calella son cadells — Y a Pinèda malaganes.» O bé en altres llòcs: «A Santa Cristina nyèrros — A la vall d' Aro cadells.» (1)

Un Dietari del arxiu de Puigcerdá, fet a últims del sigle XVI, diu que l' arquebisbe de Tarragona va anar, en 1526, a defensar la Cerdanya còntra la reyna de Navarra ab gran nombre de gent y cavallers principals, èntre 'ls quals hi eren Mossèn Cruylles y Mossèn Alemany «ab molts bandolers contraris en cara que ací estigueren com si fossen amichs.» Y també diu, referintse al any 1580, que Tomás Banyuls senyor de Nyèr, entrá en lo castell de Puigcerdá ab mes de

---

(1) *Reseñas, aclaraciones etc. Revista histórica latina.* (1 agost 1875) per l' autor citat.

xixanta bandolers y se 'n portá 'ls quatre prèsos qu' eren «quatre bandolers de la companya de Banyuls que havia pres Mosen Miguel Tort de Berga» (1) essent veguer de Cerdanya. Es curiós y digne de lloança lo patriotisme dels *bandolers*; y respecte a n' aquèst nòm ja he dit en lo pròpi significat que s' ha de pèndre.

En 1592 En Joán Cadell lluytá terriblement en son castell de Arsèguel y prompte va ésser près y enderrocat per órdre del Virey de Catalunya, «perque s' hi feya fort ab molts altres bandolers» (2) Desde aquèsta època aumenten de debò les parcialitats contribuinthi 'ls esfòrços y gran empènta donada per alguns bandolers anteriors. Axís, recòrdo havèr vist lo nòm de 'N Bartomeu Camps mòrt lo 4 de juny del 1565; del Morèu Palau près a Igualada en 1573 ab xixanta quatre companys èntre mòrts y capturats; y del Montserrat Poch sentenciat a mòrt en 1576. (3) També es distingiren per son podèr y fets originals En Pere Planes, lo famós desafiador de Manrèsa (4) y 'N Joán Palmeròla qui aná per Catalunya «ab molt gran quadrilla de bandolers acompanyat,» morint en mans d' En Pere Oliba, a Prats de Llussanés. (5)

Lo castell d' Arsèguel fou qui duye tot lo pès de la lluyta de la família que n' era propietária, còntra 'ls nyèrros: al mènys en éll hi tingueren son principi, que axís ho diu lo document dalt citat, esplicant que 'l Comtat de Cerdanya es molt avalotat per raó d' ésser

---

(1) Vèjis l' interessant treball de D. Josèp M.ª Martí y Terradas y 'ls de M. Allard.

(2) Arxiu Municipal de Barcelona, *Rubrica Bruniquer*.

(3) Item. Item.

(4) Arxiu Municipal de Manrèsa. Vèjis un quadro que hi ha ab un desafiio «contra tots los ciutadans.»

(5) Arxiu Parroquial de Prats de Llussanés. *Manual de documents váris, 1600 a 1649*.

originári dels bándols de Nyèr y d' Arsèguel. Tots dos aumentáren moltíssim desde la defènsa de 'N Joán Cadell (1) son gran propagador, invadint per complèrt la Catalunya. Quasi en lo metex any váren ser duts a Vich altra vòlta y als pòbles de la Plana.

La situació empitjorave sènse trobarse l' oportú remèy en llòc; o millor dit ningú volie trobarlo, los combatents per ses venjanses, los pacificadors per alta raó política.

Les còlles de bandolers es fèyen ací còm també a França, y travessant la frontera s' aplegáven en los llòcs convenients pera resòldre ses antigues qüestions.

Pels vòls del 1600 trobarèm bandolers còm aquèll que 'ns descriu en Jacme Ròig referintse a temps anteriors: «Sortí del lit — y mitj garit — jo men partí — a peu aní — en Catalunya — hont fiu ma punya — que un cavaller — gran bandoler — d' antich linatge — me pres per patge.» (2) La política tenia terribles divisions y nyèrros y cadells representaven en tot Catalunya dues oposades tendències.

Quines eren? Jò no se si s' endevinarán avans d' acabar la lectura d' aquèsta història. Després de lo molt que s' ha discutit sobre aquèst punt, encara no está definitivament resòlt. Pòtser aquèsta història del bandolerisme de Ròca Guinarda servèxi pera contribuir a descubrirlo y per axò 'm callarè fins al cap de vall del llibre. Per

---

(1) En pròva de lo que he dit a la primera plana copio les següents ratlles del savi D. Pròsper de Bofarull: *No se ha podido hallar ni un sólo documento que dé noticia del orígen y objeto de estos dos bandos ni que mencione siquiera á sus individuos sino con el nombre de ladrones* y *bandoleros ó malhechores.* No era aquèsta sa significació. Successius treballs han vingut a dir qualque còsa d' història dels bándols, còm lo del P. Parassòls; y altres l' han endevinat ab referències de incidentals documents; essent resumits per En Barallat, quin discurs eccelent, té, no obstant, grans equivocacions.

(2) *Spill o Libre de les dones.*

ara n' hi ha pròu, ab fer memòria d' aquèstes eczactes afirmacions de 'N Mèlo fetes arrán de dits disturbis, de gran importáncia, conexent a son autor y al temps en que escrivie.

Diu axís: *Los dos famosos bandos de Narros y Cadells* (son) *no menos celebrados y dañosos á su patria que los Güelfos y Gibelinos de Milan, los Pafos y Médicis de Florencia, los Beamonteses y Agramonteses de Navarra y los Gamboynos y Oñasinos de la antigua Vizcaya.*

CAPÍTOL II

Naxement de 'N Ròca Guinarda. — Notícies de sa família. — Sa estada a Oristá. — Descripció del mas. — Lo que diu lo pòble. — La llarga mina. — *En «Peròt» marxa a Vich pera apèndre un ofici.*

A Oristá, pòble de l' antiga vegueria de Vich, nasqué lo 18 de desembre del any 1582 En Pere Ròca Guinarda, fill de 'N Joán y de Na Caterina, rics propietaris del mas de son nòm. Fou batejat al endemá essent padrins M. Arxer, rector de Sant Feliu Sasserra y Beneta Bach d' aquèlla parròquia de Sant Andreu.

La dita casa era aleshòres de les millors del pòble, segurament la millor fòra dels grans casals del Bach y la Quintana. Avuy encara 's nòta sa antiga riquèsa, mes aviat per la distribució interior del edifici que per son aspecte ecstèrn, no gayre pretenciós y de curtes mides. Es la que 's mòstra en los presents gravats, trets per les dues bandes, de sòl-ixent y ponent, pera mes claretat. Ací va nèxer l' hèroe d'aquèsta història y ací va passarhi los anys de sa infantèsa, essent per consegüent curiosa la conexènsa d'aquèts llòcs.

La casa «de la Ròca Guinarda» se tròba a la vòra del *Cingle dels très còdols* y junt al de son metex nòm, qu' es continuació del anterior. En aquèll temps, era tota voltada de bòscos; y si ara — còm ja fa anys se ve fent — aquèts han desaparegut, hi queda la

complèrta y misteriosa solitut, sènse ombres, donant un efecte estrany, quan al mitj del dia se contemplen los munts de runes propers, escalfats pel sòl del estiu, que no pòt donar vida nòva a n' aquèts llòcs ensopits y silenciosos, qu' avans eren lo centre d' estraordinaris moviments, còm conten les tradicions del pòble.

Obèrta la pòrta de la casa y bòy pujada la escala que en lo pati 's tròba, s' entra a la «sala del cap de la escala», que 's feye ser-

ORISTÁ. — Casa de la Ròca Guinarda. (Sol-ixent).

vir de menjador. Ere la principal habitació, aont donaven totes les áltres, adornantla ab ses artístiques pòrtes. Hi havie al mitj una gran taula ab una caxèta, dos bancs llargs a cada cantó y un de mes petit devant la cuyna. Aquèsta es bastant espayosa, y segons un inventari, hi havien a dintre un llum, una pala, unes molles, una taula ab sos bancs corresponents y altres efectes que se supòsen. Ademès, bòy ficat en un clòt que feye la parèt, hi havie un boga-

der de petites dimensions. Seguint pel indrèt de la sala s' èntra a una curta exida que dona a les tines y prempses y a sota hi ha lo celler, bastant gran, més no gayre ben provist de botes, ni altres utensilis, segons conta lo dit inventari, (1) degut a que no consideraven a Oristá còm a gayre bòna tèrra de vi. En cambi lo bestiar era nombrós y se sembraven bòns blats.

ORISTA. — Casa de la Ròca Guinarda. (Ponent).

La pòrta ací dibuxada representa la entrada a «la cambra den Rocha», que tenie a dintre un llit, dues cadires, très caxes «ab la roba de la mestrèssa» y penjats a la parèt alguns pedrenyals ab ses xarpes. Les altres cambres de damunt la sala, aont hi havie un pe-

(1) Arxiu Parroquial d' Oristá. *Inventari de la casa y bens de Cebria Rocha Guinarda pres a instantia dels tutors y curadors qui son Montserrat Cabanas, etz.* — 1614.

tit pis, avuy quasi del tot ensorrat y altres departaments, no cal seguirlos. N' hi ha pròu ab fer memòria de qualsevòl pagesia bòna y antiga, pera endevinar aquèsta d' Oristá. La «cambra de 'N Ròca», còm a la millor, serie la de 'N Joán y Na Caterina, los amos aleshòres del mas. Son fill En Pere no era l' herèu, sino que aquèst se dèya Cebriá; y En Pere era lo quint dels germans (1) y l' únic de qui se pòt dir que va passar ben be a l' història, dòncs poquètes còses se saben dels altres. Hi ha algún indici pera crèure que sa

---

(1) Arxiu Parroquial d' Oristá. Grácies a la admirable classificació d' aquèst arxiu feta pel Dr. D. Josèp Bach Xicoy, (qui ademès me proporcioná algún important dato del assumpte) y al zèl ab que 'l guarda l' actual ecònomo lo molt erudit Doctor D. Andreu Mayor, ha sigut còsa fácil trèure totes les notícies que inclòu de la família Ròca Guinarda. L' arxiu d' Oristá es un dels arxius parroquials mes rics que conèc, degut en gran part a que en l'any 1655 no'l tocaren gayre los francèsos, quan varen cremar quasi tots los dels pòbles propers. Ting feta la genealogia de la família Ròca desde principis del sigle XIV ab algunes omissions, essent complèrta desde les darreries del sigle XVI, y començant per en Joan Ròca Guinarda. Aquèst va casarse ab Na Caterina y tingué set fills còm está dit, ab lo següent ordre: Magdalèna, qui fou batejada lo 20 de febrer de 1574; Cebriá, lo 8 de juny de 1575; Joán, 22 de janer del 1577; Marquèsa, lo 26 de janer del 1581; PERE, lo 19 de desembre del 1582; Aldonça; lo 7 de desembre del 1584; y Caterina; lo 14 de matj del 1593. La partida babtismal d' En Peròt Ròca Guinarda, diu axís: «A 19 de dit mes (desembre 1582) fonch batejat Pere, fill de Joan Rocha Gui[n]arda y de Caterina muller sua. Foren padrins lo Rnt. Sr. M. Arxer, rector de Sant Feliu Sessera y padrina Beneta Bach de dita parroquia.»

La família Ròca Guinarda ha sigut sempre molt nombrosa y fora massa llarg escriure 'ls nòms dels que van nèxer en lo mas. N' hi ha pròu ab conèxer los qui s' hi van quedar, o sie 'ls herèus que 's trasmeteren la propietat de pares a fills. Després d'En Cebriá ve En Francèsc, batejat lo 27 de setembre de 1604; Josèp, lo 3 de juliòl del 1633; Pere, lo 1 de juliòl del 1666; Ramon, lo 1 d'octubre del 1699; Pere, lo 15 d' agost del 1736; Manuèl, lo 26 de janer del 1761; Joan, lo 18 de juny del 1798. Aquèst se va casar ab Ròsa Mas, essent la primera vegada que's diu lo nòm de la dòna, que segons la costum prenia 'l del marit que en aquèst cas es un nòm compòst. He vist les partides babtismals de sos fills Joan, del 18 de desembre del 1819, y Manuèl, de 20 d' agost del 1829 No se si van tindre mes fills, perque jò al arribar ací váreg plegar la fèyna de registrar partides. Axís y tot, crec que l' herèu y darrer amo del mas de la família Ròca, fou en Joan Ròca Guinarda qui 's va vèndre 'l mas en 1897. L' últim descendent d' aquèsta família viu ara a Porreig y 's diu Josèp Ròca Guinarda y te una germana casada a Sant Feliu Sassèrra ab En Josèp Fuster.

germana Magdalèna va ferse mònja, ingressant en lo convent de Pedralbes, vòra Barcelona. Tenia très germanes: Marquèsa, Aldonça y Caterina. Na Marquèsa va maridar ab Valentí Esteve Dordal; l' Aldonça ab Montserrat Cabanes, pagès d' Olòst; y la Caterina restá donzella. Respecte a n' En Joán, qui venia al darrera d' En Cebriá y era mès gran que En Pere, va anar a Vich pera estudiar la carrera eclesiástica. En lo mas s'hi estaven, ademés del herèu Cebriá, En Peròt y ses germanes petites, còm en aquèst temps ho era també ell. Va passar los anys de sa infantèsa jugant pels camps vòra *la crèu de la Ròca Guinarda* y *Biules*.

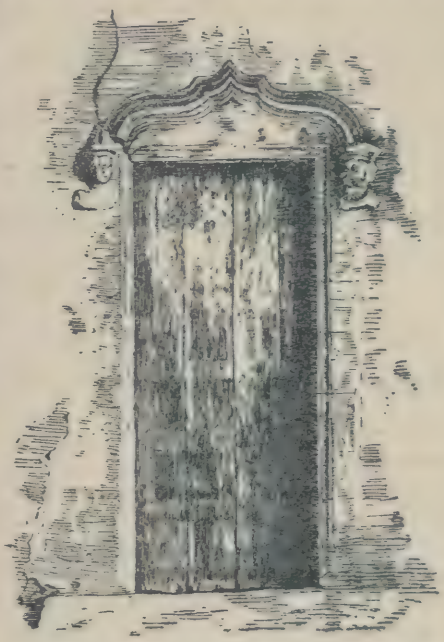

ORISTÁ.—Casa de la Ròca Guinarda. Pòrta interior. *(Dibuxos de D. Francisco Cuixart).*

Cal aclarir lo nòm del futur bandoler. De repetirlo tantes llengues se 'l variá en sa pronunciació y escritura. Seguint una antiga costum a casa seva varen començar a dirli *Peròt*, en contes de *Pere*. Axò no tenia res d' estrany. Al qui 's dèya *Joán* sovint se 'l cridava *Janòt*. Avuy dièm *Perèt*, *Joanèt* etz. Lo nòm de linatje, *Ròca-Guinarda*, es un nòm compòst; y pòt escriures, igualment be, junt o separat. A Sampedor, en lo *Serrat dels mòrts*, hi ha una ròca que 'n diuen *la ròca guinarda*; y de les ròques que hi han al cap de munt del *Cingle dels très còdols*, d' Oristá, prengué son nòm aquèlla família. Lo

pòble diu: «*Casa de la ròca guinarda*». Per ésser més curt se dèya de vegades *Ròc Guinart;* d' aont tregué Cervantes son *Roque Guinart*, còm quasi tots los escriptors castellans que no 'l sabien; Cervantes en una comèdia havia escrit *Roque Guinarde* (1). En algunes bandes de Catalunya dèyen y diuen *Ròca Guinart;* es una varietat sènse importáncia. La paraula *Rocha* ab la modèrna ortografia s' escriu *Ròca*, ja que no varia sa pronunciació; y jò crèc que dèu escriures separada del *Guinarda*, o unida tot lo més ab una rallèta. Essent axò indiferent, fentho de la manera contrária ens allunyèm del *Roque Guinart;* se desfigura lo nòm de *Peròt Ròca*, còm veurèm escrit en alguns documents; y 's contradiu a la majoria dels escriptors d' aquêll temps; havènthi de tanta nomenada còm lo jurisconsult En Lluís de Peguera, los historiadors Jerònim Pujades y Esteve Gilabèrt Bruniquer, y lo poèta Vicènts Garcia, rector de Vallfogona. Tots aquèts escrivien *Rocha Guinarda* o *Rocha Guinart* (2).

---

(1) *La Cueva de Salamanca*, comèdia de Miguel de Cervantes Saavedra.

(2) Escrivintse *Ròcha* o *Ròca* s' ha d' escriure també *Guinarda,* y no pas *Guinart.*

TESTAMENT DE CEBRIA ROCHA GUINARDA PAGES DE LA PARROCHIA DE SANT ANDREU DE ORISTA.—Als 7 de mars de 1614. En nòm de Deu sia y de la vmil vèrge Maria, amen.—Sabria Rocha Guinarda, estant impedit de malaltia corporal y ab integre y bona memoria vol y ordena son testament y vltima voluntat en ma y poder meu de mi Jaume Catus pe. y vicari de la jsglesia parrochial de Sant Andreu de Orista y com a substitut del sr. Doctor Montserrat Riera rector de dita jsglesia de Sant Andreu de Orista bisbat de Vich y estant ell absent y es lo seguent.

P.º Fas Curados m.ª Toni Suizo Prevere y Montserrat Cabanas y Valenti Dordal cunyats meus.

A mes dexo al altar de Sant Andreu de Orista sinch sous y sinc altras al altar de nostra Sra prop de dit altar de Sant Andreu y altres sinch altar del Roser y altres sinch als altres altars axi mateix.

Item dexo per ma anima vn trentanari despres de mon enterro en lo altar de nostra Sra del Roser y 7 misses de reposs.

Item vull y man que sia pagat lo sensal de mº Prades de la p. de Santa Maria que son de deu lliures de pensís quiscun any.

Item vull y man ques pague altre sensal den Serda de la carga de pensio de quinse lliures per quiscun any.

Aquèsta antiga casa te llegendes y tradicions pròpies dels castells roquers. Y al bandoler que hi va néxer se 'l recòrda còm a un hèroe. Diu lo pòble: «Hi ha una mina que comènça a dintre de la casa de la Ròca Guinarda y dona a mitja pendent del *Cingle dels*

Item vull y man ques pague altre sensal de Ntra Sra del Carme de Orista de pensio de deu lliures quiscun any.

Item vull y man ques done de mos bens a mon fill Cebria (?) cent vintisinch lliures per via de casament y sino volia ser casat que sen puga seruir per lo que volra o per via de pendre offici a coneguda dels marmesors, o, curadors.

Item dex y vull sia pagat per lo ques deya a monsen Cabanas per lo dot de ma germana Aldonsa Cabanas quem apar que no na rebudas sino quoranta lliures y lo dot son sent y vuytanta y no li ne pagades mes de aquexas coranta.

Item vull y man que sien pagades de mos bens desset lliures o devuyt a nen Valentí Dordal per part del dot de ma germana se trobaran en poder de m.º Serra de Sant Feliu.

Item dex vull y man se done de mos bens a Catharina Rocha Guinarda germana mia sent y sexanta lliures y les quals li dexo en lloch de dot sempre que 's casara.

Item dexo a carrech de anima a mon oncle que mire en cosas de la casa y servey y profit de mon fill Franeesch mon ereu y tambe lo dexo tudor del minyo adit piballe y Montserrat Cabanes a tots dos ço es al vn en absentia o malaltia del altre dexantlos a tots dos curadors de las personas y bens de mon fills.

Item vull y man sian pagats de mos bens a ma muller Jeronima Rocha Guinarda sexanta lliures les quals sexanta lliures ha seruidas per pagar carrechs y sensals y mals que fa la casa de la Rocha Guinarda y les apogues se trobaran en casa de m.º Alberch que me apar que son en poder de m.º Caluet not. de Vich.

Item vull que li sian pagades de mos bens a dita ma muller vint lliures que dona a mon jerma Joan Rocha lo estudiant per els que jo li deuia de comptes entre ell y mi.

Item vull y man se li sian pagades a dita ma muller quinse lliures les deu pera pagar en Serda y les altres sinch per fer treball en las vinyas.

Item vull y dexo li sian pagades de mos bens a dita ma muller xaxanta lliures.

Item dexo y vull y man que sia sustentada de mos bens a dita ma muller en casa o fora casa, en casa sempre que ella o fassa be en mes criatures mirant per son be y vtilitat de ma casa sent ella dona onrada com sempre vna dona de be ha de ser y sempre ques volgues casar tinga de tornar tot lo que li dexo en mon testament.

Item dexo a mon jermá lo m.º Joan sinquanta lliures les quals li dexaua ja mon pare.

Item dexo a Parot, jermá meu, vint sinch lliures.

Illegit lo dit testament en la dita casa de la Rocha Guinarda y foren testimonis Dominjo Mansa y Joan Crespí pages de dita p.ª de Orista».

Seguèx lo «Inventari de la casa y bens de Cebria Rocha Guinarda».—Arxiu parroquial d' Oristá. Lligall 49, plèc 14.—Vègis lo capítol XLI d' aquèst llibre.

très còdols. En *Perèt* Ròca Guinarda era molt perseguit. Quan l' anaven a atrapar se ficava a la mina y 's despenjava pel cingle ab una còrda». La novelèsca eczistència d' aquèsta mina ha donat mals de cap a la gent del pòble; l' han cercada ab detenció pels llòcs més sospitosos; diuen que per la part del cingle fora impossible entrarhi; s' hauria de escalar una montanya de ròques verticalment tallades. En Ramón Sala y Vilasèndra, actual amo del mas, va dirme: «No fa gayres mèsos que va venir un nòy, fill del propietari anterior anomenat Joán Bansells, per vèure si trobava la mina. Va trèure de una cambra de la casa algunes llòsses somogudes y descubrí un gran amagatall de pedra picada, sènse cap mes surtida que la qu' ell havia feta pel sostre. Continuá treyent llòsses del sòl del amagatall; y cavá a tèrra. Mes veyent que la tèrra era fòrta s' ho va dexar corre» (1). Váretj demanar un dia a n' En Joanèt, fill d' En Francisco Vilasèca: «Còm pogué fer En Ròca Guinarda una mina tant llarga?» Y 'm va respòndre: «Axò ray! Tenia pròu gent y aviat va havèr enllestit. Al Montsèny també hi va fer dues còves molt grans, que jò les he vistes y so estat a dintre».

La gent d' Oristá recòrda a son fill ilustre ab entussiasme. Lo presenta tenint les dues qualitats que fan mès populars als hòmens: un gran valor y una gran benignitat.

En Ramón Sala va dirme: «En Ròca Guinarda maná un dia als seus bandolers que ataquessin una casa. Ell va entrarhi primer de amagat, y va lluytar còntra tots, fentlos retraure». Un altre veí de Oristá (2) va dirme: «Una vegada, a can Pere Riera, hi havia molta

---

(1) En una part del *Cingle dels très Còdols*, anomenat *Cingle de la Ròca Guinarda*, y a dos centes passes de la casa, hi han, en una ròca, inscripcions y dibuxos, que pòrten la data del 14 d' agost de 1614. Ne parlaré ab mès detenció en lo capítol XLI.

(2) Sento no sapiguèr lo nòm del qui 'm va contar aquèsta llegenda. Recòrdo va dirme que a casa seva 'n dèyen per motiu «a cal Sant Pare».

gent armada. En Ròca Guinarda va entrarhi disfressat y va sentir que parlaven malament d' ell; y que 'l buscaven per matarlo. Ell que s' alça, trèu una espasa, y diu: «Jò soc En Ròca Guinarda!» Y tothòm va fugir» (1).

Era quasi un infant quan va començar a tenir qüestions ab los batlles d' Oristá. Va perseguirlo En Jaume Vilarovir (2); y després En Joán Puigrobí y son fill. Un germá d' aquèll, En Pere Puigrobí, va dir un dia al veguer de Vich: «Senyor: Mon germá y mon nabot son estats batlles de Oristá, y en lo temps que eren batlles perseguien algunes voltes al dit Rochaguinarda, per esser inquiet y obligat a la justicia» (3).

Pòc més pòt dirse de la seva estada a Oristá. Lo ric arxiu que hi havia a casa seva ha desaparegut (4). En Cebriá y En Peròt anaven sovint a Vich y prenien part en los avalòts de la ciutat. En Cebriá se 'n tornava al mas (5). En Peròt va acabar per quedarse a

---

(1) Va dirho en ses declaracions, quan se l' agafá, en 1606, a casa seva metex. Vègis la plana 64.

(2) En Ròca Guinarda va estar reyalment a can Pere Riera; y allí van perseguirlo los soldats del virrey. Vègis lo capítol IX d' aquèst llibre.

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 212.

(4) Vègis lo capítol IV d' aquèst llibre.

(5) Axò va passar al vèndres la casa lo darrer Ròca Guinarda, quan ja tenia 80 anys d' edat. Va comprarla junt ab lo mas, En Joán Bansells en 1897, mès va morir al cap de vuyt mèsos, segons diu una inscripció que son fill escrigué en la cambra mortuòria. Aquèst nòy era molt entremaliat y va cremar tots los papers vells que anava trobant per casa. Ell fou qui descubrí l' amagatall—al mènys sos pares no 'l sabien—mès a sota de les metexes llòsses somogudes, y damunt la vòlta del pis de sota, va trobarhi una gran caxa plena de papers y pergamins. L' agafá, se 'n pensá una de gròssa, y... dit y fet; tregué la troballa al mitj del era y va calarhi fòc, destruint la gran foguera, en pòcs moments, la història dels Ròca Guinarda..!

L' amo actual del mas, En Ramón Sala y Vilasèndra, va comprarlo lo dia 11 de janer del any 1902; y, còm que es hòme instruit, va sentir molt la criaturada del Bansells (a) Picotí, Lo Sr. En Sala ja havia tingut arrendada la casa per 5 anys als darrers Ròca Guinarda. En mitj del arrendament fou venuda al Bansells; y, mòrt aquèst, En Sala comprá lo mas a sa viuda.

Vich; son pare volia que aprengués un ofici; ell no 'n seguí cap, sinó que va ferse bandoler; ingressá en les tropes del nòble senyor En Carles de Vilademany (1).

En Peròt Ròca Guinarda era un hòme molt alt y fòrt. La gent que 'l vèya se 'n recordava bé de la seva figura. Alguns testimònis hagueren d' esplicarla en ses denúncies als veguers. Repetimne algunes. En Lleonart Prat, qui va vèure una nit a n' En Ròca Guinarda ab la claror de la lluna, diu: «Es un home gran y desbarbat» (2). En Pere dels Angles, qui 'l va rèbre a casa seva, diu: «Es un hòme gran, magre, de gran boca y poca barba, los mostatxos refilats» (3). Y En Francèsc Vilar, qui també va vèure al bandoler, diu: «Es un home espigat, prim, flach de cara, ab algunes rugues, ab poca barba, casi tirant a roig, qui portava un barret de molt bona talla, ab unes plomes quem par ni havie una de vermella que li cubrien lo sombrero, que portava unes mitjes vermelles, [sabates baxes], y vestit de un color que casi pardejava, de diversos colors» (4).

La majoria dels bandolers anaven molt elegants; fèyen molt de gòtj los sèus eczèrcits. En Ròca Guinarda vestia ricament, guarnits sos trajos de bandoler ab òr y plata, cinturons de pelux, jòyes y brodats. En la xarpa, que era una ampla faxa de cuyro, creuada d' esquèrra a drèta a sobre 'l pit, hi duyen dos o très pedrenyals penjats, que solien ésser de gran prèu.

---

(1) Un escriptor va dir: «Pedro Roca Guinarda era natural de Oristá, hijo de una acomodada familia, no noble como la hace un escritor moderno. Su amor demasiado vehemente á la viuda de su hermano mayor, la cual tenia un hijo hizo que su padre le echase de casa etz.»

Tot axò no es mès que una novèla. El germá gran d' En Peròt no va morir fins l' any 1614, y en aquèst temps, En Peròt era a Nápols, no comensant sino havènt acabat lo seu baudolerisme.

(2) Vègis la plana 73 d' aquèst llibre.

(3) Vègis la plana 119.

(4) Vègis la plana 131.

Avensèm algunes notícies de temps posteriors. Un pagès del Pònt de Cabrianes, Esteve Coromines, va dir al veguer de Manrèsa, que una nit, a la hòra del tòc d' oració, arribá a casa seva En Ròca Guinarda y sopá ab uns quans bandolers. Diu: «Me digué que comptás lo que havien gastat y jo li diguí que non volia res; y me digué quem dexás de axò, que ell me volia pagar; y axí me doná un dobló que jo li demaní» (1). En un altre hostal, al pagar lo gasto va donar 29 rals dient: «Que non tenia mes, y que ab altre ocasió lo satisfaria» (2).

En uns vèrsos que mes tard va dedicarli lo Rector de Vallfogona li dèya: «Ton valor insigne no s' ampara tras falsa mata ni traydora roca». Un historiador contemporani ens dirá aviat: «Lo Rocha Guinarda te alborotada Catalunya». En les batalles va anar sempre al devant de tothòm (3). Testimònis que 'l van vèure diuen: «Embestia ab grandíssima impetut». Als presoners que fèya 'ls donava desseguida llibertat.

L' entussiasme de sos partidaris arribava fins al fanatisme. Los pòbles cantaven «cansons en alabansa de Pere Roca Guinarda y en grans menyspreu de la autoritat real» (4).

Unes dònes que varen vèure a n' En Ròca Guinarda, a Avinyó, digueren: «Es un galant home ros» (5).

Dèya un cronista d' aquèlls anys: «Aquest Roca Guinart es estat lo bandoler mes cortés que quants ni ha aguts de molts anys en aquesta part: no composava, ni desonrava, ni tocava les iglesies, y Deu l' ajudá» (6).

---

(1) Vègis la plana 169 y la plana 170 d' aquèst llibre.
(2) Plana 207 d' aquèst llibre.
(3) Vègis la plana 216 y moltes d' altres.
(4) Vègis la plana 196 d' aquèst llibre.
(5) Vègis lo procés citat en la plana 298 d' aquèst llibre.
(6) Vègis lo document de la plana 340.

CAPITOL III

En Ròca Guinarda a Vich. — Sa intervenció en les lluytes polítiques. — Es nafrat sota 'ls marlèts del palau bisbal. — En quina casa vivia. — En Carles de Vilademany. — En Ròca Guinarda, capitá de bándols, se 'n va a les montanyes.

(1602)

En Carles de Vilademany era 'l capitá del partit nyèrro en la ciutat de Vich. A son costat figuraven també còm a directors, los germans Miquèl y Alecsandre Prat. En l' any 1602 En Ròca Guinarda pertenexia a n' aquèsta tropa; va ferse molt amic del capitá, y del fill del baró de Sabassona; aquí va conèxer a son gran amic Jaume Alboquers.

Los cadells havien seguit, fins a últims de 1601, la política dels Paratje y dels germans Domènech. En 1602 l' un se 'n havia anat a viure a Barcelona y l' altre era mòrt sobtadament. Va encarregarse de la direcció del partit lo bisbe En Francisco Robuster y Sala; y sòts lo pretecst de cèrtes pretensions de cúria hagudes ab los canònges y beneficiats, se formaren en l' element eclesiástic les generals divisions. En un llarg procés, (1) acusen los testimònis a son

(1) Arxiu Capitular de Vich. 3, D. *Procés contra lo Rt. Sr. bisbe Don Francisco Robuster y Sala* Hi han dues o très còpies. En aquèst procés, declaren: Salvi Bigues, Guillèm Pou, Antòni Bronsal, Francèsc Comella, Pau Vila, Pau Feu, Baltasar Pla, Joán Riquer, Jaume Badia, Antòn Illa, Antòn Vilanot, Jaume Alboquers, Jaume Calvèt, Sagimón Ribòt, Gaspar Graell, Joán Bròssa, Francèsc Vila, Riera y molts d'altres.

prelat, dient: «*Ses fet cap dels cadells yls defensa y sustenta, y també vol molt mal als dits canonges; ys creu que ses aderit a dita factió pera poder millor perseguirlos*» (1).

En aquèst procés se 'ns mòstra la figura del cèlebre bisbe pintada per sos enemics; lo qual s' ha de tenir molt en compte.

Diu En Salvi Bigues: «Abans era molt major la parcialitat dels gnerros y vuy es molt major la dels cadells perque la iglesia si es posada, ço es, dit Rdm. Sr. Bisbe; en tant que tots los monastirs y capellans estudiants y altre gent que está subjecta a dit sr. Bisbe tots, o per amor o per temor se son fets y aderits a dita parcialitat dels cadells; en tant que, quan los frares de Jesus van demanant charitat per la ciutat, los diuan en algunas casas. «Anau a cercar charitat a las casas dels cadells». Y de abans se tenia gran devoció a la iglessia del monastir de Sant Tomás, que es de dits frares de Jesus; y vuy veu ell testimoni que apenes may y va ningun gnerro, sino sols los cadells; y tot asso nos fa sino perque lo Guardiá de dit monastir, quis diu fra Franch, ses aderhit y aficionat a dita parcialitat dels cadells; y ell los defensa y es lo protector dells y de las cosas del Sr. Bisbe; en tant que tothom ne parla mal y diuan que en lloc de donar llum al poble donan fum... Alguns que abans eran gnerros se son caragitats a la part dels cadells, per ferne pler a dit Sr. Bisbe, y també perque ell los asseguraua que los cadells nols matarian nils farian dany. Y dit Rdm. Sr. Bisbe perseguex los capellans qui son de la part dels gnerros, y molts dells per temor son fets cadells» (2).

Cambiá la situació de Vich; les fòrces contráries se desnivellaren a son favor; y cambiá de nòm son bándol. En llòc de dir la gent: *Nyèrros y Cadells;* dèyen: *Nyèrros y Robusters.* Al capitá d' aquèts últims li havia tret lo pòble 'l motiu de *lo Cadell gròs;* y a son amic fra Franch li dèyen *lo Cadell xic.* Diu En Francèsc Comella: «*Quan*

---

(1) Arxiu Capitular de Vich. Procés citat, capítol 39. Ho diuen los principals testimònis.

(2) Arxiu Capitular de Vich. 3, D. *Procés contra lo Rt. Sr. bisbe Don Francisco Robuster y Sala.* Declaració de Salvi Bigues y d' altres.

dit Rdm. Sr. Bisbe ve a Vich se diu publicament per la ciutat: «Los cadells xichs se alegren, perque ja ve lo cadell gros» (1). Se passejava per Vich ab son cotxe voltat de patjes y gent d' armes. En lo palau bisbal hi tenia una tropa de dos cents bandolers, capitanejats pels germans Coxart (2). Los mès coneguts eren: En *Jaques* Pantiner, los germans Mallas, En Bernat Llobèt, lo Clòt de la Mòra y En Miquèl Flasquer.

Antòni Bronsal, conseller de Vich, diu: «Jo y los altres companyons meus anavam tancant los portals de la ciutat cada vespre; y se digué que *lo dit Rdm. Bisbe y també laltra part dels gnerros, tenian claus falsas del portal vulgarment dit den Texidor,* lo qual es a las espatlles del palau de dit senyor Bisbe, *per lo qual podien entrar y exir sempre que volguessen;* y aleshores los dits consellers

---

(1) Arxiu Capitular de Vich. 3, D. *Procés contra lo Rt. Sr. bisbe Don Francisco Robuster y Sala.* D. Lluís B. Nadal, en lo volum tèrç del *Episcopologio de Vich*, fa molt bòn estracte del dit procés. Publico ara, per primera vegada, lo referent a n'En Ròca Guinarda y altres còses nòves que trobará 'l llegidor.

(2) Aquèsts Coxarts eren, ja en aquèsta època, famòsos bandolers. Un dia roba ren la iglésia de Sant Feliu de Torelló.

Lo capitá dels cadells volia que 's respectés lo sagrat de les iglésies y maná sots pèna d' escomunió que no' s gosés durhi pedrenyals; ningú va cumplirla; sos servidors los amagaven sota les capes quan hi entraven.

a) Arxiu Capitular de Vich. 3, D. *Procés contra lo Rt. Sr. bisbe Don Francisco Robuster y Sala.*

b) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. *Información que el Exmo. señor Duque de Alburquerque ha mandado recebir y hacer sobre la multitud de los delitos atroces que de algunos años a esta parte se han hecho y perpetrado en la iglesia y personas eclesiásticas y religiosas, eu el Principado de Cataluña y Condados de Rossellon y Cerdaña.*

Llegint ròbos d' iglésies, en aquèsta *Informació,* m' ha vingut a la memòria un que va ferse l' any 1874 en la ermita de la Mare de Deu de Castellèt. Els lladres varen ser agafats por D. Manuèl March y Solernòu, gran hisendat que va donar pròbes d' un estraordinari valor. S' estava cassant en un vedat damunt del Pònt vell de Castellèt ab un de sos criats que 's dèya Sants Vicente, y de Antòn Calsina, masover de sa heretat Canyelles. S' enteraren del ròbo y després de creuarse alguns trets ab els lladres, que eren molts, varen rendirlos.

feren mudar las guardas y panys de aquex y altros portals» (1).

Fèya dèu anys que Vich estava dividida en bándols. Hi entraren en 1592, quan En Joán Cadell va defensarse en son castell de Arsèguel, còntra les tropes del virrey de Catalunya.

Un dia que 's passejaven los germans Coxarts pels carrers, trobaren a la Bergenèta, vella veina qui 'ls hi va fer ganyòtes. Ells la mataren a pedrenyalades. Un altre dia nafraren al algutzir Plantalamor, a la vòra del hòrt de mossèn Prades; y morí, pòc després a casa seva (2). A mans d' altres bandolers moriren: En Joán Argila, sotsveguer de Vich, los germans Pendòt, Esteve Durán, y En Joán Pensich, ciutadá honrat. Al endemá d' una brèga morí En Cristòfol, regatxo d' En Carles de Vilademany. En Joán Petit, francès, qui havia de morir, va salvarse a còs de cavall.

En l' any 1602 volgué 'l virrey de Catalunya, arquebisbe En

---

(1) Arxiu Capitular de Vich. 3, D. *Procés contra lo Rt. Sr. bisbe Don Francisco Robuster y Sala.* Declaració d' Antòni Bronsal.

(2) Item, item. En Sagimón Plantalamor, estant malalt a casa seva, se li prengué declaració lo dia 27 de juny de 1601. Va dir lo següent:

«Senyor: Jo li denuncio com ara molt poch a jom trobaua aprop del hort de m.° Pradas qui es al sol deuall de las deualladas y prop de la cassa de la ceboneria de m.° Antoni Gallart que feya mes fayenes y estant aqui de la volta del Carma venian set o vuyt homens que tots aportauan capas de Pastor abrigats sino lo hu de set o vuyt hòmens que aportaua vna capa negra abrigada y en ser prop de mi venian molt cuytats y pas molt cuytat que cassi corrien y en ser prop de mi me an dit: «Que va qui sou...». Y jo é dit: «Amichs, amichs, vajau en bon hora». Y en asso lo hu de dits homens me a tirat ab pedrinyal perque me era molt prop y jo é vist molt be era pedrinyal perque encara no era a posta de la claror del dia y jo e conegut molt be dit home que era lo fill den Coxart lo major que nol se lo nom de fonts pero be se era lo major y lo altre germa seu tambe era al costat y en aventme tirat jom so posat a cridar no moure al Rey fauor a resistencia y Mare de Deu mort som y de dit colp de pedrinyal me a tocat sobre lo jonoll dret del qual colp ne a exida efusio de sang y ne jach assi en lo llit y dits homens son fugits per lo mateix cami de hont venian a la volta del carme. Y de dits homens jo no ne conegui sino los dos germans Coxarts ço es lo major qui me a tocat y lo altre que hi estaua prop y dels altres non é conegut ningu.

Joán Terés, renovar la antiga Unió, començant per Vich (1). Escrigué als consellers, recomanantlos «una mida tant útil al be public y comu de la ciutat» y que pera tractarla detingudament hi anava En Lluís de Peguera. Aquèst va arribar a Vich, acompanyat del algutzir Joán Franch; va posarse d' acòrd ab los consellers; quedaren en que 'l dia 7 de novembre de 1602 se discutiria la Unió.

En Ròca Guinarda va ser ferit, a la vesprada del 4 de novembre de 1602, pels bandolers del partit cadell. Durant la tarde havia anat a vèure a n' En Carles de Vilademany son amic y parent En Francisco Vila, acompanyat d' En Pere, (a) lo Gascó de Caldes. La visita 's va allargar fins a entrada fosc. Al anarsen, volgueren acompanyarlo a casa seva, En Ròca Guinarda y En Jaume Alboquers. Mes al passar per devant del palau bisbal, quines pòrtes eren tancades, desde les espitlleres o marlèts de sobre 'l portal, los soldats de guárdia varen fer fòc còntra d' ells. En Ròca Guinarda, En Francisco Vila y lo Gascó de Caldes quedaren greument ferits (2).

---

(1) Una crònica escrita a Barcelona a principis del sigle XVII ens dona els següents datos:

«A 24 de Novembre 1565 lo Concell de cent apres de haver tengut sobre asso certs parlaments ab los Eclesiastics y Militars ferma los capitols de la Unio per la expulsio dels lladres y bandolers estan insertats en dit Consell. A 23 de Decembre 1566, los Consellers scrigueren als Vassalls de Montbuy que per la expulsio dels lladres firmassen la Capitulació de la Rodalia de Granollers, y a 7 de Febrer 1567 los scriuen lo metex, ço es que firmen la Unio per espellir en la Rodalia de Granollers, asegurantlos que del dany se seguia en la Rodalia de Tarrasa, la qual ells habian fermada, non pagarian res. A 23 de Maig 1570, lo Consell de cent ferma la Unió per la expulsio dels lladres y la Capitulacio es a 5 de Juny. A 15 de Janer 1571 lo Consell de cent ferma la Unió contra lladres. A 20 de Octubre 1575 lo Consell de cent feu fermar la Vnio contra lladres y bandolers y s ferma a 26 de Nouembre. A 16 de Juliol 1582 els sindichs de Lleyda demanan favor als Consellers, perque lo Virrey estranya a la Ciutat de Lleyda a que fermas la Unio. Als 1 de Juny 1592 los Consellers fermaren los capitols de la Unio per temps de 10 anys per la persequtio dels lladres, y al darrer de Juliol los Consellers demanaren al Virrey se posas en excucio la Unio, y a 3 ho escriuen al Rey.»

(2) Arxiu Capitular de Vich. 3, D. *Procés contra lo Rt. Sr. bisbe Don Francisco Robuster y Sala.* Ho diuen quasi tots los testimònis.

La gent de les cases veines va surtir al carrer al sentir el soroll dels pedrenyals. En la fesomia d' En Ròca Guinarda s' hi vèyen terribles desitjos de venjança. Al allunyarlo del palau estava fet una fúria; responia ab grans menaces a les provocacions dels cadells amagats en les espitlleres.

Se 'n anaren a casa d' un cirurgiá. Mes tard va dir En Jaume Alboquers: «Jo men haguí de portar al coll lo dit Pere de Caldes, fins a casa del cirurgiá quis diu Riera, pera curarlo; y de aquexas nafras vingué quasi a la mort» (1).

En Riera vivia a la plassa del Mercadal. En ses declaracions va repetir còm un vespre arribaren a casa seva très hòmens plèns de sang, ab très o quatre ferides de bala cada un. Mes avall diu: «*Anantlos curant jo los demaní aont los avian nafrats, y si sabien quiu avia fet;* y leshores ells tots tres conforme respongueren *quels avian tirat desdels marlets que son sobre lo portal del palau del senyor Bisbe, venint de casa del senyor D. Carlos de Vilademany, y que ells no sabian qui eran los queu avian fet*» (2). Va sapiguèrse que 'ls autors havien sigut En Gual, *Jaques* Pantiner, y lo Flasquer.

Al endemá van ser vistos desde l' hòrt de can Vilademany los assessins de la nit anterior. Diu En Jaume Alboquers: «Estant jo

---

(1) Arxiu Capitular de Vich. 3, D. *Procés contra lo Rt. Sr. bisbe Don Francisco Robuster y Sala.* Declaració de Jaume Alboquers, natural de Riuprimer.

(2) Arxiu Capitular de Vich. 3, D. Item. Declaració del cirurgiá m.º Riera. Lo declarant no conta èntre 'ls nafrats a n' en Jaume Alboquers, a pesar de que aquèst ben clarament diu: «*Nostre Senyor fou servit que tocaren a ell, testimoni*». Lo qual pròba que sa nafra era imaginária, o de cap consideració, desde 'l moment en que 's carregá a còll al gasconèt de Caldes per durlo a n' En Riera. Lo cirurgiá va dir les ferides que tenia cada un dels très hòmens. Al llegir jò aquèst llarguíssim procés me 'n vatj distrèure de copiar aquèsta declaració. Si no recòrdo malament, En Riera diu que En Peròt Ròca Guinarda estava ferit en la anca drèta y en les cuxes; En Francisco Vila en lo costat drèt, y tenia 'l bras trencat; En Pere de Caldes era qui tenia mès ferides; era 'l qui havia passat mès pròp del palau amparant als altres companys sènse adonarsen.

ab los altres dins lo hort de dit senyor Don Carlos, alguns de dita gent armada que se eren pujats a la torre gran del palau del senyor Bisbe, y desde alli veyan a ell testimoni y als altres, los amenaçaren ab las mans, amagantse les caras». Y acaba dient «que no sab atra cosa; perque quan va veure dits desbarats en Vich sen torná a sa casa» (1).

Lo dia 7 de novembre de 1602 se reuniren los representants de la ciutat pera discutir los capítols de la Unió. Al comensar lo consell fou interromput pel pòble que cridava: «Uns quans fadrins l' han assitiada! Dona Hieronyma de Vilademany esta presa en la iglesia de nostra senyora de la Rodona!»

En aquèts casos les autoritats solien estar fòra de Vich, o malaltes. Los consellers se 'n anaren al hostal d' En Durán y demanaren a n' En Lluís de Peguera que lliurés a Na Jerònima. En nòm seu va anarhi l' algutzir Joán Franch ab gent del pòble. Van arribar a temps pera dursen a dita Jerònima sènse res mes que una senzilla basca a casa de son marit En Carles (2).

Aquèsta casa era molt apròp del palau. Desde son pati 's podia enraonar ab los robusters que guardaven les muralles, passejantse al darrera de ses amples espitlleres. Veyent En Lluís de Peguera que a Vich no hi fèya res, se 'n torná a Barcelona (3).

En novembre de 1602 En Ròca Guinarda estava curantse a can Vilademany. No podia caminar gayre pel mal de les ferides. Una

---

(1) Arxiu Capitular de Vich. 3, D. *Procés còntra lo Rt. Bisbe D. Francisco Robuster y Sala.* Declaració de Jaume Alboquers.

(2) Item. Ho diuen los principals testimònis.

(3) Fins a 1602 havia publicat les següents òbres.

Aurea et elegans repetitio in cap. 3 incipiens. — Item ne super laudemiis regis Petri III in curia Cervariæ, in qua multa de feudis laudemiis et jure prelationis in alienatione rerum feudalium.—Barcinon. 1577 per Pere Malo.

Liber quæstionum criminalium in actu practico frequentium.— Barciuon. 1585 per Humbèrt Gottard. *Venetis* 1590. *Francofurti.* 1599.

nit sentí gran estrèpit en lo palau bisbal. S' oien vèus: «Muyren los traidors! A la Seu! A la Seu!»; repicava una campana en l' alta torre y corrien los soldats darrera 'ls marlèts. En Ròca Guinarda se 'n pujá a dalt de tot, al pòrxo de la casa, en companyia d' En Guillèm Pou y del traginer Salvador Sèrra. Desde allí van conèxer tota la tropa del palau disparant sos pedrenyals y arcabuços. Se vèyen milers de ratjs de fòc. La casa del canònge Masmitja, que era al altra banda de la plaça de Santa Maria, va quedar plèna de bales. Diuen los testimònis: «Al endemá parexia la avian picada ab una escoda». En Francisco Robuster dirigia militarment a sos soldats. Aquèts digueren després: «*Portaba una alabarda a la ma, y una alfanga al costat*». Era un hòme molt enèrgic (1). En lo procés se vòl demostrar que va fer resistència a un atac imaginari; se diu que, pera justificar sa conducta va fingir un siti, atribuintlo després als canònges. Al endemá va publicar pels quatre cantons de Vich: «Hem sigut assitiats ab gent armada, per la part de les claustres noves, y devant la porta major de la Seu». Ningú va vèure als sitiadors (2).

---

(1) Los criats del bisbe Robuster «pera servirlo»—còm diuen los testimònis—donaren de bastonades al canònge Pradas; y després se sapigué que ho havien fet un capellá del palau, m.º Molins fiscal de la cort eclesiástica y Sebastiá Domènech, los quals se reculliren altra vòlta pròp de son amo, que per lo vist tenia molt mal gèni. Ja fèya bastant de temps, que perseguint lo conseller Bronsal a la tropa de robusters (per havèr tirat ab armes de fòc a n' en Pau Feu Vilanòva) arribá ab aquesta actitut fins a la plaça de Sta. Maria; y essent vist pel bisbe Robuster, aquèst lo va cridar. lo feu entrar dintre 'l palau, y 'l carregá de fástigs amenaçantlo ab donarli de bastonades. «Y leshores ell no gosá replicar sino que sen isqué de fora per por que la molta gent quey auia de dintre armada no li tirassen o fessen algun mal.»

Arxiu Capitular de Vich. 3, D. *Procés contra lo Rt. bisbe Don Francisco Robuster y Sala.*

(2) Arxiu Capitular de Vich. *Procés contra lo Rt. bisbe D. Francisco Robuster y Sala.* Axò ho diuen quasi tots los testimònis. També diuen que hi havia tanta gent al palau que 's menjaven cada dia dèu caps de bestiar, ovèlles y moltons. Una setmana gastaren dèu o dotze cárregues de vi y mès de vuyt quarteres de blat. Los robusters posaren de guárdia a un fadrí francès, demunt la muralla que dona a la pòrta princi-

Aquèts fets queden en un mistèri. Qui sab lo que 's preparava aquèll vespre! Al clarejar lo dia En Ròca Guinarda baxá del terrat y se 'n aná a dormir. Conta En Riera que fins a últims de desembre de 1602 va anar curant als très hòmens nafrats. Diu: «A la data present tots son ja garits» (1).

Lo bisbe En Francisco Robuster fou una de les personalitats catalanes mès eminents de la seva època; tenia 'l do d' entussiasmar a les multítuts; es una de les primeres figures de la historia vigatana. Fora impròpi d' aquèst llibre seguir la seva vida; lo tornarèm a trobar intervenint forçosament en lo bandolerisme.

Lo dia 10 de febrer de 1603 va anar En Carles de Vilademany a Taradell, d' aont n' era senyor; y ab los capitans Miquel y Alecsandre Prats celebraren lo casament d'un dels principals herèus del pòble que 's dèya Joán Vilavendrell, assistinthi moltes famílies conegudes (2).

En Ròca Guinarda se 'n era anat a les montanyes. Va recorre sos pòbles y arrèu hi trobá partidaris que 'l seguiren (3). Quan tin-

---

pal de la Sèu. Al cap d' una mica se li dirigiren pera matarlo molts trets de pedrenyals, y sòrt tingué 'l dit fadrí estranjer, en amagarse al darrera d' un marlèt, pera salvar sa vida. Després va sapiguèrse que 'l metex bisbe fou qui va fer posar al infelís mosso damunt dels marlèts; que després la metexa gent armada li tiraren moltes pedrenyalades pera matarlo, y podèr dir que ho havien fet los sitiadors del palau; y per últim, que 'l dit mosso «digué a dit Rdm. sr. Bisbe que li auian tiaat, y ell li respongué, que callás». Fins a la matinada següent duraren les pedrenyalades, los crits, los tòcs de campana, y la revolució general.

En la tarde anterior la gent de Vich ja havia vist que al palau bisbal se preparava alguna còsa; sos oficials compraren totes les municions de guèrra que van trobar per la ciutat. A Vich hi havien dotze pedrenyalers.

(1) Arxiu Capitular de Vich. 3. D. *Procés contra lo Rt. bisbe Don Francisco Robuster*. Declaració del cirurgiá Riera.

(2) Arxiu Parroquial de Taradell. *Llbre de matrimònis y de testaments, de 1609 a 1671*.

(3) Còm hèm de vèure mès endavant, sos primers bandolers eren de pòbles molt llunyans; y a n' ell tothòm lo conexia. Molts pagèsos d' aquèsts pòbles ens dirán: «*Jo havia vist al dit Roca Guinarda abans que la Unió se fermás en esta terra*».

gué una nombrosa tropa volgué atacar lo palau del bisbe de Vich. La gent dèya que axò era impossible. En lo procés aquí estractat se 'ns diu: «Está voltat de muralles y te molt bònes torres» (1).

Un dia entrá en Ròca Guinarda a Vich, y després d' una brava defènsa dels robusters, s' apoderá del palau bisbal (2). Més tard va abandonarlo.

---

(1) Arxiu Capitular de Vich. *Procés contra lo Rt. bisbe Don Francisco Robuster y Sala*

(2) Entre 'ls apuntes biográfics del bisbe Robuster que'm va donar mon pare, hi ha la següent important nòta: «Recòrdo havèr llegit anys enrera en un arxiu de Vich *la brava defènsa que la gent del bisbe va fer a la quadrilla del famós Ròca Guinarda, quan aquèst entrá a Vich y va apoderarse del palau bisbal*».

CAPÍTOL IV

Predicació del luteranisme a Catalunya. — Significat de la guèrra del bandolers. — Comentaris al capítol LX de la segona part del «Quixòt.» — En Pere Puigrobí.

(1603 - 1605)

En aquèts anys entraven a Catalunya molts bandolers francèsos. En 1602 lo virrey se 'n quexava al rey d' Espanya, ab motiu d' havèrse retirat una tropa en lo comtat de Foix. En 1605 li digué que eren gascons la major part dels quins figuraven en companyia d' En Ròca Guinarda; y que «per esser avalotadors», aviat simpatisaven ab la gent de la tèrra (1).

A Tona, pel juliòl de 1603, s' agafá un francès ab una cárrega de capes gascones, o de pastor (2). Lo jurisconsult Fontanella es l' autor d' un escrit sobre «los francesos de l' Aquitania, dits vulgarment gascons», que 's fèyen bandolers de Catalunya (3). Venien de lluny; eren gent fòrta y molt valenta.

En una carta de Fra Josèp Serrano, escrita al Rey, lo dia 10 de matj de 1614, diu:

«*De las quatro partes de los bandoleros que perturban la paz pu-*

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5.204, fòli 49.
(2) Item, Registre 5208, fòli 88.
(3) *De Pactis nuptialibus, VI, II.*

blica deste Principado las tres son de gascones y gente fronteriza de Francia. De manera que atajandose estas inbassiones de gascones queda remediada la maior y mas principal parte de nuestro daño; assi porque los bandoleros de la tierra seran mucho menos, como tambien porque las atrocidades mas inhumanas que de ordinario se hazen son hechuras de los gascones». (1).

Quines eren les idèes del dos partits catalans?

Còm a arma política va parlarse en aquèst sigle XVII de la entrada del luteranisme francès a Catalunya.

En 1611 van havèrhi llargues qüestions entre 'ls Inquisidors de Catalunya y 'ls concellers de Barcelona. Vetaquí 'l pretecst. A primers d' agost de 1611 lo veguer de Barcelona, cumplint ordres del virrey y del reyal Concèll, desarmava a tothòm qui trobava pels carrers, sens distinció de persones, «pels molts casos que succehian de nits.» A les dèu hòres de la nit del 16 d' agost, passant lo veguer en companyia d' un hòme qui duya una llantèrna a la ma, per la plaça de Santa Agna, varen desarmar, tancantlo a les presons, a un francès, criat dels pares Inquisidors; «haventlo trobat en cos armat ab una rodella, y ab una espasa sense bèyna, ab ocasió de ofèndrer y damnificar» (2).

A l' endemá alguns soldats de la Inquisició agafaren el llanterner anomenat Salvi Boy, tancantlo en les presons. En una llètra dels consellers de Barcelona al Rey, li diuen: «Al veure lo veguer lo agravi li era estat fet y no tenint altre amparo que la ciutat [per ausència del virrey] nos demaná a nosaltres quel aconsellessem; y vehent nosaltres tumbada y damnificada la jurisdicció real reuni-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842. Document ab data del 10 matj 1614.

(2) Arxiu Municipal de Barcelona. *Registre de lletres missiues de 1607 a 1611.* Llètra dels concellers de Barcelona al rey d' Espanya, ab data del 27 d' agost de 1611.

rem les mes doctes persones per resoldrer la qüestió.» Les quals donaren la raó al veguer. Comença la carta esplicant los concellers: «lo molt que respectan als Pares Inquisidors» (1).

Algunes hòres més tard, lo veguer va agafar al algutzir de la Inquisició. Ab llètra del 29 d' agost de 1611 diuen los concellers: «Los pares Inquisidors han excomunicat al veguer de V. Magt. y sos officials y ministres que havien assistit als proceiments que dit veguer havia fet.» Ademés manaren als consellers, sots pèna d' escomunió, que dexessin anar al criat francès; y als doctors, «quels han aconsellat, comparegan ab les mateixes penes.» Tot lo qual va publicarse per les trònes de Barcelona lo 29 d' agost, «quedant la ciutat molt alterada» (2).

Lo 23 de setembre de 1611 se reuní lo savi consèll de Cent y acordá enviar còm embaxador a Madrid, al conseller Francèsc Gualbes de Corbera, pera que informes de paraula al Rey. També li donaren instruccions pera que visités al cardenal y nunci d' Espanya, demanantli l'axec de les censures. Diuen: «Los pares Inquidors no han fet cas de la arribada del virrey; han malahit al veguer desta ciutat, son assessor y altres; y a nosaltres, y doctors consultats, han publicat per excomunicats, perque al citarnos recorreguerem al Lloctinent General» (3). Conten los consellers que l' Inqui-

---

(1) Item, item. Document citat.

(2) Arxiu Municipal de Barcelona. *Registre de lletres missiues, de 1607 a 1611.* Llètra dels consellers de Barcelona al rey d' Espanya.

(3) Arxiu Municipal de Barcelona. *Registre de lletres missiues, de 1607 a 1611.* Axò ho repartèxen los consellers en una pila de llètres. Lo dia 22 de setembre de 1611 escrigueren al Duc de Lerma, al Duc de Monteleón, als Ducs del Consèll del Rey, a D. Diego Clavero, etz.

Lo dia 5 de novembre de 1611 escrigueren a Francèsc Gualbes fentli avinent còm no pòden celebrar los funerals de la Reyna perquè están escomunicats. Lo metex dèyen al Duc de Lerma; y afegien que al últim los pares Inquisidors los havien alçat la escomunió pera podèr fer los funerals; prò que després, desde 'l diumenje, primer de desembre, tornarien a quedar escomunicats. Los consellers diuen que no vòlen passar per aquèts sistèmes.

dor general va escriure una carta als de Barcelona. Diuen a n' En Gualbes: «Y lo inquisidor Heredia ab posat mes blando del que avans estave nos ha dit: «*que el hombre que tenian preso soltarian aquella mañana.*» Salvi Boy obtingué sa llibertat; y'l metex dia dexaren anar los consellers als prèsos de la Inquisició que estaven detinguts en los carcers comuns.

Lo rey d' Espanya va manar al virrey de Catalunya que revoqués l' edicte còntra 'ls inquisidors (1). Aquèts absolgueren, en lo mes de desembre, als consellers de Barcelona. Lo dia 6 havia tornat, En Francèsc Gualbes de Corbera, de Madrid.

En mitj d' aquèstes qüestions va parlarse del luteranisme. Dèyen los consellers de Barcelona al Rey: «Aquet fet está fora de la Causa de la fe.» Y mes avall: «Los Pares Inquisidors deyen quels hi feyan falta les persones preses pel veguer desta ciutat, *per expulsar los molts heretges lluterans y enemichs de nostra Santa fe que entraven per las fronteras de Fransa... cosa jamay per ningu entesa ni oida, perque es ben cert que si tal se hagués entés com los desta ciutat y provincia se sian sempre preciats de expurgarla de semblants errors y heretgias no perdonant a vidas ni bens,* HAGUEREN FET LO QUE SOS PASSATS BE TENEN ACOSTUMAT A FER. Tot lo qual ha obligat a esta ciutat inseguint la deliberatio del savi consell de Cent celebrat a 20 del corrent de presentar una scriptura als dits inquisidors pera que *diguessin y dessiguassen lo lloch o llochs hont tenian notitia entraven dits heretges,* perque aquesta ciutat los offeria fer tota assitencia per la captura y prunitio dells» (2) Aquí

---

(1) Lo virrey havia publicat un edicte fent incorre en les pènes ordináries als membres de la Inquisició que les meresquessin.

(2) Arxiu Municipal de Barcelona. Registre de llètres missives, de 1607 a 1611. Llètra dels consellers de Barcelona al rey d' Espanya, ab data del 22 de decembre de 1611.

veyèm als Inquisidors, o sia als nyèrros, denunciant entrades dels heretjes.

En 1613, dèya lo bisbe de Vich al rey d' Espanya, referintse als bandolers de son partit contrari: «*Hay opinion que entre ellos hay herejes,* y que comen carne en dias quaresmales, y dizen muchas blasfemias, con grande desacato de Dios, y se vehe por experiencia con sus malas costumbres infisionan a muchos» (1) En 30 de setembre de 1615, dèya: «*Los bandoleros son mas señores de la tierra que el Rey... Hay entre ellos muchos hereges de Francia que van sembrando sus errores, y tememos todos una nueva secta en la tirra, y tras ella la rebelion*» (2). Aquí veyèm a un representant dels cadells denunciant entrades dels heretjes.

Va predicarse 'l luteranisme a Catalunya en los sigles XVI y XVII. En 1565 moriren alguns heretjes a Barcelona, en les fogue-de l' Inquisició (3).

Fra Josèp Serrano, en la citada carta, continua dient:

«Ha hecho tan alta raya el desprecio en que todos los bandoleros tienen los ministros de V. Magd., y ha llegado a termino tan

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Llètres del 8 de novembre de 1613. Vègis lo capítol XL d' aquèst llibre.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. *Copia de carta del Obispo de Vique escrita al Vicecanciller de Aragon, soére las cosas del monasterio de S. Pedro de Barcelona y monjas que de el se havian sacado y excessos que se hazen en Cataluña.* Vègis lo *Apèndics, II,* d' aquèst llibre.

(3) Lo 4 de març de 1563 ja dèya lo virrey a quasi tots los pòbles de Catalunya: «Los gascons y altres gents de nació francesa, entrats de poch temps en ça en aquest Principat y Comtats, deuen esser tenguts y reputats per gent perversa y damnada, com a suspitosos luterans y uganans, enemichs de nostra santa fe catholica y religió cristiana».

En 1641, un castellá resident a Ròses va escriure dirigintse als catalans:

Y si os preciais de cristianos — y católicos, decid: — ¿como de tanto hugonote — la heregia admitís?

En alguns documents del 1660, se fa referència a quan *en Catalunya se havia publicada la opinió y errors de Lutero.*

crudo, que son sin número los vegueres, comissarios, y ministros de *Justicia* que han degollado; y es sin duda ninguna que es mayor el temor que oy tienen los ministros de V. Magd. a los bandoleros que el que ellos tienen de la *Justicia;* porqué ni los juezes de la Real Audiencia, ni otros comissarios y minislros, osan ir por los caminos sino acompañados de vn exército; y los bandoleros andan por los caminos y passean por los lugares, solos, y de dos en dos, los seys, y en el numero que quieren.»

Se quexa després de que no 's puguin agafar los directors del alçament de Catalunya. Diu: «No ay horca ni cuchillo para las cabeças, sino para los pies descalços que no tienen abrigo, favor, ni dinero; por esto estan los bandoleros tan de assiento en este Principado.» Mes avall diu:

«Infame introduccion y mal uso se a introduzido en este Principado de las capas que llaman gasconas, o, aguaderas, cuyo uso es ya tan comun y frequente que son tantos en Catalunya los que visten este sayal y mal talle de vestir como los que visten de negro, y de otros colores y paños de la tierra. Porque dexando lo que este vil habito repugna al adorno político, y vestir urbano, que es lo que menos se ha de considerar en el, es, el talle y corte de las capas (que es lo que principalmente se debe quitar), tan aproposito y acomodado a los bandoleros, que no les impide ni embaraça el pelear, ni el acometer, ni el huir; lo que no se podria hazer siendo las capas de paño de la tierra que es más pesado, y siendo el corte al uso de los arreruelos o demás capas que se usan en toda España. De suerte que quitandoles este habito se les haria mas dificultoso su manera de bivir; y dado que porfien en continuar el uso de las capas gasconas, seran conocidos con el talle de la capa por bandoleros, do quiera que vayan, y perderán la libertad de entrarse por ciudades y pueblos dissimuladamente, llevando capa prohibida por V. Magd.

Otra cosa conveniente para la expulsion de los bandoleros, y para hazer más dificultosa su manera de bivir y hazer que do quiera que vayan sean conocidos, es prohibir, y mandar con las mismas pregmaticas o pregones reales, que nadie, fuera de las mismas personas de los cavalleros, pueda traher ni usar taalies o charpas de qüero, ni paño, ni de qualquiera otra cosa, que pueda servir para traher ningun genero de armas, fuera de la cinta y tiros. Porque

con la comodidad y aparejo de la charpa o taali llevan consigo los bandoleros el pan, calabaça, las pistolas, pedreñales y alfanges o panartes, que sin aquel instrumento es impossible poderse llevar, ni hacer guerra.

La tercera y ultima cosa que parece ser conveniente prohibir para evitar muchas muertes que se an hecho y hazen con dissimulacion en esta tierra, son unos palos o bordones de diez o doze palmos de largo que usan los franceses y algunos naturales, gruessos como el cuello del braço, y con un hierro quadrado y puntiagudo al cabo, de largo de un palmo, que es una dissimulada arma; y con ello se an hecho muchas muertes. Certificando a V. Magd. que por secreto natural he sabido que un solo hombre francés, con uno destos bordones, mató, a trayción, tres hombres en diferentes vezes: el uno mientras bevia en una fuente le aturdio con un fuerte golpe: los otros dos mató yendo de camino, y hiriendoles la cabeça con el palo, al tiempo que caminavan con maior descuydo.

Unos matan por venganças propias, otros por las agenas, otros por dinero, otros a persuasion de amigos y fautores, otros porque fueron en su siguimiento, otros por menores y mas leves ocasiones, y otros, (fiereza que no parece creyble), por puro antojo, y por ganar opinion de crueles, que para ellos es grande blason.

Con lo dicho pensaba hazer periodo, y dar fin a tan cançada materia, y confiesso a V. Magd. que en este punto me hallo dudoso y con la pluma suspença en la mano si me alargaria a dezir a V. Magd. deformidades mas graves y de maior escandalo que las dichas; porque por una parte parece que con tan perniciosa lectura hago sospechosa la fe, piedad y religion deste Principado, que es naturaleza mia, y que hago aborrecible el nombre de catalanes, dexando lesa la opinion de su grande cristiandad, fidelidad, virtud, y zelo de la honrra de Dios, con tanta veneracion y frequencia del Santissimo Sacramento, que por la divina misericordia, no entiendo aya reyno en el mundo donde resplandescan estas virtudes que en este su Principado de V. Magd. Pues es cosa cierta, y grande prueva desta verdad, que estando en frontera de infieles y en comunicacion de gentes extrañas, *no se sabe que hombre natural desta nascion aya apostatado de la fe y religion cristiana*. Pero se cometen cadaldia delictos que son vispera de muy mala fiesta, y preñez de un muy doloroso parto. Porque en las quadrillas de los bandoleros

ay algunos que no sin grande sospecha se pueden juzgar por herejes» (1).

Sabènt la influència dels francèsos en lo bandolerisme catalá, lo natural era pensar que venien a fer propaganda de les nòves doctrines. No va passar axís. La política catalana ho absorvia tot.

Los familiars del Sant Ofici foren sempre molt amics d' En Ròca Guinarda y de sos successors, Tallafèrro y Serrallònga, per les idèes de son partit (2).

La majoria dels concellers dels pòbles eren del partit Cadell. En Juliá de Navel, conseller en cap de Barcelona, va perseguir a n' En Ròca Guinarda y va intervenir en les qüestions ab los pares Inquisidors. No tenia res que vèure, la propagació luterana, ab los bandolers d' aquèsta tèrra.

Grans fautors d' En Ròca Guinarda, foren sempre, los cavallers de la Orde de Sant Joán de Jerusalèm. Lo rebien triomfalment en sos castells, ab més aparato que si arribés un rey (3).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842. Document ab data del 10 matj 1614. Fra Josèp Serrano era un cortesá, y amic de la politica del virrey.

(2) Còm veurèm mès endevant, en Joán Casamiquèl, Bernat Lobet y Vicèns Soldevila, familiars del Sant Ofici, foren grans fautors d' En Ròca Guinarda.

Los familiars del Sant Ofici, de la vegueria de Vich eren los següents, en 1607: Francèsc Bonaventura Soler, Onòfre Fontanellas, Damiá Codina, Gabrièl Llobèt, Jaume Quadres, Vicèns Rexach, Francèsc Albanell, Joán Casonòves, Joán Sala, Joán Cortada, Antòni Còsta, Esteve Camporat Narcís Vilavèrt, Bernat Mas, y algun altre. —Arxiu Municipal de Vich. Lligall: *Santa Unió o Santa Germandat.*

(3) Parlarèm de Vallfogona y Barbará, castell mès conegut ab lo nòm dels Templaris o Templers, que 'l construiren.

Los cavallers de l' ordre de Sant Joán de Jerusalèm van adquirir, per voluntat pontifícia, la majoria de les rendes y castells dels Templers, estingits per butlla del 22 de mars del 1312. Per axò 'l pòble dèya encara, y jò repetiré en algún llòc: «lo castell dels Templaris». Lo gran Priorat de Catalunya, del ordre de Sant Joán de Jerusalèm, comprenia les comandes de Barbará, Barbens, Termens, Espluga Calva, Espluga de Francolí, Coplliure, Selma, Barcelona, Masdeu, Sant Llorèns de les Arènes, Renau, Granyena, Tortosa, Torres de Segre, Bajoles, Vallfogona, Cervera, Vilafranca del Penudés, Sistèrris, Siscar, Vansillo y Pedrís. Ademès, lo batlliu de Mallòrques;

En sos orígens, lo bandolerisme catalá, va ser un moviment general, ab un sòl fi. Després vingueren les divisions de parcialitats. Al principi del sigle XVII, un dels motius secundaris de lluyta, foren les diferències de la sobirania territorial. Uns defensaven los drèts dels pòbles; altres l' eczistència del feudalisme. Los castells y les abadies van ser refugi de bandolers. La noblèsa estava dividida; dividits estaven los representánts del pòble. Es impossible deduir son programa, estudiant fets isolats.

En Josèp Dalmau, doctor del reyal Consèll, escrigué al virrey, en 1614: «La gente *quiere tanto a todos los bandoleros*, que antes de salir, del lugar en su persecucion, les avisan. Sacarlos de Cataluña téngolo por imposible» (1). En una crida que va publicar alguns anys més tard lo Duc de Feria, essent virrey de Catalunya, dèya que castigaria a tothòm qui ajudés als bandolers; y que no servirien, les suposades menaces llurs, de descárreg; perquè no eczistien. Dèya: «Los pobles los defensen sempre, *y mes si son de la seva parcialitat*» (2). Ja veyèm aquèst entussiasme en Cervantes.

Nyèrros y Cadells volien la llibertat, la independència de Catalunya y de la antiga Confederació. Los Nyèrros se decantaren mès a unirse ab la veina França; eren mès *afrancesats*

Los bandolers de cada partit passaven llargues temporades a França; eren aclamats y recullits per molts personatjes, que anirèm conexent, més endevant.

---

y los priorats de Rialp y Vilamur, Sant Joán de Barcelona, y Sant Joán de Mar de Pollensa; y lo convent de religioses de Sant Joán de Jerusalèm, de Barcelona. Vègis la plana 147 d' aquèst llibre.

També va defensar a n'En Ròca Guinarda lo comte d'Erill, cosí dels Sentmenat.

(1) *Relació del Dr. Josèp Dalmau*, en la surtida que feren los doctors de la Audiència, per ordre del virrey, còntra 'ls bandolers de Catalunya. Vègis lo capítol XLI d' aquèst llibre.

(2) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. Lligall: *Bandolers*. He vist aquèsta *crida* en altres arxiu de Catalunya.

En setembre de 1609 va anar En Ròca Guinarda al castell de Barbará. Un dels cavallers qui 'l van rèbre, prengué 'l nòm de *Borbon,* al obsequiarlo (1).

Alguns bandolers del partit Cadell se retiraren, en desembre de 1613, a la Pòbla de Lillèt. Va perseguirlos l' algutzir Castellarnau. Al ésser apròp d'ells cridá que dexessin les armes, que se subjectessin al rey d' Espanya. Los bandolers contestaren: «*Nosaltres vos ne donarèm un altre de Rey. Aquí no conexèm lo Rey!*» (2).

Nyèrros y cadells cridaven sovint: «Visca la tèrra! Muyral mal govern!» En aquèsts anys, còm en lo sigle XVI en moltes ocasions, se vèuen clarament les tendències d' aquèsta guèrra; que havia de acabar, al desaparèxer les divisions intèrnes, ab la independència de Catalunya en 1640; y ab la proclamació de Lluís XIII de França còm a Comte de Barcelona, en 23 de janer de 1641.

Cervantes, qui ens va presentar, en son «Quixòt», al *Roque Guinart* còm a polític, també 'l fa intervenir en les qüestions de la noblèsa. Totes sòlen ser d'interès històric y dramátic. En lo capítol LX aparèx en escèna un personatje qui conta, a n' En *Roque Guinart,* lo següent:

«Yo soy Claudia Jerónima, hija de *Simón Forte, tu singular amigo, y enemigo particular de Clauquel Torrellas, que así mismo lo es tuyo, por ser uno de los de tu contrario bando*; y ya sabes que este Torrellas tiene un hijo, que D. Vicente Torrellas se llama, ó á lo menos se llamaba no ha dos horas. Este, pues, por abreviar el cuento de mi desventura, te diré en breves palabras la que me ha causado. Vióme, requebróme, escuchéle, enamoréme á hurto de mi padre; porque no hay mujer por retirada que esté, y recatada que sea, á quien no le sobre tiempo para poner en ejecución y efecto sus atropellados deseos. Finalmente, él me prometió de ser mi esposo, y yo le dí la palabra de ser suya, sin que en obras pasásemos adelante. Supe ayer que, olvidado de lo que me debía, se casaba con

(1) Vègis lo capítol XIV d' aquèst llibre.
(2) Vègis lo capítol XLI d' aquèst llibre.

otra, y que esta mañana iba á desposarse; nueva que me turbó el sentido y acabó la paciencia, y, por no estar mi padre en el lugar tuve yo de ponerme en el traje que ves, y apresurando el paso á este caballo, alcancé a D. Vicente obra de una legua de aquí, y sin ponerme á dar quejas ni á oir disculpas le disparé esta escopeta, y por añadidura estas dos pistolas, y á lo que creo le debí de encerrar mas de dos balas en el cuerpo, habriéndole puertas por donde, envuelta en su sangre, saliese mi honra. Allí le dejo entre sus criados, que no osaron ni pudieron ponerse en su defensa; *vengo á buscarte para que me pases á Francia*, donde tengo parientes con quien viva, y así mismo á rogarte defiendas á mi padre, porqué los muchos de D. Vicente no se atrevan á tomar en él desaforada venganza.» Roque, admirado de la gallardía, bizarría, buen talle y suceso de la hermosa Claudia, la dijo: «Ven, señora, y vamos á ver si es muerto tu enemigo, que después veremos lo que más te importare.» D. Quijote, que estaba escuchando atentamente lo que Claudia había dicho, y lo que Roque Guinart respondió, dijo: «No tiene nadie para qué tomar trabajo en defender á esta señora, que lo tomo yo á mi cargo; denme mi caballo y mis armas, y espérenme aquí, que yo iré á buscar á ese caballero, y muerto ó vivo le haré cumplir la palabra prometida á tanta belleza.» «Nadie duda de esto, dijo Sancho, porqué mi señor tiene muy buena mano para casamentero, pues no ha muchos días que hizo casar á otro que tambien negaba á otra doncella su palabra; y si no fuera porqué los encantadores que le persiguen le mudaron su verdadera figura en la de un lacayo, esta fuera la hora que ya la tal doncella no lo fuera.» Roque, que atendía más á pensar en el suceso de la hermosa Claudia que en las razones de amo y mozo, no las entendió, y mandando á sus escuderos que volviesen á Sancho todo cuanto le habían quitado del rucio, mandóles, así mismo, que se retiraran *á la parte donde aquella noche habían estado alojados*, y luego se partió con Claudia á toda priesa, á buscar al herido ó muerto D. Vicente. Llegaron al lugar donde le encontró Claudia, y no hallaron en él sino recién derramada sangre; pero tendiendo la vista por todas partes descubrieron por un recuesto arriba alguna gente, y diéronse á entender, como era la verdad, que debía de ser D. Vicente, á quien sus criados, ó muerto ó vivo llevaban, ó para curarle ó para enterrarle; diéronse priesa á alcanzarlos, que, como iban despacio, con facilidad lo hicieron. Hallaron á D. Vicente en los brazos de sus criados, á quien con cansada y debilitada voz rogaba que le dejasen allí morir, porqué el dolor de las heridas no consentía que más adelante pasase. Arrojáronse de los caballos Claudia y Roque, llegáronse á él, *temieron los criados la presencia de Roque*, y Claudia se turbó en ver la de D. Vicente; y así, entre enternecida y rigurosa, se llegó á él, y

asiéndole de las manos, le dijo: «Si tu me dieras estas conforme a nuestro concierto, nunca tu te vieras en este paso.» Abrió los casi cerrados ojos el herido caballero, y conociendo á Claudia, le dijo: «Bien veo, hermosa y engañada señora, que tu has sido la que me has muerto; pena no merecida ni debida á mis deseos, con los cuales, ni con mis obras, jamás quise ni supe ofenderte.» «¿Luego no es verdad, dijo Claudia, que ibas esta mañana á desposarte con Leonora, la hija del rico Balbastro?» «No por cierto, respondió don Vicente; mi mala fortuna te debió de llevar estas nuevas para que celosa me quitases la vida, la cual, pues la dejo en tus manos y en tus brazos, tengo mi suerte por venturosa; y para asegurarte desta verdad, aprieta la mano y recíbeme por esposo si quisieres, que no tengo otra mayor satisfacción que darte del agravio que piensas que de mi has recibido.» Apretóle la mano Claudia, y apretósele á ella el corazón de manera, que sobre la sangre y pecho de D. Vicente se quedó desmayada, y á él le tomó un mortal parasismo. Confuso estaba Roque, y no sabía qué hacerse. Acudieron los criados á buscar agua que echarles en los rostros, y trujèronle, con que se los bañaron. Volvió de su desmayo Claudia; pero no de su parasismo D. Vicente, porqué se le acabó la vida. Visto lo cual de Claudia, habiéndose enterado que ya su dulce esposo no vivía, rompió los aires con suspiros, hirió los cielos con quejas, maltrató sus cabellos entregándolos al viento, afeó su rostro con sus propias manos, con todas las muestras de dolor y sentimiento que de un lastimado pecho pudieran imaginarse. ¡Oh cruel é inconsiderada mujer! decía, ¡con qué facilidad te moviste á poner en ejecución tan mal pensamiento! ¡Oh fuerza rabiosa de los celos, á qué desesperado fin conducís á quien os da acogida en su pecho! ¡Oh esposo mío, cuya desdichada suerte, por ser prenda mía, te ha llevado del tálamo á la sepultura!» Tales y tan tristes eran las quejas de Claudia, que sacaron las lágrimas de los ojos de Roque, no acostumbrados á verterlas en ninguna ocasión. Lloraban los criados, desmayábase á cada paso Claudia, y todo aquel circuito parecía campo de tristeza y lugar de desgracia. Finalmente, Roque Guinart ordenó á los criados de D. Vicente que llevasen su cuerpo al lugar de su padre, que estaba allí cerca, para que le diesen sepultura. Claudia dijo á Roque

---

D. Joaquim Mirèt y Sans me va proporcionar uns dietaris inèdits de la *Academia de Buenas Letras,* de Barcelona; D. Josèp Soler y Palèt un documeut del arxiu notarial de Terrassa; a D. Joán Ruiz y Porta dèc les troballes del Arxiu Municipal de Tarragona; y al Dr. D. Ramón Ferrer, arxiprest de Sant Joán de les Abadèsses, les dels arxius d' aquèlla parròquia. Lo Dr. D. Pere Boussosa, rector de Vilalleons, me va mostrar un llibre del sigle XVII ab nòtes marginals inèdites.

qne quería irse á un monasterio, donde era abadesa una tia suya, en el cual pensaba acabar la vida, de otro mejor esposo y más eterno acompañada. Alabole Roque su buen propósito, ofreció de acompañarla hasta donde quisiese, y de defender á su padre de los parientes de D. Vicente, y de todo el mundo, si ofenderle quisiesen. No quiso su compañia Claudia en ninguna manera, y agradeciendo sus ofrecimientos con las mejores razones que supo, se despidió dél llorando. Los criados de D. Vicente llevaron su cuerpo, y Roque se volvió á los suyos; y este fin tuvieron los amores de Claudia Jerónima. ¿Pero qué mucho si tejieron la trama de su lamentable historia las fuerzas invencibles y rigurosas de los celos? Halló Roque Guinart á sus escuderos en la parte donde les había ordenado,» etz.

En Vicèns Torrellas era descendent de la nòble família catalana Torrellas d' Agly. En temps del rey Martí se va fer famós lo representant d' aquèsta família per sa amistat ab lo rey. L' anomenaven *lo rey petit* (1).

En lo capítol LX del Quixòt, parla Cervantes d' alguns fets que passaren a Barcelona en l' any 1610. Lo quadro que presenta está tret de successos d' aquèst any. Diu que 'l virrey de Nápols es a Barcelona, y que está a punt de marxar, en quatre galères que hi han al mòll. Y es històric que, en 1610, va ser nomenat un nòu virrey de Nápols. L' elegit fou lo comte de Lemos, En Pere Fernández de Castro, a qui Cervantes va dedicar lo «Quixòt».

Cervantes era a Barcelona pel juny de 1610, y allí deuria trobarse ab son ilustre protector. Ne parlaré ab més detenció d'aquèst viatje, desconegut fins ara (2).

---

(1) En lo certamen literari que va celebrar la Universitat de Barcelona, ab motiu del III centenari del Quixòt, formaven lo jurat aquèts eminents catedrátics: Doctor Antòni Rubió y Lluch, president; Dr. Josèp Banqué y Faliú; Dr. Josèp Jordán de Urries; Dr. Josèp Franquèsa y Gòmis; Dr. Còsme Parpal y Marquès, Secretari.

(2) Segons la carta de *Sancho* a sa muller, *D. Quijote* va anar a Barcelona en 1614. Aquèsta data no lliga ab res de lo que 's conta en lo viatje, y sí posant l' any 1610. La data de 1614 la deuria indicar Cervantes pera donar mès actualitat a sa relació.

En las *Dos Doncellas* va parlar Cervantes de Catalunya. En la seva darrera òbra, a son parèr la millor, *Persiles y Segismunda,* diu: «Llegaron a Barcelona á tiempo cuando llegaban *á su playa cuatro galeras españolas* (1)». A Cervantes li van quedar molt a la memòria aquèstes quatre galères, de les quals també 'n parla en lo capítol LX del «Quixòt». Les va vèure lo dia de Sant Joán, en 1610; y va sentir l' estrèpit de sa artilleria, contestada desde les muralles y fòrts; mentres los consellers de la ciutat, acompanyats de molts cavallers y ciutadans a cavall, fèyen una cavalcada, còm era acostumat quiscun any.

Cervantes deuria ser rebut a Barcelona ab entussiasme. Hi trobá cultura y avènç, y va ferne grans elògis. Ningú sino ell hauria gosat dir lo que conta d' En *Roque Guinart,* personatje a qui odiaven tots los castellans, que conexien ses idèes. Ja veurèm còm lo tractava l' element oficial, que venia de Madrid a Barcelona. Cervantes va ferne'ls mès grans elògis que's pòden fer d'un hòme.

Cervantes, en los últims anys de la seva vida, al ser rebut triomfalment a Barcelona, va recordar a la seva pátria que tant va perseguirlo. En lo «Quixòt» fa surtir un personatje que l' insulta, y a qui reconèx desseguida còm a castellá.

* * *

Lo dia 5 d' abril de 1605, En Ròca Guinarda va volèr matar a n' En Pere Puigrobí, mentres s' estava en una barberia de Vich. En Puigrobí va poguèr fugir. Alguns veins van vèure a n' En Ròca Guinarda aquèll vespre, en la plassa del Mercadal de Vich (2).

---

(1) *Persiles y Segismunda.* (Llibre III, cap. XII).

(2) Mossèn Ramón Corbera, Pvre. *Nòus datos sobre 'l cèlebre bandoler Peròt Rocaguinarda.*

CAPÍTOL V

—

Nòves de la Unió. — *Una important captura.* — *Propagació del bandolerisme.* — *En Francèsc Pujòl y los fets de Vilalleons.* — *Ses conseqüències.* — *Micer Esteve Illa.*

(1605 - 1607)

Mentres tant, a Vich s' anava treballant pera la renovació de la progectada Germandat. Se van nomenar qualques personalitats pera que redactessin sos capítols, y bòy aprovades les bases, se procedí a fer la llista dels pòbles aderits. Un dels que més va treballar pera aquèts assumptes fou lo Prior del Carme, P. Sèrra, qui còm ve a dir lo cronista Pujades, se fèye dir «Serrano» pera semblar castellá. Lo 5 de setembre quedaren aprovats los capítols, y 'l die 25 del metex mès y any (1605) s' imprimiren a Barcelona, y desseguida 's van posar en práctica organisantse 'ls soldats de la Unió militarment (1). Lo virrey de Catalunya aprová sos capítols, y 's va ficsar lo temps de dèu anys, còm a l' espay qu' havia de durar la nòva institució, qu' aviat fou famosa còm en temps antics.

La Unió de Vich la formaven dos cents hòmens, dividits en gru-

---

(1) Vègis Apèndics: *Unió.*

pos de dèu en dèu, ab un capitá que li dèyen «lo dener» per cada grupo, y que reunintse 'n cinc formaven la sinquantèna, ab son respectiu capitá, dit lo sinquantener, qu' era un gran superior al precedent. Per últim hi havia 'l títol de centener de la Unió, qui, còm es natural, manava cent hòmens, tenint als sinquantaners y deners a les seves ordres. Tots aquèts eren los quèfes que més surtien al tractarse de perseguir als malfactors, essent subordinats al capitá de tota la Unió, qui solzament aparèx en campanya en casos estraordinaris. Los membres d' aquesta «Santa Germandat» estaven sots la vigilánciа y amparo dels consellers de Vich, y uns de sos privilègis eren la facultat de podèr ficarse y reconèxer les cases sospitoses. Veyent que a Vich donava bòns efectes, lo virrey procedí a ferla renovar també a altres ciutats y vegueries de Catalunya, considerantla indispensable «pera la expulsio dels homens facinerosos y de mala vida» (1). Degut a les seves llètres y ordres secretes, pel abril de 1606 s' era firmada la Unió a Lleyda, Barcelona y Manrèsa, y promte feu una circular, dirigida a tot Catalunya, pera que imitessin son eczemple, (2) y va enviar al comisari reyal Montserrat Oliver pera que digués de paraula sos desitjos als pòbles més propers de Barcelona (3). També aná a Puigcerda pera fortificar la Unió, l' algutzir estraordinari de la règia cort, En Joan Sala y Estrader (4) guanyantse bònes sumes per sos treballs.

Es de escepcional importáncia la conexènsa absoluta de la Unió, ja que lo pòc que d' ella s' ha escrit, ha sigut moltes vegades sènse tenirne altres notícies que les arreplegades incidentalment, ab

---

(1) Arxiu Municipal de Manrèsa.—Reg. de Llètres 1602 a 1621.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó Reg. 5204, f. 67.

(3) Item. Registre 5203 f. 280. Montserrat Oliver partí de Barcelona lo 30 abril 1607.

(4) Item. Registre 5208, f. 120.

SANTA VNIO, O SANTA GERMANDAT, FERMADA PER LOS CONSELLERS, Y CONCELL, DE LA CIVTAT DE VICH, SOBRE LA EXPVLsio y capitura de bãdolers, homicidas, lladres, y altres malfactors y perturbadors de la pau y quietud publica. a 25. de Setembre 1605.

En nom de nostre señor Deu, y de la sacratissima verge Maria mare sua y del benauenturat Apostol sant Pere Patro, y advocat nostre, sia a tots manifest y notori. Com nosaltres. &c.

Causes per les quals se es fetta la present vnio.

Considerant quãt opprimida, vexada y afligida, ha estat y es vuy la present ciutat de Vich, per la frequencia multitut y concurs de diuers malfactors, bandolers y saltejadors, lladres, acecinadors incendiaris y homés de seguida, y perturbadors de la quietud y pau publica: los quals ab oblit del temor de Deu, y ab gran menyspreu y desdeny de la justicia y correcció temporal han pogut ab que acostumen y soltura, y sens respecte algu per la dita ciutat de dies y de nits perpetrant ab scandol y aualots publichs, robos, homicidis, e incendis, fent opressions, violencias y robos en les tendes dels mercaders y casas dels officials o menestrals prenent coses de aquelles, ab violencia y menaça de mort fins robar, y acecinar com a saltejadors de pas, en los carrers publics de la dita ciutat, de dia y de nit estephant y composant, homens richs dins y fũt de les muralles della en quantitats de moneda ab les bocas dels pistolets y altres armas prohibidas encarades als pits y cometent altres vltrage enormes y delictes atroces ab gran vilipendi y notable desreputació de la dita ciutat. Per tant desijant euitar y extirpar, tant detestables abominacions y pernitiosos excessos, y pera dar conuenient y efficaz remey, a tant criminosas insolẽcias y pera reprimir la temeraria audacia y atreuiment dels malfectors, y homicis de seguida. Parexent no y hauent considerat y consultat ab molta madureza y attencio que el mes natural, y mes efficaz remey, q̃ se podria dar pera tãt enormes y vniuersals danys, seria la vnio, y germandat baix escrita. Nosaltres los sobredits concellers, y concell de la dita ciutat de Vich moguts ab zel del seel, prouocats y obligats per el amor y be vniuersal desta ciutat, es no no propi, vde tota la ciutat y dels singulars della present, absent, y esdeuenidors, instituint y effectuant la determinació nouament feta, a dos del present mes de setembre tenint el consentiment y auctoritat y decret del excellentissim señor Lloctinent, y capitan general, de sa Magestad en lo present Principat de Catalunya, offerim y prometem a sa real Magestad y son Lloctinent, y a nosaltres mateixos, vns a altres mutuo, & vicissim, y a totes y qualsevol altres ciutats, villas, llochs, y termens del present Principat y Comtat, qui fermarã semblar vnio y germãdat en mans o poder d'un notari d'uall escrit pèr ells estipulat. Que tindrẽ y guardarẽ compli-

complirem, y juratem, y farem tenir, guardar, cumplir, y jurar, tot lo cõtengut, y escrit en la Vnio y Germandat seguent.

1. Numero dels homẽs pera perseguir los malfactors y cõ poden offer compellits.

Pirimeramẽt ha paregut se deuia fer vna Germandat y vnio la qual per pretendrerse, en ella la gloria de Deu y establiment de la quietut y pau Christiana, y extirpacio de abominacions, y difformitats sia nomenada la Sancta vnio o sancta Germandat Pus es cosa certa q̃ sent la obra virtuosa, y los fins e intens della sancts y justificats se disposdran los animos para la execucio y effecte de la sancta vnio ab major esfor, y valor. Esta santa Germãdat, ventillades y considerades les coses desta ciutat, y les persones della que porian pendre armas, y tenenles parts necessaries pera la dita sancta vnio, ha paregut q̃ per lo mãco podria ser dedoscẽtes persones (yen cas q̃ puguẽ esses mes tocata als consellers, crexer lo numero della perq̃ cõcorregã sens excepcio, tots los ciutadans y habitadors de la dita ciutat, q̃ serã aptes pera las armas) les quals hagen de ser nomenades y puguen ser cõpellides, ab graues penas, per los consellers de la present ciutat, a hauer de acceptar cada hu lo carrech per lo qual sera elegit, pera la dita sancta vnio y officis della: ab tal que los centeners, sinquãteners, y Deners no puguen ser elegits sino del numero de la sancta Germandat, les quals penas se hagẽ de exequtar per lo ordinari a requesta dels consellers y no altrament. Y dat que la dita sancta vnio, sie de dos cẽts homẽs no mes: de ella hagen de ser nomenats dos centeners, quatre sinquanteners, y vint deners com es dit, y que tota ella hage de ser partida en quatre parts. Es a saber en quatre sinquãtenas les quals a disposicio del cõsellers exercitarã los officis y obligaciõs tocãtes a la dita sanctavnio, de tres en tres mesos. Es a saber q̃ cada cinquãtena ser uesca tres mesos del any, pera q̃ ab justa igualtat, se partesca aquest treball y cuydado entre tots los nomenats pera la ditavnio. Entenẽt empero q̃ en cas q̃ se offeris alguna ocasio, y apreto grã, enel qual foẽ mester dos o tres sinquãtenas o tota la dita sãta vnio ental cas y sca tota la vnio, o las sinquãtenas q̃ serã nomenades per la crida ab grã presteza y ab les armes, acudint al lloc que sera nomenat per el corredor.

2. Electio de capita centeners, sinquanteners y deners, y de llurs substituts.

Item a paregut q̃ lo capo capita desta sancta vnio, sia elegit per ell cõcell, y q̃ la electio, y nominatio, se fasa y se puga fer de qualseuol dels cõsellers, o ciutadans no consellers, procurãt sie persona discreta prudẽt, y de molt respecte y valor del qual se puga esperar tot bõ effecte, cõforme los mereixes, y mas pretendre la sancta vnio y germãdat, y q̃ se cõsideren los mereixos respetes y qualitats respetiuamẽt, en la nominatio y electio dels cẽteners sinquãteners y deners, pus de la prudẽcia y bõ gouern dells, depẽdexẽ los bõs sucessos de la sancta vnio: y perques podria esdeuenir q̃ en alguna ocasio faltas el capita, o algũ cẽtener o cinquãtener o dener, de la sãta vnio, ha paregut q̃ quãt se fara la electio de capita cẽteners, sinquãteners y deners se fase tãbe nominacio y electio de altres tãts substituts: peraque en ninguna ocasio de perseguir los malfactors y enemichs del rey, estiga la dita santavnio, sen lo degut apercebiment.

3. Los homẽs de la vnio deuẽ estar subordinats als consellers.

Item, mes ha paregut que lo capita, centeners, cinquanteners, y deners, ao tots los demes nomenats pera la sancta Germandat, estigan y degan estar subordinats a les consellers, en tota y qualseuol cosa que tindra respecte a la bona direccio y effectes de la dita germandat, y lo mateix entenen, se ha de obseruar en lo ministres y soldats de la sancta germandat: es a saber q̃ los soldats obedezcã, y estiguẽ subordinats a sos deners, y los deners y sos soldats als sinquãteners, y los cinquãteners ab sos inferiors als cẽteners; y los cẽteners ab sos inferiors al capita, el qual ab los centeners, sinquanteners y deners, tendran gran cuydado y vigilancia q̃ tots los soldats tinguẽ bones armes y molt a pũt pera qualseuol repẽtina ocasio q̃ se podria offerir, poden los obligar per aco ab les penas a ells ben vistas, no entenent en esta ordinacio y capitol derogar la jurisdicio y auctoritat del ordinari, al qual assistir a la dita sanctа germandat, sempte que en qualseuol ocasio li sera request.

4. Iuramẽt y excomunicacio y tres penas als homens de la vnio

Itẽ ha paregut cõuenir pera la bona administracio, y gouern de la dita vnio, q̃ los Cõsellers feta la nominatio y elecio de capita, centeners, cinquanteners deners, y de la demes gẽt deputada pera la sancta Vnio rebã lo juramẽt de tots ells, y los manẽ oyr sentẽcia de excomuni

motiu dels actes de la dita germandat. No va faltar historiador qui s' entretingué en fer inútils comparacions, pera acabar ab no dir rés. Altres han sapigut trèuren mès partit de ses investigacions, encara que no 's pensessin tractar d' un assumpto del tot inèdit, còm aquèll escriptor.

La Unió, feta a la cort de Madrit, y a Barcelona per mèdi del virrey y del element oficial, tenia per objecte no solzament destruir lo bandolerisme, més també aplanar un xic a la noblèsa, cercant en l' element popular una gran fòrça armada que la tingués a ratlla, defensant indirectament les perrogatives reyals. D' ací vingueren los llargs memorials quexantse los nòbles y militars dels eccessos dels soldats de la Unió en còntra d' ells, dient sovint y recordant al virrey, que sos estatuts eren còntra les constitucions de Catalunya.

Mes axís y tot, aquèstes diferències no eren obstácle pera enténdres bé la gent, segons les circunstáncies, y de que no servissin de cap efecte los plans del govèrn central y sos ministres. L' única divisió que no duya indicis d' acabarse aviat era èntre l' element oficial y la gent d' aquèsta tèrra que 'n resultava víctima. Lo virrey aumentava ses prerrogatives, eczèrcits forasters ho omplien tot ab lo pretecst de guerrejar ab França, les Constitucions de Catalunya eren sovint oblidades. Ací estava un veritable motiu de discòrdies. Per lo demés, les diferències èntre 'ls catalans varen acabarse quan era necessari, sènse que la Unió les aumentés tant còm semblava al principi, en les tristes èpoques del bandolerisme. L' únic de que serví, per mès que no gayre, fou pera perseguir als malfactors; més aquèts, també solien tindre sa filiació política, y eren sempre, avans que tot, entussiastes per sa pátria.

He posat ací una còpia de les dues primeres planes dels estatuts de la Unió de Vich, per ésser lo que mès ens interèssa, per les raons dites en lo capítol anterior.

En lo gravat següent se vèu la portada de la Unió de Manrèsa. Les de Lleyda y Barcelona son semblants.

A Vich s'havia cambiat molt la situació. Per de promte ja no era què'fe dels cadells lo Sr. bisbe Robuster, ses qüestions ab los canònges eren finides, y 'l famós procés, després d'anar a Madrit y a Roma, fou desat silenciosament en los arxius. (1) Ab la majoria que duyen los cadells, la major part de la gent de Vich va vèure ab bòns ulls la aparició de la Unió, que si anava còntra 'ls avalotadors de tots los bándols, lo veritable origen y motiu de sa eczistència era perseguir a ne 'N Peròt Ròca Guinarda. Lo virrey va fer comissari y oficial de la Unió, a ne 'N Pere Sellers, botiguer de panyos de la ciutat de Vich, donantli moltes ordres secretes, y encomanantli que cerqués persona apte pera aquèst fi, insistint ab vères en la captura dels malfactors.

Encare En Sellers no havia trobat l' hòme que 'l virrey volia, quan vingueren notícies d' Oristá, dient qu' era precís empèndre la anada cap a la coneguda casa. Altra vòlta se havia de sitiar aquèll mas, pera pèndre a sos habitants! Especialment això del nòm, era importantíssim, y qualsevulla troballa feta en la dita casa, ja hauria pagat lo mal tret de les fatigues d' anarhi.

A les nòu hòres d'entrada la nit, del die 1 de janer del any 1607, se tingué notícia a Vich—y 'n foren avisats los consellers—de que en la casa del mas Ròca Guinarda, de la parròquia de Sant Andreu d'Oristá, hi havien alguns bandolers que dies enrera tenien avalotada la ciutat, y foren requerits pera que anessin a pèndrelos. Per mes que fossin les nòu del vespre, se va tractar del mèdi convenient pera lograrho, pensant desseguida ab los soldats de la Unió. Mès

---

(1) Dèc al Iltre. canònge de la Sèu de Vich, Mossèn Jaume Collell, totes les notícies tretes d' aquèst procès, copiades en lo capítol III del present llibre.

CAPITVLACIO VNIO Y CONCORDIA FETA Y FERMADA PER LA CIVTAT DE MANRESA Y VEGVERIA DE BAGES.

PER EFFECTE DE PENDRE perseguir, y capiurar los lladres homicidas, delinquents y altres malfactors de dita ciutat y vegueria y de tot lo Principat de Cathalunya

ANY M·DC·VI·

EN BARCELONA.

Estampada en casa de Iuan Amello

Any 1606

aquèts no volien anarhi si no se 'ls pagava 'l treball, dòncs no pertenexia aquèll puèsto a son districte; lo qual vist pels consellers, y observant que 'ls ministres de la Unió tenien motius pera no complir sos preceptes, se 'n recordaren de 'N Pere Sellers, per entendre que ell duya una comissió especial del virrey de Catalunya, y li digueren, si volia encarregarse de sitiar la dita casa aquèlla matexa nit. Acceptá En Sellers, y junt ab altres ministres de la Unió, partiren cap al pòble d' Oristá, aont hi arribaren que encara era ben fosc; y prèses les precaucions necesáries, voltaren la casa y van trucar a la pòrta. Per la finestra que hi ha al demunt de la entrada, aparegué 'l cap descabellat de Na Jerònima, muller de 'N Cebriá Ròca Guinarda, demanant lo que volien en aquèlles hòres de nit. En Pere Sellers, respongué, que obrissen desseguida, y que'ls dexassen entrar, si es que tenien lo degut temor a la justícia temporal, o altrament desitjaven incórrer en ses pènes. Bòn espant se 'n deuria dur Na Jerònima ab aquèst raonament; de nòu se va ficar a sa cambra, y aleshòres En Cebriá y demès gent de la casa, que ja estaven enterats de lo que passava, començaren a dir que ells no tenien cap obligació en obrir les pòrtes, que no s' amoinessin «y quels dexessin tranquils» perquè no obririen, fins que hi fos a demanarho un dener de la Unió del terme d'Oristá. Request pel comissari, va arribar al cap de molta estona 'l dit dener, y aleshòres s' obriren les pòrtes de la casa.

Sèmbla que ab tant d' esperar, hauria tingut pròu temps l' herèu del mas pera fer desaparèxer les armes proibides, y surtir còm un hòme pacífic a la presència de 'N Sellers y demès acompanyants. Rès d' axò. Ens diu lo comissari, que ell entrá a dintre de la casa, y 's trobá ab En Cebriá armat fins a les dents, en aquèlles intempestives hòres; que duya son pedrenyal, de quatre pams de llargária del canó, ròda y duano, y daga llarga. Aquèsta èyna era proibi-

da per diferents pragmátiques y crides dels virreys, y jò crèc que'N Cebriá no era pas tan pòc axerit pera dexarse agafar y sorpèndre d' aquèsta manera, després de dues o très hòres d' ésser avisat. Lo probable y cèrt es, que 'l Pere Sellers al esplicar los resultats de sa escursió, va eczagerar lo que s' era devingut, pera fer mèrits devant dels consellers. Aquèts ho esplicaren al virrey, dient qu' ho sabien tot «per havèrse ben informat» y resulta que se 'ns diu y se 'ns presenta al Cebriá plè d' armes, en lo moment de pèndrel, còm si estigués en actitut de defensarse. La qüestió es, que a dintre de la casa no trobaren cap bandoler còm esperaven, y en quant al Peròt ¡Deu sab aont era!

Ara 's compròba la falsetat de la tradició que crèu en la eczistència de la mina que dona al *Cingle dels très còdols*. Be pròu que s' hi hauria amagat En Cebriá, si en aquèll temps hi hagués hagut lo llarg amagatall, estalviantse les desgrácies que li venien al demunt. En Pere Sellers lo prengué, y altre vegada se 'n tornaren a Vich, pera tancarlo en les presons (1).

Aviat començaren a ferse les degudes diligències pera vèure 'ls cárregs que còntra d' ell se fèyen, en los processos de la règia cort y en territòris de la jurisdicció del sotsveguer (2), y 's concediren regalies per la important captura. En Cebriá era un dels avalotadors de Vich, que imitant la conducta seguida per son germá, va pagar cara y promtament la festa, mentres l' astut bandoler se passejava ab ses quadrilles. Lo die 8 de janer, maná 'l virrey que 's prengués estènsa informació, o sigui declaració a ne 'N Cebriá, sobre sos delictes comèsos en la ciutat y vegueria de Vich, ab l'objecte d' obrar ab justícia. (3) Succeí que de resultes de ses malifetes estigué tan-

(1) Arxiu Municipal de Vich. Llètres enviades volum VI, de 1603 a 1614.
(2) Item. In cur. locumt. VIII foli CLXXII.
(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Reg. 5203, f. 248.

cat pròp d'un any a la presó, y als 17 dies d'agost del 1607, lo virrey confiá la causa al veguer y assessor de Vich (1), acabantse al cap d'alguns mèsos lo tancament. ¡Quina diferència ab En Peròt!

Los amics que de per tot li sortien, oferintli sa ajuda còntra 'ls perills de les persecucions, eren moltíssims, perquè simpatisava ab tothòm, y no hi ha que dir que aquèsta qualitat l' havia d' encoratjar cada vegada mès.

Entussiastes joves còm ell lo seguien pels bòscos y montanyes, baxantse als pòbles de la plana de Vich, pera fer de les seves y arreplegar gents que aumentessin sa quadrilla. En Jaume Alboquers seguí promte la vida de son antic company, y pòtser se decidí a ferho pel metex motiu. Formava part de la nòva quadrilla un representant del poblèt de Santa Maria de Vilalleons, dit Joán Gili, y vulgarment Janòt, y de la ciutat de Vich s' era fet bandoler, ab altres, En Josèp Grau, conegut lladre de pas nyèrro. Mes fins a la data present no s'anaren descubrint quins eren los hòmes que 'l seguien, degut a que la gran figura de nòstre hèroe, proclamat còm a quèfe indiscutible de la partida, ho omplia tot. Un dels hòmes que va co brarse més promte la celebritat a Catalunya còm a bandoler de sa quadrilla, o millor dit còm a son *escudero*, que dèya Cervantes, fou En Joan Gili, degut als fets en que per sa sòrt o desgrácia va intervindre.

S' estaven ell y son capitá xerrant tranquilament—lo 12 de matj del 1607—en lo llòc anomenat del Casals de 'N Casadevall, del terme de Sta. Maria de Vilalleons, bisbat de Vich, quan varen vèure que una tropa d' hòmes se dirigia cap a cercarlos, sènse fer marrades ni torbarse, decididament, còm qui sab la seva obligació y te'ls mèdis pera complirla. Serien èntre tots uns dèu o dotze fadrins

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Reg. 5204, f. 143.

pròu coneguts de'N Gili, y anaven manats pel batlle del pòble, que's dèya Francèsc Pujòl, ben provistos de pedrenyals y ab no gayre bòns intents, respecte als quins perseguien. Aquèts, al sentir lo renòu, guaytaren desde darrera d'unes grans mates, del bòsc frondosísim aont prenien la frèsca, y veyent sèns duptes que 'l batlle volia agafarlos, y que sabia'l puèsto que ocupaven, van trèure sos pedrenyals de les xarpes, esperant a que fos una mica més apròp. Conexia En Ròca Guinarda que, si li fèya resistència, fora inclòs en lo nombre de bandolers que se 'ls castigava ab severes pènes, al caure en mans de la justícia; que son nòm se 'l guardarien tots los comissaris reyals, algutzirs, jutjes, capitans de la Unió, y membres del sometent pera perseguirlo; que 's castigarien a sos fautors, y que, si ell era capturat, se 'l penjaria en alta forca, marcantlo primer ab fèrros rogents, esquexantli les carns, y esquarterantlo després de mòrt, pera guarnir les muralles. Més d' axò se 'n rèye perquè també sabia que era molt poderós ab sos soldats. Còm que de por no'n tenia mica, y d' ardenta fúria còntra sos perseguidors moltíssima, no se 'n recordava de que 'l podien pèndre, y pagar ja ara ab afrentosa mòrt, ses malifetes antigues. Al vèure al batlle Francèsc Pujòl, no li passá pel cap la idèa de defensarse en previsió de lo que li podia succeir més tart si l'agafaven; ni al volèrse defensar, lliurantse d' aquèst actual perill, va temer les futures persecucions. No hi hauria res tan oposat a son caracter enèrgic, indomable y altiu, que aquèstes baxèses a n' ell atribuides. Més aviat la venjansa per l' atreviment en perseguirlo, era la que encenia en son pit un òdi terrible còntra la tropa d'hòmens que s'acostava, y en la qu'ell volia ferhi un bòn escarment.

Quan foren a unes vint o trènta passes de distáncia, feu una senyal a ne 'N Joan Gili, y exiren tots dos del darrera de les mates, ab sos pedrenyals en les mans, tirantse al demunt de sos persegui-

dors y desfentlos a crits y escopetades. Respongueren los altres ab les armes que ja duyen a punt, a les très o quatre primeres embestides, allunyantse depressa y prudentment, quan havien tirat del pedrenyal. En Francèsc Pujòl, ab grans crits dèya: «¡via fòra resistènci!a ¡teniu al rey!» y ens conta, que s' entretenia en mostrarlos les insignies de batlle reyal, que duya posades, y que alçá'l bras ab lo autoritari bastó, pròpi de son cárreg. Tot inútil. En Ròca Guinarda continuava atacant y fent fugir a aquèlla gent. Ses pedrenyalades y les de 'N Gili fèyen veritable feredat ab la rapidèsa que 's succeien, y ab lo drètes que anaven devèrs lo grupo esbarriat. Un company del batlle, dit Joan Marfá, pagès de Vilalleons, va caure a tèrra travessat per una pilòta o bala, y tan greument nafrat, que 's vegé en gran perill de pèrdrehi la vida. També van rèbre altres fadrins del pòble, sènse que 'ls seus fessin cap mica de mal als dos bandolers, lo qual pròba que quasi no enjegaren ses armes, apretant a fugir, y essent més prudents que temeraris. (1)

Los dos companys també se 'n tornaren en direcció oposada, dexant uns y altres a tèrra a ne 'N Joan Marfá, qui fou recullit al cap d' alguna estona, per la gent de les cases veines y alguns dels metexos combatents.

Conta En Francèsc Pujol, que va sapiguèr la estada dels bandolers perquè tenia posades espies per aquèlls voltans, dòncs ja fèyen dos o très còps qu'eren estat vistos hòmens desconeguts, ab los d' aquèsta ocasió, que únicament conexia. En quant a la lluyta sostinguda, sèmbla que En Pujòl no se la esperava pas, o al mènys de

---

(1) a) Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 849 «Declaratió per enemics de sa Magt. feta a 23 de matj 1607 de les persones de Pere Roca Guinarda y Joan Gili.»

b) Item la crida de publicació dels sobredits.

c) Arxiu Municipal de Vich: llètra dels consellers al virrey.

d) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210 foli 99.

aquèlla manera tan fòrta. Diu, que «al anar a pèndrelos», li feren gran resistència 'ls bandolers, succeint lo dalt dit.

A conseqüència d' aquèsta brèga, se va formar un procés de regalia a Barcelona, y l' advocat Pineda, procurador fiscal de la règia cort, després de fer lo resúm de lo ocorregut, demaná que 'N Ròca y En Joan Gili fossin incidits en les pènes de la constitució de Catalunya feta pel catòlic rey Ferrán, en lo monastir de Sant Francèsc de Barcelona. Va aprovarho 'l consell del 21 de matj, y se 'ls imposá la pèna d' ésser gitats de pau y treva, y acuidats de sa reyal Magestat. Axò representa lo començament de les persecucions oficials, que ab comissarls y demés gent pagada per la reyal tresoreria, havien de rèbre y de patir tot lo temps que fossin en campanya. La resistència armada a un representant de l' autoritat del rey duye al darrera aquèts efectes tan penosos.

Se castigaven ademès en la dita constitució, ab severes pènes, als fautors dels bandolers gitats de pau y treva, y pera que no servís la ignoráncia de descárreg, s' acostumaven a fer públiques crides per los llòcs més cèntrics de Barcelona, y principals poblacions necessitades, anunciant los nòms dels darrers bandolers declarats per enemics del rey nòstre senyor. Ara, ab l' actual motiu, se va repetir aquèsta costum, y lo die 25 de matj se va publicar a Barcelona una crida, ab vèu de quatre trompètes, per Miquèl Sebastiá Cendra, trompèta reyal, dient que tots dos eren gitats de pau y treva. Igualment se feu a n' altres ciutats, viles y llòcs per aont la quadrilla rondava. (1).

Fins ara, may s' era barellat lo nòstre hòme ab ningú constituit en autoritat; altrament pròu l' hagueren tret desseguida de pau y

---

(1) Lo die 7 de juny de 1607 a Granollers; lo die 8 de Juny a Vich; lo 9 a Ripoll y a Baces; lo 10 a Puigcerdá. y lo 13 a Camprodón y a Olòt.

treva, esposantlo a les traicions de tot Catalunya. Si axò que li acabava de passar a Vilalleons, hagués succeit un parèll d'anys avans, avuy sabriem ab més detalls la seva vida, en aquèst mal conegut període. Los metexos que 'l perseguien ja 's cuydaven de dir lo que havien fet, y quins efectes s' eren seguits, pera cobrarse més de les quantitats convingudes al empèndre sos viatjes.

Al endemá de la publicació de la crida pels llòcs acostumats de Barcelona, surtí 'l jutje de cort Llorènç Jover, perseguint «lo Rocha Guinarda, bandoler famós» (1). Se 'n aná cap a Granollers, un dels puèstos més freqüentats, aont hi fou als 28 dies de matj—segons conta—y va seguir bastant lo terme y la comarca, acompanyat de alguns aventurers que volien fer carrera, y que en aquèsta ocasió no pogueren lluirse, per no trobar al enemic, o per fugirne d' allá aont sabien qu' era, que fora lo mès probable.

També surtí de Barcelona y aná a Vich, per ordre del virrey, y ab lo metex objecte, lo doctor en Drèts micer Esteve Illa (2), als primers d' octubre de 1607.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Reg. 5208, f. 70.
(2) Item. Reg. 5206, f. 75.

CAPITOL VI

—

Atentat còntra En Benet de Fluviá.—Còm se viatjava per Catalunya.—Un vespre arrán les muralles de Vich.—Lo camí reyal de Barcelona á Girona.— Primeres lluytes y nafres de 'En Joan Reig a Taradell.

(1607 - 1608)

Durant très o quatre mèsos seguits, va continuar lo jutje Llorènç Jover, ses anades al Vallès y pòbles de la vegueria. Més, còm que axò de posarse un jutje perseguint ab processos y uns quans hòmes armats, al bandoler d' Oristá, qui s' era fet amo d' aquèlles tèrres, no donava les bònes conseqüències que 's volien, s' entretingueren després en amoinar a sos fautors y amics, buscantse d'aquèsta manera una faèyna immènsa.

Segons notícies, que varen rèbre a últims de desembre de 1607, l' home havia triat lo pòble de Sant Celòni, pera viurehi tranquilament, còm si no hagués de témer la persecució de ningú. Y es que tenia moltes cases aont se 'l volia be, y que 'l defensaven y distingien. Váries enquestes va fer a Sant Celòni En Llorènç Jover perseguint axís al Ròca Guinarda y sos fautors, pera quins havien severes pènes en les constitucions de Catalunya; y al cap de sèt dies,

se 'n torná altre vegada per les parts del Vallès, a efecte d' inquirir còntra'ls autors d'un sagnant fet, perpetrat, no fèya gayre, en la persona del fill de 'N Benèt de Fluviá, «de que ere inculpat dit Rocha Guinarda y sos companyons» (1). Se va sapiguèr que al entrar En Fluviá a casa seva, alguns bandolers li tiraren molts trets de pedrenyal, dexantlo quasi mòrt, sènse poguèr defensarlo, ni sos servidors ni 'ls veins que hi acudiren esverats. Aquèstes nòves espantaven de debò als qu' havien de travessar Catalunya, pels llòcs visitats per la terrible quadrilla. Succeia moltes vegades, que pera anar desde Barcelona al Aragó, o a França se fèyen acompanyar los viatjants per empleats de la audiència, ab gent armada que 'ls fessin d' escolta. Quan se tractava de persones distingides, l' acompanyament era, còm se supòsa, més nombrós, pera omplir les regles de la etiquèta y allunyar lo perill d' una surtida dels malfactors. Axís, en lo mès de janer del any 1608, lo comissari Jerònim Conflent, acompanyá, fins a la ratlla de França, al embaxador d' Alemanya, ab bòna tropa de soldats de Barcelona (2).

Mentres lo jutje Llorènç Jover s' entretenia per Sant Celòni, formant processos, lo nòstre hèroe era a la plana de Vich, essent reconegut un vespre acompanyat de sis hòmens arrán de les muralles de dita ciutat.

Serien les nòu hòres d' entrada la nit, del die 2 de janer, quan la quadrilla de 'N Ròca Guinarda que 's passejava pels afòres de la població, va vèure que en lo carrer de Sant Pere hi havia un grupo de dos hòmens desconeguts. Sigui pel motiu que 's vulgui, los bandolers los empaytaren, tot venint devèrs lo pònt de Barcelona, car-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Reg. 5208, f. 71.
(2) Item. Reg. 5209, f. 139.

rer amunt de Sant Pere; y al ser apròp d' ells, En Peròt, demaná a un dels hòmes desconeguts, còm se dèya, encarantli al ensemps son pedrenyal al pit. Ab la consegüent pòr li respongué l' altre: «Nom conèx v. m.? Jò som Prat blanquer».

Ab la claretat de la lluna, se vèyen los de la quadrilla y 'ls pacífics ciutadans de Vich, espantadíssims aquèts pel gran perill en que 's trobaven, y satisfets los altres de poguèr disposar de la vida dels dos hòmens. Conta En Prat, que 'l bandoler qui l' encará son pedrenyal, «ere un home gran, desbarbat, que a mi me aparegue que ere Perot Rochaguinarda, bandoler y desenemich del Rey nostre Senyor» y que encontinent, los qui anaven «ab dit hòme gran», li posaren també sos pedrenyals al pit, demanantli si ell ne duya. Va respondre, que no, més axís y tot, lo reconegueren y un d' ells, li feu saltar la capa, aparexent una espasa que portava amagada a sota 'l bras.

Quan estigueren cansats de fer por a ne'N Lleonart Prat, escorcollaren a son company, dit Boxèda, d' ofici taverner, y se 'n van anar devèrs lo portal de Mallòles, després de guaytar al cubèrt de'N Durán y de voltar la crèu, desaparexent pel carrer de les Adobaries.

En Lleonart Prat se 'n aná aleshòres a vèure a un sastre de Vich, que 's dèya Ròca, pera contarli—segons tenia obligació—lo fet que li era succeit, dòncs pertenexia a la Unió, y a la dèna manada pel dit Ròca. Aquèst, lo feu anar a casa de mossèn Joán Prades, centener, y d' ací encare tingué que dirigirse ab lo Conseller en Cap, qui va avisar gent de la Unió pera que isqués pel carrer de les Adobaries y altres llòcs, còm ho feren, sènse vèure a ningú absolutament dels quins cercaven.

De resultes d' aquèst fet, lo die 4 de janer se va formar un procés, aont alguns testimònis còm En Joan Foncubèrta y Joan Verdes, diuen, qu' èntre 'ls sis bandolers conegueren molt be al Argelegats

de Moyá, y En Lleonart Prat afegèx a lo dit, que 'ls de la quadrilla per ell vista, anaven tots ab capes de pastor llansades. (1).

Pòc després, En Peròt Ròca Guinarda y los seus companys, varen cobrar gran afició a passejarse pel camí reyal de Girona a Barcelona, o millor dit, a sorpèndre als caminants que hi passaven, dòncs era còsa digna d' ésser aprofitada les ganáncies que fèyen ab lo senzill procediment. Per mèdi de la gent desconeguda que furtaven, podien després presentarse en los hostals y llòcs ab freqüència visitats, sènse tindre de demanar res de franc.

Còm va dir aviat En Gilabèrt Bruniquer, la gent qui alçava quadrilles no solia furtar per ovolència sinó necessáriament per viure; y l' historiador Mèlo, dèya, que aquèlls que dexaven los pòbles entrantse a viure en los bòscos y destorbant lo tránzit pels camins, eren quasi tots esprits valerosos, qu' havien triada aquèsta mèna de vida còm a conseqüència de rebuts agravis.

En Ròca Guinarda era'l prototipo del bandolerisme. Tantes exides fèya al camí reyal de Girona a Barcelona, que ja vingué un die que era impossible passarhi, sènse 'l quasi segur perill de caure en ses mans, lliurantsen o no, segons ho digués sa voluntat dominadora. Ara disposava de mès fòrces qu' avans, y fora temeritat confiar a qualsevòl l' encárreg de perseguirlo, pera posar límit a sos atreviments. Lo virrey de Catalunya va volguèr ferho, y va tindre de recorre als soldats del eczèrcit que s' estaven a Barcelona.

Constituiren una nombrosa tropa manada pel comissari reyal Pau Bofill, y als 17 de janer varen surtir de la ciutat, dirigintse cap a la de Girona «guardant lo camí real pera que los caminants no poguessen rebre dany de Perot Rocha Guinarda». Tota la tropa era

---

(1) Mossèn Ramon Corbella, Pvre. *Nòus datos sobre 'l cèlebre bandoler Peròt Rocaguinarda.*

formada per soldats de a cavall de la guarnició de Barcelona, gent feta espressament pera aquèst cárreg, segons se vèya ab sa manera de portarse. Se passejaven amunt y avall de la llarga carretera, distribuintse qualques vòltes en grupos més petits, pels punts perillosos, y tornantse a juntar quan l' importancia del perill ho demanave. Entre'ls pòbles per ells visitats especialment, figura Sant Celòni, còm lo més distingit, y se sab que 's passaven setmanes sencères per altres llòcs. No era la obligació de'N Pau Bofill reduida a guardar lo camí reyal, sinó que també duya l'encárreg de perseguir a la quadrilla, còm ho feu, vagant per espay de cinc mèsos, a raó de sèt sòus de paga cada die (1). Ab tot, la carretera de Girona a Barcelona era freqüentment lo camp d'esperiències dels bandolers, de quins s' ha de repetir que furtaven pera complir les dolentes obligacions de son ofici, respectant sempre a la gent menesterosa. Casualment en aquèsta època se va sentir gran fam per tota Catalunya, y diuen los cronistes que en qualques llòcs anava'l blat a très ducats la quartera, y a les places de Figueres, Girona y Banyòles a 4 ₰, y molta gent de montanya ab ses criatures se 'n baxaren a la plana. May lo nòstre hèroe aparèx en mitj d' aquèsta gent pera amoinarlos, còm tampòc èntre les famílies nòbles y poderoses, dòncs aquèstes ja 's cuydaven be de tíndrel per amic, y no per fòrça sino de grat, potser perquè 'l tenien de menester una vegada o altre. Les seves víctimes eren: respecte als furts, los forasters còm a predilèctes; per quina circunstáncia se l' anava conexent també fòra de Catalunya; y en quant a les dolentes y pitjors arts de son ofici, los oficials de la Unió de la vegueria de Vich, que s' eren aderits gustosos a la germandat pera podèr perseguirlo.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Reg. 5209, . 97.

Degut a n'aquèst òdi a mòrt que tenia als partidaris dels cadells y per consegüent a la Unió de Vich, sovint passaven fets sagnants, encare que aumentés cada die lo nòmbre de perseguidors.

En lo present mès de janer, per allá als darrers dies, plegá en son cárreg micer Esteve Illa, per havèr anat a Vich y pòbles de la vegueria lo comissari Pau Bofill, de qui se sab que encare va permanèxer qualque temps per aquèlles tèrres, aucsiliat o acompanyat d' altres comissaris (1).

* * *

Al aderirse a la Unió de Vich, quasi tots los pòbles de la vegueria, se va nomenar dener dels soldats de Taradell, a ne 'N Joán Reig, hòme tossut en contradir sempre al capitá nyèrro. Mes essent senyor de la vila En Carles de Vilademany y de Cruilles, sigui per aquèst motiu, o per altres ben diferents, la qüestió es que En Peròt n' era molt aficionat a passarhi dins d' ella llargues estones, y fins dies seguits, sens temer a son enemic Joan Reig.

Més tard, les còses cambiaren d' aspecte,se van aumentar mútuament l' un y l' altre l' òdi que 's duyen desde temps enrera, y a la fi 'n resultá que vingueren a les mans barbrament, ab gran perjudici de la pau d' aquèlla vila.

No se qui fou, més es probable que serie'l metex Peròt, l'atrevit que 'l die 24 de janer del 1608 va nafrar a ne 'N Reig, perquè encare que no 's digui que fou ell, se sab que en aquèlla ocasió era pels voltants de la vila, acompanyat de cinc o sis bandolers de sa quadrilla.

Al se 'n demá, En Reig decidí anarsen cap a Vich, ab l' objec-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Reg. 5206, f. 75.

te de curar les seves nafres, per més que no fossin de gayre importáncia, y pogués fer son camí montat en una mula.

Tanta era sa pòr de trobarse ab algú que l' amoinés, que 's va fer acompanyar per son gèndre Madriguera y per més de trènta hòmens armats ab espases y pedrenyals, en disposició de desfer a qualsevòl que se 'ls posés al devant en son camí. Ab aquèsta actitut surtiren de la vila en havènt dinat, dirigintse cap a Vich.

Tot just fèya còsa d' una hòra que caminaven, quan foren aturats de sobte, veyent lo gran perill d' una propera mòrt. Prengueren sos pedrenyals rapidament, En Joán Reig guaytá lo que passava, y plè d' espant feu actitut de defensarse. Un seguit de pedrenyalades s' ho varen impedir, y caygué a tèrra atravessat per les pilòtes. Peròt Ròca Guinarda acabava d' aparèxer al mitj del camí reyal.

Los trènta hòmens armats se defensaren desseguida dels atrevits assaltants, més ab tot de ser son grupo moltes vegades més gran, de manera que cada company de 'N Ròca havia de barellarse ab cinc defensors de 'N Joan Reig, la brèga anava resultant sagnanta per les dues parts. Se creuaven los trets d' un bándol al altre ab rapidèsa estraordinária, quèyen a tèrra nafrats nyèrros y cadells, y ab l' estrèpit de les armes y los crits dels combatents s' aumentava l' òdi y desitj de destruirse. En Ròca Guinarda tenia divida o esbarriada sa quadrilla en una curta estensió del camí reyal, y a la part esquèrra dels cadells. Desde que 'ls havia començat a embestir «ab grandíssima impetut,» ocupava 'l puèsto del mitj, y tothòm va distingirlo per sa alçada y pel llest eczercici de les armes proibides, qu' anava cambiant de dins la xarpa, acostantse al nombrós grupo, y esbarriantlo confosament per totes direccions. De la metexa manera 's portaven Janòt Gili, Carles Oliba, Jaume Alboquers, l' Argelegats de Moyá, y 'ls dos altres desconeguts,

fent axís un sagnant acontexement (1). Més d' una hòra y mitja va durar la brèga, atacant continuament los uns y defensantse 'ls altres còm sabien. Quan s' eren acabades les pilòtes y la pólvora, y los combatents estaven rendits, se retiraren los cadells ab molta gent nafrada, y de la part dels nyèrros morí prest En Carles Oliba, quedant son còs al mitj de la carretera.

En Joan Reig, que ja l' havien nafrat fèyen un parèll de dies d' un tret de pedrenyal a les costelles, en aquèsta nòva lluyta, una pilòta li va trencar lo bras esquèrt. Son gendre Madriguera rebé moltes pedrenyalades, y 's dèye aleshòres, que tots dos estaven ab molt perill de la vida, essent quins més varen patir còm a conseqüència de la lluyta sostinguda. No se si moriria En Madriguera, perqué no 's diu son nòm, y aquèsta família era nombrosa; mès sèmbla que no morí fins al any 1621, de natural malaltia, dòncs en los llibres de testaments de dit any, aparèx un Miquèl Madriguera gèndre de 'N Joan Reig (2) y veí de la vila de Taradell.

Ademés de la mòrt de 'N Carles Oliba, son capitá 's lliurá de la brèga ab moltes nafres, potser ab més que qualsevòl de sos companys, de quins no 's parla. Segons diuen los concellers de Vich al virrey, «dit Rocha Guinarda fou ferit de baix la barba, poquissim segons se enten, com una sgarrinxada, y en la ancha squerra de quatre pilotas, les quals no entren, que sols hi han fet un senyal morat quiscuna delles, sens traure li sanch, y en la xarpa del pedrenyal de dos o tres pilotas, les quals no li entren». En resúm: set o vuyt bales li feren mès o mènys de mal, y sort ne tingué de que les

---

(1) a) Arxiu Municipal de Vich. Registre de llètres de 1603 a 1614. Vègis l' *Apèndics*.

b) Arxiu de la Corona d' Aragó. Reg. 5188, f. 107.

(2) Arxiu parroquial de Taradell. *Llibres de matrimonis y de testaments de 1609 á 1671*.

armes que duyen los de la companyia de 'N Joan Reig eren dolentes, o disparades de lluny; que d' altre manera hauria mòrt segurament, y ací s' acabaria la seva historia.

Quan a Vich varen sapiguer l' ocorregut, los concellers de la ciutat feren aplegar tota la Unió, y 's dirigiren cap a Taradell, pera perseguir a la valenta quadrilla, que ja s' era retirada als bòscos, y sos perseguidors se 'n van en tornar sènse altres efectes que 'l de veure lo cadavre de 'N Carles Oliba. A ne 'n Ròca Guinarda no 'l pogueren atrapar, per ésser un xic lluny, mes al endemá passat, tornava a passejarse per Taradell, y enterat de que la Unió l' havia perseguit quan ja era fosc, volgué domostrar que no li fèyen géns de por ses surtides, y, junt ab qualques companys, se 'n aná immediatament al Racial de Vich, omplintla de provocacions y menaces (1), o com va dir lo virrey de Catalunya, «perdent tot lo respecte a la justicia y fent burla de la Unió de la ciutat».

---

(1) a) Arxiu municipal de Vich. Registre de llètres de 1603 a 1614.
b) Arxiu de la Corona d' Aragó. Reg. 5206, fòli 52. V. *Apèndics*.

CAPITOL VII

Enemistats a Tona.—En Ròca Guinarda y En Francèsc Torrent dels Prats.—Captura y mòrt d' un bandoler.—Dos importants desafios.—Crides contra 'ls fautors dels enemics del Rey.—Siti, al Urgell, del monastir de Santa Magdalena.

(1608)

Arrán de la mort del arquebisbe Terés, ocorreguda en les darreries del any 1603, va esser nomenat virrey de Catalunya D. Hector Pignatelli, Duc de Monteleon.

Ja ab lo nòu cárreg, no tingué mes remèy que confessar l' importáncia de les discòrdies que trobava èntre la gent d' aquèsta terra y l' impossible qu' era perseguir a les quadrilles *y parcialidades tan generales, en particular en la Vegheria de Vique, antiguas y renovadas cada día* (1). Los bándols amoinaven tot Catalunya, o l'anaven pòc a pòc avalotant, al ésser introduits en puèstos aònt encara no eren coneguts. Axís, al cap de qualque temps, pòtser no trobariem viles ni ciutats sènse les característiques divisions de les principals famílies, de manera que a tot arrèu figura aquèsta època, en les històries comarcals, còm a veritablement desastrosa.

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 837.

La vegueria de Vich era de les més inquietes, més he trobat una escepció relativa a Tona, que ara en 1608, no tenia encara 'ls terribles bándols. Axò no va impedir que més tard entressin, ni que fessin tants mals còm haurien pogut fer al començar, juntament ab Vich, a enemistarse mútuament. Una nòta del rectorologi del pòble — fet aleshòres — váretj considerar important copiarla, y es oportú escríurela ací:

«Lo Ille. Joseph Bojons, Doctor en Drets, originari de la vila de Ripoll, essent subdiaca era ja rector de la iglesia parroquial de Tona a 14 de Juliol anys 1608. Las dissencions comunes a tot est Principat vulgarment ditas de Nyerros y Cadells, cundiren bastantment alguns anys apres en esta parroquia, y hi continuaren per molts anys, fomentadas de la mateixa sanch, ques derrama ab no pocas morts violentes, de personas de les famílias mes visibles della. Y avent regit la iglesia dit Ille. per 29 anys, la permuta any 1637». (1) En aquest any, ja havia passat també per Tona la quadrilla de 'N Serrallonga, contribuint moltíssim a aumentar la divisió en la vila.

Quan va començar la Unió sos treballs còntra 'l bandolerisme, s' anomená oficial d' ella y comissari, a ne 'N Pere Sellers, botiguer de panyos, qui va rèbre moltes ordres y llètres del Duc de Monteleón, encomanantli que cerqués «persona aproposit pera insistir ab moltes veres en la persecussió contínua de dits lladres». En Pere Sellers esplica tot axò, dient, que li presentá a ne 'N Francèsc Torrent dels Prats, herèu de la casa y mas de dit nòm, de la parroquia de Sant Juliá de Vilatorta; perque li aparegué la persona més abte que 's podia trobar pera perseguir a la quadrilla de 'N Ròca Guinarda. Axís conegut, lo Duc de Monteleón li feu comissió, donantli soldats pagats per la reyal tresoreria, y lo dit Torrent quedá constituit

(1) Arxiu parroquial de Tona.

còm a comissari. En Pere Sellers no diu quan va començar a perseguirlo, més sèmbla que seria als principis del any 1606; lo que si, diu saber detalladament, son los treballs que 'N Torrent dels Prats feya, dòncs lo pagava cada cap de més, enterantse de còm anaven les còses, que va esplicar més endevant, en una informació que 's va fer sobre la persecució duda pel nòu comissari Torrent dels Prats, y 'ls bòns efectes que 'n resultaren (1).

Aquèst y En Róca Guinarda, se van enemistar de tal manera, que, durant qualque temps, la principal lluyta quedá quasi reduida a n' ells dos.

En Francèsc Torrent dels Prats, sovint anava pels bòscos y montanyes empaytantlo, mes essentli imposible posárseli al devant, pera barellarse ab sa quadrilla nombrosa y ben disciplinada. Los únics mèdis que podien donar bòns resultats, eren aquèlles persecucions secretes, que los dividien en grupos, y que valentse d' espies y gent pagada avisaven al comissari, si may vèyen qualque malfactor sol o mal acompanyat, pera sorpèndrel. Les grans brègues sòlzament era possible ferles disposat de tota la Unió de Vich y de tot lo sometent que no aparexia tampòc gayre. Mes d' un any y mitj estigué En Torrent sènse que poguès trèure cap bòn profit de son ofici, respecte a la destrucció de les quadrilles enemigues. Se li havia juntat pera ajudarlo, miser Esteve Illa, quan va passar a Vich llargues temporades pel metex efecte, sènse que ningú pogués lluir sos bòns treballs ab lo Duc de Monteleón. Lo primer èczit fou pel febrer del 1608, sorollós y de dolentes conseqüències.

Al aparèxer al Racial de Vich Peròt Ròca Guinarda ab aquèlles menaces y provocacions, sèmbla que 'ls partidaris cadells donarien

---

(1) Mossen Ramon Corbella, Pvre. *Nòus datos sobre 'l cèlebre bandoler Peròt Rocaguinarda.*

les culpes d' aquets actes, a ne 'N Torrent dels Prats, qui duya l' encárreg de perseguirlo ab moltes veres, y sènse dexarlo reposar un instant. Axò y les llargues mesades qu' havia passat essent aquèll tan tranquil y temut de tothòm còm avans, feren que 'l comissari 's decidís a aumentar son empènyo en la captura, posanthi al efecte totes ses fòrces y astúcies.

Y va conseguir lo que ab tant temps se proposava; la qüestió es que a primers de febrer del dit any de 1608 va poguer pèndre al bastart Pere Ròca, de Montanyòla, un dels principals sòcis d' N Peròt Ròca Guinarda. Lo die 7 de febrer aná a Vich; per ordre del virrey, lo comissari reyal Jerònim Conflent, a fi de dur a Barcelona al important près (1), còm reyalment va durlo, potser acompanyat per En Torrent dels Prats, segons deya En Pere Sellers. Mes lo probable y quasi segur es, que 'N Francèsc Torrent se va quedar a Vich, y no s' acostá a Barcelona, encara que ho digui qui tant be podia sapiguerho. Se conèx que 'N Sellers no 's va ficsar gayre en fer ses declaracions ab eczactitut, dòncs també diu, que al ésser a Barcelona En Ròca de Montanyòla, «a cap de pòcs dies lo penjaren per ser stat convensut de lladre de pas», y còsta que no 'l varen penjar fins al cap de très mèsos. L' odi espantós que s' encengué al pit de 'N Ròca Guinarda còntra 'l comissari Torrent, no fa falta dirlo ni suposarlo, que pròu s' han de vèure desseguida sos efectes. Lo desitj de venjarse de son perseguidor era terrible; facilment s' endevina lo qu' havia de succeir aviat, que per de promte fou la práctica de nòus crims y delictes sanguinaris. Les persecucions l' encoratjaven, y quan més se 'l contradia, ab més gust mostrava ses disciplinades fòrces.

Pòcs dies després de la captura de 'N Pere Ròca de Montanyòla,

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5206 foli 74.

no sé per quin motiu, va matar a ne 'N Joan Font mercer de Vich. Potser ell havia sigut qui descubrí 'ls llòcs aont s' era retirat lo dit Ròca de Montanyòla, o d' áltra manera havia ajudat a n' En Torrent en les persecucions. Si axò no fos cèrt, podèm encara recorre al motiu d' ésser En Fònt partidari del bandol cadell, que es ben segur qu' ho era, desde 'l moment d' aparèxer víctima de les encèses ires del capitá nyèrro. Lo que s' ha d' afegir es, que qualque còsa havia feta còntra d' ell. (1)

Arrán de la mòrt de 'N Font — que tingué llòc a mitjans del dit mès de febrer — lo virrey Duc de Monteleon feu una crida còntra'ls bandolers, que va ésser publicada pels puestos de costum, y ab vèu d' una pila de trompètes. (2) Després, En Ròca Guinarda jutjá oportú, y va vèure que ja era arribada l' hòra de venjarse del comissari, per la captura del bastart de Montanyòla. Ab catorze o quinze bandolers de sa quadrilla se dirigí rápidament cap al pòble de Sant Juliá de Vilatorta, a entrada fosc voltá la casa de 'N Torrent y va calarhi fòc, produint los pallers monstruoses flamarades.

No sabíen que dir al devant d' aquèst atreviment los consellers de Vich. Lo Duc de Monteleon havia anomenat al comissari pera perseguir al Ròca Guinarda, y ara resulta que s' han cambiat los papers, y que 'l perseguidor n' es la víctima del cambi. Axís, sènse comentaris, y ab les paraules precises, espliquen lo ocorregut, los representants del pòble al virrey:

«A vint y set del corrent entrada de nit, dit Pere Rocha Guinarda ab catorse o quinse de sa companya han cremades la casa y pallers del mas Torrent dels Prats, parroquia de Sant Juliá de Vilatorta, terme de Sant Sadorni del bescomtat de Cabrera» (3). Ja no 's

---

(1) Arxiu municipal de Vich. Registre de llètres de 1603 a 1614.
(2) Item.
(3) Arxiu Municipal de Vich. Registre de llètres de 1603 a 1614.

pòt tindre mes precisió en donar a conèxer les dolentes notícies.

S' haurá satisfet En Peròt ab la crema d'aquèsta casa y de tot lo que a dintre hi havia? Ni somiarhi. Son dessitj era destruir per complèrt al comissari reyal; volia que desaparegués ab la gent que 'l acompanyava, volia matarlo per molt que li costés.

Al endemá metex, escrigué un cartell de desafio còntra tots los amics y valedors de 'N Torrent que 'l favorissen. Fins en son carácter de llètra s' hi vèu sa terrible fúria y la venjantsa que vòl acabar.

Bòy escrit lo cartell, se 'l ficá a la butxaca y se 'n aná al vespre cap a les muralles de la ciutat de Vich. Arribat al portal de Gurb, va dexarlo a la vòra de la pòrta y estès a tèrra ab una pedra al damunt, pera que 'l vent no se l' empòrti. Després, se 'n torná ab la fosquetat de la nit.

Passaren unes quantes hòres, y allá a les quatre o les cinc de la matinada, un hòme que vivia en lo carrer de Gurb fora les muralles de la ciutat, volgué entrar a Vich quan encara l' alba no era exida. Esperantse a qu'obrissen la pòrta se'n adoná del paper de tèrra ab la pedra al damunt, y l' agafá, quardantsel pera ferlo llegir, perque ell no sabia de llètra. Ben enterat de lo que diu, lo mostrá èntre altra gent a mossèn Joan Prades centener de la Unió y a mossèn Bròssa. Los concellers de la ciutat també 'l vegeren, dient al autor de la troballa, que 's presentés al tribunal presidit pel Sotsveguer Jaume Beuló. A n 'allá esplicá aquèll hòme — que 's deya Joan Tolosa, y era d' ofici barreter—que al matí, anantsen desde casa seva, que te en lo carrer de Gurb, a vèure a n' En Bartomeu Mènsa, qui viu a la plassa del Mercadal y es de son metex ofici, ha trobat aquell paper donantlo ara a la règia cort. Ja se supòsa l' efecte que produiria sa lectura. Es un escrit, un cartell de desafio del gran capitá de bándols; llegímlo:

AB ESTES FAS A SABER A TOTS LLOS AMICH VALLADOS DEN TORRENT DELS PRATS, Y QUOLL SEVOLL QUI VAGE AB ELL, NI QUI LLI DONE A MENJAR NI A BEURE, QUES TINGUEN PER DESEFIATS DE MORT, JLLS CREMARE PAYES Y CASES, JLLS MATARE BESTIAS, J ASÓ VOS JUR QUE PASARA AXÍ PER LLO ST. BATISMA QUE E RABUT (1).

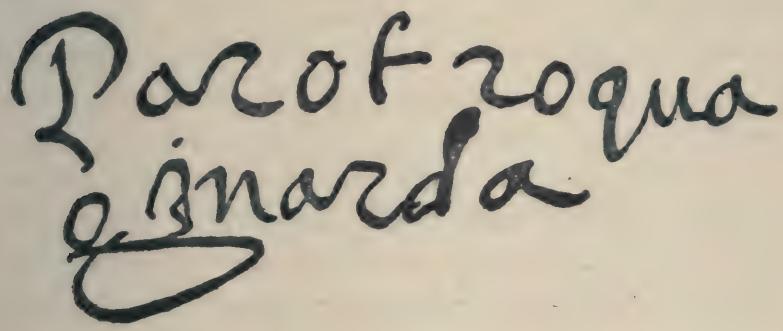

Espantoses menaces! Sèmbla que ab la por de caure en les mans del desafiador, no deuria pas gosar ningú contradir les seves ordres terminants, y 'l comissari tindria grans treballs en cercarse persones que 'l seguissen en la persecució. Axò de resultar víctima aviat, sabènt que tart o dòra intentaria matarlo, no era pas gayre satisfactòri, ni pagava'l tret la ventatja en rèbre comissió especial del virrey.

Segurament que a Vich, l' assumpte de totes les convèrses foren, durant aquèst dia, respecte al desafio recullit del portal de Gurb per Joan Tolosa. Y era digne per cèrt d' estudi l' atreviment ab que 'l capitá es venjava de son perseguidor, considerantlo còm a hòme a ne qui es creya tindre obligació de destruir. Los nombrosos partidaris que la quadrilla tenia, li fèyen conèxer als amics de Torrent dels

(1) Mossen Ramon Corbella, Pvre. Obra citada.

Prats, o de qualsevòl altre dels nomenats pel virrey Duc de Monteleón. Si ara, al escriure 'l desafio, hagués conegut als principals, potser hauria escrit sos nòms ab totes les llètres; més llarga faèyna haguérali resultat.

Sèmbla que qualques de sos fautors pogueren vèures ab En Ròca Guinarda al endemá, die 2 del mes de març de 1608, y li esplicaren, qu'en lo pòble de Santa Maria de Vilalleons contava En Torrent dels Prats ab amics que 'l ajudarien sempre que volgués. Axò, es clar que ja ho sabia En Ròca; més jò 'm referèxo a cèrts detalls que s' ignoraven si era necessari, còm en la present ocasió. Precisament en lo pòble de Vilalleons s' havia lliurat la primera brèga, que motivá que 's gités de pau y treva al hèroe d' aquèsta història y a son company Joan Gili; més aquèts y los altres, podien ignorar, per eczemple, que 'l rector los era contrari, y que quan micer Esteve Illa 'ls perseguí, l' amagava lo masover «de la carrera». Lo que 'n va resultar, fou que 'N Ròca Guinarda escrigué un altre desafio, y que durant la nit del 2 de març lo va clavar, ab quatre claus, en lo lladoner de la plassa de Santa Maria de Vilalleons, còm un edicte de general triomfant.

Al cap de molt pòques hòres los veins ja llegien aquèst nòu cartell de desafio, essent coneguts èntre altres Joan Vilar y Onofre Casadevall, pagèsos de Vilalleons, y un vigatá que vivia al carrer nòu, dientse Massas, d' ofici sastre. També va véurel En Francèsc Pujòl, conegut batlle del pòble.

Respecte a la manera còm se 'n va adonar En Pujòl del desafio, es per demés curiosa. Ho conta ell metex y diu: «...Poch abans que lo sol isques, Joana Pujoll muller mia obrí la finestra de ma casa tinch en lo lloch de Vilalleons y me digué: Alguna cosa deuen haver posada esta nit en lo lladoner de la plassa perque y ha molta gent. Y jo me fiu en la finestra de dita ma casa y vehi en lo llado-

ner de la plassa de Vilalleons un paper o cartell afficat; y jo en continent me acaui de vestir y ani en lo dit lladoner y trobi en dit lladoner afficat ab quatre claus lo present paper o cartell y ohí que lo llegian». Després, entenent En Pujòl que 's tractava d' un desafio, prengué testimònis, y 'l va treure del llòc aont l' havien trobat, portantlo a Vich, a denunciarho a la Justicia, segons era la seva obligació. Se formá un procés, y rebuda declaració a ne 'N Francèsc Pujòl, lo notari Rafèl Comalada, escrivá de les corts de Vich y Osona, va cosirhi lo cartell de desafio, que diu axís:

JO PAROT ROQUAGINARDA DESEFIO AL MASOVER DE LLA CARERA PERQUE TINGE MOLTS DIES AMAGATS A MISER ILLA J A NEN TORENT PERA PERSEJRME J TANBE A NEN PUJOLL Y A NEN COSTA J ALL RECTOR J AQUESTOS PER QUE QUONT MISER ILLA ESTAVE AMEGAT ALLA CARRERA AQUESTOS PROVEJJEN DE MENJAR Y DE COMPAYARLOS J MOSTRARLLOS LLOS PASOS J JO NO SE PERQUE ASO QUE MAJ NO PENS AVERLLOS AGRAVIATS AB RES J PER SO LLOS DESEFIO A TOTS FRONTERA PUJOLL COSTA RECTOR Y A NEN BALLMES DE TAVERTET J ASO PER FASTI DELL RECTOR PERQUE NO ES COSA DE CAPELLANS AJUDAR A TANJR PER FER PERDRE LLA VIDA A LLA GENT J MES PER NO TENJRLLOJ AFAIJTAT J SJ NO VOLLEU PESAR PER ALLA AONT PESERANT LLOS ALLTRES PERQUE SOU CAPELLA QUE NO ES MA VOLLUNTAT DE ANUJARLLOS SINO PER FORSA PER SO ME ANVJAREU SENT DUCATS AL ARMITA DE STA. FE DESJ VUJT DIES J SJ NOU FEU SJ NOUS PUC AVER A VOS MATARE TANTS QUONS JERMANS TENIU JLLS CREMARE TOT QUON TENEN J AQUESTOS ALLTRES FARE COM E FET DE LLA CASA DEN TORENT QUE NOLS VUJ DINES SINO CRAMARLLOS QUONTTENEN J MATARLLOS A ELLS J BESTIAS J JERMANS J FILLS PUS QUE EN TORENT PERSAGEJX MOS AMJCHS J QUJM DONE A

MENJAR J TAMBE QUJ NO MEN DONE SJNO DE PROSES Y[o] TANBE VUJ PERSGJR ALLS QUI DONEN A MENJAR A ELL JLL FAVOREXEN.

PAROT ROQUA GINARDA. (1)

Qualques petits comentaris pòden ferse a n' aquèst interessant cartell de desafio.

La semblança — per lo que pertany a la gent còntra qui va dirijit — pòt fer suposar, que si es una conseqüència del altre cartell trobat per Joan Tolosa, l' intent de 'N Ròca Guinarda fou perseguir a ne 'N Torrent dels Prats ab tots los mèdis possibles. A Vich menaçant als que anessin en sa companyia, y a Vilalleons fentse respectar ab ses venjantses dels que 'l cercaven pera pèndre 'l, y avisantlos pera nòves ocasions. Primer fa menaces a sos enemics, si es que continuarán sentho, y després vòl escarmentar als que sab ben be que sempre l' han perseguit, y vòl «matarlos a n' ells y besties y germans y fills», plè de rábia perque defensen al comissari Torrent dels Prats.

Referintse a capellans ha dit: «No es ma voluntat de anujarlos sino per forsa», de lo qual se n' ha de pèndre nòta, pera desenganyar a qualque escriptor que 's crèya era En Ròca Guinarda representant del luteranisme a Catalunya. Sòlzament sènse sapiguer un borrall de la seva vida, podia dirse axò.

Es notable la seva estranyèsa perquè se 'l perseguèxi, y diu que desafia «a tots, Frontera, Pujol, Costa, Rector y a nen Balmes de Tavertet» perquè han treballat en seguirli sos passos, encara que ell no'n sab lo motiu, dòncs «maj no pens averlos agraviats ab res».

Les pagesies solitáries entre mitj de bòscos y montanyes, po-

(1) Mossen Ramón Corbella, Pvre. Obra citada.

dien restar tranquiles; si no s'embolicaven en res de parcialitats, may les amoinava, mentres no comensessin a ferho.

Hatj de dir que a ne mi, lo que'm resulta més original de tot lo desafio, es que consideri incomprensible que 'l perseguèxin hòmens a quins ell may es agraviats. Axò sèmbla no volguèr ferho En Ròca Guinarda, de manera que no se 'l pòt inclòure en les censures del Rector de Vallfogona, ni en lo que digué Fazio degli Uberti en aquèts vèrsos:

Ben vò que ponga a quel, ch' or dico, cura;
Solo per un Cagnuol, ch' è una beffe,
Si mosse guerra, e sdegno, ch' acor dura.

L' intent de perseguir als encubridors del comissari reyal y sa tropa de la metexa manera que ell ho fèya ab los de sos companys, va seguirlo escrupulosament. Ja diu: «pus que En Torrent persageix mos amjchs j qujm done a menjar j tambe quj no men done sjno de proses yo tanbe vuj persegir alls qui donen a menjar a ell jll favorexen».

Hi havia pènes molt estraordináries que s' imposaven a ne 'ls dits fautors y receptadors de bandolers, en especial si aquèts estaven gitats de pau y treva. No ho eren tant còm les conegudes de En Peròt; més pòtser no se 'n mancava gayre, posantles de costat ab les publicades en la crida feta 'l 6 de març a Barcelona y llòcs de costum. (1)

Per mèdi de la dita crida, lo Duc de Monteleon proibèx que 's tinguin cap mèna de relacions ab los bandolers gitats de pau y treva y declarats per enemics del rey, de manera que no se 'ls ha de donar consèll ni ajuda, sots pèna d' incórre en los cástigs cone-

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 839. Llètra R. «Crides del duc de Monteleon publicades a 6 de març 1608 contra los fautors dels publicats per enemichs de sa Magt.».

guts, çò es: als militars o als que gaudèxen de privilègi militar, de destèrro a una isla, per temps de cinc anys; y als quins no son militars ni tenen lo dit privilègi, de servir remant en les galeres de Sa Magestat durant lo matex temps. S' advertèx ademés, que segons la qualitat del fet y de la persona, dites pènes pòden ésser cambiades pel virrey y son reyal consèll, aumentantles «fins a mort inclusive».

Còm a bandolers famosos separats de pau y treva, ademés de'N Peròt Ròca Guinarda y Joan Gili de Vilalleons, s' anomèna a ne 'N Gabrièl Galí (a) Barceló, Jaume y Juliá Ferrer de Sant Juliá d' Altura, Bernat Boltor, dit lo Aleu, Jaume Figueres, dit lo germá mitjá del herèu Figueres de Sant Juliá d' Altura, y Silvestre Borrell. Tots aquèts cònsta que pertenexien o pertenexeren després a la famosa quadrilla, distingintse alguns d'ells, per manar petits grupos de bandolers que 's juntaven quan era menester y que regonexien sempre una quefatura absoluta.

Los fautors y «receptadors» d' aquèsta gent eren tants, que 's diu váries vegades, que pera perseguirlos se gastaven moltes lliures. Axís, sòlzament lo notari de Vich Salvador Casals despangué fins a primers de març de 1608, 23 lliures y 9 sòus pel paper gastat en «processos y enquestes fets ab assistencia dels comissaris Pere Sellers y Pau Bofill, contra los fautors y receptadors de Perot Rocha Guinarda, home molt facinerós» (1) Igualment se parla del comissari reyal Pau Amat Clapes, qui ara treballava pels metexos efectes (2).

* * *

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208 fòli 31.
(2) Item, fòli 44.

Axò dels fautors del gran bandoler va servir lo dia 29 de març de bòn pretecst, pera que dos poderosos bándols enemistats se barellessin. Va passar a Urgell y fou de la següent manera.

En Pere Celso, cònsol en cap, ab gent de la Unió d' Urgell començaren al dematí a aplegarse en ordre de combat pera fer lluiment de ses fòrces en los successos qu' havien d' arribar Lo que va passar, ho conten lo dit Celso y sos companys.

Quan estigué tot a punt, la Unió constituida pera la lluyta, isqueren de la vila pera perseguir a ne 'N Peròt Ròca Guinarda «bandoler famosíssim». Aont?—Cap al monastir de Santa Magdalèna, fòra los murs de la ciutat d' Urgell. Se sabia que 'l prior era gran amic seu y que 'ls mònjos lo amagaven a dintre del convent, y que ab ells passava dies y nits, guardantse de les persecucions. Los cadells de la Unió volgueren ferli un bòn escarment; y imaginantse que hi era, disposaren de sobreres fòrces pera sitiar lo monastir. Axò es lo que va manar En Pere Celso que 's fes, enrotllant desseguida ses muralles. Còm los mònjos no volguessin obrir les pòrtes, la gent entrá a dintre valentse de mèdis violents «rompent los portals y escalant les parèts», y destruint lo que trobabaven «pensantse que Pere Rocha Guinarda ab els seus se era retirat en lo monestir». Veyent a la fi que res havien conseguit se retiraren altra vòlta a ses cases, donantse tot per acabat.

Que lo nòstre hèroe no era ab los mònjos de Santa Magdalèna es ben segur, perquè del contrari pròu que s' haurien guardat en acostarsehi la gent de la Unió. Sa metexa tranquilitat en enrotllar lo monastir, pròba que lo que van fer fou un simulacre, pera poguèr ab aquèst pretecst danyar les propietats dels frares. Suposant que 'l Peròt hagués estat aleshòres a dintre, pròu que hauria surtit, fent retirar als assaltants. De totes maneres se deduèx una còsa clarement, y es que a Urgell la opinió estava bastant dividida

en aquèst temps y que En Ròca Guinarda pòtser qualque vòlta se havia guardat ab los mònjos, significant axò qu'eren nyèrros, y sos contraris cadells.

Lo prior procedí ab censures còntra 'ls assaltants y 's passaren qualques dies ab la ciutat mitj avalotada, sovintejant les barèlles. Després finiren per la intervenció del virrey de Catalunya.

Sèmbla que a Barcelona no 's va pèndre lo succeit còm a cap còsa merexedora de cástig, sinó còm a massa zèl en voler capturar al bandoler d'Oristá. Los documents no'm convèncen pas en aquèst sentit; més va resultar que lo prior de Santa Magdalèna va rèbre una llètra del Duc de Monteleon, dientli que ja havia manat al cònsol Pere Celso que reparés tot lo dany fet al assaltar lo monastir, donantli ademés esplicacions de son únic intent. Va ferho 'l cònsol, lo prior alçá les censures, y s' acabaren les qüestions (1).

Mes cèrtes foren altres notícies que quasi al ensemps arribaven a Barcelona respecte als llòcs recorreguts pel gran bandoler. Qualques dies seguits, sènse sapiguèrsen res de nòu, fèyen pensar a vèure aont parava y quins eren los amics que 'l recullien, y per quina raó no tornava a començar sa interessant vida. Quan s' entretenia pels pòbles y per les pagesies aislades, si aquèstes li eren amigues quasi may declaraven als tribunals de Justícia que 'l Ròca 'ls era visitat; axís es que tant sòls en cas d'ésser reconegut per altra gent s'entretenien en ferho sapiguer als representants de la autoritat. Inconvenient pròu fòrt pera que de devegades quedi interrompuda un xic aquèsta història.

Lo dia 26 d'abril del any 1608, En Peròt Ròca Guinarda «aparegué a les montanyes del Montseny» ab dèu o dotze bandolers de sa quadrilla armats tots de pedranyals curts que feren gran estrèpit,

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5206, fòli 108 y següents.

ferint a una pila de persones (1). Se va sapiguèr que no duya gayre bòns intents, y tementse de que baxés a furtar pel camí reyal, se va recomanar als pòbles que li seguissin sos passos. A Vich En Francèsc Torrent aplegá la tropa isquent en sa persecució: y de bòna gana l'hauria acompanyat en Joan Reig si 'l mal de les nafres rebudes no s' ho impedissin, obligantlo a no mòures de sa cambra.

* * *

Mentres tant a Barcelona acabava d' ésser condemnat a mòrt En Pere Ròca de Montanyòla.

No fèya gayre que també s' era fet presoner de la Justícia un bandoler famós dit lo Carmeniu, qui ja una altre vegada l' havien agafat, escapantse del castell de València, y per aquèst motiu lo virrey havia llevat son ofici del reyal consell a micer Josèp Dalmau. Pòcs dies després d' ésser esquarterat lo bandoler, li va caure 'l torn al bastart Ròca de Montanyòla. Ab lo dogal al còll, y essent açotat pels llòcs acòstumats, arribá a sota de la forca. Al cap d' una mica lo butxí, ja havia complèrt ab son ofici, y espirá balancejantse pels ayres lo primer bandoler... Son còs serví pera esser escarment dels vianants, repartit per les muralles y al costat de molts altres que còm ell, havien perdut la vida al voler passarla ab massa llibertat.

Al morir En Ròca, l' escrivá racional del Dietari del Consèll—qu' aleshòres ho era En Bruniquer—li dedicá una petita nòta que diu axís (2): «Dit dia—1 de matj de 1608—fou penjat per ladre de pas Pere Roca de la quadrilla de Roca Guinart». Y es l' únic que

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5205, fòli 281.
(2) Dietari del Antic Consèll Barceloní, 1603-1609.

se sab d' ell. Al endemá varen arribar a Barcelona alguns comissaris que tornaven de les persecucions a les partides de Vich, aont lo capitá dels nyèrros cada vegada 's fèya més fort y guerrejava ab dalit pròpi tant sòls d' un hòme del seu carácter. Per ordre del Duc de Monteleón, lo ciutadá honrat Joan Cerinyana, los va pagar sos treballs ab cent lliures de monèda barcelonina (1) ab l'encárreg de que partissen altre vòlta pels diferents llòcs que la quadrilla visitava.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, foli 93.

CAPITOL VIII

—

Visita al mas Folch de Folgaròles. — Viladrau. — Sant Martí de Riudepères. — Arribada a Taradell y nafres rebudes per En Joan Reig. — En Pere Sellers y En Francèsc Torrent dels Prats. — Mòrt de 'N Pere Puigrobí.

(1608)

A la matinada del 30 de juny de 1608, mitja hòra avans de dia, passaren devant del mas Folch de Folgaròles uns quants hòmens armats de pedrenyals, qu' eren En Ròca Guinarda y sos principals sòcis, essent desconeguts per la gent de la casa que no 'ls va volguèr obrir la pòrta, ni omplir de vi les carabasses que duyen, còm aquèlls van demanar.

Per aquèsta vegada varen pèndre paciència, sènse amoinarse gayre ni torbarse pòc ni molt, esperant a que obrissin les pòrtes del mas Folch. Anaven de camí y tranquilament van continuarlo.

Al cap d' uns quants dies, als 14 de juliòl, s' ensopegaren a arribar de nòu a Folgaròles, decidintse a fer una visita al amo del mas, qui anteriorment no'ls havia volgut rèbre. Serien les vuyt hòres d' entrada la nit, pòc mès o mènys, hòra d' èntre dos llustres, quan hi arribaren. Còm aleshòres era 'l temps del batre y los dies son tan calurosos, tota la gent de la casa s'estava a n'allí prenent la

frèsca del cap vespre, a la vòra de les garbes del blat. Hi eren En Mateu Codina (a) Folch, senyor del mas, En Sagimon Folch, Miquèl, mosso, y algunes dònes, que reberen bòn espant al vèure als bandolers. En Ròca Guinarda se va acostar al grupo, y, encarantse ab En Codina, li demaná si ell era l' amo de la casa. Va respòndre, que sí, y aleshòres En Ròca li torná a demanar «a vèure si lo conexia ó si endavinava qui era ell».

Diuen los consellers de Vich, que En Codina va respòndre que ho ignorava per complèrt, y encontinent «dit Rochaguinarda li diguí que ell lo conexia; y que ell era Rocha Guinarda, y que pus sera anomenat nol mataria, pero que li volia matar los bous que tenia allí, que leshores no li faria res a ell ni a ningu de sa casa pero que altre vegada los mataria, y a ell dit Matheu Codina (als) Folch. Y digué o feya perque passant per allí poch auia, nols auia volgut vmplir les carabassas» (1). Los bandolers no dèyen rès mentres parlava son capitá, y, En Codina estava espantadíssim, perquè de la metexa manera que havia salvat sa vida, podia encara pèrdrela per qualsevòl motiu que li passés pel cap.

Veyent que lo de matar als bòus era cèrt y que la quadrilla se n'anava allá apròp, a unes quantes passes aont hi eren, oferí cent reyals, pagantlos al acte, y li va promètre que li donaria ademès quaranta escuts dins quinze dies, en mans del hermitá de la capella de Sant Jacinto, parròquia de Sant Martí de Viladrau. Sentint axò, li respongué En Ròca Guinarda, «que si donava dits quaranta escuts no tingués temor de res, que seria guiat, pero altrament que mataria a dit Codina y a sos bestiars». Y axís ab aquèstes menaces y ab lo guany dels cent reyals se 'n anaren del mas Folch, pera sopar al pòble de Sant Martí de Riudeperes.

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. Registre de llètres de 1603 a 1614.

Van arribarhi a les nòu hòres del vespre, trucant a la pòrta del hostal de 'N Pere Magí—casa que dista de la ciutat de Vich més d' un quart de lleuga—y demanaren menjar per sèt hòmens. En Magí ja s' havia gitat en aquèlla hòra per èsser un xic de malagana, y 'ls va fer respòndre que ell no'ls donaria sopar perquè li eren desconeguts y la Justícia lo castigaria.

Aleshòres un d' ells li digué: «Nosaltres som gent que vos podèm fer algun pler; jo soch Perot Rocha Guinarda. Doneunos menjar que ja vos lo pagarem, y si nol doneu de grat lo haureu de donar per forsa» (1). Tement En Magí que 'l danyessin, s' acabá de vestir y 'ls va baxar lo que demanaven, per la finestra, ab una sistella y una còrda, pagantli després cinc reals qu'havien fets de gasto.

Avans de desaparèxer en la fosqueiat de la nit, los bandolers digueren al amo del hostal, qui 'ls guaytava desde la finestra, que no tingués por de que la Justícia 'l castigués, dòncs ells ja li donaven permís pera denunciarho y que encara 'ls faria favor, volènt significar que 'ls agradava.

Rondant pels pòbles de la vegueria de Vich, se van passar desde 'l dilluns, 14 de juliòl, fins al dissabte, dia 19, en qu' eren altra vòlta a Taradell, la pátria d' un de sos fervents enemics, lo parayre Joan Reig.

Al arribar al pòble En Ròca Guinarda, anava acompanyat de 22 o 23 bandolers, qu'era 'l nombre total que tenia en aquèst temps a les seves ordres, per més que acostumessin a dividirse en grupos més petits a fi de viure més facilment per les pagesies, sènse fer tantes frèsses ni tant de gasto quan no duyen diners pera pagarlo.

Très eren les divisions fetes actualment a la quadrilla, compòsta cada una de sèt hòmens; que manaven En Jaume Alboquers, En

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. Registre de llètres de 1603 a 1614.

Gabrièl Galí (a) Barceló y En Janòt Gili de Vilalleons, nomenats per En Ròca Guinarda, qui duya també sèt hòmens de companyia còm los altres. Lo més ordinari era que 'N Ròca anés acompanyat dels très bandolers dalt dits, o sia de la plana major de sos entussiastes servidors, y que les divisions de la quadrilla les manessin altres bandolers, reservantse 'l cárreg aquèts, en cassos d' importáncia estraordinaria.

En qualques documents se nomènen los diferents «caps de quadrilla de la companyia del Rocha Guinart». Ja tindré ocasió de donarlos a conèxer ab ses estranyes costums. En aquèsta vegada hi havien a Taradell una vintèna de bandolers, pròu valents y atrevits pera buydar lo pòble si volguesin, y a no tíndrehi partidaris.

Se passejaven pels carrers, guaytantlos tothòm ab respecte. Al passar vòra la casa de 'N Joan Reig, li tiraren qualque tret de pedrenyal travessantlo ab fòrsa perill de sa vida. Més tampòc d' aquèsta jugada va morir.

Pera disculparse 'ls veins de Taradell, de que 'ls bandolers s'haguessin ara entretingut molta estona per la vila, digueren que quasi tothòm era fòra, «qui per les segues, qui per ser en lo mercat desta ciutat» (1). Axò passava a les dues hòres després mitj dia, y a les cinc de la tarde, ne varen tindre notícia 'ls consellers de Vich, disposant al acte que partís una centèna de la Unió, manada per En Bròssa.

Més al ésser a la carretera y al mitj d' un llòc y l' altre, foren avisats los soldats per lo assessor, que s'en tornassen, dòncs ja «los bandolers seren retirats en part ahont ab ells nos podia fer algun effecte principalment per ser sobre la nit».

Quan les informacions rebudes no son originades per processos o diferentes enquestes, quasi may se pòden sapiguèr ab tota eczac-

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. Registre de llètres de 1603 a 1614.

titut y imparcialitat los fets. Lo virrey de Catalunya, Duc de Monteleón, tenia dit als consellers de Vich, que l' informessin sempre de la marxa del assumpte del dia. Naturalment que essent ells part comprèsa y molt interessada, quan per mèdi de la Unió, o millor dit de 'N Torrent dels Prats, havien capturat al Ròca de Montanyòla, la informació pera 'l Duc fou molt estènsa y plèna de demostracions de trobarse satisfets; més descomptant aquèst cas, les llètres dirigides al virrey, son estudiades y plènes de disculpes y cargolaments literaris, pera disminuir la realitat de lo que cada dia passava. Lo Duc de Monteleón, ab ses llètres, mostrava gran disgust y escrivia als consellers de Vich en forma molt enèrgica, reprenentlos perquè no procuraven ab més mèdis y més dalit lo cumpliment del seu devèr.

Ben be 's conexia ab axò lo caracter altiu de la època. Lo metex virrey, quan escriu a Felip II, sèmbla talment un pòbre y infelís criat que quasi no gòsa alçar son cap de tèrra; y en cambi quan se tracta de «renyar» als pòbles, ho fa en forma veritablement fòrta y fins desvergonyida.

Vuyt dies després de lo ocorregut a Taradell, o sigui lo 27 del corrent juliòl, se va sapiguer que En Ròca Guinarda s' era retirat a la capella de Santa Margarida, territòri del Sr. N' Antòn Vila y de Sabassona, aont pòtser hi havia permanescut desde 'l dissabte passat.

Qui primer s' enterá d' aquèsta nòva, fou lo comissari Pere Sellers, cinquantener de la Unió de Vich, que, va passarhi apròp del llòc aquèll dia, que s' esquèya ésser diumenje. Sapigut lo cas per mèdi de la gent dels pòbles propers a les sèt hòres del matí, se 'n aná desseguida 'l comissari cap a Sant Juliá de Vilatòrta, acompanyat d'alguns amics, pera cercar a ne'N Francèsc Torrent dels Prats.

Aleshòres, En Torrent aplegá alguns fadrins, y acompanyat

dels quins duya En Sellers—èntre 'ls quals anava En Pere Puigrobí—se dirigí cap a la capella de Santa Margarida. Desde bòna distáncia avans d' arribarhi començaren a pèndre precaucions. Primer, ab les espies que tenien posades, entengueren que encara hi eren a dintre 'ls bandolers, y s' allunyaren un xic més, tementse sa surtida.

Còm que eren pròu hòmens pera voltar la capella, sènse dexar fugir de dintre a la quadrilla, se van dividir en très grupos, manat l' un per En Francèsc Torrent, l' altre per En Pere Sellers, y l' últim per un soldat de la Unió, desconegut. Aquèst, ab sos companys, y 'l comissari Pere Sellers ab los seus, se varen posar pels llòcs de vòra la capella; y En Francèsc Torrent dels Prats carregá còntra 'ls bandolers.

Pòques passes havien fet, quan s' obriren les pòrtes y aparegué aquèll temut «hòme gran», Peròt Ròca Guinarda, ab sos servidors, quins també surtiren desseguida.

Per de promte respongueren ab gran fúria a la tropa que duya En Torrent pera cercarlos; més, no se 'ns diu que nafressin a ningú. En quant als altres grupos de perseguidors, tampòc se sab lo que varen fer. Després digueren que ells «se hauien posat en los passos ahont pensauen que dits bandolers enuestits acudirien» (1) sènse afegir si 's van trobar o no. Quan un hòme de les qualitats de 'N Torrent, no havia pogut deturar la embestida de 'N Ròca Guinarda, ni la por de la gent que pera perseguirlo duya, no's fará mala còsa suposant que 'ls acompanyants de 'N Sellers «mal practics en aquella terra fragosa y fatigats de la brega» fessin molt petita la persecució.

De totes maneres, no va mancar a la fi qualque desgrácia; y los

(1) Arxiu Municipal de Vich. Registre de llètres de 1603 a 1614.

consellers de Vich digueren al virrey: «Dels qui eran anats en companya de dit Sellers, de cansament segons se enten, morí repentinament Pere Puigrobi desta ciutat, la anima del qual tinga en lo cel Deu nostre Senyor». Sapiguènt lo que sentia 'l Duc de Monteleón aquèstes dolentes nòves, ¿qui sab si se li va amagar que 'N Puigrobí morí tal vòlta en mans del capitá bandoler? En la forma de dirho, al mènys, ho sèmbla.

Quan a la capella de Santa Margarida ja no hi havia ningú, y eren les hòres d' entrada la nit, En Torrent dels Prats y demès perseguidors hi tornaren pera escorcollarla. Diuen que varen trobarhi pa y vi, una ovèlla mòrta, atmètlles, un matalás y altres còses. Se conèx que 'ls servidors de N' Antòn Vila y de Sabassona tenien ordres de dexar viure per aquèlles tèrres en pau a les quadrilles, afavorintles ademés ab tota llibertat. Aquèsta vegada, de segur que s' havien passats qualques dies seguits a la capella, y si la Justícia vulgués requerir als fautors, aquèts ja sabrien respòndre que tan sòls ho foren per la por y les menaces.

CAPÍTOL IX

Persecució duda pel Governador de Catalunya ab tropes del eczèrcit. —Brèga a Alboquers.— Comportament dels familiars del Sant Ofici.—En Joan Casamiquèla.

(1608 - 1609)

Al cap d' una estona se 'n torná a Vich En Pere Sellers, y quedantse En Francèsc Torrent dels Prats altra vòlta a Sant Juliá de Vilatòrta se 'n aná prompte a una casa del Call de Tenes, que es a mitj camí èntre Vich y lo monastir de Sant Tomás de Riudeperes. Després, va acabar d' arribarhi fins a Vich, perquè lo Duc de Monteleón havia fetes importants reformes en lo sistema usat fins aleshòres en la persecució y fèya falta sa presència.

Veyent que 'l capitá nyèrro cada dia disposava de més fòrces y de més admiradors que l'ajudaven, decidí'l virrey en fer anar a Vich al governador de Catalunya, En Joan de Queralt, pera que's posés al devant de totes les tropes esbarriades, que per aquèlles montanyes hi havien (1) D'aquèsta manera, tenint los soldats y comissaris un capitá absolut de tots ells, que'ls digués los punts aont tenien

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 88.

que dirigirse, pera que a l' hòra puguessin anar per diferentes bandes, los bòns efectes segurament que foren millors y més nombrosos. Ab En Joan de Queralt aná a Vich, lo 27 de juliòl de 1608, lo comissari reyal Joan Troch (1) y molts soldats que li servien d' escolta. Al arribarhi, y després de vèure als consellers, al batlle y altres autoritats, rebé llargues esplicacions de 'N Francèsc Torrent, Pere Sellers y gent coneguda, sobre la vida que duyen y lo que havien fet fins aleshòres.

A ne'N Joan de Queralt, no li agradava pas gayre tot allò de les brègues y pedrenyalades, y per més que fos hòme acostumat a totes les privacions de passades guèrres, lo de perseguir a bandolers ho tenia còm a còsa de grans penalitats.

Pòcs dies després se li aderí un altre comissari a les seves ordres, En Francèsc Palau, qui no era arribat avans, per havèr tingut d' anar a Montserrat, acompanyant al marquès de Santa Cruz (2) desde Barcelona.

Arribats que foren també los demès comissaris, s' apriaren tot lo que havien menester, començant desseguida a dedicarse als treballs pròpis de son ofici, y a amoinar a les pagesies ab ses eczigències y dolents tractes. Moltes vegades, rebia 'l Duc de Monteleón memorials dels pòbles, quexantse dels abusos de la soldadèsca, y èntre altres còses se li dèya, que més s'estimaven als perseguits que als perseguidors, y que era millor tractar ab bandolers que no pas ab la gent que duyen los comissaris del virrey, infractors, ab son procedir, de moltes constitucions de Catalunya. Ademés, s'ha de dir que, en mitj dels soldats n'hi havien molts de castellans, que 'l Duc de Monteleón espressament triava, conegudes les antipaties dels dos

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, foli 142.

(2) Item. Registre 5208, fòli 135.

pòbles, pel qual motiu, ab sos eccessos, se fèyen doblement odiosos.

En Francèsc Torrent, res tenia que vèure ab los altres comissaris, dòncs se l' havia nomenat ab «comissió especial» temps enrera. Ab conèxer als nòus companys va acabar sa fèyna a Vich ab ells.

A primers de setembre del 1608, lo governador de Catalunya En Joan de Queralt, demaná al rey Felip II, dos o très mèsos de *licencia para ir á la Corte*. Lo concell d' Aragó demaná al virrey si convenia, y lo Duc de Monteleón va contestar qu' era de grandíssim inconvenient que se 'n anés, essent son ofici principal la persecució dels lladres y malfactors. Diu, que En Joan de Queralt te ben merescut lo que demana, per havèr servit ab gran zèl cinc anys seguits en son ofici, que pòrta molts treballs y gastos, ab efectes dignes d' estimació, mès qu' ara es necessari que continui a Vich *en la persequcion de un bandolero famoso llamado Roque Guinarda*. (1)

Lo governador tenia a les seves ordres gran nombre de soldats, qu' eren al mènys 150 ab un prebòst, sens comptar una altra tropa dita de Perpinyá. Quasi may eren tots junts, sino destribuits en petites partides, manades cadascuna per un comissari reyal, còm En Jaume Bofill, Joan Troch, etz., qu' anaven per la tèrra seguint als bandolers. Lo governador dirigia aquèts treballs, anant també pels pòbles y viles ab molta seguimenta, reunint o separant les tropes segons la necessitat del cas, y tancant la retirada als combatents enemics en los puestos perillosos. Tants hòmens armats, cobraven de la reyal tresoreria, ocasionant, còm es natural, molt de gasto.

Desde principis de 1606, fins a la data present, gastaren tretze mil lliures per la administració de la justícia, y bòy acabades, se li

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó, lligall 760.

van enviar catorze mil mès al Duc de Monteleón, de les centcinquanta mil de les Corts de 1599, que 's lliuraren per la paga de gent de guèrra, disponibles pera efectes de persecucions y prèmis de captura. Diu lo virrey en una llètra, també dirigida a Felip II, que 'ls delinqüents han fugit per por a les persecucions, que tota la tèrra está en la mès gran pau y tranquilitat que jamay s' hagi vist, còm los vells hòmens referèxen, de manera que no hi hauria res que desitjar «si no fos per un bandoler cèlebre, anomenat Pere Ròca Guinarda, que quan va entrar en aquèst cárreg sospito ja ho era, y de qualques dies a n' aquèsta part, ha comès delictes molt grans, y es tant ditxós, que sèmbla miracle encara no 'l tingui la justícia, ab les diligències fetes y los amoinos en que s' ha vist.» (1)

Per lo tant, segons diu lo virrey, s' havien apaibagat un xic les diferències, mès crèc que no era tanta la tranquilitat de Catalunya, y que en la dita relació del Duc, s' eczageren les còses, pera lluir los bòns resultats de son govèrn. Ab l' arribada del comissari reyal Bernat Garriga, y d' un destacament dels soldats de Perpinyá, que ficsaren sa residència a Sant Celòni, per ordre del governador Queralt, definitivament fou començada la lluyta còntra les quadrilles de En Peròt Ròca Guinarda sots aquèlla general direcció y guia. En Francèsc Torrent dels Prats, pel setembre de 1608, va aumentar lo nòmbre d' acompanyants, tementse rèbre qualque vòlta repetida, tot l' òdi que li duya lo terrible enemic. Va rondar per les vòres del Montsèny y pels coneguts llòcs de sempre, no gosant acostarse gayre als puestos suspitosos, aont perillava d' exirne ab dolentes conseqüències, si alguna brèga 's començava.

Lo mès de setembre, al mènys en son principi, va passar sènse cap nòva còsa estraordinária, y la sòla notícia es l' acabament

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó, lligall 760.

del prèstam, fet pel ciutadá honrat de Barcelona Joan Cerinyana, qu' era de 1237 lliures, «pel gasto de la persecutio de Rocha Guinarda.» (1) Dit prèstam, havia estat fet desde dèu mèsos avans, en petites quantitats, encarregantse de la paga de comissaris.

En Francèsc Torrent va sapiguèr, a les darreries de setembre, que ab la quadrilla hi anava un fadrí de Sau, qui 's dèya Jaume Albarèda, y que sovint es torbava en son pòble, allunyantse los altres bandolers allá aont ho crèyen convenient.

Lo comissari enterat d' axò, y sabent que donant brèga al Ròca Guinarda no 'n treuria mès que nòus òdis y pesars, es va decidir a pèndre altra vòlta lo sistema de les amagades persecucions, dirigintse cap al pòble de Sau, pera cercar al Albarèda.

Conta En Sellers, que va vetllarlo moltes nits En Francèsc dels Prats inútilment, per aquèlla aspre y fragosa tèrra, y que al últim va poguèr agafarlo y durlo près a Barcelona, «ahont per lo dit Virrey per lo que fonch convensut de lladre fonch penjat.» Es desconèx per complèrt la interessant declaració de sos delictes, que En Jaume Albarèda faria abans de morir, anunciantli que sa darrera hòra se acostava, y que bax jurament havia de dir la veritat. Aleshòres, si va pèrdre la sang frèda, devant del suplici estraordinari que patia, al endemá varen surtir de Barcelona agents de la Justícia, pera inquirir còntra los fautors per ell anomenats. Còm es solia fer sempre, quan a la presó es guardaven famosos hòmes condemnats a mòrt, que eren vigilats per gent encarregada tant sòls pera aquèst efecte ademès dels ordinaris escarcellers, a ne 'N Jaume Albarèda de Sau, lo guardaren En Galcerá Desllar y dos porters, durant cinc dies seguits, que foren los últims de la vida del bandoler. Axò se diu al pagarse als nòus escarcellers sos treballs. a les darreries del

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5207, fòli 216.

mès d' octubre, de manera que 'l company de 'N Ròca Guinarda, deuria ésser penjat en alta forca, qualques dies avans. (1)

Mentres tant lo governador y comissaris continuaven son ofici per les montanyes y per la plana de Vich, sènse que 's sápiga res durant les darreries de l' any 1608.

Tant solzament lo metex octubre, va passar un cas de importáncia, per descubrirse, per primera vòlta, a nòus fautors; eren los familiars del Sant Ofici de la Inquisició.

Tenintne notícia lo governador Queralt de que a can Quadres de Gurb s'era recullit «En Carles», sòci de Peròt Ròca Guinarda, hi feu anar a Joan Troch y als demès soldats que per Vich s' estaven, pera agafarlo y durlo a la Justícia. Mès per be que diguessin dits soldats a ne 'N Quadres — qui era familiar del Sant Ofici—y als de sa casa, que obrís y que obrís al Rey, no ho volgué fer, fins a tant que hi foren altres familiars del Sant Ofici, «y ell hague negociat son negoci de tal manera — diuen los perseguidors— que ens feren escapadis lo dit Carles y no poguerem capturar aquell». Pera que no sèmbli que vull donar renòm a n' aquèst fet estenentme ab comentaris, diré, que axò de que los individuus de la Inquisició defensessin al Ròca, era un petit detall de la lluyta dels dos bándols, sènse influir per res en son significat polític ni relligiós.

Al començar l' any 1609 feu resistència la quadrilla «a les tropes del Rey nostre senyor».

Per ordre de 'N Joan de Queralt, partiren de Vich los darrers dies de març, quatre soldats de a pèu, ab altres sis de cavall, que 's deyen Joan Troch, Miquèl Bueno, Pere Romeu, Francèsc Forton, Francèsc Vidal y Joan Salmerón, cap a la casa d' Alboquers, distant una lleuga de la ciutat de Vich. Se sabia que a

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5206, fòli 159.

n' allí hi era En Pere Ròca Guinarda ab altres bandolers de sa quadrilla retirat, y la petita tropa dels dèu hòmens s' hi adressaren pera capturarlo.

Mès a la que foren apròp de dita casa d' Alboquers, que deuria ésser la una hòra passat mitjdia, varen vèure que al altre cantó de la casa hi havien dos hòmens; quins s' adonaren de la procsimitat dels soldats del rey, van enjegar un tret de pedrenyal, y arrèu se posaren a fugir devers la casa de Pere Riera.

Qui conta tots los detalls, es un dels metexos soldats, que 's dèya Francèsc Vidal; de manera que sa relació ha d'ésser a la fòrça molt pòca motllada ab la complèrta veritat dels fets, y naturalment favorable a n' ell y sos companys, posant en bòna situació ses qualitats guerreres. Ab tot, ja 's vèu clarament lo que va succeir, encara que dongui esplicacions y disculpes En Francèsc Vidal.

Diu, que al vèure que 'ls dos hòmens fugien d' aquèlla manera, van sospitar qu' eren espies dels bandolers, y desseguida los varen arremètre, seguintlos d' apròp ab sos cavalls. Especialment En Francèsc Forton, Miquèl Bueno y Francèsc Vidal, s' hi acostaren més que ningú, ab pròu perill de rèbrehi dany.

Ja quasi los atrapaven, quan van vèure que de la sèrra, qu' es damunt la casa de Pere Riera, devallaven quinze o setze hòmens més, que, ab grans crits, dèyen als dos fugitius que no s' espantessin, y que ja 's podien aturar; perquè baxaven a donar brèga als atrevits que gosaven perseguirlos. Conta En Vidal, que aleshòres los bandolers començaren a escopetejarlo a n' ell y als coneguts soldats, qu' eren en un camp apròp de la casa; «y vehent nosaltres —diu—que nons podiem salvar tres homens contra tants bandolers, que eren les hores aplegats alguns vint y dos, nos retirarem devers la dita casa de Alboquers, fins ahont nos seguiren dit Rochaguinarda ab sos companyons, y se estigueren en vista de dita casa molt bona part del dia».

D' èntre mitj d' ells, fou conegut En Pau Saladrigues, qui anava vestit de blau, y En Joán Rourell d' Ardola, qui portava unes calses vermèlles. Aquèst, quan va vèure a ne 'N Francèsc Vidal, li feu la presentació de 'N Ròca Guinarda, per si cas no 'l conexia. Bòy cridant va dirli: «Tant lo volen a nen Rochaguinarda, veuslo assí»! Y dient, y enjegant pedrenyalades als perseguidors, los feren fugir cap a la casa d' Alboquers, aont encara varen sitiarlos bòna part d' aquèll dia.

Quan ja foren recullits, los soldats se trobaren ab que 'ls hi mancava un rossí blanc, que menava un fadrí, qui los havia acompanyats, pera mostrarlos los passos. Durant la brèga, va dexar lo rossí en un tussalot, perdentlo, y més tart En Vidal va farhi anar per aquèlls llòcs a un mosso d' Alboquers, pera cercarlo. Després los bandolers volgueren quedársel, y se l' en dugueren, montanthi un a cavall, y fentlo corre una mica.

Al esplicar la brèga, En Francèsc Vidal, s' es ben composades les còses a la seva manera, pera encobrir un xic la veritable retirada que va fer la petita tropa. Jò no acabo d' entendre per quin motiu o raó havien de lluytar solzament très soldats de a cavall, essentne dèu de reunits pera dit efecte. Sèmbla que axís, fent vèure que 's van tindre que separar, hi ha la disculpa de dir que era impossible una brèga èntre très soldats còntra vint y dos bandolers, y queden aquèlls lliures dels cárregs que se 'ls hi podrien fer. La petita tropa no fou disposada, tampòc, pera combátre en parts.

Durant la vesprada, En Joan Troch, los soldats, y gent de la Unió, anaren altra vòlta a la casa d' Alboquers, aont diuen que hi havia la quadrilla, lo qual pròba que aquèsta havia fet fugir, fins de la dita casa, als quins a dintre s' eren retirats.

Ab l' ajuda de la Unió dels termes veins, se va arremètre còntra los bandolers, quins no 's dexaren pas voltar. Isqueren al vèure

la gent armada, y 's van tirar d' abdues bandes moltes escopetades.

Per últim En Ròca Guinarda va retirarse a Casamiquèla, sense ningú perseguirlo, y la gent de la Unió va passarse aquèlla nit a Alboquers; quexantse alguns de que havènt arribat a can Vilatortella, de la parròquia de Sant Juliá Sasorba, per ésser son amo familiar del Sant Ofici, no 'ls havien volgut obrir les pòrtes, ni sisquera al veguer de Vich.

Acabada la brèga, se 'n anaren los bandolers a la casa de 'N Joan Casamiquèla, també familiar del Sant Ofici, aont soparen, essent qualques d' ells curats de cèrtes nafres, especialment En Bernat Cerdá—qui fou reconegut molt be, perquè era germá d' una fadrina que abans s' estava a Casamiquèla—y En Joan Gili de Vilalleons. Van ésser curats ab vi blanc y ab òli debatut.

Sèmbla una mica estrany que essent tant apròp les dues cases, d' Alboquers y Casamiquèla, diguessin los soldats del governador que no sabien que a n' aquí fossin los bandolers. Diuen: «Si dit Casamiquela nos hagues avisats, essent tant notori y tant publich que erem en dit lloch y casa de Alboques, y que tota la terra estaua alsada, es ben cert haguerem pres dits bandolers, yls haguerem donat molt mala estrena»; ab axò, ja quedaven be devant del tribunal.

A primers de matj de 1609 se va fer un procés, pera tractar de lo ocorregut, inquirint especialment còntra Joan Casamiquèla. Lo testimòni Francèsc Vidal, declara lo dalt dit, y ab motiu de ses denúncies y les de Joan Arnau, Ferrán Jolis, En Carles de Vilademany, y altres, un dilluns fou près lo familiar del Sant Ofici Joán Casamiquèla, per un algutzir del governador, mentres s' estava en lo mercadal de Vich. Encara que 's defensá admirablement de les acusacions, lo que va dir completa lo que ja conexèm, y en conjunt

se mòstren be los fets d' aquèlla jornada, ab tot de volguèr enxiquirlos. (1)

Lo dia sis de matj era tancat a les presons de Vich En Joan Casamiquèla, qui digué respecte a la visita rebuda anteriorment en son mas, que 'ls bandolers hi arribaren a les vuyt hòres del vespre, anántsen quan ja eren les nòu tocades. Diu, que, no 's va enterar de la brèga d' Alboquers fins que fou vesprada a una hòra de sòl, que arribá Joan Monells, mentres s' estava porgant blat en una cambra de sa casa, dientli que hi havia gran viafós a lladres. En Casamiquèla sentí los crits, y aleshòres agafá un corn, y junt ab dit Monells, va cridar lo metex que sentien.

Encontinent En Pau y En Francèsc Casamiquèla, germans del herèu del mas y familiar del Sant Ofici, y En Pau Camps, de Sant Hipòlit, acudiren al viafós y no tornaren a sa casa—segons diu En Joan—fins a la matinada següent, esplicantli la lluyta sostinguda. Ja la sabia pròu be per mèdi del metexos bandolers! Aquèsts prengueren per sopar òus, pa y vi, ignorantse les convèrses que seguiren, perquè al preguntarsho lo tribunal al declarant, aquèst va dir: «Senyor, noy tingui conversacio xica ni gran». Bòna manera de fugir d' estudi!

Al demanarli los nòms dels fadrins aquadrillats que va conèxer, respongué: «Senyor, jo non conegui ningu de dita camarada, sino lo dit Pere Rochaguinarda, quel havia vist algunes vegades, abans que no anas com de present va».

Al endemá al dematí, lo governador En Joan de Queralt, també va comparèxer a la casa d' Alboquers, y ab aquèst motiu se 'ns recorda, que estava en aquèlla tèrra «per orde de sa Exellencia y de

---

(1) Mossèn Ramon Corbella, Pvre. *Nòus datos sobre 'l cèlebre bandoler Peròt Rocaguinarda.*

son real Consell, *per sola la persecucio de dit Rochaguinarda,* y demès de sa companyia». En Joan Casamiquèla, al dirli axò, se defensá dient qu' ell no tenia obligació de fer denúncies més que al assessor del Sant Ofici; y que a les dèu hòres del endemá al matí, va anar a Vich espressament, denunciantho a mossèn Gaspar Campana, notari del Sant Ofici. Va dirli que en lo vespre no arribá ningú més a casa seva; y que al endemá dematí va anarhi gent de la Unió, ab lo sotsveguer de Vich, y que ell va donarlos menjar y beure, encara que pa solzament a n' alguns, puig no 'n tenia pera tots, perque eren molts.

CAPÍTOL X

—

Un sopar de 'N Ròca Guinarda, a Ròda. — Relació que 'n fa l' hostaler qui va servirlo. — Arribada d' altres quadrilles al pòble. — Pèrdues y venjanses. — Digressió. — Notícies generals del bandolerisme del cadells. — Los germans Coxarts. — Son antic poderiu.

(1609)

Desde Casamiquèla se 'n aná En Ròca Guinarda cap al terme de Ròda, aont hi arribá lo dia 31 de març del 1609, a la pòsta de sòl.

Tota la gent del pòble, tingué oportunitat de conèxer al gran bandoler, qui 'ls va impresionar de debò al vèure 'l tant galan y poderós. Anava montat en un cavall blanc, y seguit de tota sa quadrilla, armada de pedrenyals ab les xarpes travessades, d' un cantó al altre, que fèyen magnífic efecte.

Los veins se 'n adonaren desseguida de son visitador, y aturantse a la carniceria—lo puesto més alt del pòble—van començar a dir, y a fer corre la vèu, de que vèyen vindre de lluny a un hòme montat a cavall, ab tot una tropa que 'l seguia al darrera, adressantse devèrs la fònt de Massana, al altre cantó del pònt de Ròda. Guaytant, guaytant, la gent va pensarse qu' eren soldats del governador Queralt; més qualques dònes y donzelles qu' anaven y venien

ab sos cantis plèns d' aygua de la fònt, varen dur la nòva de quina era aquèlla tropa, enterantse del nòm de son capitá.

Les primeres nòyes que tornaren al centre del pòble, després de omplir los cantis,varen dir que ja s' eren enterades, que aquèlla gent eren bandolers. Axò fou la darrera espressió d' una curta enraonada, resúm de lo que havien vist. Lo que més interessava, era conèxer al capitá, y les nòyes al arribar al pòble, ab significatiu accent digueren: «Es en Ròca Guinarda!». Qualques d' elles varen confondre al capdill ab los soldats, considerantho tot una metexa còsa; y al demanarles per la tropa, responien: «Es En Ròca Guinada!». Y la curiositat anava crexent, y desde la carniceria y altres llòcs, moltes persones guaytaven los passos de la quadrilla; se crèyen que venia de Tavernòles, y que en aquèlls moments s' havia ficat a l' hostal del gascó Pere dels Angles, situat a la vòra de la fònt. Aquèst, va rèbre a ne 'N Ròca Guinarda, y ningú millor que ell metex pòt esplicar lo que va passar a casa seva. Li dexaré dir tot lo que va vèure y entèndre.

Al escriure aquèsta història, soc jò pòc aficionat a copiarhi llargs documents, contentantme ab citarlos escrupulosament al pèu de les planes, encara que després tingui lo doble de fèyna en fer un estracte de lo que diuen.

Lo que es més sugestiu, son les declaracions de testimònis que han vist detalladament lo que s' esplica; per axò les copío totes les d' aquèsta mèna. Resulta d' un efecte molt més gran, l' escoltar còm un hòme diu; «jò ho he vist!» que no pas a un altre qui conta les còses per havèrles llegides en les declaracions dels anteriors.

En Pere dels Angles s' esplicá de la següent manera, en lo procés que 's feu al endemá; devant del veguer de Vich, digué:

«Senyor: Ahir dimars, a la posta del sol, arribaren en ma casa, que tinch prop la font de Massana de part de ca lo pont de Roda y

en lo terme de Roda, una tropa de gent armada, quem apar eran vint y hu o vint y dos homens, y ni hauia hu que arriba a cauall trop primer, ab vn cauall blanch, y me digue que volia menjar, ell, y uns quants fadrins que amenaua. Y jo li digui que no tenia gaire pa; y dit home de cauall, que jo nol conèxia, me digue quey hauria mes per menjar; y li diguí quey hauria alguns ous, pero no volia quem entrassen en casa; y leshores lo dit home digue que li donas lo que tenia de bona gana, sino que tambe me cremarian la casa. Y en aso viu tota la casa enrrotllada de gent de la que venia ab lo dit home, y alguns dells entraren en dita ma casa, y tragueran una taula que jo tinch en la entrada de dita casa y la tragueran al carrer y los traguerem allí pa y vi y ous en closca cuyts, y fregits; y lo dit home feya menjar en la dita taula los dits fadrins, que anauen ab ell, de tres en tres y uns dells estauan per lo entorn de la casa fent sentinella y tallaya y despres venian a menjar uns y apres altres. *Y tots deyan en aquell que tinch dit venia a cavall y los feya donar a menjar «Perot Rocha» y es un home gran, magra, de gran bocha y pocha barba, los mostatxos reffilats y aportaua dos padrenyals a la xarpa y no puch dir si eran de tres palms o de quatre perque aportaua una capa de pastor roja abrigada y viu molt be les cularses de dos pedrenyals;* y dels altres qui anauen ab dit home, que li deyan Perot Rocha, tambe hauia molts dells que aportauen dos padrenyals, que axi mateix los veya les cularses a la xarpa y perque anauen abrigats ab llurs capas de pastor rojas o tenyidas y perque jo estaua tot espantat no tingui compte si eren llargs o curts. Y quant hagueran menjat a llur gust, lo dit home qui vingue primer a cavall y li deyan Perot Rocha (1) com tinch dit, me demana que hauian gastat; y jo li digui, sixanta reals, que hauian

(1) Al marge está escrit ab llètra diferenta: «Pere Roca Guinarda».

bagut molt vi blanch y umplertes totes llurs carabassas que ni hauia de molt grans. Y dit home feu pagar a tothom, y me dona dits sixanta reals; y sen tornaren per lo cami mateix que eran vinguts, que era deuers dita font de Massana; y digueren les herbajadoras de Antoni Duran de Roda, que dits homens eran vinguts deuers Tauernoles; y al principi, quant los viu venir... pensaua que eran los soldats del senyor governador. Y mentres que menjauen dits homens, jo senti repicar les campanes de Roda, y despres entengui que Antoni Duran y en Famadas y alguns altres se eran posats al cap del pont de Roda, per veure si passarian dita tropa de gent al pont. Y lo batlle may acudí ni jo le vist de després».

En Durán era cinquantaner de la Unió de Ròda, y al arribar En Ròca Guinarda, se trobava a la capella de la Mare de Deu del Roser—que aleshòres se fèya en dit pòble—d' aont surtí desseguida, pera pèndre les precaucions necessáries, per estar tota la nit obèrta la capella. Ell y En Joan Famadas, s' armaren de pedrenyals, junt ab altres fadrins, y tocaren a sometent pera aplegar lo terme. Mentres tant los bandolers sopaven sènse ferne cas, còm si toquessin en son honor. Va dir En Pere dels Angles, que lo batlle no acudí a la persecució, ab lo qual, y ab les declaracions de'N Joan Famadas, se conèx que era partidari del gran bandoler y de sos sòcis. Se sabia que may fèya escorcolls ni diligències en lo terme, ni cas de la administració de la Justícia, còm si no la tingués a son cárreg. Quan cèrts bandolers furtaren la rectoria de Ròda, lo dit batlle, que 's dèya Bernat Balmes, jugava a cartes ab En Serrabòu de Tavernòles y altres, a la plassa, devant de la casa d' Antòni Porrèt, y no 's mogué del jòc, per més que «la gent sen enmaravellava». Ara, en la dita ocasió, se li requerí pera que fes son ofici, y segons en Famadas, «sa muller va respondre per ell dient que estava de malagana; y sempre o moltes voltes en aquèstes ocasions, se es-

cusa dient está de malagana». Lo procés parla també d' altres bandolers, per mès que son títol digui que es «contra Perot Rochaguinarda per esser anat aquadrillat en lo terme de Roda». (1)

L' hostaler gascó, Pere dels Angles, no solzament digué que 'N Ròca Guinarda tenia una «gran boca»—potser referintse a lo que havia menjat aquèlla nit—sinó qu' encara ens va recordar los bándols nyèrros y cadells. «Senyor: Dos anys fa—continua dient—que no he vist passar ningú devant ma casa, *de una parsialitat ni altra entenentho de gent de mala vida,* sinó es ara aquèstos que tinch dit ara, y un altra vegada que haura un any o serca, quey passaren deu o dotze, de nit, que demanaren pa y vi per una finestra y pagaren lo que gastaren». De la metexa manera, o ab més claretat, parlaren los altres testimònis. Dèya lo cinquantaner Antòni Durán, que pòcs dies avans de que 's furtés la casa de 'N Novelles, de les palanques, va entendre dir que los germans Coxarts eren estats a la Segrera de Ròda aquèlla nit, visitant la casa de les Mòles, que eren dues germanes, l' una viuda y l' altra donzèlla.

***

Desde que a Vich plegaren los germans Coxarts de son ofici, se dedicaren a seguir les montanyes de Catalunya.

Al principi figuraven tant sòls En Josèp y Francèsc Coxart, y més tart aparegué en campanya Lluís Coxart, qui per sa jovenèsa no havia pogut lluir avans ses qualitats. Era fill de 'N Josèp.

Si en llòc de la present història, estiguessim seguint la d' aquèsta quadrilla de cadells, hi trobariem les metexes circunstáncies y la

---

(1) Arxiu de la Vegueria de Vich. M' ha proporcionat còpia d' aquèst procés mon distingit amic, lo Rnt. Dr. D. J. Bofill.

metexa manera d' ésser favorescuda o perseguida per la gent del pòble. Igualment s' amparaven en diferents monastirs, còm en les cases de nòbles y cavallers. Los enemics més grans sèmbla qu' haurien de ser los partidaris de 'N Ròca Guinarda, més passa ací una còsa estranya, y es que may he vist que 's barallessin lo famós capitá nyèrro y los capitans dels cadells aquadrillats, d' aquèstes parts de Catalunya. Ab tot y de seguir les metexes tèrres uns y altres, may venen a les mans, lo qual en primer llòc, es degut, a que los Coxarts no varen intervindre al principi ab los bandolers que un dia a Vich nafraren a ne 'N Ròca Guinarda.

Aquèsta indiferència dels enemics, pròba també lo que ja avans he dit respecte a son carácter; y demòstra que la part de Catalunya, desde Barcelona fins al Pirinèu, comprenia pòc a pòc sos desacèrts, cercanthi oportú remèy. Les grans enemistats de bándol no 's solucionaven ab lluytes y barèlles proporcionades al òdi respectiu, que be podia mostrar la gent poderosa posant en moviment hòmens armats, sinó que les famílies y los individuus se destruien sènse fer gayres frèsses, encara que'ls efectes eren quasi los metexos. Per eczemple, me 'n recòrdo havèr vist váries vegades, còm se parla de mòrts violentes, ab sovintèsa estraordinária. Pel juliòl del 1607 (dia 15), pròp lo mas Osona, se trobá un hòme, mòrt a trets de pedrenyal, anomenat Joan, fill del Pay de Mallòles. Lo dia 22 del metex mes, fou trobat a la dita parròquia altre mòrt a trets de peprenyal, dit Joan Casanòva, pastor de 'N Pujolar de St. Fores. Y lo dia 26, va ser nafrat Segimon Fábrega al bell mitj de la plassa del mercadal de Vich, y espirá prest. (1)

Axís, podria fer un horrorós quadro de gent mòrta per l' òdi polític, que ompliria de nòves planes sagnantes aquèst llibre. S' ha

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5204, fòli 327.

de dir en cambi, que les quadrilles en plè, eren molt contráries en volguèr barallarse, per les raons esposades, lo qual no dexa d' ésser una ventatja, encara que petita. Totes les seves fòrces se les guardaren pera lluytar còntra la Unió y los representants de l' autoritat; y respecte a n' aquèts enemics dels Coxarts, passava ab la Unió, que los de son contrari bándol los perseguien, mentres que los cadells cercaven mèdis pera estalviarse la lluyta, de la metexa manera que succeia ab En Ròca Guinarda y sos amics. Los batlles y veguers complien son ofici segons era lo bandoler ab qui havien de lluytar; les parcialitats tot ho omplien.

Los Coxarts no havien de barallarse ab soldats del eczèrcit ara, ni havien tingut tampòc de ferho may. Aquèsta darrera mida se emprenia en casos escepcionals, còm en motiu de la aparició del hèroe d' aquèsta història en campanya. Mes, ab tot, la quadrilla dels Coxarts en sos bòns temps, havia sigut temuda y respectada perque era atrevida y fòrta. Pel febrer del any 1606, va tindre una gran brèga, a les vòres del camí reyal d' Olòt al lòc de Sant Esteve den Bas, aont tothòm era cadell.

Lo dia 20 del dit mes, alguns bandolers furtaren a Joan Miquel Rovira, sabater, en lo camí reyal que va de Barcelona a Olòt, y pròp del bòsc de Malatosquera. Al cap de pòques hòres va sapiguèrho lo lloctinent de veguer, de la dita vila d' Olòt, enterantse de que havia sigut En Lluis Coxart, y 'l perseguiren ab lo sometent fins a la vòra de Sant Esteve den Bas, aont se li juntaren al fugitiu son pare y son oncle, ab molts bandolers; y feren validíssima resistència al sometent. La lluyta fou tant fòrta, que moriren combatent alguns acompanyants del lloctinent de veguer, y èntre ells s' anomena a n'En Miquèl Mas, de Xexarts, pagès d'Olòt, y a n' En Rafèl Bassòls, de la dita vila; restaren nafrats lo veguer y molts altres.

Ab motiu d' aquèsta brèga, s' incidí als bandolers en les degu-

des pènes de les Constitucions de Catalunya, y còm que s' anomená als combatents que foren reconeguts, se sab ara quins eren los sòcis d' aquèlla quadrilla. Entre ells hi havia En Francèsc Martí Flasquer, y de Sant Esteve den Bas hi figuren J. Terrus pagès, Sagimon Galiat, Mateu Peirot Casasús, Joan Plana Ferrer, Joan Mas Berenguer, (a) l' herèu pagès, Magí Soler, Esteve Peireto Sabater, Joan Carrera, Joan Blanch Ferrer. Ademès eren de Golats, parròquia de Sant Esteve den Bas, En Comes (pare y fill) y Joan Corriol, hostaler. Los restants bandolers coneguts es dèyen Sebastiá Moreu, Joan Casanòves, del llòc de Joanetes, t. Femada, Antòni Bosch, Jaume Domènech, t. Fra Xanèt, t. Borni Joan, Bernat Carbonell y Onòfre Prat. (1)

Clarament es vèu que per aquèstes bandes y sobretot pel vescomtat de Bas, tenien les quadrilles moltíssims partidaris, essent aucsiliades per los nòbles senyors, dòncs per ses tèrres s' estigueren també tot l' agost de 1607, sènse que ningú 'ls perseguís ni a dintre ni a fòra del vescomtat. (2)

Per l' agost del 1608 los germans Coxarts arribaren a la vila d' Olòt, inquietant després los pòbles veins, que tenien escullits pera ficsarhi sos albèrcs. Avuy dia encara conserven recòrds y tradicions de ses malifestes, la major part curioses, y totes novelèsques en estrem.

En aquèsta època, los germans Coxarts havien perdut son antic poderiu, desfentse ses quadrilles, pera quedar sos capitans y los bandolers ab llibertat d' anarsen aont millor los semblés, recullintse en cases amigues, pera fugir de l' acció de la Justícia. Per axò lo Duc de Monteleón va escriure al Rey, dientli que tota la tèrra esta-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5204, fòli 81.
(2) Item, Registre 5204, fòli 142.

va en pau, y que sòls aparexia manant quadrilles de bandolers En Peròt Ròca Guinarda; y es que 'l Duc no 's va recordar de que pel camp de Tarragona hi havia encara molta fèyna a fer.

Als primers de setembre del 1608, se varen juntar a la quadrilla dels cadells dos hòmens que 'l dia avans havien tirat pedrenyalades a qualques enemics llurs, de la vila d' Olòt, dormint després en lo mas Mallòl, y passantse promte ab los Coxarts. (1) Es l' últim que sé d'ells, fins a la època, o any, en que's tròba aquèsta història.

***

Al desaparèxer En Ròca Guinarda, de Ròda, quan ja era fosc, ningú vegé quins camins fèya, ni aont anava, perqué la nit ho havia amagat tot rápidament.

Los comissaris reyals de Vich, al cap de pòcs dies tornaren a perseguirlo per diferents llòcs, y juntantse una bòna tropa dels soldats de Perpinyá, residents a Sant Celòni, varen fer una surtida per les vòres de la montanya del Montsèny, passantse molts dies per aquèlles afraus inútilment. Una vegada, diuen que's varen trobar ab un pastor anomenat Pere Rius, qui duya una xarpa ab dos pedrenyals curts, fora de mida, portantlo près a la Justícia. Un altre dia los soldats Agustí Torres, Joan Miquèl, Pere Conangla y Jaume Nieto, arribaren a una gran còva, que segons dèya la gent dels pòbles veins, havia sigut refugi de bandolers; van entrarhi, y en un recó y arrán de tèrra vegeren uns grillons, que sèns dubte servirien pera composar als infelissos que 's dexessin caure en mans d' alguna quadrilla bandolera. Res de nòu conseguiren de lo que 's proposaven. Lo dia 20 d' abril de 1609, lo comissari Joan Troch (2) qui era

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5206, fòli 147.
(2) Item, Registre 5209, fòli 142.

anat a Vich un any avans ab lo governador Queralt, plegá de son ofici. Se li donaren 7.018 sòus de paga, y se 'n torná a Barcelona. Sos èczits foren la captura de 'N Gabrièl y En Joan Vilar, de Tona. (1)

Quatre dies després, als 24 d' abril, En Ròca Guinarda era al Vallès, aont ja fèya dues setmanes que s' hi estava, «fent y cometent diversos crims y delictes» y tenintlo de perseguir En Juliá de Navel, regent de la vegueria de Barcelona. (2) No 's diu si 's va tro bar en llòc ab ell, més al cap de no gayre temps—lo 20 de matj de 1609—se 'n aná a Granollers pera lo metex efecte. (3)

Més afortunats foren alguns soldats de la Unió de Vich, per havèr capturat a ne 'N Janòt Gili, de Vilalleons. Temps fèya que li anaven a la ma pera agafarlo, dòncs hi havia ofèrt un important prèmi del virrey de Catalunya, que ara fou repartit èntre Salvador Serraròch, argenter y dezener, Joan Illa, soldat de sa dezèna y Joan Troch, comissari reyal. (4) Respecte a n' aquèst últim, li va vindre molt be axò perquè acabá en son cárreg ab un paper bastant més lluit de lo que semblava quedarne al principi.

Quan fou près, per un algutzir del governador, En Joan Casamiquèla, y se li prengué declaració lo dia 6 de matj, lo primer en demanarli lo tribunal fou: «Si coneix a Joan Gili de Vilalleons qui avuy esta pres y detingut en les presents carcers». En Joan Casamiquèla respongué que no 'l conexia, ab tot d' havèrlo curat aquèlla nit a casa seva.

Lo virrey va celebrar moltíssim la nòva de la detenció de 'N Janòt Gili, y alçá les regalies que s' eren ja fetes a la règia cort, pera que li fes justícia lo governador En Joan de Queralt, ab consell

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 113.
(2) Item, Registre 5208, fòli 259.
(3) Item, fòli 261.
(4) Arxiu Municipal de Vich. *In cur. locumt. 14 fòli 235.*

de son Assessor. (1) Després, seguint lo promès en crides publicades a Barcelona y llòcs de costúm més endevant, en prèmi de la captura, se va dir a sos autors que 's perdonarien a dues persones de tots sos crims y delictes comèsos y que ells les podien triar.

Era un nòu mèdi de guanyar diners y de treballar per altres captures, a fi de conseguirhi més rescats. Aquèsta vegada les persones triades foren En Jaume Gili, de Terrassa (2) y En Francèsc Genovés, mercader de Barcelona (3). Axò eren indults per *bono público*. Segurament que 'N Joan Gili fou condemnat a mòrt. Molt va sentir En Ròca Guinarda aquèsta pèrdua de 'N Gili y es venjá terriblement, tenint de perseguirlo pel Vallès lo regent de la vegueria de Barcelona, y per la montanya altres comissaris, ademès dels soldats de Vich y Sant Celòni.

Desde 'l 22 de matj de 1609, fins al 2 de juny, En Jaume Bofill, s' estigué per la vila de Camprodon y altres parts de la montanya «pera alçar la gent y perdrer los passos en la persecució de Rocha Guinarda y socis». (4) Cobrá 318 sòus per sos treballs. Aquèst comissari, continuament rebia encárregs de perseguir als bandolers.

Ara, mentres era per Camprodon «alcant la gent», lo nòstre hèroe arribava al terme de Malla, ab En Jaume Alboquers, l' Argelagas, En Rourell d' Ardola, y quinze o setze més. Durant la nit del dia 19 de matj, arribaren a Casanòva de la dita parròquia de Sant Vicènts de Malla; y alguna malifeta farien, perquè al cap d' una estonèta ja 's sentien crits de ¡viafós! y trets de pedrenyal. Un veí, que 's dèya Francèsc Vilar, prengué una escopèta de sa casa, te-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 195.
(2) Item, Registre 5187, fòli 183.
(3) Item, Registre 5188, fòli 256.
(4) Item, Registre 5209, fòli 97.

mentse que «no matassen algu o noy agues alguna necessitat» y 's dirigí cap a la Casanòva rápidament.

Ell y los amos de la casa van vèure als bandolers ab més detenció de lo que haurien volgut, y al endemá cumplint ab los preceptes, ho varen denunciar tots plegats, formantse un procés, en la cúria de la Governació general de Catalunya, aont, ab una riquèsa de detalls estraordinária, s' esplica lo que va passar a dintre de la casa, acusant als bandolers de «ser entrats en la Casanòva de Malla y haver robada aquella». Es molt curiós, perquè se 'ns conta de la manera còm anava vestit En Ròca Guinarda, y se 'ns descriu sa fesomia ab més detalls que l' hostaler Pere dels Angles; se diu que tenia devall la barba una senyal de nafra curada; era aquèlla nafra rebuda en la famosa brèga ab En Joan Reig! Respecte al furt de Casanòva, estaria aquèst fet en oposició ab lo que pòrto dit, si 's repetís gayre sovint; crèc que no passará pas, més no es tampòc axò un cas únic en aquèsta història.

En Francèsc Vilar digué, devant del tribunal, lo que podèm llegir en lo capítol següent.

CAPITOL XI

—

Conta En Francèsc Vilar lo que va vèure, a Casanòva de Malla, la nit del 19 de matj de 1609.

«Senyors:

Esta nit prop passada que devien esser entre les vuit y nou hores de la tarda poch mes o manco que ja se enfoscava, que jo volia sopar, y estant jo en la casa y mas Vilar de la parroquia de Sant Vicens de Malla, hont estich y fas ma habitacio propria, Gabriel Aliberch pages—qui esta en ma casa que en aquella ocasio sen anave al llit per estar un poquet de malagana—me digue que havie sentit un tret de pedrenyal y crits de viaffos devers Casanova de dit terme de Malla; y axí jo me fiu en la finestra de casa y tambe senti altro crit de viaffos devers dita casa de Casanova de Malla y jo tementme no matassen algu o noy agues alguna necessitat prengui una escopeta de casa y metxa per no tenir pedrenyal y men ani cami dret a la dita casa y senti un crit de veu de home qui deya: «Mort som!» Y jo tenint mes gana de saber lo que ere arribi en dita casa de Casanova hont sentia dits crits y piquí a la porta de dita casa ab la cano de dita escopeta y arreu isqueren quatre o cinch homens de la tanca de uns fexos quey ha devant dita porta,ab llurs pedrenyals en les mans—que nom pari a mirar si eren llarchs o curts—

ab llurs capas de pastor ym digueren que sercava jo alli y jols respongui que havia sentit crits de viaffos y venia pera servir al Rey. Y dits quatre o cinch homens me digueren: «Be sou cuydat a acudir als avalots; dassa la escopeta!» Y arreu lam prenguerem de les mans y un panart que jo portava en la xarpa y lo flasco de la corretja; y digueren men entras dintre. Y jo fent lo quem digueren men entri dins dita casa de Casanova, pugi a dalt y viu a altres quatre o cinch homens ab llurs capas de pastor de color roja o foscha ab llurs pedrenyals, que tots ne portavan dos, uns de curts y altros de llarchs, que eren en una cambra de dita casa, ab la gent de ella, so es: lo amo de casa ques diu Onofre Casanova, Francesca muller sua, Jaume Casanova qui es bastart, una mossa de la casa que no li se son nom y una minyoneta petita que no se com se diu. Y en veurels de aquella manera que tota la gent de casa estava alterada, jo digui «que es asso?» Y dita Francesca Casanova me digue: «Ja veyeu quens roban tot quan tenim!» Y dis homens me digueren jo qui ere, y jols digui que era Vilar y que no negaria mon nom, y me escorcollaren si portava res dient me assegues en una caxa de la dita cambra, hont me assentí y viu com dits homens escorcollavan la dita casa regonexent caxas, llits y altres coses, ab una rella a la ma pera espanyar dites caxes acas no les obrissen; Y oy que deyan: «Ara y ades trayeu aquexos escuts de or!» Y dit Onofre Casanova estava ajegut per terra enlla, planyentse molt, girantse de una part y altra: Y dits quatre o cinc homens deyan al dit Casanova: «Girat de altre costat,... com fas lo traidor!». Y tambe oy que dit Casanova digue hont ere lo official, que comprench jo que dits homens eren entrats en nom de officials reals; y dita Francescha Casanova muller sua respongue: «Ara tots son officials». Y anavan com dich, escorcollant tota la casa, prenent lo quels donava gust; y recusant los de dita casa de donarlos res o perque no tin-

guessen diners, o altrament, los dits quatre o cinch homens digueren: «Ahont hi ha sagí per cremar los de la casa?» Y dit Jaume Casanova en asso se ere tancat en un altra cambra, y dits homens li digueren que obris, sino que tambe derrocarien les portes; y dita Francescha Casanova li digue que obris, y ubert que ague oy que dits quatre o cinch homens digueren a dit Jaume Casanova: «Tu has amagat los diners, donals!»; y dit Jaume respongue que non havie amagat ningu y que no tenie sino una pessa de vuit reals, y dits homens li digueren quels donas aquella, y lo hu dells entra en dita cambra y entench prengue dita pessa de vuit. Y apres dits homens insistint en fer traurer los diners a dita gent posaren uns ferros de tres cames en lo foch yls portaren en la porta de la cambra hont ere lo dit Onofre Casanova dientli: «Donau los escuts ara mateix, altrament descordauvos les calçes y assentauvos en aqueixos ferros!» Y lo dit Onofre Casanova los digue que encara quel matassen non trauria, que non tenie escuts, quels tenie a Vich. Y lo hu de dits quatre o cinch homens prengue la dita Francescha dient: «Be pendreu paciencia!» y la regonegueren tota dient: «Haureuvosne amagat algun». *Y lo hu de dits homens que ere un home espigat, prim, flach de cara ab algunes rugues, ab pocha barba casi tirant a roig, qui portava un barret de molt bona talla ab unes plomes quem par ni havie una de vermella que li cubrien lo sombrero, que portava vnes mitjes vermelles y vestit de un color que casi pardejava, de diversos colors, y en la dejus de la barba tenia un senyal o colp; lo qual home digue: «Aquesta gent non trauria de diners encara quels cremassen.» Los quals homens jo nols conegui, sino que lo dit home que ting designat per la phisonomia de la cara me aparegue molt que ere Pere Rochaguinarda, que tinch per cert que es ell ab los senyals que tinch dits, y perque jol havie vist altres vegades abans que la Unio se fermas en esta terra.* Dels altres empero non

conegui ningu que ni havie que ere home de mitja talla, barba ros, cara rodo, vestit de un drap guarnit de gurvions vermells; y altro sense barba, ple de cara y blanch, prou bonicó, que nom recorda de que anava vestit, sino que sempre la cara li suava; y un altro que era un home alsat, moreno de cara, ab les dents molt spesses, barba negra si ben tenie pocha, ab un gipo de telilla de plata y nom doni del vestit. Dels de baix empero que dich que isqueren en la porta de dita casa, y me prengueren la escopeta, panart y flasco, non coneguí ningun nils pogui designar, sino lo qui se acosta ab mi y me prengne lo que tinch dit es un home petitó, barbat, ab un barret de la usansa, ab polseres un poch llargues. Los quals homens fet que agueren lo que tinch exposat, sen isqueren de la cambra y sen anaren; que jo demani a dita Casanova que se eren fets pus nols veya, y ella digue: «Vansen per los roures grossos que son devers del cami real tirant devers lo coll de Malla». Y la dita mossa [que 's deya Maria Codinach] me digue quels havien robat molta cosa y demanantli jo que, me digue: una cadena de or, les robes de la mestressa y alguns diners que nom digue quants. Sino que diuhen y jo he sentit a dir molt publicament que dits homens que jo viu en dita casa eren dit Pere Rochaguinarda ab los de sa camarada» (1).

---

(1) Mossèn Ramon Corbella, Pvre. *Nòus datos sobre'l cèlebre bandoler Peròt Rocaguinarda.*

CAPITOL XII

Les presons de Barcelona.

A primers de juny del 1609, una petita tropa manada per En Bernat Frontera, isqué del poblèt de Vilalleons en persecució de malfactors. Dos o très dies després, se trobaren ab un hòme tot sòl, y armat de son pedrenyal, de dos pams de llargária, proibit per les lleys. Per axò lo varen agafar y 'l duren près a Vich, resultant ésser En Josèp Grau.

Lo virrey va manar que 'l portessin a Barcelona, tancantlo en les presons lo dia 15 de juny (1).

A n' allá va conèxer a una pila de bandolers y lladres de pas, malfactors de tota mèna, y fabricants de monèdes falces. Especialment los moneders eren en nòmbre estraordinari, als quals se 'ls hi aplicava tot lo pès de la justícia; sòlzament durant l' any 1608, foren condemnats a mòrt mès de 80, penjantlos per les forques de Catalunya.

La presó aont era tancat En Josèp Grau, es la que hi havia en lo palau reyal de Barcelona, y que tant plèna es trobava. Entre los bandolers mès famosos, hi havia En Carles Oliver, près pel comis-

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 113.

sari Esteve Martí, y condemnat a mòrt, fèyen dos dies, pel reyal consell (1); també estaven condemnats a mòrt alguns lladres, quins nòms no 's diuen, capturats pel comissari de Pòns, Joan Barba (2); y Joan Abat, de Sant Andreu de Palomar, company del capitá de bándols *Pay* Catalá (3).

Al cap de pòcs dies foren prèsos, per Felip Roger, Salvador Torrent, Llorèns Cadafal y Antic Mallòles, sotsbatlle de La Ròca, los bandolers francèsos Bernat Pruito (a) lo Cadell, Antòni Pi y Guillèm Malla, tots très condemnats a mòrt (4). Igualment havien sigut condemnats En Bernat Torrent (a) lo Galant de la Goula, près a Manlleu pel cinquataner de la Unió, Antòni Còsta (5); Joan Suradell (a) lo Pubill Suradell, près pel veguer de Girona (6); y Ramon Canals, près pel sotveguer de Manrèsa (7). Tots anaven morint, penjats ab un dogal pel còll, o degollantlos segons fossin sos delictes. L' ordinari era, que fossin «assotats, axorrellats y penjats».

Temps enrera havia succeit aquèst cas; s' agafaren très bandolers, dos dels quals foren condemnats a mòrt, y a l' altre que era menor d' edat, l' assotaren y marcaren, y ab lo dogal al còll fou portat ab los demés al llòc del suplici, pera que presenciés aquèlles mòrts; després fou passat ell, per sota de la forca, y quan ja 's crèya que l' anaven a penjar, lo tornaren a la presó, pera posarlo en galèra per tota la vida (8).

Quan un homicida, ho era de persona constituida en autoritat

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 192.
(2) Item, Registre 5188, fòli 115.
(3) Item, fòli 107.
(4) Item, Registre 5187, fòlis 156 y 208, y Registre 5188, fòli 252.
(5) Item, Registre 5188, fòli 97.
(6) Item, Registre 5187, fòli 148.
(7) Item, Registre 5188, fòli 201.
(8) *Dietari del Antich Concell Barceloní*, 1603 a 1614.

—còm veguers, batlles, etz.—se li llevaba lo puny devant la Casa de la Ciutat de Barcelona, y se 'l degollava y esquarterava.

Al suplici solia precedir la conducció a la «cambra del torment», aont los presoners que no volien declarar, eren atormentats. Després venia la eczecució de la sentència.

Sapiguènt tot àxò los prèsos, ja podèm suposar còm pensarien en los dies de sa llibertat, y lo que desitjaven surtir d' aquèlla situació *enguniosa y trista*. Totes ses esperances eren desaparegudes; tant sòls vèyen l' alta forca que 'ls esperava, y 'l butxí ab los instruments del suplici, que aviat los cridaria. Un remèy que alguns d' ells esperaven gaudir, y que jutjaven còm a únic, era que 'l virrey Duc de Monteleon los indultés, per *bono público,* lliurantlos de totes ses pènes y treballs. Segons crides publicades a Barcelona, qualsevòl que agafés a lladres de pas, tenia drèt a demanar l' indult d' un altre hòme près, sempre que sos delictes no fossin d' heretgia, de lèsa Magestat, sodomia y fabricació de monèda falsa. L' indultat tampòc devia havèr incorregut en les pènes de la Constitució que comènça *Com instigrant,* salvantse també l' interès de la part privada, si hi fos. Pera aquèstes còses es fèya necessari un especial indult. Encara que 'l lladre près, hagués mòrt al capturarlo, se concedia la llibertat a un altre, si 'l capturador ho demanava. Axís, se vèuen èntre *centenars* de casos per l' istil, que, Pere Verdaguer matá al Poater, lladre famós, y fou indultat Antòni Barral, nadiu de Massana, bisbat de Vich. (1)

Més, encara que 'ls indults ofèrts eren moltíssims, entraren nòus hòmens a les presons, y la llibertat la guanyava qui tenia mès mèdis pera comprarla al capturador, qui naturalment fèya d' aquèsta manera bòns negòcis, ab la vida y la mòrt dels bandolers. En

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 263.

Josèp Grau, còm quasi tots sos companys d' infortuni, no 's podien refiar de res, perquè ben clarament se vèya son decidit pervindre; a les galères o a les forques.

Un dia, en lo reculliment dels hòmens que han perdut sa llibertat, tingué una pensada un d' aquèlls presoners que 's dèya Agustí Casals, y que ja feya dues setmanes era a la presó; decidí promòure un alsament, pèndre les claus als escarcellers, y fugir. Promte se van anomenar als qu' havien de lluytar ab les guárdies, decidintse ferho al endemá, dia 20 de juny de 1609.

Alguns malfactors no volien pendrehi part en aquèlles còses, perquè 's pensaven qu' era treballar inútilment, y que serien sorprèsos, guanyantse un xic mès de cástic en comptes de la llibertat somiada. Ja anys anteriors, lo 3 de desembre de 1604, s' havia volgut fer lo metex, sènse conseguirho, y axò que 'ls fugitius eren famosos hòmens d' armes. Ni en temps de 'N Pere Saladrigues del Fou y Joan Boigas (a) lo Serrador, se feu aquèsta surtida, havènt de morir per sos delictes (1), custodiantlos desde València fins a Barcelona alguns comissaris. Y si igualment va morir a mans de la Justícia l' Antòni Cases, aquèll terrible bandoler de les montanyes, que li dèyen «L' espanta lleons» (2), y si En Cortera y Pere Villar hagueren de patir la metexa pèna, després de cercarlos per Badalona y Mataró, en una barca, l' algutzir Sala y dos porters (3), molt mènys havien de lliurarse de ses pènes y fugir de la presó los que en aquèst temps hi eren. Ab tot, valgueren mès les esperances de molts que la por d' alguns, y al endemá dissabte dia 20 de juny,

---

(1) *a*) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 250.
b) Item, Registre 5203, fòli 285.
c) Item, Registre 5205, fòli 58.
(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 110.
(3) Item, Registre 5208, fòli 120.

los prèsos «del corral» probaren sa sòrt. Cediren la preferència als de la cort del veguer, anunciantla per mèdi de encubèrts visitadors. Ells se lluirien altre dia.

Mentres cantaven la Salve—segons la costúm—còm ab los crits del cant no 's podia sentir la remor, barrinaren la primera pòrta del corral fentne saltar lo pany. En Joan Blanes y un altre bandoler—a n' aquí encara no s' havia seguit judici—se posaren al darrera de la segona pòrta, esperant a que la obrissin desde fòra. S' ensopegá que la primera guarda en entrar fos l' escarceller Lladó Olim, y al vèurel, avans de que tornés a tancar, ni 's fes ben be cárreg de lo que passava, li donaren un terrible còp de puny al cap, dexantlo estirat a tèrra estabornit. Aleshòres, còm un llamp, se llensaren damunt de l' altre guarda, tapantli la boca pera que no cridés; l' hòme se defensá, fent grans esfòrços pera desferse d' uns brassos de fèrro que 'l sostenien, cedint al últim, y cayent a tèrra ab los fugitius al damunt. En Joan Blanes y tots los prèsos que ja 'l seguien li prengueren les claus, y, rápidament, pujaren los graons, obriren les dues pòrtes del cap de la escala, ficantse al pas de corral y cambra, y se 'n baxaren fins al replá sobre la pòrta de la cort del veguer. La renglera de presoners era molt llarga, ocupant un a un tot lo camí fet per En Blanes; ja quasi arribaven al carrer; dintre pòcs segons hi foren, amparantse a les cases de sos amics. En assò, les dònes del escarceller començaren a donar grans crits de ¡viafós!, per adonarse de lo que passava. Va sentirho 'l veinat y gent atrevida va acostarse a la presó. A dintre encara es sentien los darrers cants de la Salve, y En Joan Blanes arramblat a la pòrta del veguer, ab una frisansa indescriptible y en mitj de les empèntes dels altres prèsos, anava probant claus, tremolosament, a la pòrta, que may s' acabava de obrir. Per últim arribaren los veins y aucsiliats per la gent que passava pel carrer y 'ls que s' hi acostaren al sentir los crits de les dònes,

tornaren los fugitius al corral, posantne alguns en cadena. Havien esgarrat sa fugida per havèrse equivocat de claus. (1) Un candeler que 's dèya Gabrièl Planes, lo passamaner Salvador Riu y lo cirurgiá Pòns, foren quins mès aucsili donaren als agents de la Justícia en aquèsta ocasió, ajudantlos bastant N' Andreu Vell, torner, y En Pau Llances, apotecari. Los resultats foren, que 'N Blanes, En Joan Salir (2), y demès còlla, no tingueren mès remèy qu' esperar ab tranquilitat forçosa son judici y sa sentència. Si en mitj d' ells, hi havien moneders còm es de suposar, ja podien estar sèns dubtes respecte a la sòrt que 'ls esperava. Ben clarament se vèu qu' havien de morir, puig era aquèst, lo cástig eczistent pera semblant delicte, fora d' havèrhi especial indult. (3)

Mentres tant continuaren a Vich les persecucions; y En Torrent dels Prats va capturar a ne 'N Joan Rourell d' Ardola, l' hòme de les calces vermèlles, tancantlo en lo palau reyal de Barcelona. A la altre presó ja havien siguts castigats los quins intentaren fugir; lo 14 de juliòl reberen assòts, començantse a conèxer dels delictes principals pels qu' eren prèsos.

En Torrents dels Prats va cobrarse lo degut prèmi del virrey; (4) y En Joan Rourell va morir en les forques. Deuria rèbre la següent sentència, que es la mès ordinária còntra 'ls bandolers; després dels torments del interrogatòri fora condemnat «a esser assotat

---

(1) *a)* *Dietari* de 'N Pujades. Va publicar un curiós fragment d' aquèst Dietari (lo qual parla molt de 'N Ròca Guinarda), D. Antòni Elias de Molins.

b) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 83.

(2) Joan Salir era germá de Francèsc Salir, condemnat per l' abril de 1606 a galèra per sos demèrits. Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 120.

(3) La fórmula d' assentar en los registres la mòrt dels moneders era aquèsta, cambiant los nòms: «Enrich Agramunt captura a Miquel Vilatersana, moneder, *y com a tal fonch condemnat a mort*». Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5187, fòli 278.

(4) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 1.

publicament pels llochs acostumats, a perdrer les orelles, restitució de les coses robades y a esser penjat en alta forca de manera que la anima se separe del cos». Axís moria En Rourell d' Ardola, mentres son antic capitá continuava batentse en les partides de montanya.

CAPÍTOL XIII

—

Los comissaris reyals. — Petita foguerada a Vilanòva de Sau. — Mòrt de 'N Francèsc Pujol y de quatre veins de Vilalleons.

(1609)

Desde 'l 3 de matj, fins al 14 de juny, va perseguir a ne 'N Ròca Guinarda, lo comissari reyal Janòt Bòsch (1), descubrint nòus fautors, que entraren a les presons pera rèbre severes pènes; mès de vegades se 'ls indultava, còm succeí ab En Pere Vilanòva. Era aquèst, pagès de La Garriga, qui després d' agafarlo la Justícia y de passarse uns quants dies tancat a Barcelona, lo Duc de Monteleón l' indultá, «per certs respectes y justes causes... del crim de fautoria de Perot Rocha Guinarda y altres socis seus». (2)

Un altre comissari, En Joan Troch, partí lo 21 de juny de Barcelona y s' estigué per les montanyes fins al 25 de juliòl, en companyia de 13 soldats de a pèu, y anant sempre «en persecutió de Pere Roca Guinarda». Va cobrarse sis cents sòus, comprenentne cinc pera ferrar una mula que menava. També cobrá 722 sòus per

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 142.
(2) Item. Registre 5188, fòli 253.

havèrse juntat altra vòlta ab lo governador En Joan de Queralt, ajudantlo sovint ab los dits tretze soldats. Diu En Joan Troch, que, un dia al passar per Granollers, y anantsen cap a Moncada, va trobar en un hostal a un cavaller, molt ben vestit, d' aspecte interessant y que semblava foraster. Lo comissari va estar una estona dubtant de si aquèll hòme podria ser una mala pessa, un d' aquèts entussiastes partidaris dels bandolers que, no contentantse ab donarlos consell y ajuda a casa seva, van a cercarlos als bòscos, pera dur a bòn terme sos descabellats propòsits; mès a la fi va convènces de tot lo contrari y de que l' interessant cavaller no era altra còsa que un pòbre hòme, plè de gloriosos fets d' armes, mès que 'n la actualitat, còm a conseqüència de passades guèrres, havia perduda tota sa hisenda, y demanava almoyna als bòns cristians ab permís del Duc de Monteleón. Si era un que a principis de matj se li concedí tal grácia, no dexa d' ésser interessant sa resumida història.

Se dèya Joan de Nagi y era cavaller húngar, mès avesat a les desgrácies que a les prosperitats de la vida. Serví al sereníssim emperador Rodolf, molt de temps, ab ses armes y cavalls, distingintse sempre per son veritable patriotisme. En la fortalèsa del Papa fou capturat pels turcs, ell ab sos fills y criats, tenintlo sèt anys près, fins que va promètre 2.000 ducats per son rescat. Aleshòres se li dexá lliurement anársen a les seves tèrres, quedántseli 'ls turcs sos dos fills, fins que pagués la dita quantitat; y còm que no tenia diners, per havèrli près los enemics tota sa hisenda, ara demanava almoyna als bòns cristians pera salvar a sos fills del cautivèri, y salvarse ell de tanta desgrácia (1). Aquèts casos eren bastant freqüents, y lo virrey concedia permís pera podèr captar en los pòbles de la Corona d' Aragó.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 213.

Essent ja a Moncada, lo comissari Joan Troch, acabá d' arribar a Barcelona, aont lo ciutadá honrat Joan Serinyana va pagarli lo convingut, per ésser, fins a l' agost, l' encarregat d' aquèstes còses; y en dita època lo Duc de Monteleón va donar a n' En Serinyana «1237 lliures, per haverles dexat en persecució del Roca Guinarda». (1)

Totes les montanyes eren plènes de comissaris y de soldats del eczèrcit qu' anaven y venien de Sant Celòni, en grupos nombrosos, especialment del còs de cavalleria.

* * *

A les darreries de juny va passarli a n' En Pere Ferrer, sabater de la Segrera de Vilanòva de Sau, bisbat de Vich, lo metex que al comissari Torrent dels Prats, a Sant Juliá de Vilatòrta. Una nit los bandolers li cremaren sa casa, ab tot lo que per la era hi havia, y un tròs de bòsc d' aquèlls voltants. Segurament que En Ferrer perseguia als incendiaris o altrament, perquè lo Duc de Monteleón va manar que se li donguessin 25 lliures «en recompensa del dany havia rebut per una casa li hauia cremada Perot Roca Guinarda» (2); les quals 25 lliures va cobrarles lo dia 8 de juliòl de 1609.

* * *

A primers d' agost los consellers de Vich tornaren a rèbre dolentes nòves dels bandolers, que ja fèyen varies setmanes eren vistos per les parròquies veines, tementse que vulguessin fer lo que sempre acostumaven.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 244.
(2) Item. Registra 5208, fòli 218.

Ja 's recordará aquèll famós desafio còntra 'ls veins de Vilalleons.

Les notícies que arribaven de diferents llòcs, varen fer témer per la seguretat d' aquèsta gent. En Ròca Guinarda aparexia terriblement confós en les temenses d' una promte arribada; y en efecte, complintse les sospites, va triar a ne 'N Francèsc Pujòl y demès acompanyants, pera ferhi un escarment còm may ningú d' aquèlles tèrres hagués vist.

Pel mès d' agost, dia de Sant Bartomeu, tingué d' anársen En Francèsc Pujòl a Sant Eugènia de Berga, y còm fèya sempre que anava de camí, desde que tenia un enemic tant temut, se feu acompanyar per quinze o sètze hòmens armats. A entrada fosc devia tornarse a Vilalleons, llòc d' aont moltes vegades n' era fòra; mès algú va dirho a n' En Ròca Guinarda, y aquèst va considerar la ocasió bastant bòna per venjarse. A fi de que 'l batlle no cambiés de camí si 'l vèya, a pòsta de sòl s' amagá ab sa quadrilla en lo *Torrent dels boxos*, vòra 'l mas Reig. Al cap d' una estona va passarhi En Francèsc Pujol, y fou barbrament assessinat. Quasi be no va havèrhi lluyta perque fugí tothòm qui va poguèr, dexant a tèrra los cadells una pila de mòrts, y nafrats qu' agonitzaven. En Ròca Guinarda satisfet de sa jugada desaparegué pels bòscos (1). Quan se reculliren les víctimes, acudinthi lo rector del pòble, allò fou un espectacle sèns precedents en molts anys anteriors. Havien mòrt, de les nafres rebudes, lo batlle Francèsc Pujòl, son germá Gaspar Pujòl , y son nebot Sagimón Pujòl, y estaven a punt de morir Sagi-

---

(1) *a*) Arxiu Municipal de Vich. Registre de llètres de 1603 a 1614.
b) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 83.
c) Arxiu Municipal de Vich. Registre de llètres de 1606 a 1612.
d) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5206, fòli 233.

món Gili y Bernat Frontera, tots cinc de la parròquia de Santa Maria de Vilalleons. Ademès hi havien très o quatre nafrats que promte 's curaren.

Axò va passar en lo llòc dalt dit y a la vòra del camí que va de Vich a n' aquèll pòble. Lo virrey, al sapiguèrho, encarregá nòvament les persecucions, y los consellers de Vich dèyen: «Va crexent lo atraviment de dit Rocha Guinarda de cada dia, y dubtam nos siguesquen majors desastres!» Al endemá tant sòls quedaven al llòc de la lluyta senyals de sang de les nombroses víctimes, qu' havien sigut recullides la metexa nit; era la matinada del 25 d' agost.

A Barcelona se va fer un procés de regalia, en virtut del Usatje que comènça: *Auctoritate et rogatu*, còntra 'ls bandolers reconeguts pels acompanyants de 'N Francèsc Pujòl. A instáncies del procurador fiscal de la règia cort foren incidits en les pènes de dit Usatje; essent gitats de Pau y Treva, y declarats per enemics del rey, En Sagimón Genero, pagès de Santa Eugènia de Berga, y t. Guilllèm, mosso de Sagimón Gili, pagès de Vilalleons, y altres. Aquèst Guillèm, per lo vist tenia fòrtes qüestions ab son amo, quan se 'n aná ab sos enemics pera millor perseguirlo.

CAPITOL XIV

—

En Ròca Guinarda al castell de Barbará. — Origen d' unes qüestions. — En Borbon *y En* Tiana.—*Història d' N Miquèl Morell.*

1609

Dos dies després fou vist En Ròca Guinarda a Molins de Rey y a Manrèsa, y no pogueren aturarlo micer Francèsc Gòmis, ni micer Francèsc Sala, enviats espressament pel virrey.

Al passar pel Pònt de Cabrianes va conèxer a très fadrins, anomenats En Pere Belorá (a) Cua, Arnau Caselles y Lluis Castells, y va dirlos «sil volien seguir per fer algun effecte a la Segarra». Ells s' hi oferiren, seguint a la quadrilla cap a la Conca de Barbará, al pòble d' aquèst metex nòm, situat al pèu de la montanya de Prenafeta.

Barbará, de la antiga vegueria de Montblanch, era de la baronia del Prior de Sant Joan, de Catalunya, que la formaven Barbará, Vallvert, Pira, Biure, Olles y Montbrió de la Marca. Se dirigia precisament al castell dels Templaris, cridat per En Miquèl de Sentmenat, procurador general de son oncle En Miquèl d' Alentorn, nòu Prior de Catalunya, y per En Galcerá Turell, cavaller de la metexa ordre de Sant Joan de Jerusalèm.

Va arribarhi lo dia primer de setembre y fou amistosament rebut, entrant tots los bandolers a la «cambra de les armes».

Se segueren en uns bancs de fusta, que voltaven très o quatre taules grans, y 'ls hi fou servit de menjar y bèure, passejantse pel interior del castell, y abocantse a les finestres, desde aont vèyen a molta gent tafanera, que 'ls guaytava maravellada. Axò de que los cavallers de Sant Joan tinguessin recullits a casa seva semblants hòstes, era còsa que may havien vista, y motius tenien pera ferlos estranyèsa. S' esplicaren perquè eren tantes provisions, que dies enrera s' havien fetes pera rèbre molta gent.

Es curiós sapiguèr que 'ls dits En Miquèl de Sentmenat y En Galcerá Turell s' havien cambiat los nòms, pera no ésser reconeguts de ningú. L' un se fèya dir *Borbon* y l' altre *Tiana*; y còm que no havien estat may a Barbará, se crèyen que fora profitosa sa pensada; mès succeí tot lo contrari, perquè fins entre mitj dels metexos bandolers van ésser descobèrts, especialment pels recullits àl Pònt de Cabrianes. La visita de 'N Ròca Guinarda a Barbará portava la seva intenció, y naturalment que perillaven lòs cavallers, si s' arribava a descubrir per part dels jutjes y comissaris.

Essent vacant lo Priorat de Catalunya, per mòrt del prior Veri, un cavaller que 's dèya En Rafèl de Biure, qui tenia part en la jurisdicció civil y plets sobre la de Vallvèrt, acabava de plantar forques y s' havia fet prestar los homenatjes. Promte fou anomenat, pera nòu prior, En Miquèl d' Alentorn, qui va fer anarhi a Vallvèrt, pera que en nòm seva prengués possessió, al comanador En Galcerá Turell. Aquèst, axís que va vèure les forques les enderrocá, y volentli fer resistència lo Biure, s' avingué En Turell ab En Sentmenat, y tots dos enviaren a cercar a ne 'N Ròca Guinarda, en sa defensa (1). Ara, ja 'l tenien en lo castell de Barbará, y no 'ls venia d' aquí de que sos propòsits no 's complissin al acte.

---

(1) *Dietaris* (enèdits) *per micer Hieronim Pujades*—Manuscrits de la *Academia de Buenas Letras*, de Barcelona.

Très dies y très nits s' estigué En Ròca Guinarda en aquèst castell, admirablement obsequiat pels dos cavaller de Sant Joan, y pel batlle del pòble, En Joan Cabestany, qui a totes hòres hi era, fent los obsèquis als forasters. Seguímla un xic aquèsta interessant casa. (1)

Obèrtes les dues pòrtes de la presó, s' hi vèyen a dintre cadènes ab argolles y daus de fèrro, grillons, manilles y ballestes pera 'ls presoners; axò ab les forques era lo mès distingit y en estima del castell.

La iglésia estava ben provista d' ornaments, havènthi al campanar dues gròsses campanes.

Lo celler era tancat ab dues pòrtes, ab son forrellat, pany y clau.

A la primera cambra, la del Prior, hi havia un Sant Crist de fusta y una Mare de Deu pintada en tèla, un gran llit de camp de noguer ab quatre matalassos, un una vánoa blanca y dos coxins, una taula, y vuyt rebosters pintats de divèrsos animals.

A la segona cambra hi havia una pintura en tèla, très guardamassiles vells, un llit de camp ab una márfega, dos matalassos y dos coxins grans y dos de xics, un pabelló de tèla llenorat de sèda nègra, una taula quadrada y pabellons d'estamènya gròga y vermèlla ab sa camisèta.

Per l' istil eren dues o très cambres més, encara que no tant ben guarnides. La cuyna no tenia res de particular; s' hi vèya un gran fogó quadrat de fèrro, ab ses rodètes, y los deguts utensilis.

---

(1) Arxiu Parroquial de Barbará. *Inventari del castell*, essent Prior Agustí d' Argensòla. Dit inventari está copiat en una òbra inèdita, propietat del erudit escriptor En Joan Poblèt, de Montblanch, qui me l' ha proporcionada, y que te per títol: *Aplech de datos pera la historia del poble de Barbará y llurs dependencies* per Mossen Joseph Porta y Blanch, Pvre., rector de dit lloc any MCMIII.

En havènt parlat los dos cavallers de ses qüestions ab En Biure, digueren a ne 'N Ròca Guinarda que li volien fer conèxer al capitá dels bándols nyèrros d'aquèlles tèrres, hòme famós, qui ja portava més de vuyt anys de vida bandolera.

En *Borbon* y En *Tiana* ja l' havien enviat a cercar y comparegué al castell de Barbará seguit d' hòmens armats. Foren rebuts ab grans mòstres d' afecte, y entraren a la cambra de les armes.

Pòso a continuació uns quants datos biográfics d' aquèst hòme, desconegut fins ara.

***

A principis del 1601 es va decidir En Miquèl Morell a donarse a la mala vida, per motius desconeguts, y abandoná son pòble, pera arreplegar fadrins y formar quadrilla. Aviat fou tret de pau y treva y declarat per enemic del rey y s' apriaren les persecucions pera agafarlo o destruirlo. Fèya freqüents visites al comtat de Prades, y arribava fins al Urgell, y desde Lleyda a la ratlla d' Aragó. Quan ningú l' amoinava solia passarse llargues setmanades a Alcover, d' aont n' era fill. Als 10 d' octubre de 1602 En Joan Magaròla aná a n' aquèst pòble en còntra d' ell y dels Voltors, qu' eren sos contraris. Lo dia 2 de desembre perseguí també lo dit Magaròla al *Pay* Catalá per Vilafranca del Panadés. (1)

Lo 17 d' abril de 1605 lo procurador general del Camp de Tarragona empaytá al Miquèl Morell y sa quadrilla per la vila de Prades, aont tant d' amics hi tenia que 'l defensaven a totes hòres. (2) Y pòcs dies després tothòm crèya que 'l bandoler ab son germá y quadrilla, anirien a Tarragona. (3)

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5206, fòli 280.
(2) Item, Registre 5202, fòli 11.
(3) Item, Registre 5202, fòli 21.

Tantes foren ses malifetes, que, als 3 de matj de dit any, lo Duc de Monteleón va escriure al rey Felip II, dientli que, fora de les parcialitats de Vich, les mès importants de tot Catalunya eren les del comtat de Prades, y llòcs veins, *donde Miguel Morell entrando de Aragon y puniendose despues devaxo de tierra, vaga inquietando aquella y a los frailes de Scaladey que estan allí cerca* (1). Felip II no 's va satisfer ab aquèsta esplicació del virrey, y, en un llarg paper autògraf, digué al Consell d' Aragó que despatxés cartes pel Duc de Monteleón y pel governador de Catalunya, anunciantlos que ell ja s' havia enterat de les nombroses quadrilles que per aquèstes tèrres hi havien, essent la principal la manada per En Miqnèl Morell. Aquèst tingué sos bòns temps en l' any 1605, rebent totes les persecucions oficials. Fins va perseguirlo lo governador ab soldats del eczèrcit, y entre altres vegades se vèu que, pel juny d' aquèst any, se 'n aná cap al comtat de Prades, l' Urgell y Lleyda; y diu lo governador, que, ses malifetes «donarán materia a novelistes, mes que no pas a historiadors, que temps a venir parlarán dels bándols». (2)

Encara que les notícies arribades desde Catalunya a la Cort de Espanya s' aumentaven o disminuien, segons qu' arribessin per mèdi de conducte particular o oficial, copiaré ací en una nòta lo document dalt citat, pera que 's vègi lo concepte que tenia format de la situació de Catalunya (3). Es una ordre de Felip II dirigida al Con-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó, lligall 837.

(2) Item, lligall 837.

(3) «Al Virrey.—Que se ha entendido que Cataluña esta llena de Quadrillas de bandoleros y en particular que Morell anda con 60 y 70 hombres y su contrario con otros tantos y que dentro de la villa de Pradas mataron al procurador de la Duquesa y que cerca de Alconer hizieron otro caso muy feo y que no ay paso seguro en Cataluña y que los caminantes no tienen seguras sus vidas ni haziendas y *se entiende que algunos del consejo fomentan stas parcialidades* y que assi que ponga mucha diligencia en la persecucion de los delinquentes y extirpacion de las quadrillas y que

sell d' Aragó, manant qu' escriguin a n' En Joan de Queralt y a D. Hèctor Pignatelli, lo qu' ell ja diu que se 'ls ha de comunicar. Aparèxen los bándols favorescuts per indivíduus del Consell, que tard o dòra, haurèm de conèxer.

En Miquèl Morell amoinava de vegades als frares d' Escaladey, però quins més deurien patir, foren los ermitans de Montsant, que en 1609 se volgueren aplegar, pera viure en comunitat de la ordre de Sant Benèt, a l' Arquebisbat de Tarragona. Pera conseguirho tenien un Breu del Sant Pare, més los mònjos d' Escaladey s' hi oposaven, dient que, segons un drèt especial, ningú podia fer iglésies a mitja lleuga de son terme. Felip II escrigué a fra Joan Romero, de Montsant—d' aont lo Duc de Cardona n' era l' amo de part de la montanya—dientli que satisfaria a tothòm (1). Per aquèst temps tenien los frares d' Escaladey un llarg plet ab N' Alex Crener sobre cèrtes tèrres veines. (2)

A primers de setembre de 1608, tornava En Miquèl Morell a passejarse tranquilament pel comtat y la vila de Prades (3). En lo dia de Sant Bartomeu se fèyen allí grans firades, y era un dòl vèure furtar als quins hi anaven (4). Més ningú los perseguia en llòc, y mènys a Alcover, lo pòble del *Pay* Catalá. (5)

---

haga salir a los juezes de corte y otros del consejo que fueren menester y que vayan por la tierra, y tambien al Governador de Cataluña y que no le auia de permitir que stuviesse tres meses en Barcelona como se entiende y que haga su officio por la tierra en donde mas necessidad huuiere como en particular se escriue a el *y que avise quienes son los del consejo que fomentan estas parcialidades y que les advierta que hagan su officio como estan obligados, de otra manera su Magt. les mandará castigar en todo que se encareza.*

Otra para el Governador, otra para los doctores de la tercera sala lo que entiende que fomentan las parcialidades. Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 837.

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 951.

(2) Arxiu de la Audiencia de Barcelona. Lligall: *Olzina 1 á 18.*

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5206, fòli 146.

(4) Item, Registre 5208, fòli 91.

(5) Item, Registre 5208, fòli 11.

*
* *

En Miquèl Morell era ara a la cambra de les armes del castell de Barbará. Al mitj d'una vintèna de bandolers, tenint a la parèt—per fons de quadro—una pila de llances de cavall, portesanes, alabardes y cuyrasses, s' hi vèya la figura de 'N Ròca Guinarda...! En aquèsta ocasió, mostrava 's molt satisfet, y quasi rèya de vegades, al sentir a sos soldats que parlaven de còses alegres, de sa vida passada, de recòrds sabrosos, d' esperances y de dònes.

En *Borbon* y En *Tiana* feren que 's coneguessin En Ròca Guinarda y Miquèl Morell. Aquèst portava pòcs sòcis y èntre ells deurien anarhi los germans Jaume y Josèp Noguer hòmens famosos de la quadrilla. (1)

Entussiastes convèrses es seguiren, y barrejantse les dues quadrilles en una sòla, En *Borbon* quedava satisfet, al vèure 'l nòu poderiu que ab la gent aplegada tenia 'l bándol nyèrro.

Es diu en les declaracions de testimònis, que, un dia a la vesprada, se sentiren més crits d'entussiasme que de costum, y eren perquè les dues quadrilles aplegades reconegueren còm a capdill absolut y únic a n'En Peròt Ròca Guinarda. En Morell s'afegia al nòmbre dels servidors del capitá nyèrro de les montanyes.

Lo que va passar al castell de Barbará, y més tard en lo de Vallespinosa, propietat de 'N Rafèl de Biure, consta detalladament ab lo procés que 's va fer, o millor dit, pels resums que del dit procés s' adressaren a Felip II, per part del virrey de Catalunya (2), y pel Consell d' Aragó (3), ab lo que va dir lo procurador fiscal de

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 8.
(2) Item, lligall 838. V. *Apèndics*.
(3) Item, lligall 760.

la règia cort (1), y ab los efectes consegüents (2); ademés ab los *Dietaris* citats, y per una relació d' aquèts fets, escrita pel juliòl de 1616, al indultar a n' En Miquèl de Sentmenat (3). Altres documents he trobat, referent a lo ocorregut a Barbará, que ja 'n donaré compte al parlar de Vallespinosa.

Unides ja les dues quadrilles, En *Borbon* y En *Tiana* jutjaren que ja era l' hòra de venjarse de 'N Rafèl de Biure, y, digueren a n' En Ròca Guinarda y a n' En Miquèl Morell, si volien anarhi a son castell, l' endemá, a entrada fosc; axís se va quedar convingut.

Aquèlla nit dormiria En Ròca Guinarda en una bonica cambra, en un llit ras de còrdes, ab una márfega y dos matalassos, havènthi a la vòra una taula, algunes cadires y una xarpa ab très o quatre pedrenyals.

Per últim, se 'n anaren pera dirigirse al castell de Vallespinosa.

Ab mòstres de gran afecte se varen despedir en *Borbon* y En *Tiana* de les quadrilles dels nyèrros. Especialment a n' En Ròca Guinarda lo tractaren còm si anés a defensar una causa nòble y digna de llargues y merescudes lloanses. Al ésser al cap de la escala del castell, quan tots los bandolers provistos de bònes quantitats de pa y vi, acabaven de baxarla, satisfets de la rebuda que se els havia feta per part dels dos cavallers, aquèts volgueren, per darrer nòmbre d' aquèlles visites, demostrar lo gran afecte que li tenien. Devant de nombrós públic, escoltant los crits d' entussiasme que pujaven, y ab una satisfacció no gayre difícil de compendre, En *Borbon* abraçá a n' En Ròca Guinarda al cap de la escala, y va fer lo metex En *Tiana*, repetintse l' entussiasme dels espectadors ab aquèstes caballaresques y significatives abraçades.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5207, fòli 243.
(2) Item. Registre 5208, fòli 264.
(3) Arxiu de la Corona d' Aragó, lligall 841. V. *Apèndics*.

En Miquèl de Sentmenat (a) *Borbon,* era cosí del comte d' Eril, tant distingit anys posteriors per En Serrallonga, qui acompanyá a la dita comtèsa al trobarla qu'anava de camí, segons declaració del pròpi Serrallonga. Axís, pòc a pòc, se van lligant tots los detalls de les novelèsques lluytes bandoleres del sigle XVII.

Lo castell de Vallespinosa, es, si fa o no fa, a una lleuga de distáncia del de Barbará, y a n' allí arribá En Ròca Guinarda quan encara no s' havia fet ben be fosc. Se dèya que son intent era de matar a n' En Rafèl de Biure, y si volia lluir ses fòrces, ab 26 bandolers de companyia, ne tindria pròu pera fer encara mès disbarats.

Lo que reyalment feren al arribar al castell va ser esperarse per aquèlls voltants un xic, pera vèure si En Biure surtiria, y poguèr matarlo sense treballs. Havèntse esperat inútilment, En Ròca Guinarda va fer entrar dintre l' hòrt a cinc bandolers ab l' encárreg de cullir la fruyta dels árbres y trencar aquèts a còps de destral. Axís si que van surtir uns o altres del castell de Vallespinosa.

CAPÍTOL XV

—

De lo que va passar en los castells de Vallespinosa y Vallfogona.— Nòves del famós poèta Vicèns Garcia.

1609

Al vèure En Rafèl de Biure, desde una finestra de sa casa, lo dany que aquèlls hòmens li fèyen a la hisenda, va manar a sos criats que hi baxessin. Prenent tots ells, que eren cinc, sos pedrenyals, se'n anaren cap als bandolers pera ferlos retraure; més al ensemps isqueren d' un bòsc veí En Pere Ròca Guinarda, Miquèl Morell y tota la quadrilla armada, y los embestiren ab lo crit salvatje de a carn! a carn!, que era la esclamació que quasi sempre donaven al cargar damunt l' enemic. Lospòbres criats no van pas pensar en defensarse, y, còm varen poguèr, se tancaren a dintre del castell. En Biure tremolosament s' ho guaytava tot desde una finestra bastant baxa. Ab les presses, un de sos criats cregué que l' atraparien, y s' amagá al darrera d'unes mates, esperant a que'ls assaltants se 'n anessin. Fou descobèrt; y 's diu que alguns al vèure 'l dit criat—que 's dèya Rafèl Segalèt—li donaren paraula de que si llensava son pedrenyal no 'l matarien, ni li farien cap pesar; y havèntho ell fet axís, y quedantse sènse armes, li tiraren quatre pilòtes, de les quals morí prest, y encara li forgaren lo còs a punyalades.

Conta En Pujades, que, «lo Biure *era Cadell*, y lo Turell ab gent de armes li escopateia sos criats y li posa foch al castell y cremat una gran botiga de blat, y lo Biure ses hagut de salvar a cos de cavall. Y diuse que *contra de ell era lo Rocha Guinarda que fa anys te alborotada Catalunya* robant per camins reals de las faldas del Montseny y fent cada dia mil insurts irremediables.» En Pujades no estava del tot ben informat y en son *Dietari* no diu les còses ben eczactament, còm se tindrá ocasió de vèure.

Un grupo de bandolers va arribar fins a les pòrtes que s' acabaven de tancar, y se diu en una *Relació*, que, còm lo castell era fòrt, no pogueren ferhi res, encara que per pòc no 'n queden sos senyors. No era pas aquèsta la intenció de 'N Ròca Guinarda, perque va restar—segons lo procés—pels afores del castell de Vallespinosa, sènse intentar cap atac, ni entretenirse devant de les pòrtes, lo que tant sòls feren très o quatre hòmens més engrescats. Ab los coneguts documents, y lo relatiu als oficials que començaren les persecucions (1), y altres nòtes importants (2), se pòt refer lo succeit en aquèsta vesprada, esplicantho fil per randa los testimònis.

Al dexar mòrt a tèrra a n' En Rafèl Segalèt, tota la quadrilla se 'n aná a una era de 'N Biure, y calaren fòc a cinquanta o xixanta quarteres de blat, nèt y batut, que hi havia, y a moltes garveres de blat, sèns batre, a très pallers y una pallissa molt gran plèna de palla. Les flamarades donaren un ambent trágic a n' aquèll quadro. La quadrilla voltava lo fòc, esperantse a que tot fos ben

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó, Registre 5207, fòli 251.

(2) *a*) Item, Registre 5208, fòli 264.

b) Item, Registre 5207, fòli 243.

c) Arxiu Municipal de Cervera. Lletra de l' agutzir de Santa Coloma de Queralt al comú de Cervera participant l' arribada de 'N Roca Guinarda a Vallfogona; segons m' ha dit lo Sr. En Francèsc Carreras y Candi.

cremat; y 'ls rostres mostraven un aspecte estrany illuminats per aquèlla vermellor, que lluia en los pedrenyals de bòn prèu que 'ls hòmens armats portaven. A entrada fosc, se 'n tornaren al castell de Barbará, aont los esperaven En *Borbon* y En *Tiana*, desitjosos de sapiguèr lo ocorregut.

Podien quedar satisfets de la seva òbra. Respecte a les pèrdues materials, se pòden calcular promte, perquè se sab que 'l blat anava a 38 sòus la quartera.

Pera «castigar» a n' En Ròca Guinarda y agafarlo, començaren nòvès persecucions, essent un dels primers en ferles l' agutzir Joan Franch. (1)

En lo castell del camí de Barbará fou curat un bandoler d' una lleugera nafra, rebuda al acostarse massa al castell de Vallespinosa, desde una finestra que hi ha al damunt de la entrada. Va ser curat pel barber Baldiri Bòsc ab vi blanc y ab òli debatut.

Diu lo procés, que se 'n aná En Ròca Guinarda al castell de Vallfogona, per ordre de 'N Bartomeu Desbrull, cavaller de Sant Joan y senyor del dit castell, qui va escriure una llètra al rector Vicèns Garcia, «pera que li donguessin de menjar y l' obsequiessin en lo dit castell de Vallfogona». De manera que ja tenim embolicat ab les qüestions dels nyèrros y cadells, al famós rector poèta, celebritat catalana per lo que representa en aquèll temps.

Al arribar En Ròca Guinarda a Vallfogona, deuria ésser rebut pel metex rector, qui l' acompanyaria al castell, fentli los corresponents obsèquis. Quan En Bartomeu Desbrull s' atreví a recomanarlo d' aquèsta senzilla manera, es segur que sabia una bòna veritat de que al rector li agradaria la visita del capitá, de qui n' estava tot engrescat, prenentlo de vegades—y potser ara còm a conseqüèn-

---

(1) **Arxiu de la Corona d' Aragó, Registre 5207, fòli 243.**

cia de conèxel—còm a objecte de sa inspiració. Ho pròba lo següent sonèt:

A Rocha Guinart, bandoler famós.

Quan baixas de montanya valent Roca
Com si una roca de Montseny baxara
Mostras al mon ta fortalesa rara
Que pera tu sa furia tota es poca.
Ninguna de tes bales lo cap toca
De qui no 't veja si no fuig la cara
Que ton valor insigne no s' ampara
Tras falsa mata ni traydora soca.
Tot aquest Principat fas que badalle
Quet persegueix de sou y persegueixes
Ab mortal y fúnebre parassisme.
Qui tinga el tal judici mire y calle
O digat Senyoria que ho mereixes
Per lo millor pillart del cristianisme.

No 's merèx tants elògis un hòme qui acaba de fer lo conegut; més En Vicèns Garcia demostrá ésser enemic d' aquèstes qüestions de la gent poderosa; y lo dels nyèrros y cadells li sabia molt de greu, dexantho escrit en aquèts altres vèrsos, que diuen axís:

Quan lo Evangeli cantavan
En la iglesia antigament,
Los nobles encontinent
La espasa desembaynavan:
Y ab asso significavan,
Que tenian a parell
De morir, peleant per Ell:
Mes ja aquella gallardía
Tota sen va vuy en día
En ser Gnerro o ser Cadell.

Segons la pròba que 'n resultá del procés, lo dia 28 de setembre se declará la captura còntra En Miquèl de Sentmenat, y còntra

Joan Cabestany, batlle de Barbará, Marc Vives, mercader de Valls, Miquèl Castell y altres. Tementse En Miguèl de Sentmenat que 'l prenguessin, se va retirar a la rectoria de Sentmenat, llòc de son germá Joan.

A ne 'N Bartomeu Desbrull, se li prengué la jurisdicció de Vallfogona, pel novembre de 1609 (1), després de ferse moltes diligències pera conseguirho, tornántsela pel mars de 1610, a fòrsa de treballs y de demanarla moltes vegades. (2)

Als 3 d' octubre de 1609, se va pèndre la jurisdicció a n' En Miquèl d' Alentorn, del castell, llòc y terme de Barbará, segons consta en lo fòli 104 del procés. Y degut a les llètres enviades a la cort de Madrit, y al gran Mèstre de Malta, de l' ordre dels cavallers de Sant Joan de Jerusalèm, aquèst va contestar dient «lo greu que sentia que cavallers que vestèxen aquèst hábit s' entretinguen en semblants delictes». (3)

Les qüestions de Vallvèrt no s' acabaren, parlantse encara sovint los anys següents de lo que va motivar tantes desgrácies. Pera seguirles fora menester un treball especial. (4)

En Galcerá Turell, fou près y portat a Malta.

En Miquèl de Sentmenat, avans y després del delicte, va demostrar gran llestèsa pera fugir de la acció de la Justícia. Desde

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó, Lligall 838.
(2) Item, Registre 5206, fòli 278.
(3) Item, Lligall 838.
(4) Item, Registre 5207, fòli 184.
b) Item, Registre 5208, fòli 208,
c) Item, Registre 5207, fòli 204.
d) Item, Registre 5209, fòli 99.
e) Item, Registre 5208, fòli 224.
f) Item, Registre 5207, fòli 223.
g) Item, Registre 5208, fòli 231.
i) Dites qüestions eren mes fortes que may a les darreries del any 1610.—Arxiu de la Corona d' Aragó, Registre 5210, fòli 94.

la rectoria del llòc de son germá Joan, se 'n aná a Barcelona, tancantse a l' iglésia dels frares mercenaris, aont s' estigué recullit fins que va indultarlo En Pere Manrique, als 12 dies de febrer de 1610, essent virrey de Catalunya. Aquèst indult vingué de que per ordre seva, y ab ses diligències, essent procurador general de les baronies de Castell de Fels y Araprunyá, fou près per lladre de pas Miquèl Petri, de Puigvoltor.

Estant en llibertat En Miquèl de Sentmenat, lo Rey Felip II va disposar lo primer de juliòl de 1616, que 's procedís còntra los que tinguessin indult, de la metexa manera que si no 'l tinguessin, havèntlo de fer segellar, pera salvarse d' aquèst perill, en lo temps de sis mèsos.

En Miquèl de Sentmenat, va dir a ne 'N Miquèl Joan Amat que se 'l segellés, y que li digués quan se li havia de donar pera embiarsho a la Cancilleria. Se 'n va descuidar l' Amat de complir aquèts encárregs y vivia tranquilament En Sentmenat pensantse que son amic no li volia demanar res pel drèt del segell.

Al sapiguèr que no li havia servit en res, tot maravellat se'n aná a trobar al notari Josèp Alzina, pera que li segellés l' indult, encara que fos ja fòra del período legal. Aquèst no va volguer ferho, ni ab diners ni ab les súpliques del comte de Eril, fins a rèbre ordres del Rey Felip II, a ne qui va esplicar aquèsta història, en llètra enviada a la Cort, junt ab l' antic indult. (1)

Lo Duc d' Albuquerque, virrey de Catalunya en 1616, va esplicarho també al rey d' Espanya, enviant una relació dels fets de Barbará y de Vallespinosa (2) pera que 's procedís ab més conexement de causa al fer segellar l' indult de delictes tant estraordina-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó, Lligall 841, document 53.
(2) Item, Lligall 841. V. *Apèndics*.

ris. Lo Consell d' Aragó volia que 'N Miquèl de Sentmenat pagués mil o dos mil ducats; no va conseguirho, lliurantse aquèst de tants inconvenients que, còntra sa ja cobrada llibertat, se li posaren.

Durant la nit del dijòus, 3 de setembre, lo Duc de Monteleón va enviar a Tarragona, en dues galères, al jutje de cort *D. Pedro* Soler, relator de la causa de que semblava dependia, trobantse més apròp del llòc dels delictes. *D. Pedro* Soler tingué bòna fèyna ab aquèst encárreg, de la que 'n surtí ayrós, potser perque ja altres vegades s' era distingit, durant los quatre anys que tenia de servici (1). Als altres dos jutjes de cort també va enviarlos lo virrey pera que prenguessin los passos de la retirada de la quadrilla, ab les diligències d' alçar lo sometent, escriure llètres als pòbles y enviar comissaris. Al governador En Joan de Queralt se li escrigué lo metex «allá aont aleshores era en persecució den Roca Guinarda». Y pera més seguretat de que no vinguessin nòus obstacles se fermaren treves èntre les persones que al Consell aparegué, ab pèna de dos mil lliures a cada una.

En Miquèl de Sentmenat va demanar dies després al rey Felip II que li admetés a un fill seu per patje, y sapigut axò pel Duc de Monteleón, aconsellá al rey que no li fes aquèsta mercè, per tenirla desmerescuda ab sos delictes, y axís fentli sentir los danys que li venen per sos mals passos. La respòsta fou aplassant la concessió per algún temps. (2)

En lo virreynat del Duc de Monteleón no era la primera vegada que s' havia de parlar molt dels cavallers de Sant Joan. Ja a principis d' abril anterior quatre comanadors varen revocar los capítols de la Unió.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó, Lligall 761.
(2) Item, item, 951.

Lo jutje de Cort *D. Pedro* Soler, als 20 de setembre, arribá a Tarragona pera fer alçar lo sometent, donantse 'n compte en lo consell de la ciutat (1); y 'l dia 29 se va resòldre donar una gratificació al pare de 'N Rafèl Segalèt (2).

Referintse lo virrey a les curioses declaracions que 'l jutje prenia als testimònis de Barbará y de Vallespinosa, diu, que no ha perdut encara la esperança de que «vn dia sera Deu servit de que per que *per boca del matex Roca Guinarda se sapiga la veritat mes secreta que en la materia penso hi ha* segons les estraordinaries diligencies ques fan per sa captura».

---

(1) Arxiu Municipal de Tarragona. *Llibre del consolat dels magchs. m. Miquel Joan Doms, m. Gabriel Salvador y m. Gabriel Pons*, fòli 33.

(2) Item, fòli 42.

CAPÍTOL XVI

Nòus datos de bándols y bandolers. — En Miquèl Calders y la vila de Prats de Rey.

En Josèp Janer (a) «lo Frare», de Montblanch, fou gitat de Pau y Treva, a instáncies del procurador fiscal de la règia Cort, per havèr entrat de nits a la dita vila, acompanyat de gent armada fent resistència al veguer, lo nòble senyor En Josèp Lordat, lo 4 de novembre del 1607 (1).

En 1609 se varen proveir una pila de captures a la Cort de Barcelona, y èntre elles hi figura la de 'N Joan Cabestany, batlle de Barbará, ab data del 7 d'abril. De Biure s' havien près: Antòni Mulèt, Antòni Jenovart, Joan Vidal, y En Vrullòls. En Prunera, de Les Piles, Martí, de Sareal, Joan Palenyá, de Barbará, Antòn Bonèt y Jaume Martí. Se va escriure al batlle de Santa Coloma de Queralt pera que'ls prengués quan hi arribessin (2), y lo metex als de Montblanch y Sareal (3).

A la vila de Bellver estava En Joan Ribòt près y mal nafrat, no enviantlo a Barcelona per aquèst motiu (4).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5206, fòli 248.
(2) Item, Registre 5207, fòli 170.
(3) Item, Registre 5207, fòli 171.
(4) Item, Registre 5208, fòli 174.

Una quadrilla havia sigut desfeta pel mars de 1609 ab la mòrt de son capitá, «home famosíssim», còm se l' anomèna en los documents, y es dèya Miquèl Catalá. Era nadiu d' Alcover, y ben jove encara, va començar a manar la gent. A principis del 1602 ja 's parlava de sos delictes y tenien faèina los comisaris en perseguirlo, per les tèrres de marina, pel pla y per les montanyes de Catalunya (1).

En novembre de 1607 se va capturar un de sos sòcis, escrivintse al batlle general del monastir de Santes Crèus (2). No 's diu son nòm ni lo del capturador, però deuria esser algun comissari reyal dels que en aquèst temps lo cercaven, essent hu d' ells lo comissari Lluís Amat, qui dies enrera havia acompanyat, fins a la ratlla de Aragó, el embaxador de la Senyoria de Venècia, qui se 'n anava a Madrit (3).

Ting notícia d' una lluyta sostinguda per aquèsta quadrilla que no va donar pas gayres bòns resultats a son capitá, exintne ab greus nafres.

Un dels combatents, que eren En Llorèns Ferran y Guillèm Bonèt, conten que, tenint brèga ab lo *Pay* Catalá, nafraren aquèst, mataren a Joan Torras, y prengueren a Joan Abat, de Sant Andreu de Palomar. En prèmi d' aquèsta mòrt y captura se va indultar als dos capturadors (4), y En Joan Abat fou clòs a les presons de Barcelona, aont lo va vèure En Josèp Grau.

Les malifetes de'N Miquèl Catalá eren cada dia més nombroses y per lo que 's sabia d' ell, fora un gran èczit lo poguèr obtindre sa

---

(1) *a*) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5204, fòli 170.
b) Item, Registre 5207, fòli 283.
(2) Item, Registre 5208, fòli 14.
(3) Item, Registre 5208, fòli 25.
(4) Item, Registre 5188, fòli 107.

captura. Al últim va caure en mans de la Justícia a l' Aragó, y essent tancat a Saragossa, va tornar a fugir, enfilantse per les parèts y despenjantse ab una còrda. Va tornar a sa mala vida, y son primer intent va ésser lo de venjarse d'un catalá que li havia feta traició, avans d' agafarlo pels vòlts de Saragossa (1), aont s' era retirat. No pogué conseguirho, y al cap de pòc temps fou près a Xátiva, posantse molta vigiláncia pera que no tornés a fugir. A últims de mars o primers d' abril fou sentenciat a mòrt y penjat en alta forca, havènt dit sos delictes a l' hòra del suplici (2).

Segons ses declaracions, a la vila de Seròs va matar a Pere Alexande, veí del llòc de Burbaguena, de la Comunitat de Daròca. A la vila de Montblanch va matar, mentres anava de camí, a un caváller que 's dèya Soldevila, «encara que no li va llevar lo cap». Ademés, va matar a un hòme mentres estava bebent aygua en una fònt, y a un altre hòme nomenat Francos. Durant el temps que va estarse al servèy del comanador de Arrios va furtar un plat de plata, y envenená a una deuda del dit comanador, donantli uns xaròps. Va dir que son veritable nòm era Miquèl Catalá, dientli per motiu — y era còm tothòm lo conexia — lo *Pay* Catalá.

De son procés se 'n trèu per conseqüència que seguia, no solzament Catalunya, sinó part de l' Aragó y València, còm ho pròba l' ésser capturat a Xátiva.

Pel abril del dit any se va mòure un gran escándol a Tortosa, ab motiu de tancar a dos capitans *famosos,* Miquèl Palomeres y Llorèns Roig (1).

S' originá competencia, en son cástig, èntre lo regne de Valèn-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 838.
(2) Item, plèg 1.
(3) Item, *Dietaris de la Diputacio: Trienni de 1608 a 1611.*

cià y lo de Catalunya, y còm que's va dir que la resolució del rey era de que'ls dos prèsos fossin portats a València, ne feu gran sentiment la ciutat de Barcelona, y juntá lo Consèll de Cent jurats, còm s'acostumava en casos estraordinaris, per ésser còsa còntra moltes Constitucions de Catalunya, capítols y actes de Cort, segons llargament fou representat a Madrit, ab memorials (1). Los Diputats manaren juntar braços, y feren convocació de molts doctors en Drèts, los quals los varen aconsellar que 's tornás a demanar al rey sobre aquèst negoci, y s' enviassen papers y eczemplars nòus, que fins aleshòres no eren estats enviats, dels quals se desprenia que altres reys anteriors, en semblants cassos, manaren tornar al Principat de Catalunya persones que eren estades estretes d'ell, còntra espresses Constitucions; y senyaladament còntra lo cap. 5 de la que va fer lo rey Ferran II a Barcelona en l' any 1481; al cap. 2 de la Constitució feta pel rey En Pere II a Barcelona, en l' any 1283, y al cap. 12 de les metexes Corts y especialment a una feta en 1422, en la que 's diu, que, «...axí en les causes criminals com civils, axí que a instancia del Procurador fiscal ne de algun altre no puguen esser tretes algunes persones de la Vegueria o Ballia de Catalunya dins la qual auran comes lo delicte o seran preses... e altres còses fetes e faedores en contrari sien *ipso facto* nulles, e que per algun oficial o altra qualseuol persona no sien obeides, sens incorriment de alguna pena». Considerant axò los diputats, demanaren al rey, lo 30 de juliòl de 1609, que no 's fes la traslació dels prèsos, o al mènys que s'esperés la seva vinguda a Barcelona—de lo que's parlava en aquèst temps pera arreglarse molts assumptes—pera que axís no poguessin dir per Catalunya que los diputats del present trièni no s'havien

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 951, plègs 44, 52 y 80.

oposat a la contrafacció de les Constitucions, capítols, actes de Cort, usos, y consuetuts àntiquísimes de sa pátria.

En havènt xerrat y escriure memorials, En Llorèns Ròig y En Miquèl Palomeres foren indultats, encara que l' indult del primer no'l volia molta gent, conformantse altres en que llibertessin al Palomeres (1).

A Tortosa estava la gent molt enemistada, y n'hi ha pròu ab lo dit pera no embolicarme gayre en la història de ses revòltes polítiques, que, més endevant, al aumentarse encara, no tindré més remèy que parlarne una mica.

Curioses planes se podrien omplir sobre la situació de Lleyda y sa comarca. L' algutzir Joán Franch, va estarshi un any, «per raó dels dos bándols que hi havien entre les principals persones» (2), Encara no fèya pas un any de la mòrt del rector de la Universitat, ocorreguda violentment lo dia 20 de setembre de 1608, y de les protestes que per tot arrèu s' alçaren.

També era original y novelèsca la situació de la vila de Cadaqués (3)... En una paraula: l' estat de Catalunya anava empitjorant.

***

Al tornar de sa escursió va visitar En Ròca Guinarda detingudament la vila de Prats de Rey, passant pel Pònt de Cabrianes (4)

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5207, fòli 48.

(2) Item, Lligall 840.

(3) Item. Registre 5208, fòli 221.

(4) N' Esteve Coromines, de 40 anys, denunciá al sotsveguer de Manrèsa, Jaume Carbonell, lo 28 d' agost de 1609 lo següent:

«Sr. Sots-Veguer. Jo denuntie a v. m. com anit vespre que ere dijous venint jo de assí del mercat de manresa a ma casa que tinch a miges ab la sra. bertrana al cap del pont de Cabrianes ahont tinch hostal quant fuy arribat en dita ma casa que ere

y menjant en l' hostal, que tenien a mitjes N' Esteve Coromines ab la «Sra. Bertrana».

Ab la fosquetat de la nit, fantásticament illuminada pèr la sovinta claror dels llamps d'un temporal desfet, que batia damunt del pòble, ab gran tarrabastall de pedra y tròns, era estat vista la quadrilla, caminant silenciosament pel bòsc, y passant lo riu còm de costum. Axís ho digueren uns pagèsos, devant dels ministres de Justícia, junt ab nòves declaracions còntra 'ls fautors de Prats de Rey. En Pau Pòns, comissari, qui anava pera pèndrels, per ordre del virrey, als 14 de setembre, ab un porter y una mula, vagá quinze dies, cobrantse 1.477 sòus de paga (1), y tenint de tornar a la vila lo 1 de janer de 1610 (2).

Un cavaller anomenat En Miquèl Calders, a qui pertanyien los llòcs de Segur, Sant Martí Veciana y Miralles, tenia moltíssimes qüestions ab los veins de Prats de Rey, per volèr apoderarse de la jurisdicció de la vila — que era de jurisdicció reyal — eczercintla lo sotsveguer y batlle en tots los territòris de la sotsvegueria, y per consegüent en les dites propietats de 'N Miquèl Calders, qui no 's conformava pas, dient que sos enemics no podien embolicarse ab les còses de sos vassalls, ni en aquèlls cassos en que per Constitucions del Principat podien los veguers y sotsveguers ficarse en tèr-

---

hora de toch de oratio trobi dins de aquella a Perot Roca Guinart ab setze o deset homens que anaven ab ell y digueren a ma muller avans que jo vingues que volien sopar y que havien mester una bestia y axí feren anar a sercar lo bestiar y quant fou vingut prengueren una primala y la mataren que jo com arribi ja trobi que la cuijan y soparen y sopat me digueren que comptas lo que havien gastat y jo li digui que non volia res y me digue quem dexas de axo que ell me volia pagar y axi me dona un doblo que jo li demani per lo que havia gastat y axi sen devallaren y prengueren pa altra vòlta y pagaren y anarense y jo no viu per hon ni quin camí feren perque ells me digueren que tencas y jo noy se res mes.—*Lo Sometent de Manresa y son Districte*, per D. Joaquim Sarrèt y Arbos.

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 138.

(2) Item, item.

res de barons; y pera acabarho d' adobar volia pèndre la presó dels Prats, administrant la justícia y gaudint sa sobirania.

Començá lo plet a la Audiència de Catalunya y 's barellaren nòu o dèu anys seguits, segons cònsta detalladament en un memorial que 'ls de la vila enviaren al Duc d' Albuquerque, quexantse dels crims comèsos pels servidors de 'N Miquèl Calders. La relació es complèrta en aquèst sentit, mancanthi en cambi la llista dels delictes de l' altra banda, dels cadells, personificats per En Pere Argullòl, gran defensor de les jurisdiccions y patrimònis reyals.

Lo pòbre Argullòl pagava ben cara sa decisió de defensar los antics privilègis de la vila. Un dia del any 1605, estantse en l'era de sa casa recullint los blats, se li varen acostar una còlla d'hòmens, al cap vespre, dels quals n' avençá un, engegantli una pedrenyalada, que no'l va tocar per un volèr de Deu. Lo 5 de setembre de aquèll any, dos hòmens l' hu dels quals era En Francèsc Sarriera, de Capellades, entraren a la vila de Prats de Rey, y trobant a n' En Pere Argullòl a les pòrtes de sa casa, y demanantli son nòm, li enjegaren encontinent les armes que portaven, cremantli un xic la ròba y les barbes. Fugiren los assessins, y perseguintlos los de la vila, al arribar al portal de Cervera, foren aquèlls favorescuts per una tropa vinguda en sa defènsa; y lliurantse un topament hi hagueren bastant ferits per les dues bandes, essent los mes greus de la vila, Joan Tauler, Joan Brunet, y Llorèns Josèp. Aquèst era jurat, y estantse als 3 de juliòl del any següent 1606, treballant sa vinya, lligant unes garbes de blat, fou mòrt a traició per uns quants hòmens que isqueren de Segur, essent vist entre ells un criat de 'N Miquèl Calders.

Durant la nit del primer de juny de 1607, varen entrar sis o sèt hòmens al corral de la casa d' Agustí Gironella, en lo terme de Prats de Rey, y sapiguèntho a la matinada'l sotsveguer, feu alsar lo sometent, y va perseguirlos pels bòscos de la baronia de Segur aont

se lliurá una nòva brèga essent reconeguts En Pere Vall, Pere Horts y altres criats del dit senyor nyèrro.

Als 4 de setembre de 1608 entraren a la vila très hòmens vestits còm vianants francèsos y trobant a n' En Pere Argullòl a les pòrtes de sa casa, en companyia de son cosí Jaume Prats de la Portella, familiar del Sant Ofici, volgueren complir lo que havien esgarrat, y treyen sos pedrenyals varen fer fòc, satisfentse a mitjes sos desitjos, dòncs morí sobtadament En Jaume y va lliurarse ilès En Pere Argullòl. No cal dir que pòc va poguèr còntra aquèsta salvatjada lo sometent de la vila, perqué arribats a Segur era impossible avençar. Dues paraules mès, y pròu d' aquèts successos.

Als 16 d' abril del 1609, En Pere Llobèt y très fadrins, sapiguènt que la processó de la Sang, que 's fèya la primera nit, havia de passar per un portal de la vila, se posaren a la part de fòra, pera tirar èntre les pòrtes al Argullòl, quan passés; lo que no pogueren fer perquè se va sapiguèr y lo batlle omplí de guárdies les pòrtes y carrers. Diuen los autors del memorial, que es cèrt per havèrho declarat lo metex Llorèt de Miralles, ab motiu d' una petició de indult de sos delictes, aont figura còm a còmplics del Pere Llobèt.

Pel agost del dit any enmatzinaren un porró de vi, que'ls de casa Argullòl tenien en un pou, pera refrescarlo, de quina malifeta vingueren a les pòrtes de la mòrt dèu o dotze persones. Al ésser près son autor, va avisar del fet als Argullòls, dientlos qu' havia obeit ordres de 'N Miquèl Calders, qui també li havia manat que fes malbé la farina en lo molí, no mancantli, a falta d' ell — qu' estava près — qui complís les seves ordres (1).

* * *

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843: *Quexas contra D. Miguel Calders y sus delitos.*

La nòva visita de 'N Ròca Guinarda al Pònt de Cabrianes va posar en moviment als ciutadans de Manrèsa, quins requerits pel sotsveguer En Jaume Carbonell y complint ordres espresses del Duc de Monteleón, lo dia 5 d' octubre de 1609, feren una gran tropa de gent armada, anantsen al terme de Sant Fructuós. En aquèst pòble maná lo sotsveguer a tothòm que 'l seguís, sots pèna de desobediència, si fèyen lo contrari. Se tractava d' anar a Calders, perquè segons notícies denunciades hi rondava la quadrilla.

En Jaume Carbonell no volia pas perseguirla tot sòl, sino que se 'n anava a donar ajuda a un comissari que — segons es dèya — ja tenia près a Calders a n' un fadrí de la quadrilla, anomenat Valentí Bòsch, y a très o quatre mès d' assitiats. Lo comissari Mallòl ab sa gent, fèya temps que s' estaven al aguayt per ordre del virrey. Y En Jaume Carbonell en havènt dinat feu son camí fins al Pònt de Cabrianes.

Un hòme de Sant Fructuós, anomenat Joan Mija, conta que ell traginava verèma al parlar lo sotsveguer, y que va sapiguèr ses paraules per havèrles repetides son germá Francèsc. Tots dos cercaren, ab los fadrins que quedaven, al sotsveguer, qui era bastant lluny y no'l podien atrapar. Y conta En Mija lo següent, devant del metex sotsveguer: «Quant forem al pont de Cabrianes, ahont per ser vespre y no havèr pogut aconseguir a v. m. nos aturarem, y estant aquí aturats sentirem venir gent, lo quens causá alguna alteracio, y axi encontinen nos possarem a reparo del pont y de la casa del moli, pero despres coneguerem que ere v. m. senyor Sotsveguer, ab sa gent.»

Lo sotsveguer torná a manar a tothòm que 'l seguissen, sots pèna de desobediència, y còm que se 'n temia alguna, arribats al hostal del cap del pònt, digué a la seva gent «que convenia quedarse aquella nit allí, y que tothom entrás». Obeiren los de Manrèsa, y

los de Sant Fructuós restaren defòra, «demostrant quels sabia greu haver de restar allí». Y aprofitant la estona de confusió se 'n tornaren quasi tots a son pòble mentres lo sotsveguer sopava refiat. Quasi no van quedar mès que 'ls germans Mija; los altres desaparegueren, començant pel batlle Joan Carrera, còntra quins se va fer un procés a Manrèsa, lo 14 d' octubre, proveintse la captura dels desobedients al sotsveguer. Devant d' aquèst, continúa En Joan Mija ses declaracions, y parlá d' aquèsta manera: «...Jo men entri en dita casa y men pugi a dalt. Veritat es que quan haguerem sopat jo trobi manco los de Sant Fritos y digui a v. m.: «Senyor sotsveguer ¿com se fa asso que tots los de Sant Fritos se son anats sino jo y en Santmartí? Per cert quem fa maravella». Y v. m. leshores me digue: «Callau que be u pagaran». Y es veritat que jo non viu ningu mes dels de Sant Fritos en tota la nit ny lo endema demati partintnos de dit hostal, fins serca del lloch de Sant Fritos» (1). Los quins se 'n anaren foren, ademès del batlle En Joan Carrerra, En Jaume Torra, Pere Graner, Pere Vives, Pere Sagrista, Miquèl Mas, Francèsc Generes, Valentí Torroella, Francèsc Llussá y En Torres del Pònt.

---

(1) Arxiu dè la Sèu de Manrèsa. *Inquisitio recepta contra homines Sti. Fructuosi.* Declaren Joan Vinyals y Maurici Graell, de Manrèsa, y Joan Santmartí y Joan Mija, pagèsos de Sant Fructuós.

CAPÍTOL XVII

—

Un crim a la carniceria de Munter. — Darreres crides del Duc de Monteleón. — Amistat d' En Ròca Guinarda ab l' abat de Ripoll.

(1609)

Lo 27 de setembre va arribar En Ròca Guinarda al terme de Malla, pera venjarse d' alguns hòmens.

Serien les très hòres passat de la tarde quan arribá a la carniceria de Munter, cercant als germans Ròcas o Roquer (1). A la carniceria de Munter se feu en la present ocasió una carniceria de carn humana. Los dos germans varen ser assessinats, y ferits molts amícs seus (2).

***

Se parlava en aquèst temps de rellevar a D. Hector Pignatelli, Duc de Monteleón, del cárreg de virrey de Catalunya, per havèr complèrt dos triènnis seguits ab tan alta representació. Dèyen que era l' hòra de que 's posés al seu llòc a un hòme de mes energies,

---

(1) Dels très documents que ting referents a n' aquèst fet, en l' un se llegèx *Ròca* y los nltres *Roquer*.

(2) *a)* Arxiu Municipal de Vich. *Cartas de 1606 a 1612.*

b) Item, *Cartas enviadas de 1603 a 1614.*

còm ho demanaven les especials circunstáncies per que travessaba la tèrra catalana, sempre a judici dels directors de la política espanyòla. Lo consell d' Aragó va dirho al rey Felip II y aquèst demaná llista de persones apropòsit pera sustituir al Duc, que foren, segons lo parer del consell, lo marquès d' Almazan y los Ducs de Ixar, de Feria, y de Gandia (1). Va ésser triat lo primer encara que no podia desempenyar al acte 'l cárreg y fou precís nomenar a un sustitut, si bé donantli 'l títol igualment de virrey. Mes aquèts embolics de la Cort trigaren a complirse y 'l Duc de Monteleón permanesqué encara a Catalunya fins a mitjans del any següent.

Una de les seves crides fou, en lo mes d' octubre, la que tenia per objecte obrir mes facilitats a la prompte captura de 'N Ròca Guinarda. Va recórre al mèdi d' oferir prèmis sobre sa llivertat y sa vida, ab grans ventatjes pera 'l que ho conseguís, encara qu' estés posat en mal. Digué que ademés dels nombrosos prèmis ofèrts anteriorment, y sèns perjudici de satisferlos, volia oferirne de nòus. Y pera justificarlos esplica'ls delictes comèsos per la quadrilla y s'atura ab detenció en sos darrers crims, y acaba manifestant que segons la conclusió en lo reyal Consèll sobre axò feta, als très d' octubre de 1609, pagará 1000 lliures monèda barcelonèsa al qui prèngui viu a n' En Ròca Guinarda, y perdonará al capturador y a très persones mes, encara que aquèll sigui de la metexa quadrilla. Si per un cas l' agafessin mòrt, aleshòres lo Duc promèt pagar 500 lliures de diners de la reyal Tresoreria y perdonar a dues persones triades per l' autor de la captura. Reparis lo gran interès que 's demòstra en poguèr agafarlo viu, fins a promètre 'l doble prèmi que si el capturessin mòrt, degut a la importáncia que ses declaracions tin-

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 760, Document 26.

drien. També oferèx la crida indultar a très persones posades en mal, mentres no sien En Ròca Guinarda, ni En Miquèl Morell, a tothòm que dongui pròba de dir qui son los que varen encarregar los successos de Vallespinosa (1).

Continuava mentres tant la gent dedicantse al bandolerisme, còm aquèll qui tria un ofici. Especialment a Camprodon, Ribes, Puigcerdá y en lo còr de la Cerdanya fèya ferèsa l' aument considerable de bandolers que pera primera vòlta aparagueren en lo corrent mes d' octubre.

Recòrdo èntre altres a Pere Pau Struch, qui va fugir de les mans del veguer de Puigcerdá, disparant sos pedrenyals desde les finestres de sa casa.

Lo dia 20, se gitá de pau y treva a n' En Galcerá Sala, veí de la vila d' Olòt, per causes paregudes, havènt fet válida resistència a Joán Ribes, veguer que era en aquèsta ocasió, de Camprodon (2).

En lo llòc de La Guardia, baronia del abat de Ripoll, s' estava molt sovint En Ròca Guinarda ab la metexa llibertat que si s' estés a casa seva, o millor dit, ab molta més, dòncs son gran amic, l' abat de Ripoll, Fra Francèsc de Pons, lo favoria y amparava.

Per de prompte en lo present mes d' octubre, entrá a la vila de Ripoll, una quadrilla manada per *lo Batllo*, hu dels caps de la companyia de 'N Ròca Guinarda, y travessant lo pònt de Ter, isqué per l' altre pònt, tenint Fra Francèse los portelles dels portals obèrtes. Lo qual se llegèx en un llarg *memorial*, que 'ls veins de la vila adressaren al virrey, quexantse dels abusos que en lo drèt de sa jurisdicció fèya — segons ells — l' abat del monartir; perquè uns y altres estaven en grans qüestions pendents encara, y llunyanes de

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 839: *Pregón último de Roca Guinarda.*
(2) Item, Registre 5208, fòli 272.

resòldres. Y diuen los de la vila, a propòsit d' aquèsta entrada de nyèrros, que crèyen que venien a ferlos a n' ells algun pesar, no conseguinto» per havèrse previngut.

Es la primera vegada que sòna aquèst nom de *lo Batllo* y aparèx en un cárreg important. Lo *Batllo* acostumava a portar la gent que li va donar son capitá, per tèrres del abat Fra Francèsc, essent continuu guardiá de sos interèssos, y son decidit defensor. De vegades anava a Sant Joan de les Abadesses, y s' endinzava per tèrres de Cerdanya.

Lo *Batllo* era ben triat pera aquèstes comandes, perque tenia en lo llòc de La Guárdia una casa y una rompuda de tèrra, que sembrava tranquilament, fent ses grangeries ab tota mèna de seguretats. Era hòme llest, y, no content ab sa sòrt, millorá sa casa, aont hi passava setmanas seguides,

Pòcs dies després de son pas pel pònt de Ter, torná a entrar a Ripoll, en companyia de Sagimón Còll, y soparen tots dos a casa del mèstre Jaume Grillo, sastre, qui va ferli los deguts obsèquis, y igualment En Rafèl Manter, batlle de la vila, qui venia per ordre de Fra Francèse pera tenir una convèrsa secreta ab lo *Batllo*, y acompanyarlo a n' allá aont millors fossin sos dessitjos. Y diuen los autors del *memorial* que havènthi parlat En Manter «sel ne aporta yl acompanya ahont lo dit Ballo volgue anar.»

De 'N Sagimón Còll se diu qu' era habitant de La Guardia y amic de Fra Francèsc de Pòns (1).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòlis 119 y següents. *Apèndics*.

CAPITOL XVIII

—

Dues denúncies al sotsveguer de Manrèsa. — Se tròba En Ròca Guinarda ab très frares y los tracta ab molta criansa. — *Nomenament de 'N Dalmau Descatllar.*

(1609)

Un veí de Monistròl de Rajadell, En Bernat Forton, va anar lo 8 de novembre a Manrèsa, y denunciá lo següent devant del sotsveguer En Jaume Carbonell:

«Esta nit ques passada, al punt de la mitja nit, nos han tocat a casa meua, que es lo castell de Don Pedro de Aymerich, y fentnos a la finestra nos han demanat pa y vi per quinze o setze persones y axi hauem posat en una cistella dos pans grans ab dos formatges y rayms y dos barrals de vi y axi en hauer tingut dit menjar se posaren a menjar al peu de un paller fet y begueren y verem de la finestra que sen portauen lo un barral al cami real y pa y alli ciularen y nosaltres de la casa pensem en que era allo senyal de cridar altros y axi verem ab la lluna que eren set y que sen anaren a la volta de Reyadell y dexaren lo vn barral ple de vi a la vora del cami real y sen aportaren lo pa y tot lo mes anant que era en la sis-

tella y veerem ab la lluna, quan sen anaven, que ny hauia tres que aportauen plomalls y non hauem conegut ningu» (1).

Al costat d' aquèsta denúncia fou copiada la de 'N Miquèl Gaspar, herèu del mas de la Torra, feta 'l dia 9 devant del sotsveguer, contantli que una quadrilla l' havia visitat a la nit, y que sos bandolers anomenaven sempre al «Paròt Ròca, Paròt Ròca!». «Anit passada, que deuia ser entre sis o set hores entrada de nit — diu — apres de hauér tancades les portes, arribaren en ma casa quinze o setze homens demanantme pa per deu o dotze y axi los devalli per la finestra vn pa, y ells digueren que no ny hauia un bossi per home y axi los ne torni a devallar vn altre ab rayms y tres ampolles de vi y menjaren y bagueren y men demanaren per omplir les carabases y umplertes entraren al corral y prengueren una ouella y la mataren y me donaren la pell y les menudesses y sen aportaren la carn y de aqui viu sen anaren vers lo mas den Susanya y hauia ny tres o, quatre que aportauen plomalls y jo no ne conegut ningu sino que ells anomenauen Parot Rocha» (2). La fosquetat de la nit y la rapidèsa ab que passá la escèna, no permeteren a n' En Miquèl Gaspar fer ses declaracions ab tota la riquèsa de detalls que les hauria fetes per lo jurament prestat al comensarles.

Pòcs dies després trobèm a n' En Ròca Guinarda a trenta passes de Llinás.

Lo 13 novembre va arribar al monastir de Sant Feliu de Guíxols Fra Antòni Vidal, abat de Sant Joan de Poyo, qui venia de vèure Montserrat, junt ab l' abat de Santiago de Galícia, y tornava de Barcelona acompanyat de Fra Joan Oliva, fill de Sant Feliu y mònjo del dit Montserrat. Lo mes interessant de son viatje havia si-

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. *Denuntiario Rocha Guinarda.*
(2) Item.

gut sa topada ab la quadrilla, manada personalment per son capitá, qui va tractar originalment a sos presoners, d' una manera molt amotllada ab son carácter y qualitats estranyes. Va fer entrar als frares en un hostal, va llevarse son capell ab tot lo respecte possible, y, fentlos sèure a taula, va servirlos ell metex lo dinar «ab molta criansa segons ell solia ferho». Axò si, l' una còsa la fèya compatible ab l' altre; va furtarlos lo que tenien, y los dexá en llivertat (1). No deurien pas quedar los pòbres frares del tot satisfets ab En Ròca Guinarda, ni li farien aquèlles admiracions de Doña Guiomar de Quiñones, que conta Cervantes en son Quixòt.

***

Lo Duc de Monteleón va dir als consellers de Vich, ab llètra del 16 de novembre que, «haventse fet tantes diligencies, pera pendre y castigar a Perot Roca Guinarda» y veyent que encara no se havia conseguit lo desitjat fi, s' era resòlt «nomenar a n' En Dalmau Descatllar, alcays del castell de Puigvaledor, persona molt esperimentada en la milícia y de la confiansa y parts que lo negoci requerex, pera que en companyia dels comissaris y oficials reyals y gent armada que li hauem manat donar entenga ab moltas veras en la persecutio de dit lladre y bandolers; y sien presos y exemplarment castigats» (2). Dos vegades fou copiat lo document en los registres (3).

En Dalmau era partidari dels cadells, còm sos avis y tota sa ascendència. La ilustre família Descatllar tenia sa casa a Puigcerdá y

---

(1) *Historia de S. Feliu de Guixols*, per D. Eduardo González Hurtebise.
(2) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas de 1606 a 1612.*
(3) *a)* Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 267.
b) Item, Registre 5208, fòli 268.

al costat de la antiga dels Cadells, ab quins eren parents, seguint sa política y ses qüestions desde son bell començament en lo castell d' Arcèguel. Los Descatllar crèc, que son ara propietaris a Illa, en lo bell mitj del Rosselló.

La conducta d' En Dalmau temps tenim pera judicarla; notícies anteriors d' ell no les he trobades; y avensant los acontexements sòna mes tard son nòm, còm a veguer de Puigcerdá, y decidit cadell, fins arribar a ferse còmplics d' alguns delictes y ésser rellevat d' aquèst cárreg. Axò cònsta en un importantíssim document del que — ben estudiat — se 'n pòden trèure moltes conseqüències. Lo còpio ací sencer, y ab la metexa ortografia (1).

---

(1) Señor — Miguel Joan de Monrredon veguer del condado de Çerdaña por V. Magd. dize = que deseando continuar de seruir a V. Magd. conforme el y sus hermanos Padre y Aguelo y otros anteçesores han seruido en los officios de..... Barcelona y depositarios de las prendas de execuciones del Reyno de Mallorca no rehuso de obedeser desiocho mezestia el mandamiento del marques de Almaçan lugarteniente general por V. M. en el Principado de Cathalunya y condados adjacentes, antes bien para senyalarse en el servicio de V. Mgd. accepto el offio de veguer sobre dicho para el qual no se hallaua perçona aproposito que lo quisiese acceptar, no tan solamente *por ser el dicho condado el original de las parcialidades y bandos de Nyer y Arceguel que tiene dentro de si*, pero tambien por estar los animos de los habitantes en dicho Condado tan encendidos y trauarse tan de ordinario pendencias y rinyas y auerse sucedido tantos escandalos y la gente mas auentayada verse tan metida en ello que hasta Dalmau [Des]catllar que exercia el officio de veguer della uino a ser regaliado por contrafactor de la real Prematica que prohibio el porte y uso de pedrenyales, y por complice de algunos delitos y fue priuado del dicho officio y en el trienio pasado auian muerto a Pedro Siurana que era tambien veguer por V. Magd. del mismo Condado y a Francisco Fuster consul de Puigcerdan y a otros muchos. Y a mas desso *paseauan publicamente por la dicha villa y tierra muchos delinquentes publicos* algunos de los quales eran salteadoras de caminos y pregonados por regaliados y enemigos de la justicia, *assi nyerros como cadeles*, con tanta publicidad y cometiendo de cadaldia tantos delitos y libertades dentro la dicha villa y en los caminos y pueblos del dicho condado que ni los consules y sindicos acertauan a procurar conducente remedio ni el Virrei y Governador lo remediaran jamas a no acertar a embiar un veguer neutral, seuero y perseguidor de los delinquentes qual el dicho Monrredon, el qual llegado a dicho officio y gobierno lleuando tras sí a sus propias costas seis criados forasteros executando todas las ocasiones el capturar y perseguir *a los proçesados mas briosos y poderosos, los amedrento de tal manera que*

Es una relació de lo que passa a la Cerdanya, dirigida a Felip II y escrita ab marcada parcialitat, mes dexanthi vèure la gravetat de la situació d' aquèlles tèrres, essent son autor lo veguer Miquèl de Monredon, qui, volent lo cárreg d' algutzir, per renúncia

---

se retiraron en la Valle de Carol y los de la parcialidad contraria se salieron de la vegueria y a mas deso temiendo vigilancia y ualiendose de espias secretas *capturo en diferentes vezes a quatro ladrones publicos dos dellos es a saber Roque Badia y Pedro Glaudas de la parcialidad de nyerros* y los otros dos dichos Vicente Oliba y T. Urgelles del Valles dicho por sabrenombre el criado de Andreu Pera y teniendo los processos mui adelante para justiciarlos, vna noche que dicho veguer salio para prender unos fautores, por traça de Andreu Pera y de don Bautista Sabater, Miguel Pera y Aleixi Pera y otros delinquentes los sacaron de la carcel cohechando el carcelero y passando a dos de los dichos presos por el castillo donde en aquella sazon estaua dicho don Bautista Sabater. Y a mas desso auiendo acontesido en el mes de de Hebrero proximamente pasado que Lorenço Boquet baron de Caluinya auia robado y tenia en su poder a doña Estazia de Erill y Dezcallar donzella, supliendo la falta de algunos ministros de justicia que por sus effectos deixauan de hazerla por ser como es la ciudad de la Seo de Urgel de la vegueria ancha de Çerdaña, fue con 50 hombres a sus propios gastos a la dicha ciudad questa a seis leguas de Puigcerdan, y entrando calladamente a media noche en la dicha ciudad y assitio la casa de dicho baron de Caluinya prendiendo al dicho baron que tenia la dicha dama consigo contra voluntad de sus parientes que son gente mui principal, y contentandose las partes de que se casassen renunciando la instancia quedaron conformes, y por causa de lleuarse tambien dicho veguer en negocio tan grave, *se obuiaron los bandoles y pendencias que se esperauan* y a mas deso auiendo embiados sus criados a la frontera de Francia en atalaya de *algunos bandoleros españoles y franceses que suelen hazer correrias a España* toparon con algunos dessos y mataron a Pedro Goza bandolero famoso aprocesado y regaliado por hauer sido complice en la muerte de lo Bayle de Liuia y de otros muchos ademas de auer incurrido muchas vezes las penas de dicha Prematica y estar pregonado por tal. Y finalmente habra como 20 dias que capturo en el lugar del Tronixo junto al castillo de Montalla, baronia del cabildo de Urgel. a Antonio Tallaferro y Ermangol de Rodolayna de la quadrilla de la Rosteria cuyo caudillo era dicho Tallaferro y es de aduertir que los dos se hallaron y son complices en el robo de la moneda de su Magd. que se hizo cerca de Cervera; y es cosa publica y notoria que dicho Monrredon se ha dado tan buena maña en la persecucion de los delinquentes y bandoleros que *auiendo dellos tantas quadrillas en el Principado de Cathalunya y Condado de Roscellon* no se sabe que despues que gobierna dicho officio ayan osado parar dentro de la dicha vegueria, y estan toda la gente della tan satisfecha de su gobierno que los consules y sindicos querian de conformidad suplicar a su Magd. le confirmase en el officio por el trienio uiniente si el dicho veguer quisiera venir bien en ello. Y no obstante lo susodicho auiendo sabido

de 'N Francèsc Castellarnau, fa una llista de sos mèrits, posanthi de passada — ben a pesar seu — en descobèrt sa filiació política, al anomenar los hòmens que ha mòrt o capturat, citant entre ells als famosos Antòni Tallafèrro y Ermangòl de Rodalayna, capdill

---

el don Rafel Rubicoll, o, recelandose que en el mes de Abril proximamente pasado se auian de tomar algunas informaciones y que en ellas auia de assistir el dicho veguer, pensando que le seria de prouecho desuiarlo procuro que no solamente el dicho lugarteniente general embiase a llamar al dicho veguer pero que se reçibiesen informaçiones açerca de su gobierno y ministrando testigos vn cunyado y primo hermano del dicho don Raphel Rubicoll, fueron recibidos por testigos algunos delinquentes viles y aprocesados los quales por no consentir el dicho veguer que passen le tienen odio mortal y algunos de dichos testigos han procurado muchas vezes de matarle y por complazer al dicho don Robicoll attestiguaron muchas falsedades pues entre otras lo son dezir que Anton Soldeuila, Saluador Soldeuila, Garinyo, Joan Felip, Joan Pujol, y Paruchs de Alp sean ladrones publicos y delinquentes, porque supuesto sea verdad que dichos Soldeuiles y Garinyo son delinquentes y inculpados de auer perpetrado el homicidio de T. Colom de Ger, es grande falsedad que dicho veguer los haya lleuado en su companyia despues que han cometido el dicho delitto antes bien les ha fulminados processos y tan perseguidos que no parecen en toda Cerdáña. Y es tambien mui grande falsedad qúe dicho veguer haya consentido ni menos visto ni sabido que publica ni secretamente persona alguna de su companyia lleuasse pedrenyal alguno, y los demas nombrados son hombres de bien y de sus casas y no se guardan de la justicia ni tienen processos algunos, antes bien han paseado siempre publicamente sin guardarse de la justicia y en seruicio della debaixo orden de don Juan de Queralt Gouernador de Cathalunya *persiguieron a las quadrillas de Roca Guinarda y prendieron el hereu Gili, Francisco Alart, el sordo de Roca* y denantes el dicho Juan Pujol prendio a Marti Belsolell y por dicha presa alcanso remision, y todas las vezes que se offrece, auenturando sus uidas siruen en las persecuciones de los bandoleros y han hechos muchos y mui buenos affetos conforme puede constar con los testimoniales que dello ay; y no contentandose el dicho Don Robicoll con lo súsodicho con los amigos que tiene en el real consejo Y porque el birrey gusta de condescender a ello han buelto a enviar otro comissario para que recibiesse informaciones contra el dicho Monrredon y todo a fin de levantarle algun testimonio para estorbar que no se executasse la gracia que V. Magd. le tiene hecha aprobando con la consulta el nombramiento que hizo don Francisco de Castellarnau en fabor de dicho supliçante para el officio de alguacil ordinario de V. Magd. en aquel Principado y condados adyacentes y por cuanto no esta puesto en razon que con color de justicia padescan semeyantes persecusiones los que con tanta puntualidad y pospuestos respettos attienden al real seruicio y cumplen las ordenes que se les encargan suplica humilmente a V. Magd. que en consideracion destos tan notables seruicios y de que con la confiança que tiene puesta en la dicha gracia y merced tiene

aquèll de la quadrilla de la Rosteria. May En Monredon aparèx perseguint als cadells, ans be, si hèm de crèure a una informació prèsa en sa còntra, una vegada va arribar a trèure prèsos, de son bándol, d' una iglésia aont eren sitiats, dexantlos que se 'n anessin segurs a ses cases. D' aquèts cárregs se defènsa 'l veguer dient que son calúmnies llevades per sos enemics pera que 'l virrey no li dongui lo que demana; pro molta veritat hi havia, quan, lo metex Monredon, a la fi del memorial, sèmbla transigir, y diu que encara que fos culpat merèx l' indult y les grácies o mercès de S. M. per les captures fetes.

El nomenament de 'N Dalmau Descatllar va ésser una petita traça pera cercar gent que perseguís a n' En Ròca Guinarda ab veritable vocació política. D. Hèctor Pignatèlli va volguèr que 'ls cadells li fessin mal, *legalment,* y en part va conseguirho.

---

pagadas ya las 1436 libras del concierto que hizo con dicho don Francisco de Castellarnau y attenta la capacidad que tien dicho suplicante para hazer otros muchos tales y mayores seruicios mande V. Magd. despacharle el priuilegio del dicho officio comforme el dicho don Francisco de Castelarnau lo tenia y darle licencia de deixar dicha vegueria y acudir a seruirle. Y atento tambien que en razon de dichas muerte y capturas de dichos tres bandoleros no solamente comforme premáticas reales si en alguna manera quedaua culpado (lo que niega) mireseria que V. Magd. sea seruido de boluerle en su gracia pero aun que alcanse premios de la real grandeza de V. Magd. suplica mande V. Magd. atayar calumnias pues es cierto que lo son ,que en todo reçibira mercedmui grande SSf.» A fora diu «De Miguel Juan de Monredon Veguer de Cerdanya para V. Magd.» Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 846.

CAPÍTOL XIX

—

Del monastir de Sant Joan de les Abadèsses y ses qüestions ab los bisbes de Vich.

Si la casa Cadell de Prullans, de Sant Joan de les Abadèsses, no tenia rés que vèure ab l' origen dels dos bándols, tingué en cambi importáncia y influència en les lluytes del sigle XIV, tornant posteriorment a representar son paper secundari còm al principi.

No passá igualment ab la vila, degut al monastir, que, en los temps de bandolerisme que intento historiar, se va posar al costat dels nyèrros, quasi en los metexos anys en que 'l bisbe de Vich — ab qui tenien qüestions — se fèya cadell. D' ací 'n vingueren moltes discòrdies, per l' etèrn motiu de les jurisdiccions, quin origen no dèu pas cercarse en temps antics.

Havèntse visitat los monastirs de la relligió dels canònges claustrals de Sant Agustí, y entre ells lo de Sant Joan de les Abadèsses (que també ho era), per ordre del nunci que havia arribat a Espanya, varen trobar los visitadors apostòlics que «vivien tant viciosament los relligiosos, que no hi havia entre ells forma ni observáncia de sa relligió y ni sisquera rastre ni senyal della». Dels resultats de la visita se 'n feu relació als Sants Pares Sicste V, Gregòri XIV y Inocènci IX, los quals recomanaren y remitiren lo procés y tots los actes de la visita a alguns cardenals, pera que en vèure'ls

donguessin son parèr. Entre aquèts va trobarse lo cardenal Aldobrandí, qui mès tard fou Papa, y's digué Climent VIII. Ell y los altres comissionats cregueren que no hi havien esperances de remèy pera lo desastrós estat dels monastirs, ni mèdis pera aplicarlos. Al ésser, dòncs, elegit Climent VIII, ja en lo primer any de son Pontificat, y ab una butlla seva, donada a Roma, lo dia 1 d' agost del 1592, suprimí la relligió dels canòges claustrals de Sant Agustí en tot lo Principat de Catalunya, a instáncies del rey Felip I, y va privar a los canònges, dignitats y titulars de la dita relligió, dels canonicats, dignitats, titres y oficis que en ella havien, dexantlos sotmèsos als bisbes dels districtes en que tenien sos monastirs.

Pòcs dies després, lo metex Papa, ab un *motu-propi*, maná al arquebisbe de Tarragona que si entre los canònges suprimits n' hi haguessin alguns de bòna observancia, se 'ls hi tornés son ofici y administració perpètua; lo qual va eczecutarse varies vegades. Y pel setembre d' aquèll any, per mèdi d' una altra butlla constituí y erigí la iglésia de Sant Joan, ja suspèsa, en iglésia Col-legiata, posanthi un arxiprest, y manantli que, junt ab los canònges y beneficiats, estigués subjecte al bisbe de Vich.

Varen estarho al començament; y als 22 de novembre del any 1598, tots juraren obediència al R. En Francisco Robuster y Sala, y aquèst va eczercir, sèt o vuyt anys, lo drèt de sa jurisdicció, sens impediment de cap mèna; lo qual, lo dit fins ara, y lo successiu, cònsta en una pila de papers, quins títols o petits resums, còpio ací, de la manera còm se tròben en l' arxiu de la Corona d' Aragó (1).

---

(1) **Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 846.**

a) Memorial y reasumpto de todas las diferencias entre el archipreste y canónigos de San Joan de las Abbadesas y el obispo de Vique y del estado en que al presente se hallan.

b) Instrumento de la obediencia que los canonigos y beneficiados de la iglesia de San Juan de las Abbadesas puesta en el obispado de Vich, dieron al obispo de Vich don Fran-

Al anar de visita lo bisbe de Vich, surtien los canònges y beneficiats de la iglésia y los jurats de la vila a rèbrel, y ell predicava y complia ab ses obligacions de superior.

En 1603 va ésser elegit arxiprest lo Dr. En Joan Colí, hu dels quins havien prestada la obediència, y, veyentse ab aquèst cárreg, va alçarse còntra 'l bisbe, ab la mitat de canònges y beneficiats, sens manament de superior, posant als demés censures y escomunions, pera que 'l seguissen, dient que era seva la jurisdicció. L' arxiprest va valdres de la gent de la vila, que li era favorable, y ab gran escándol tancaren les pòrtes, y les de la iglésia, en los moments de volguèr entrahi, pel matj del 1603, un oficial del bisbe, qui, ab comissió especial, era estat enviat, pera fer les jurisdiccions al sapiguèrse la rebelió. Va tornarsen ben depressa perquè sa vida perillava.

Pel mès d' agost del any següent, aná lo bisbe Robuster en persona a continuar la jurisdicció y 's repetiren los escándols.

Dels processos que 's feren, trio la declaració de 'N Jaume Roure, de la vila de Ripoll, qui 's trobava aleshòres a Sant Joan, feta en

---

cisco Robuster año de 1598 en virtud de la bulla de Clemente 8° por lo qual extinguio la Relligion de los canonigos claustrales de S. Agustin en Cataluña y los subjecto a los obispos.

c) Segunda Bulla del mismo Clemente 8° dada en 26 de Agosto de 1592 en que manda se restituyan los oficios y prebendas a los relligiosos que constara haber vivido bien y ser benemeritos.

d) Obispo de Vich a S. Mt. en carta de 18 de Enero de 1617 dize que V. M. escriua al embaxador que pida a su Santidad que sujete al obispo la iglesia de S. Juan de las Abadesas reduziendo la 2.ª bulla a la primera en que los extingue y sujeta al obispo. Que interin el obispo visite con comission del Papa, o, su Nun.io y que el Virrey le de ministros y la ayuda necesaria. Que por su scandalosa vida que auisa de pedir de nuebo. La 2.ª bulla erige en collegial y en todo lo que en ella no se dispone queda en pie la primera. Porque si no fuesse assi esta visto que quedaria en peor estado que antes.

e) «Copia de la comissio del visitador de la iglésia de Sant Joan de les Abadèsses, any 1618». Ab la llista de tots los scandols anteriors».

f) Relacion de lo sucedido en la iglesia de Sant Joan de les Abbadesses desde el año de 1592 que fue secularizaçada hasta el de 1616. — Lluis B. Nadal. — *Episcopologio de Vich. III.*

la cúria eclesiástica de Vich. Diu axís: «...A la que fonc hospedat dit Sr. Bisbe [a Sant Joan de les Abadèsses] sen ana enuers la iglesia predita, ab animo de continuar sa possessio y exercir la jurisdictio pastoral y ordinaria y a la que fonch iunt a les portes de dita iglesia les troba tancades y foradades, quey podia passar vn cano de pedrenyal, y dins hi era lo archipreste y alguns canònges aquadrillats, ab molta gent armada. Y dient lo sr. bisbe que obrissen les portes que ell era aquí per visitar, de dintre li respongueren que nou volien fer nil coneixian per senyor; y ell, dit sr. bisbe, replicant obrissen y recussant los de dintre, digue que aportassen rellas pera obrir ditas portas; y los de dintra li amenaçaren dient que si tal feya que li tirarien ab pedrenyal, com de fet tragueren per los forats de dites portes los canons de pedrenyals, per cada forat yals hauien aparellats. Y vist tant gran desacato, lo sr. bisbe se altara y anuja molt y sen torna en casa del camarer; y de leshores ensa may mes lo an obeyt ni respectat com a senyor...» (1). Altres testimònis diuen que per les taulades y finestres del monastir hi havien hòmens armats. Lo Dr. Asprer afegèx: «...Yo viu los canons per los forats de les pòrtes de la iglesia y es ben cèrt li aurien tirat com ells matexos de despres an dit moltes vegades y fonc menester que lo sr. Llorens Callar y jo deposant y altres nos ne aportassem a sa senyoria».

Lo bisbe de Vich no tingué altre remèy que 'n tornarse, procedint ab censures còntra 'ls canònges, y estigueren molt de temps escomunicats, ab les pòrtes tancades.

Desde aquèsta data de 1604, convençuts ben be los del monastir que totes les qüestions s' acabaven per la fòrsa, varen cercar un

---

(1) *Informacion del mal estado en que la iglesia, canonigos y beneficiados de San Juan de las Abbadesas esta por junio de 1616.* Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 846.

capitá nyèrro que 'ls amparés ab ses quadrilles, y aquèst fou En Ròca Guinarda. ¡Deu sab les vegades que 's passejaria per aquèlles claustres, essent hostatjat y omplintlo d' obsèquis los canònges! Y ja podien ben ferho, si es que axís sòlzamcnt li haguessin pagat lo favor que 'ls hi feu, lliurantlos del perill de rèbre sobtades visites dels cadells armats, defensors dels bisbes de Vich. En l' any 1609 va aplegar, En Ròca Guinarda, sa gent a Sant Joan, y, isquent del monastir, marxá còntra sos contraris, allunyantlos, y fent que lo Dr. En Joan Colí eczercís lo discutit drèt de les jurisdiccions. Això ho conten, lo llibre de aquèst arxiprest (que 's tròba imprès a l' arxiu de la Col-legiata), y lo *Memorial de noticias* fet pel canònge Asprer, dels quals ne prengué nòta En Parassòls.

Lo monastir de Sant Joan de les Abadèsses semblava «pera conquistar». Fou l' únic que no va quedar subjecte al corresponent bisbe, dòncs tothòm va obeir les ordres de Climent VIII, còm los monastirs y canònges de Manrèsa, Calaf, Manlleu y del Estany que son los que hi havien de la dita relligió de claustrals de Sant Agustí en lo bisbat de Vich. A Sant Juan de les Abadèsses fonamentava l' arxiprest sa eccepció en la butlla de la erecció d' aquèlla iglésia en Col-legial, per cèrtes paraules de doble significat que conté. Ademès, en una concòrdia antiga que tenien ab los bisbes de Vich, per la qual se trobaven fòra de sa jurisdicció; prò això desaparexia ab la butlla de Climent VIII. Y dèyen los canònges en defènsa de son plet que, en 1609, se doná una sentència a Tarragona en cas de cèrta apel-lació que 'l dit arxiprest feu d' unes censures del bisbe Robuster, y d' un son oficial, en que 's declaren nules *ex deffectu jurisdictionis*. Contesten a Vich dient que la nulitat procedèx de que la apel-lació va ésser anterior a les censures y aquèst fou lo punt del plet. Y còm la còsa no queda clara acaben dient que «si lo jutje volgue dir altra cosa *salto extra corum* y va ficarse a declarar lo que no li tocaua a son offici».

Contiuaven la major part dels canònges y beneficiats en sa revòlta vida, treyentne a Vich lo partit possible pera fer pública a tot arrèu la urgent necessitat de posarhi remèy, constituintse lo bisbe còm a son llegítim superior, a falta del qual fèyen los canònges y beneficiats lo que millor los semblava. En los processos se diu que l' arxiprest Dr. Colí no te autoritat suficient, perquè si may fa alguna repressió lo amenacen ab llevarli la obediència y no te més remèy que callar. Seguiren los escándols, desde la rebelió fins al any 1616, que 's creuaren llètres conciliatòries, oferintse tothòm en transigir una mica. Lo bisbe dèya que lo millor fora que ell fes una visita ab comissió del nunci y encara millor del Papa, pera que no 's pugui impedir que's castigui als inobedients y culpats, y s'edifiquin los veins, tant escandalisats.

Volia que s' acudís al Sant Pare, de part del rey d' Espanya y per mèdi de son embaxador, fentli la relació del estat de la dita iglésia y sos ministres, pera que resolgués los dubtes que hi havien a les butlles a favor d' uns o altres, ab promtitut; perqué lo que—dèya—volien a Sant Joan de les Abadèsses, era que s' allargués l' assumte y no poguessin seguir los plets los bisbes de Vich, que tenien ses rentes molt llimitades.

Les qüestions de Sant Joan de les Abadèsses fan pensar en dos breus de cèrta importáncia. Segons l' un, portat a Girona pel procurador fiscal de la règia Cort, Melcior Llargues, lo 8 de juliòl de 1608, no podien los eclesiástics de Catalunya dur pedrenyals (1); y ab l' altre donat a Roma en l' any 1613, se 'ls proibí l' us d' arcabussos de ròda, sapiguentse ací per una llètra feta als 5 de desembre pel comte de Carlo (2).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 219.
(2) Item, Lligall 845.

No eren gens estranyes aquèstes mides previsores. La divisió dels bándols ho havia invadit tot, y pòso dos eczemples més, de dos mil que se 'n podrien escriure, pera acabar aquèst capítol, y no tornar a insistirhi.

Un dissabte, 13 de setembre de 1608, fou desgraduat a Barcelona lo rector de Onoves fora Segre, bisbat d' Urgell «inculpat y condemnat por lo Breu, de haver exit a furtar per lo camí real». Fou desgraduat a la plassa del Rey por lo bisbe de Barcelona, en la forma *ordinária* y es dèya que 'ls abats qu' intervingueren ab lo bisbe a la revista del procés y sentència del Breu, li aconsellaren que no 'l desgradués; va ésser inútil, promovent sèries protestes (1).

L' altre cas semblant correspòn al any 1614 y al mès de febrer. Lo dia 8 foren tancats a Barcelona sis prèsos, havènthi dos del furt de la monèda, y essent tots de la quadrilla d' En Barbèta, y inculpats de diferents delictes. «Lo un dells era capellá» (1).

---

(1) *a)* Pujades *Dietaris*.
b) *Dietaris del Antich Consell Barceloní*, plana 440.
(1) Arxiu de la Corona d' Aragó, Lligall 842.

CAPÍTOL XX

Mòrt de 'N Francèsc Torrent dels Prats.

(1609)

En Pere Sellers, va acabar ses declaracions, devant del tribunal de Vich, ab les notícies següents:

«*Dixit:* En Torrent dels Prats inseguint la persecutio encontra lo dit Rochaguinarda y demes lladres de sa camarada en lo bosch de Mansa, terme de Taradell, una lleuga desta ciutat yls dona gran brega y mata al dit Barthomeu Sala lladre de la dita quadrilla ys recorda quel aporta en lo pati de la preso desta ciutat, ahont lo vehe ell testimoni mort, y de aqui per orde del Sr. Visrey lo portaren a penjar en les forques del coll de Malla a miya lleuga desta ciutat y tambe mataren a un soldat de dit Torrent y lo regatxo de dit Rochaginarda, perque asso fonch assi prop de Vich y ell testimoni era lo pagador de dit Torrent y de dits soldats y primerament se conferian ab ell en donarlin raho que no a ningu altri desta terra».

Aquèsta brèga va pagarla ab la vida En Francèsc Torrent dels Prats. Era arribada l' hòra de la venjansa! Lo dissabte, dia 19 de desembre del 1609, va trobarse a Vich ab En Pere Sellers y aquèst li digué a n' En Torrent, que los bandolers «li anaven molt a la ma pera matarlo y que no anas descuydat partint desta ciutat quant

sen tornarie, perque sabie que dits lladres eren al entorn desta ciutat y que axis anas remirat». No va ferne cas del avís, y acompanyat dels soldats va dedicarse a son ofici. En Ròca Guinarda se posá a pas, pòc apres de mitjdia, en una de les cases del Call de Tenes. Y al passarhi En Torrent dels Prats, fou mòrt a trets de pedrenyals y «cops de panardades». Dirigintse En Ròca Guinarda a sos enemics, va dirlos que 's donguessin, llensant ses armes. Axís ho feren; y entrant a dintre de les cases, esperaren la sentència, que fou la de tornarlos la llivertat perduda, fòra d' un dels soldats, que se 'l en dugueren al bòsc, en havènt cremat les llètres, comissions y ordres que 'N Francèsc Torrent tenia del Duc de Monteleón, y de dexar uns quans hòmens en les quatre cases del Call de Tenes, de les quals s' eren apoderats (1).

A les très hòres de la tarde va tenir notícia a Vich lo Dr. Francèsc Torres, jutje delegat, del sinistre del Call, y va avisar als consellers que fessin instar la Unió y tocar a sometent. Y diuen que al arribarhi tota la ciutat, «hem trobat Francesch Torrent, comissari real, mort de tirs de pedrinyals y colps de panardadas».

Va escriures al virrey aquèlla tarde, y contestá lo 22 de desembre (2) mostrant havèr gran sentiment.

A instáncies de 'N Pere Sellers varen ésser prèsos pel batlle de Sant Juliá de Vilatòrta—en territòri del qual s' era seguit lo fracás —los habitants de les quatre cases; y 's feren treballs pera la conexènsa y captura dels còmplics; perque segons va contar En Sellers, «es digue per molt cert que algu de assi de Vich havia avisat a dits bandolers de la vinguda y anada de dit Torrent dels Prats». Al mo-

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas enviadas de* 1603 *a* 1614.
(2) *a*) Arxiu Municipal de Vich. *Cartes* (rebudes) *de* 1606 *a* 1612.
b) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 6.

rir aquèst, va dexar sa família ab molta pobrèsa, per la qual va vetllar molt son germá Mossèn Jaume Torrens, obrint la coneguda informació, y demanant al virrey que indultés al algún presoner, en prèmi d' aquèlls mèrits, pera que los fills y filles del comissari difunt «tinguen alguna cosa per alimentarse» (1). Lo Duc de Monteleón va concedirho, fent remissió, lo 16 d' octubre del 1610, a Joan Guèrri y lo 10 de setembre a Climent Còll, candeler de cèra, tots dos ciutadans de Barcelona (2).

Lo desgraciat comissari va complir ab son ofici còm pòcs fèyen; y ningú va quexarse d'ell acusantlo de mala vida, ni de tractar malament als pòbles que seguia. La conducta de 'N Torrent dels Prats fou merexedora de tota mèna d' elògis.

Y en lo referent a son ofici, n' hauria d' estar satisfet lo Duc de Monteleón, perque, lo dia 1 de mars del 1608, li va donar 500 lliures de prèmi (3), de la corresponent paga y dels indults concedits per la captura de bandolers. Foren indultats: En Maties Morilló, mercader de Barcelona, ab la condició d' estar quatre anys desterrat de Catalunya (4), y En Maties Carreres, de la vila de Blanes (5).

Lo comissari reyal Pau Bofill va continuar vagant per Girona trenta quatre dies seguits. S' hi estigué desde 'l 27 de novembre «ab molts soldats de a cavall que acompanyave pera perseguir anan Rocha Guinarda» (6).

Lo virrey havia escrit váries vegades als de Girona, recoma-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 157.
(2) Item, Registre 5189, fòli 162.
(3) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas de* 1606 *a* 1612.
(4) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 37.
(5) Item, Registre 5189, fòli 39.
(6) *a*) Item, Registre 5207, fòli 269. En Pau Bofill va cobrar 12 reyals per dia.
b) Item, Registre 5208, fòli 127.

nantlos que perseguissin «als facinerossos homens» (1). En una llètra, del 18 de matj de 1609, dèya que la ciutat atengués al doctor Francèsc Gomis, que hi anava «per alguns negòcis de la règia Cort» (2). Son viatje tenia per objecte fer renovar la Unió, que va tornar a aparèxer, firmantse per cinc anys (3).

A Vich eren arribats, setmanes enrera, los soldats de 'N Dalmau Descatllar. Mal efecte produí sa presència, y començaren a tenir qüestions ab la gent de la Unió.

Lo dia 2 de desembre los consellers pregaren al virrey que manés a n' En Dalmau Descatllar que 'ls seus no portessin armes pels carrers, còm va ferho En Joan de Queralt, quant hi era, essent capturats alguns de sos soldats pels de la Unió. Aquèll dia ja havien demanat la prohibició dels pedrenyals curts, per dintre de la ciutat, terminantment, «encara que perseguissin al Rocha Guinarda» (4). Uns ab altres no 's podien vèure, y les causes no cal esplicarles.

Lo dia 2 de desembre al matí, En Joan de Queralt va surtir de Vich, anantsen a Sant Celòni, pera visitar les tropes (5).

Lo dia 15 se va renovar la Unió a Sant Bòy del Llobregal (6).

Pel agost de 1608 se discutiren los capítols de la de Vilafranca del Penadès, sobre tot al començament del següent any (7).

S' enviaren uns quants representants á Barcelona, y 'l virrey va aprobar los estatuts, ab algunes modificacions especials.

---

(1) Arxiu Municipal de Girona· Llètres esbarriades en los *Manuals d'Acòrds*.
(2) Item, item.
(3) Item. *Manual d'Acòrds* 1609, fòli 79.
(4) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas enviadas de 1603 a 1614*.
(5) Arxiu de la Corona d'Aragó. Registre 5207, fòli 290.
(6) Item, Registre 5208, fòli 280.
(7) Item, item, fòli 90.

En l' any 1609 — que ab lo present capítol acabo d' historiar, relativament ab l' assumpte d' aquèst llibre — passaren a Espanya dos successos importants.

L' un era la *Trèva dels dotze anys,* feta ab los holandèsos, als 14 dies d' abril de 1609: y l' altre la espulsió dels moriscs, definitivament començada lo 15 d' agost del metex any, acabantse en 1611.

Havèntse descobèrt que eren favorescuts pel Gran Turc pera fer una revolució a Espanya, lo rey Felip II maná al marquès de Aytona, virrey d' Aragó, que s' informés de tot, y de les pròbes fetes per la Inquisició de Saragossa, en la causa dels prèsos per aquèst delicte político (tenir amagades armes, etz.) Se prengueren informacions a València y a Castella y lo rey determiná espulsarlos de sos regnes. Al devant del anterior motiu hi figura'l de continuar, més o mènys amagadament, los moriscs, ab sa relligió.

Lo 15 d' agost de 1609, se va rèbre l' ordre de que les esquadres de galères s' apleguessin a Mallòrques, pera passar a València. Varen assistirhi les de Nápols, ab lo marquès de Santa Cruz per general, ab 1500 hòmens y 17 galères; les de Gènova, manades pel Duc de Tursis, que eren 16, ab 1.000 infants de Lombardia; les de Sicília, que eren 9, ab 800 hòmens, y manades per N'Octavi d'Aragó; les 4 galères de Catalunya ab son general En Ramon d' Oms; y 4 galères d' Espanya, a les ordres de 'N Pere de Tolèdo. Avans de que arribessin a les còstes, entrá la cavalleria del rey a València; se dividiren les galères èntre Mallòrques, Ibissa, y los Alfachs, y va començar la espulsió a València. Conten los cronistes que surtiren d' Espanya «mes de 800.000 alarbs ab apariències de cristians» (1).

---

(1) Feliu de la Peña. *Anales de Cataluña,* volum III, plana 230.

Respecte a les galères de Catalunya, se decidí ferles en les Corts del any 1599, al venir lo rey a Barcelona, y varen trigar dèu anys en tenirles acabades, per manca de diners, segons váries vegades se quexaven los diputats, dient que era massa petit lo drèt impòst pera construirles (1). Quan estigueren enllestides, pel matj de 1609, s' anomená general a n' En Ramon d' Oms, qui, acompanyat de la capitana de Savoya, un dia a pòsta de sòl, s' alçá del mòll de Barcelona, y tirá a la vòlta de Ponent, pera començar a anar en còs. En havènt passat Montjuich, feu vèla; y les gents que s' ho guaytaven, digueren: «¡Que lo gloriós Sant Jordi, en quina octava es partit, lo fassa venturós!».

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 951.

CAPITOL XXI

—

Es vist En Ròca Guinarda en alguns hostals. — A Sant Andreu sopa y' s fa beneir la taula per un capellá. — Puja al castell de Moncada y tòca a sometent còntra de si metex. — En Pibernat. — Declaració del sometent general.

(1610)

En Bernat Garriga perseguia a n' En Ròca Guinarda, quan, als primers dies de janer, carregá aquèst còntra 'l comissari a trets de pedrenyals, y al ésser vòra l' hostal de Mollèt, li mata lo porter reyal dit Joan Perós, qui anava ab ell, y va sitiarlo en l' hostal; y volia calarhi fòc, no fentho per cèrt pacte que 'N Garriga feu al vèures en semblant situació—lo qual se sab per alguns indicis, encara que en los documents oficials se digui lo contrari. De resultes d' axò varen ésser molts bandolers gitats de pau y treva y declarats per enemics del rey, alguns d' ells per segona vegada, còm En Jaume Juliá Ferrer, de Sant Juliá de Altura, qui pertenexia a la quadrilla quasi desde son començament. Y l' orígen d' aquèsta adessió vingué de que, lo 28 de juny del any 1603, va matar En Ferrer, dintre la vila de Sabadell, al batxiller en lleys Melcior Durán, fent válida ressistència el procurador reyal que 'l perseguia. Se 'n aná a trobar a n' En Ròca Guinarda qui va admètrel gustosament en sa companyia.

Tenia ben probades ses qualitats y successivament va distingirse en importants comissions, que li va manar son capitá (1).

L' historiador Pujades proporciona en sos *Dietaris* les següents nòtes, tenen equivocada un xic la data, y repetèxen lo del Mollèt. Diu axís:

«Dijous a 7. En Pere Roca Guinarda estigue ab cuaranta ho mes als hostals del French prop la Grua; y corregué a un t. Garriga comisari quel anave perseguint y li mata lo poster: siti al Garriga al hostal de Mollèt, y uolia posar foch en casa y com sabe que se era apreuenit nou feu.

Diuendres a 8. En Pere Rocha Guinarda estigue al hostal de la prou de St. Andreu: que diuen la beguda den artes ab 45 homens, sopa y dormi *ys feu beneir la taula per un capellá, y pagá ell la sopar, y digue anan Jonch, Arrendador del dit Hostal, ques anas á denuncial al Virrey.*

Disapte a 9 de Janer 1610. En Pere Roca Guinarda sen pujá al castell de Moncada, *y toca la campana de la capella a sometent contra dessi mateix* y desde aquí sen ana al hostal de la Frigola. Lo Virrey enuia contra de ell a M. Gomis per Valles, y ans salt á Mataró, dos jutges de cort no feren res qua ell se burlá de tots.

Dimecres 10 de Janer per les trones de las iglesias de Barcelona se publicá y notifica lo breu vell de Papa Gregori 13 contra los qui porten bandos, y gent aquadrillada per Cathaluña; *ja lo virrey no pot mes; los lladres se burlan de ell y los cauallers li han perdut lo respeete; penque ell may les ha feta amistad.* Y uon tres poderosas quadrillas per Cathaluña. Pero qui mes freça fa es lo Rocha Guinart» (2).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844. *Apèndics.*
(2) *Dietaris* per micer Hieronym Pujades.

Als 11 de janer lo regent de la vegueria de Barcelona surtí de aquèsta ciutat, ab gent armada, perque 's dèya, que, «En Rocha Guinarda vol baxar per aquexas parts» (1). Surtí En Juliá de Navel, marxá fins a Moncada, y va tornar promte a la gran ciutat.

En Pujades, seguèx en sons *Dietaris:* «Dilluns a 18. Per los Diputats de Catalunya fonch feta crida puplica per la present ciutat, doná mil lliuras de premi a qui pendra la persona den Pere Rocha Guinarda y doscentes per cada persona de la sua companya. Aquí si questá ben empleat lo diner del general en perseguir a vellacos».

* * *

Essent bòna part de la quadrilla, a primers de janer, en lo terme d' Arènys, varen resòldre alguns, que havien de furtar a un pagès ric que 's dèya Pibernat, pròu conegut de dos o très bandolers de les tèrres de marina.

Arribats a sa casa a entrada fosc, trucaren a les pòrtes, demanant aculliment. Fent vèure qu' eren oficials reyals, digueren que portaven dos hòmens prèsos, y que volien fer nit a n' allí, no dubtant de que 'l dit Pibernat los aculliria. S' obriren les pòrtes, y, essent a dintre, lligaren als de la casa y varen furtar tot lo que hi havia, axís en diner y en plata treballada còm en ròbes y efectes de gran valor (2).

Ab dos vegades de ferse de la metexa manera los furts de les cases, se pòt dir que quasi sempre se farien axís. Presentantse los de la quadrilla còm a oficials, no feyen lo renòu de trencar pòrtes. Els hi semblava que no valia la pèna de cercar tant lluny, per mè-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 65.
(2) Item, Lligall 844. *Sobre alzar el destierro a Jayme Julian Ferrer.*

dis tants violents, lo que podien tindre tant apròp, ab sistemes tant senzills.

Al surtir de casa 'N Pibernat desaparegueren pel bòsc, repartintse, a la matinada següent, lo furtat aquèlla nit.

Pòcs dies després surtiren en persecució d' En Ròca Guinarda los veritables oficials reyals, quins tingueren en una brèga molta gent nafrada, dexant a tèrra mòrt un calsater de la ciutat, dit Ubat, y parent d' un oficial. La quadrilla va restar en los metexos llòcs que avans.

En l' actual janer, lo sacre y reyal Consell de Barcelona va declarar començat un sometent general còntra En Ròca Guinarda. Tot Catalunya anava a empèndre *en los documents oficials* la persecució. En realitat, sòlzament los cadells la complirien, mancanthi encara 'l tossut parayre Joan Reig, ab pròu sentiment seu. En la darrera topada ab la quadrilla va exirne plè de nafres, tot fet malbé, lluytant varies setmanes èntre la mòrt y la vida. Va salvarse per fi, quasi per miracle, y decidí no embolicarse may mès en llibres de caballeria. Podia ferho, encara que no ho sèmbli, una mica satisfet, dòncs en aquèlla brèga morí, de les nafres rebudes, En Joan *de Dios,* bandoler de la companyia d' En Ròca Guinarda; y 'l virrey va indultar a Joan Morell, mariner de Blanes (1), y a n' En Carles de Vilademany (2), lo nòble senyor indultat altres vegades.

En Joan Reig va morir en son mas de Taradell, de malaltia natural, l' any 1619 (3).

La notícia del sometent general va anar enviantse a tot arrèu,

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 28.

(2) Item, Registre 5188, fòli 55.

(3) Arxiu Parroquial de Taradell. *Llibres de matrimònis y de testaments, de* 1609 *a* 1671.

essent publicat o no. A Manrèsa va notificarlo l' algutzir ordinari En Francèsc Castellarnau, qui va anarhi lo dia 11, «perseguint lo Rocha Guinarda» (1). Va cobrar 1356 sòus per l' anada y per havèr pagat un notari. Los consellers de Manrèsa veyent que 'N Castellarnau no tenia los necessaris documents pera obligarlos a alçar lo sometent, no volgueren ferho, amparantse en aquèst pretecst. Diuen que, «no mostrant dit Castellarnau declaratio alguna de sometent general feta per lo real Consell, ni hauentse assi feta alguna per no hauerhi cas, los singulars desta ciutat feren molta difficultat de poder exir host ni gent armada, pretenent segons lo estil y practica desta terra que sens procehir declaratio de sometent podriam ser culpats per vostra Excellencia». Va arribar més tard dita declaració y mostrantla l' algutzir, los consellers li donaren 200 hòmens, pera que eczercís lo sometent, ab los quals va seguir bastant los pòbles de la comarca (2).

La declaració del sometent va ferse lo dia 18, publicantse a Manrèsa còm als altres llòcs. Diu lo memorial de 'N Castellarnau: «En virtud de la declaracio que en la regia Cort se porta de regalia declarada contra Pere Roca Guinarda cap de codrilla y altres lladres y bandolers de llur codrilla y companyia, los quals no dubtan anant perturbant lo present Principat de Cathalunya, fent robos y morts y altres enormes delictes, anira en tots los lochs del present Principat de Cathalunya y comtats de Rossello y Serdanya, ahont conuinga y menester sia, continuant lo dit somatent, manera a qualsevol officials, axi reals com de barons, que encontinent acudan ab la gent dels sometents, ben armada de pedranyals, aont los sera designat en persecutjo de dit Pere Rocaguinarda y los de sa codri-

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 90.
(2) Arxiu Municipal de Manrèsa. *Registre de llètres de* 1602 *a* 1621.

lla y ab dita gent del sometent y altrament entrara en tots y qualseuol altres castells, jglesies, monestirs y altres qualsevol lochs priuiligiats que sien y alli capturara y pendra aquells, y ben guardats portará en los carcers de Barcelona» (1).

No fou En Castellarnau qui primer va descubrir a la quadrilla. Lo tercer diumenje de janer tingueren intel-ligència, los consellers de Vich de que a Tona se repicava a sometent. Varen fer posar a punt la Unió de la ciutat, que va exir fòra de les muralles; y enviaren un peó devèrs Tona pera sapiguèr lo que 's devenia.

En Ròca Guinarda y sa companyia eren exits del hostal de Collsespina y èntre les sèt y vuyt hòres ans mitj dia algarajaven, tirant dels pedrenyals, ensajantse pera quan haguessin de lluytar, omplint de satisfacció a no pòques persones d' aquèlles cases. Es tot lo que va entendre 'l peó.

Aquèll dissabte, a les dèu hòres de la nit, varen arribar los bandolers a la tabèrna d' Antòni Basses, fòra les muralles de la ciutat de Vich, al cap de vall del carrer de Manlleu. Passejantse per aquèts indrèts toparen ab dos caminants a quins van aturar, fentlos picar a les pòrtes de la tabèrna, pera que demanessin vi. Al obrir En Basses, va entrarhi En Ròca Guinarda ab dos altres companys, quins prengueren les claus de la casa, entrant aleshòres trènta un bandolers, pera còure molta carn de llana que duyen. Hèm de fer memòria de la manera que s' escrivia al virrey, pera crèure més o mènys aquèsta *mòda* d' entrar a la tabèrna, obèrta pera tothòm qui fes gasto y 'l pagués. Los bandolers van còure bòna part de la carn, y compraren pa y vi a n' En Basses, estantse a la tabèrna fins les dues hòres passada mitja nit. En havènt sopat restaren parlant de

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa.

sos assumtes y alguns d' ells enraonaven de còses importants ab son capitá.

Al anarsen, varen donar a n' En Basses 29 reals, dientli «que non tenien mes y que ab altre ocasio lo satisfarian».

Les quadrilles de 'N Ròca Guinarda s' aumentaren en aquèst temps. No tant sòls van aplegarse les conegudes, sino que se n' afegiren de nòves, engroxintles fins arribar a un nombre de soldats, o bandolers, estraordinari. Per de promte, son ben clares aquèstes paraules ab que acaben sa llètra los consellers; los hi sab greu dirles per la realitat que contenen, més també se sabria tard o dòra. «Es ne dit que *a mes dels que son entrats a dita taberna eren cerca de sexanta,* no se sab de cert» (1). Total, que ja conexèm noranta bandolers en campanya, de la companyia del nòstre hèroe.

Lo següent dissabte a la nit, Joan Vilatersana, pagès del terme de Sant Vicèns de Calders, va denunciar al batlle En Pere Gollonart, que, «lo Pere Roca Guinarda y sa companyia eren passats per dit terme y que auian umplertas vint o XXV carabasses a casa de dit Vilatersana y que creya que eren dits bandolers». Lo batlle Gollonart va crèure que aquèsta notícia seria de profit y va encarregar a n' En Joan Nadal, pagès també de Sant Vicèns de Calders, que l' anés a denunciar al algutzir Francèsc Castellarnau, qui 's trobava lo dia 25 a Manrèsa. Axís ho feu, afeginthi de sa pròpia cullita: «Y tambe digue une dona de Moya ques diu Francisca, que dit die de disapte nit, aposta de sol, auian pres dos moltrons den Carner de Moya, dits bandolers» (2). Ja tenien dinar pera l' endemá.

Les llètres rebudes de Vich, pel virrey de Catalunya, varen pro-

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. *Registre de llètres de* 1603 *a* 1614.
(2) Arxiu de la Sèu de Manrèsa.

duir los efectes esperats. D. Hèctor Pignatèlli va contestar als consellers d' aquèlla ciutat ab les següents ratlles:

«Lo Duch de Monteleon.

Amants y faels de la real Magestat. Hauem uist per vostras cartas los greus auisos acerca de les insolenties que estos dies atras han fet aquí Rocha Guinarda y sos sossis, en tanta derreputacio de aquexa terra y nos espantam que se atreuescan en aço, pus veuhen lo poch que poden temer a la persecutio de dita ciutat, y plasia a Deu que en la intentio y y desig noy haia tambe floxedat, com se pot sospitar vista la tibiesa ab quens escribiu, en ocassio ques hauia de causar tant gran sentiment, y ab quanta menor fervor que quant nos auisaren lo que seus offeri tocant als soldats de Dalmau Callar. Deu vos illumine. Dat en Barcelona a XXVII de Janer de MDCX—Lo Duch de Monteleon» (1).

---

(1) *a*) Arxiu Municipal de Vich. *Registre de llètres de* 1606 *a* 1612.
b) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 13.

CAPITOL XXII

—

En Ròca Guinarda es escomunicat pel bisbe de Vich, y després absòlt.

(1610)

Seguèxen los *Dietaris* d' En Pujades:

«Diumenge a 31 de Janer. Per los tronos de Barcelona ab sen tocats, candelas apagadas, publicaren per excomunicat a Pere Rocha Guinarda y altres de sa compañia, qui eren estats estos dias atras al robo de la iglesia parroquial de San Martí de Balenyá, bisbat de Vich. *Res noy basta a traurer aquest dimoni de la terra.*

Diuse que ell, sabent quel hauian escomunicat per lo sacrilegi del robo, ha restituit. Y que te una pretensio: que puis ha restituit no pot ser excomunicat, encara no fasse obediencia a la isglesia; que per la restitució ha ja aconsseguida la absolució. *Deu nos guart de nous doctrines de gent bestia y proterua y obstinada en sa malicia.*

Dimecres a 7. En la Seu de Barcelona, a la missa major, se digue lo Psalm de la maledictio, en la forma acostumada, contra la persona den Pere Rocha Guinarda, Bandoler, lladre de pas adalat, per les rahons escrites a 31 del passat.

Presta apres obediencia al Bisbe de Vich que, per delegatio feta al guardia de Sant Thomas, lo absolgue».

Lo furt a l' iglésia parroquial de Balenyá va ferse per dues raons, o ab doble fi. Pera apoderarse dels bens de l' iglésia y dels que no eren de la iglésia, sino de la gent del pòble, que 'ls tenien allí guardats, refiantse de que d' aquèsta manera no se 'ls pendrien, mentres perillaven en ses cases.

Va sapiguèrho En Ròca Guinarda, y, durant la nit, va ficarse la quadrilla a la iglésia de Sant Martí de Balenyá, y «rompent ab gran força y violentia los armaris ahont estauen recondits los vasos sagrats, de aquells robaren lo que 'ls aparegue, de molta valor» (1).

Entre 'ls bandolers s' hi va trobar En Jaume Juliá Ferrer, y en la relació de sos delictes còsta lo que tenien amagat en l' iglésia los veins del pòble, que quedaren enganyats, perdent «moltes joyes y robes» (2).

Va escomunicarlo lo bisbe de Vich, segons ha dit l' entussiasta enemic dels nyèrros, micer Jerònim Pujades. En Ròca Guinarda va ésser tirat tròna avall, ab aquèstes noves per quasi tot Catalunya, conseguint després ésser absòlt, havènt prestada la obediència.

Dèyen los consellers de Vich al virrey: «Diumenge prop passat lo bisbe mana publicar per escomunicat a dit Rocha ab tal solempnitat que causa gran terror y espant a qui si troba, *de que havem*

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. *Informacion que el Exmo. señor Duque de Albuquerque ha mandado recebir y hacer sobre la multitud de los delitos atroces que de algunos años a esta parte se han hecho y perpetrado en la iglesia y personas eclesiásticas y religiosas en el Principado de Cataluña y Condados de Rossellon y Cerdaña,* fòli 9.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844. *Sobre alzar el destierro a Jayme Julian Ferrer.*

tingut gran contento». La darrera llètra los havia fet cambiar lo formulari.

A Sant Feliu de Guíxols, se publicá lo 21 de febrer, en la tròna del monastir la dita escomunió, declarantlo incidit en les pènes contingudes en la Constitució del Consili Tarragoní còntra d' ell, a instáncies del bisbe de Vich. Y junt ab l' anterior notícia, se repetèx en un document: «Se diu que son favorables a nen Rocha Guinart molts cauallers y fins persones del real Consell» (1).

Lo cas de Balenyá fa recordar una malifeta d' En Miquèl Morell, quins detalls son curiosos. Un diumenje, mentres se celebrava la missa major en l' iglésia de Porrera, aont tot lo pòble estaba congregat, va entrarhi En Morell, y, dexant sos acompanyants de guárdia a la pòrta, va pujar a l' altar major, sentantse al costat del batlle, fins que l' ofici fou finit. Y tenint lo rector de portar lo Santíssim Sagrament a un malalt y volènt lo batlle acompanyarlo, los bandolers li digueren que ells també hi anirien de grat, y, posantlo al mitj, varen acompanyar ab molta reverència al Santíssim Sagrament; y tornats després a l' iglésia, ab gran fòrça hi tregueren al batlle près y lligat, emportantse 'l pera composarlo (2).

La següent notícia la dona en Pujades:

«Dimecres a 9 [mars 1610]. De part de m. Paulo Pla, Ardiaca de Panades y Canonge de Barcelona, Oficial y Vicari General per la Sena Vacant de Barcelona, per lo Rt. Capitol ab edicte publich publicat en las nonas (esent festa de St. Paciá) foren citats *nominatim* a nouves declarar per excomunicats Pere Rocha Guinarda y altres nomenats de la sua companya, per auer anat aquadrillats y

---

(1) *Historia de S. Feliu de Guíxols*, per D. Eduardo González Hurtebise.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. *Informacion que el Exmo. señor Duque de Albuquerque*, etz.

fets robos morts y desafius per diuersos llochs y a diferents persones del present Principat contra lo motu propi de Papa Gregori y fet uiolencias a frares y capellans y altres persones ecclessiastiques. Manantlos que dins sis dies compareguessen. Altrament est».

Lo Duc de Monteleón va procurar per tots los mèdis qu' En Ròca Guinarda fos escomunicat. Mes endavant al donar compte de sa missió al Rey Felip II, li digué que als catalans se 'ls dispòsa a perseguir gustosament als bandolers, dientlos que aquèts son escomunicats; *y assi lo estan el dicho Roca y otros a mi parecer con euidentes señales de provecho* (1). Si 'l virrey hagués pogut, segurament que s' hauria fet seva, avensantla, la petició de fer desaparèxer la immunitat de les iglésies, no havènthi pera 'ls bandolers «lloch sagrat» aont recullirse. Va intentar ferse en part pel abril del 1614, dexantlo tan sòls en les catedrals y les iglésies parroquials, de la manera que s' havia fet a València. Se demanava que solzament pogués durar dos mèsos l' aculliment del llòc sagrat, y èntre moltes altres còses, que s' havia d' avisar primer al bisbe, demanantli permís, pera que ell pogués conèxerlos y enterarse de si vivien be (2).

Lo Duc d' Albuquerque s' hi mirava pòc en dur als bandolers rápidament desde l' iglésia a la forca. Un eczemple: Als 15 dies de desembre de 1615 un hòme matá a un altre a punyalades. Se retirá l'assessí a una iglésia de Barcelona, d'aont lo tregueren los oficials, penjantlo al endemá, després d' arrossegarlo y llevarli 'l puny. S' havien concedit tan sòls vuyt hòres pera les defènses (3).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligalls 838 y 761.
(2) Item, Lligall 842.
(3) Item, Lligall 845.

CAPÍTOL XXIII

Gran lluyta a Folgaròles. — En Ròca Guinarda fa retraure a mès de mil hòmens exits en sa persecució. — Avènça sobre Vich y pòsa siti a la ciutat. — Los cadells tanquen les pòrtes y 's defensen desde les muralles.

(1610)

Cridat per son capitá, va comparèxer immediatament a Vich *lo Batllo* de les Llosses, anantsen a Taradell pera juntarse ab lo gròs de la quadrilla. Ab los dies que s' estava en lo llòc de La Guárdia, l' hòme no s' era fet ben be cárreg de les nombroses fòrces aplegades de pòc ensá, la major part gent gascona; y una barrèja de bandolers catalans y francèsos venia d' aumentarse.

En Miquèl Morell permanexia mès adicte que may, y En Jaume Alboquers (a) l' Escolanèt de Polinyá, En Jaume Argelagues y demès «caps», no 's mogueren gayre de la Plana, complint les ordres rebudes aquèlls dies. Era'l 30 de janer quan la gran companyia d' En Ròca Guinarda rondava tota ella pels vòlts de la ciutat de Vich, evidentment pera fer alguna de les seves. Devien ésser los soldats, o bandolers, a punt pera qualsevòl senyal, dòncs se tractava de vèncer definitivament a la Unió, al sometent, a tota la immènsa «cadellada» de la ciutat de Vich y a les tropes d' En Dalmau Descatllar.

Lo dia 30 de janer a la tarde, va arribar En Ròca Guinarda a Taradell ab 42 bandolers, divertintse aquèlla nit en lo pòble, còm si ja per endevant vulguessin festejar son triomf.

Varen fer moltes foguerades entretenintse calant fòc a pins sencèrs, que còm monstruoses teyeres illuminaven lo quadro esplendorós d' aquèlla tropa. De vegades se vèyen venir de lluny altres grupos, que anunciaven sa arribada engegant los pedrenyals, mentres la gent del pòble satisfeta de sos hòstes, se barrejava ab ells, y lo típic trajo de bandoler ab los capells dels quèfes y les gorres distintives dels soldats, feyen un artístic conjunt ab les vermèlles barretines dels veins.

Era un dia de festa pera Taradell y va completarla la aparició de la quadrilla. Tocaven los musics per raó de les ballades que 's fèyen; al endemá també tenien festa y la falta de treball, servia pera satisfer los desitjos de divertirse. En lo fòrt del entussiasme s' hi afegiren los bandolers y les nòyes del pòble jutjaren allò còm a lo millor de la festa. Y balla que ballarás, anaren passant les hòres, plegant al ésser entrada la nit. Los consellers de Vich escrigueren al Duc que 'ls de Taradell «per esser los bandolers en dit lloch dexaren de ballar despedint los musichs, lo que entenent los bandolers anaren darrera dits musichs, y els feren tornar en dit lloch y per forsa los feren tornar y ballaren» (1).

Quan estigueren cansats, despatxá En Ròca Guinarda — de qui no 's diu pas que ballés — un pròpi a n' En Dalmau Descatllar, desafiantlo; li dèya «que vingués, que la ciutat li valdria». Y còm que no 's va pas presentar se 'n aná En Ròca Guinarda, al terme de Folgaròles, arribanthi a les nòu hòres de la matinada, aont va acabar d' aplegar la seva gent, dividint la tropa en dues parts.

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas enviadas de* 1603 *a* 1614.

Enviá 52 bandolers a casa d' En Poudevila, de la dita parròquia, y 42 al mas Llobet, qui era familiar del Sant Ofici y molt amic seu; axís es que va triar aquèsta casa pera passarhi lo dia. Conta En Pujades, que, «Dilluns al primer de Febrer Pere Rocha Guinarda ana a casa de Llobet, pages prop de Vich; y troba lo fill de casa al cap de la escala, lo qual li digue *anas en bona hora y miras lo ques feya perque era familiar del sant Ofici.* Digue ab quietut sols volia un molto, y courel ab un altra, que ell no aportaua per donar dinar a la sua gent y que 'ls dexas entrar a la cuina, y axi ho feu. Aparellat lo dinar o dinatb, ya fou aqui lo sometent de Vich ab ciscents homens». En Ròca Guinarda anava a ésser voltat y près si no resistia a tan gran embestida. ¿Que va fer? «Isqués de la casa y doná sobre lo sometent; feulo retaurer, y matan sinch o sis y trancaren les portes de Vich» (1). No 's pòt contar ab mès precissió la memorable jornada.

Detallant una mica, he d' afegir que no fou lo sometent qui primer topá ab la quadrilla que preparava son dinar a ca'N Llobet, sino la Unió de la ciutat de Vich. Sapiguènt los consellers la retirada d' En Ròca Guinarda a Folgaròles, avisaren als batlles dels pòbles veins, pera que acudissin en sa persecució, ab tota la gent armada de que disposessin, y, fent ells les degudes diligències, feren surtir los 200 hòmens de la Unió, dòncs encara que en aquèst temps eren molts mès, pertenexien gran part al bándol que s' anava a perseguir. Los actuals combatents de la Unió no crèc que passessin de 200 hòmens.

Arribats al terme del mas Llobet, les guárdies que vigilaven la casa, pujaren a dalt y digueren a n' En Ròca Guinarda, interrom-

---

(1) *Dietaris*, per micer Jerònim Pujades.

pint sa convèrsa ab En Llobet: «Senyor, sembla ques veu una gran tropa de gent que ve drèt a nosaltres». En Ròca se fiu a la finestra y reconegué als de la Unió de Vich, encara que no podia distingir les persones per lo lluny qu' eren. Aquèlls grupos que anaven devèrs la casa, se dividien en algunes companyies pera voltarla. Anava a començar la lluyta, y En Ròca Guinarda cridá, dirigint se a sa tropa: «¡¡Minyons, tothòm me seguèsca!!».

En un instant la quadrilla recorregué a ses armes de combat, y seguiren los bandolers a son capitá, qui, dirigintse a la pòrta quasi no tingué temps de regonèxer be a sos enemics, que ja 'ls tenia al damunt, mancantse pòca distáncia pera arribarhi ab les armes. Un moment mes, y va llensarse còntra la tropa enemiga, fent que allò semblés interminable pera 'ls enguniosos espectadors de ca 'N Llobet. Ara avensaven uns, ara altres, y continuava la brèga tirotejantse arrèu ab moltíssimes pilòtes y cayent a tèrra mòrts y ferits.

Mentres tant a Vich, tenintse notícia, se va fer tocar a sometent, y 'ls consellers publicaren una crida general «manant a tothòm que hi acudís». Y diuen que ab aquèstes nòves fòrces se vegeren obligats los bandolers a retraures fins al bòsc de Santa Magdalèna, situat a una lleuga de distáncia, de casa 'N Llobet. Los directors de la persecució eren: lo actual capitá de la Unió, dit Joan Francèsc Brossa — hòme cèlebre en aquèlls anys per havèr mòrt en 1607 al bandoler Tinòy Cingle (1) — son cunyat Albèrch, y los ordinaris cinquantaners y deners. Manava lo restant de la gent, la part mes nombrosa, En Francèsc Bergadá, jutje ordinari de la ciutat de Vich (y en aquèx nòm regent de sa vegueria),

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas de* 1603 *a* 1614.

y 'l comissari Pere Sellers ab molts altres soldats pagats pel Duc de Monteleón.

Al bòsc de Santa Magdalèna van arribarhi mès de mil hòmens armats, èntre 'ls de Vich y los dels pòbles de la vegueria, encara que quasi tots eren d' aquèlla ciutat. En efecte allí s' era retirat En Ròca Guinarda, després de batres algunes hòres y de fer molt mal a sos contraris. Aquèsta retirada va atraure tèrres endins als combatents enemics. Y, aucsiliat per lo restant de la quadrilla, los bandolers fugitius tornaren a avensar, y la gran gentada de Vich, esbarriada per aquèlls bòscos y montanyes, no tingué mès remèy que empèndre rápidament la retirada, si no volien caure en mans d' aquèlls que ja crèyen presoners hòres avans.

Los bandolers buydaren lo bòsc de Santa Magdalèna al abandonarlo sos contraris, y la persecució fou fòrta y la llarga fugida cap a Vich se fèya cada vegada mès perillosa, pel temor de que al guna nòva quadrilla no surtís al pas, complint ordres y disposicions secretes del astut capitá. No va succeir axís, mès n' hi havia pròu ab l' havèr embestit «ab grandíssima impetut» pera que lo desordre y la confosió mès complèrta s' apoderés dels cadells vigatans. En Ròca Guinarda dirigia militarment aquèlla persecució y ab l' èczit del primer atac va continuar cada vegada ab més fúria carregant còntra l' enemic, y animant a la seva gent a la lluyta, sentintse de vegades entre 'ls crits dels bandolers l' esclamació selvatje de ¡a carn, a carn!, demostrant los sentiments de son còr.

Moltes hòres durá la brèga, fins que, ja al vespre de tan sagnant dia, los fugitius entraven tumultuosament a la ciutat, havènt perdut quasi la mitat de la gent, que tementse un pitjor fracás, no havien tingut mès remèy que escamparse per totes direccions, amagantse en les pagesies de la Plana.

Lo inquietant fou vèure que al ésser a les pòrtes de Vich, no

desaparexia En Ròca Guinarda, sinó que s' acostava mès menaçador que may, còm si volgués pèndre la ciutat després d' havèr desfet a sos defensors. Enguniosos moments foren aquèlls! Ab tota la pressa qu' es de suposar, los consellers feren tancar les pòrtes de Vich, y a dalt de les muralles posarhi gent armada que les defensessin. Aquèsta tropa va vèure lo capdill nyèrro ab mès de 200 bandolers, aument molt comprensible, si 's recòrda que en lo nombre primitiu, avans dit, no hi figuraven los refòrsos d' En Gabrièl Galí (a) Barceló, ni les còlles de gascons que dies enrera ja eren estat vistos pels pòbles de la Plana, sospitantse que anirien a parar en mans d' En Ròca Guinarda, qui pòtser los havia demanat ab ses valioses influències. La tropa sitiadora va fer lo que s' esperava. Son capitá distribuí sos principals servidors, los caps de quadrilla, pels diferents portals, y, apròp de les muralles, acabá la lluyta magestuosament, cercant en la victòria lo definitiu triomf de sos ideals.

Conta En Pujades que TRANCAREN LES PORTES DE VICH y donantse per satisfet En Ròca Guinarda dels resultats d' aquèll dia, y convençut per sos nombrosíssims amics de la ciutat, de que no passés avant en les seves pretensions, se retirá al bòsc de Taradell sobre la vesprada, y clòsa la nit torná buscar a sopar a una altra casa pròp la d' En Llobet, aont los havien volgut assitiar; que seria a ca 'N Poudevila. Y conta l' historiador citat: «Diusce que estaua terra hu de sa companya ques diu [Miquel] Morell del camp de Tarragona; li digue nosperas de quel guessen maleit; que ell lo Morell mai auia [estat] gros y vell, sino tant quant estigue maleit. *Non bene sentit de verbo et clauibus eclesiæ.* Les pagesies entorn de Vich no foren per alçarse a uedar lo pas de la montaña al Rocha» (1). Dèyen los consellers de Vich: «De dits bandolers se

(1) *Dietaris* citats.

enten ni ha alguns de nafrats, no sabem cert quants». Y pòcs dies després afegiren sapiguèr que n' havia mòrt un, havènthi dos o très de ferits (1).

Descomtant la nòva tropa de gascons y 'ls nòus bandolers afegits recentment a la companyia, foren reconeguts gran nombre dels antics servidors d' En Ròca Guinarda, que junt ab los altres gitats anteriorment de pau y treva, tingueren la metexa pèna. En resúm varen ser vistos los que ací, a continuació se nomènen:

Pere Ròca Guinarda, Miquèl Morell, Jaume Alboquers (a) l' Escolanèt de Polinyá, Jaume Argelagues, Valentí Castell, Joan Mandra (a) lo minyó de Sant Llorèns, t. Pasqual, *lo Batllo* de les Llosses, t. Baratillo, Joan Canals (a) lo nègre Canals, Lluis Sagarra, Guillèm de Sagarra, t. dit lo nègre Pons de Vilamajor, Arnau Gascó de 'N Vilar, t. Topèt, Juliá Ferrer, Enric Vilasèndra, Jerònim Recòrt, t. dit lo Sastre pintat, t. Paguera Jaumes, t. dit lo gascó Vilalleons, t. Vinyes, francès, Serapi Canudes, lo Calandri, Segimón Genero, Joan Sobirana (a) Baladam y altres (2). Tots aquèts respongueren ab les armes a les vèus de «¡via fora resistencia!, ¡teniu al Rey!» que donaven los capitans de la Unió, En Pere Sellers, lo jutje Francèsc Bergadá, etz., etz. No 's diu si En Dalmau Descatllar se va batre, acceptant l' oferiment d' En Ròca Guinarda; al mènys aparegueren sos soldats a Folgaròles, quedantne alguns de nafrats.

Respecte als de la Unió, moriren En Mateu Galles y En Bernat Bach. Y pera aucsiliar a ses famílies que havien restat en la miseria, los consellers de Vich escrigueren al Duc de Monteleón, lo 10

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. *Registre de llètres* 1603 *a* 1614. Llètra del dia 5 de febrer.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5206, fòli 284.

de mars, demanantli que amparés a les viudes ab alguna mercè, per sa molta pobrèsa (1); y veyent que no 'n trèyen res, tornaren a demanarho lo dia 24 d' abril (2).

Als 22 de matj, s' instruí a Vich un procés d' informació de les dites dues mòrts, afeginthi algun nòu detall curiós, a lo ja esplicat, en los cinc articles del interrogatòri; essent los testimònis En Salvador Carrera, assaonador de pells, Bernardí Mènsa, sombrerer, Miquèl Masmitjá, sabater, y Onòfre Reixach, mercader, y tots ciutadans de Vich. En Salvador Carrera diu, que, quan foren los de la Unió a la pujada de Santa Magdalèna, los bandolers varen nafrar a n' En Mateu Galles, y afegèx: «...lo tocaren en lo costat endret la cinta y li trauessaren lo un bras esquerra y vehent ell testimòni lo hauien tocat y que era soldat de la sua dezena, acudi a dit Galles yl ajuda a menar en la casa y mas Serrabou de Tauernoles, en lo qual lloc confessa yl curaren y ell testimoni nunca lo volgue dexar fins quel tingue en la present ciutat, en casa sua de dit Galles, lo qual a cap de uns quans dies mori». Y respecte al altre mòrt, diu: «...a cap de un poquet... los dits bandolers ab tirs de pedrenyals y punyalades mataren a dit Bach y apres ell testimoni lo vehe mort en la iglesia del Carme de aquesta ciutat ahont lo portaren» (3).

En Bernat Bach era soldat de la dèna d 'En Bernardí Mènsa, y d' ofici calsater, ab lo que 's guanyava la vida còm podia, prò al morir va quedar sa viuda Elisabèt ab molta pobrèsa, «sola, sens fills y molt desconsolada». Pitjor encara la viuda d 'En Mateu Galles, que va quedar ab cinc criatures petites, y «no te de que do-

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas enviadas de* 1603 *a* 1614.

(2) Item, item.

(3) Mossèn Ramón Corbella, Pvre. *Nòus datos sobre 'l cèlebre bandoler Peròt Rocaguinarda.*

narlos a menjar ni de que viurer». Vivia aquèsta família en lo carrer de Sant Pere.

No pararen ací les desgrácies motivades pera la famosa jornada; ademés de sapiguèrse, que, «los de la ciutat hagueren *algunes rapes*» per dirho los consellers en la estènsa relació de lo ocorregut, feta lo metex dia 1 de febrer (1), conta En Pujades que moriren «5 o 6 homens del somatent» (2), y a ésser axò veritat ja arribarien a vuyt les víctimes dels combatents cadells, que perderen la vida en la persecució; y molts altres varen ser nafrats.

Se desconèx lo nòm del bandoler mòrt. Qui s' escapá d' una de bòna fou En Ròca Guinarda, dòncs si hèm de crèure una relació feta per N' Antòni Brossa, «les pilotes dels pedrenyals li trauessaren lo sombrero» (3).

N' Antòni Brossa volia que se li concedís lo privilègi de ciutadá honrat, en prèmi de lo bé que 's portá en la brèga, en la qual, diu, que 'l capitá enemic «va veures en lo mes gros perill de sa vida». Lo Duc de Monteleón va demanarho al rey Felip II, concedintli lo que demanava, y tenint lo desitjat títol, còm son germá Joan. Retrau lo Duc que aquèsta gent «son molt hicendats y ab parentiu ab qualques cavallers», y insistint en lo que demana, «que axó sera *obligar* als dos germans *al servey de V. Magd.* y pera que ab aquèst eczemple altres s' animin, *cosa molt importan en aquesta terra per la condició de alguna gent della*». Pera continuar premiant los actuals servèys va nomenar lo Duc de Monteleón a n' En Salvador Albèrch sotsveguer de la ciutat, per lo present trièni, reconexent sos mèrits y «lo bé ques porta en la brega ab En Rocha Gui-

---

(1) Arxiu Municipal de Vich, *Cartas enviadas de 1603 a 1614.*
(2) *Dietaris* citats.
(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 761.

narda» (1). Confiava 'l Duc poguèr tindre assegurades futures persecucions. Y pera «castigar los culpables» que ara havien faltat a la crida estraordinária y als tòcs del sometent, en particular d' alguns pòbles de la Plana, prengué la resolució d' enviarhi a un jutje de Cort (2). En dita llètra dona les grácies als consellers per sos importants treballs, dientlos que ara s' ha vist lo gran podèr de la ciutat, que 's molt fòrta quan vòl y desitja surtir per sa reputació perduda; de lo qual, diu, que n' ha tingut gran alegria, sentint amargament lo dany rebut.

Tot lo dia, se feren a Vich públiques oracions per los bòns resultats de la diada, y lo bisbe maná que 's tregués lo Santíssim Sagrament, y ell ab lo Capítol y clèro tingueren al matí y a la tarde oració, fent lo metex tots los monastirs de la ciutat. La escomunió d' En Ròca Guinarda — que va durla a sobre molts dies, còm s' ha dit en lo capítol anterior — va produir los desitjats efectes, y per axò, acabada la lluyta, dèyen los que hi havien intervingut, després d' en recordarse de les oracions, del dany rebut, y de les qualitats del capitá de bándols, que «segons dura la brega tot avuy pensaven lo dany avia de ser major, pero Deu per sa misericordia pera honra del qual pelearen los de la ciutat, los preservá y guardá».

---

(1) *a)* Arxiu Municipal de Vich. *Cartas de* 1606 *a* 1612.
b) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210 fòli 9.
(2) Item. Item. Llètra del 4 de Febrer.

CAPÍTOL XXIV

Desde Barcelona s' envien hòmens armats a Moncada. — En Jaume Alboquers va, per ordre de son capitá, a la vila de Prats de Rey.

(1610)

May més surtirá la ciutat de Vich còntra En Ròca Guinarda. La Unió d' aquèlles tèrres s' havia desfet pera ell, y 'l poderiu de sos enemics s' era reduit a fer petites ostentacions pels carrers de la ciutat. A Vich, torná a ésser un fet la hegemonia dels nyèrros.

Desde la Plana, va baxar En Ròca Guinarda a les parts de Barcelona, encarregantse al regent de sa vegueria, Juliá de Navel, que 'l perseguís; se temia «que damnifiqués als caminants que van y venen per lo camí de Gerona» (1). Surtí 'l 4 de febrer de 1610, ab molta gent armada, entornantse aviat. La topada que tingué ab très o quatre bandolers desconeguts, que aprofitant la fosquetat de la nit varen atacarlo, no es lo que 'l regent se proposava. Va ferlos fugir y que no 's feren pregar gayre; «solzament» volien atentar sobtadament còntra sa vida, pera tornar a desaparèxer.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 66.

Notícies més eczactes se reberen lo dia 10 al vespre; y al endemá, en lo Consell *ordinari* de la ciutat, fou resòlt que s' enviessin a Moncada cinquanta hòmens ben armats, ademés d' anarhi En Juliá de Navel, complint lo nòu encárreg que li era estat fet (1). Per cap dels cinquanta hòmens aná En Pau de Fluviá, cavaller, junt ab lo síndic de la ciutat y notari públic de Barcelona Esteve Gilabèrt Bruniquer, a ne qui se li donaren cèrtes instruccions avans de partirse a les baronies (de Barcelona) de Montbuy y Moncada. Li digueren los consellers que se'n anés ab tota diligència en companyia de m. Pau Fluviá, donzell, centener de la Unió, ab los cinquanta soldats que aquèst triaria, ab sos arcabussos y pedrenyals, y si possible fos ab alguns mosquèts, y que anessin a la baronia de Moncada «en persecutio de Pere Roca Guinarda, que es allí ab molts lladres y bandolers» (2), fent dit Bruniquer l' ofici de comissari de la ciutat de Barcelona, mancanthi lo procurador de la baronia, Jaume Aymerich.

No 'n tingueren per res ab aquèstes fòrces, donada la superioritat del enemic. Desde Moncada escrigueren a Barcelona dient que s' esposaven a un fracás si no rebien mès refòrços; la quadrilla se passejava dominadora per aquèlles bandes, y En Ròca Guinarda havia tornat a tocar a sometent còntra de si metex. No 's podien fer bromètes. Varen demanar tota la Unió de Barcelona (3), que de rés va servir. Conta En Pujades que «alça la terra lo veguer, en Rocha per les montanyes de Montealegre sen passa a Mataró y per la part de Maresma escapá». Per consegüent, tornaren los consellers

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 67.

(2) Arxiu Municipal de Barcelona. *Registre de llètres missiues, de* 1607 *a* 1610. Vègis mon article de *El Noticiero Universal, n.º* 6147. Barcelona 1905.

(3) Arxiu Municipal de Barcelona. *Registre de lletres missiues, de* 1607 *a* 1610.

de Barcelona a escriure a n'En Bruniquer, dientli que podia tornarsen a la ciutat, lo 16 del actual mes (1).

En Bruniquer, l'autor de la famosa història catalana, actualment encara manuscrita, va dexarhi en ella un capítol que hauria estat fòrsa interessant. No pòt serho perquè solzament va escriure son títol: *Persecució de bandolers,* lo qual per correspòndre al any 1610, no hi ha dubte de que son autor volia referirse a l' anada, que ell va fer, a les baronies de Montbuy y de Moncada. Successos que tan d' apròp l' interessaven no 'ns va volguèr dexar escrits, o potser va atraparlo la mòrt sènse recordarse de donar a conèxer uns fets tant repetits en son temps y que tothòm los sabia (2). Aquèsta devia ésser la causa de tant important oblit.

En Ròca Guinarda va passar, en una escursió, pel pòble de Rexach, quin batlle 's dèya Cuyás, enfeynat dies després per un nòu cas. En Pere Pla, pagès de la parròquia, matá, d' un còp de rajòla, a un fadrí francès, que havia tingut per mosso, tant sòls per havèrli demanat una soldada deguda (3).

Lo dia 18, al tornar la Unió a Barcelona, surtí d' aquèsta ciutat lo comissari Sebastiá Zurita y «acompanyá a cent soldats arcabusers en la persecució den Roca Guinarda» (4).

Lo dia 30 pagá lo tresorer Cristòfol Gallart, a Miquèl Veres, notari reyal y ciutadá de Barcelona, 157 lliures y 8 sòus, «a ell degudes per tantes que per orde nostra ha bestretes y pagades per algunes diligencies secretes, fetes en persecucio de Rocha Guinarda y sos sosis» (5).

---

(1) Arxiu Municipal de Barcelona. Llètra del dia 16 febrer de 1610.
(2) Item, *Rúbrica Bruniquer.*
(3) Arxiu de la Batllia del reyal Patrimòni (Barcelona). *1610, n.º 2-A, m.*
(4) Arxiu de la Corona d' Aragó, Registre 5210, fòli 105.
(5) Item, Registre 5210, fòli 9.

Desde Barcelona va enviarse, lo dia 10 d' abril, un comissari a Prats de Rey, «pera veure lo que havia passat en aquella vila» (1). Se tractava del plet de les jurisdiccions, aumentat aquèsta vegada en interès per havèr intervingut *uno de los cabos de las grandes quadrillas de Rocha Guinart.* Aquèst era molt amic d' En Miquèl Calders, y pera demostrarli son afecte, accedí a sa petició de que li enviés uns quans bandolers, pera atacar a la vila y assolir sa sobirania. L' hòme triat fou En Jaume Alboquers, qui, junt ab los criats d' En Miquèl Calders, complí sa missió lo dimars dia 6 d' abril del 1610.

S'esquèya ésser la setmana de Passió, y avans d'exir lo sòl, entraren pel portal de la vila En Jaume Alboquers ab tota la còlla — que eren mès de 30 hòmens armats — cridant ¡visca 'l rey!, fingint ésser ministres de la Justícia, lo que ningú va crèure per estar ja avesats ab aquèts simulacres.

Lo que fou cèrt, va ésser lo compliment de les anteriors menaces y actuals suposicions. Arribats a la coneguda casa d' En Pere Argullòl, mataren, al entrarhi y apròp de les pòrtes, a un de sos mossos, y en la escala a n' En Miquèl Argullòl, pare del defensor de la vila y familiar del Sant Ofici; y nafraren cruelment, en lo bras drèt y ma esquèrra, dexantlo quasi mòrt, a n'En Pau Argullòl, germá del anterior, capellá de Prats de Rey y oficial del bisbe de Vich. Va sentir los crits de la gent y los trets dels pedrenyals, y al exir pera vèure lo que era allò, per pòc no hi trobá la mòrt. Donaren los bandolers, váries bastonades a una dòna de la casa, perquè no dèya aont era son nebot En Pere; y no conseguintho y no poguènt entrarhi per ésser ben tancades les pòrtes, se 'n tornaren pel camí fet a la vinguda, exint pel portal aont hi tenien guárdies.

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Registre 5210, fòli 27.

Va empaytarlos lo sotsveguer de la vila ab sometent declarat y lo grupo de bandolers va dividirse, amparantse l' un, en lo llòc de Sant Martí, baronia de Segur, d' aont van surtir a rèbrels, a cavall, En Miquèl Calders en persona, ab altres cavallers, criats y gent aquadrillada, que feren retirar ab gran violència al sotsveguer. Foren reconeguts alguns soldats de 'N Miquèl Calders, còm En Pere Horts, Pere Vall, de Segur, y lo Ròig Ratera, de Calaf.

Còm a conseqüència, lo bisbe de Vich procedí ab escomunions còntra los assessins dels familiars del Sant Ofici, lo qual serví pera encèndre més l' òdi d' aquèlla gent; lo 7 de matj següent a la matinada, aparegué en la part de fòra del portal de la vila, un cartell de desafio, ab menaces de mòrt y destrucció d'hisendes, de tots sos habitants, si no s' absolvien immediatament los escomunicats. Y 'l 2 d' octubre, ananthi m. Francèsc Fònt, nunci de la Cort eclesiástica del deanat de Prats de Rey, ab unes llètres, isqueren de Sant Martí los soldats del cavaller en campanya, donantli tantes bastonades, que, mes tart, al ésser aucsiliat, se 'l en dugueren còm mòrt a casa seva (1).

Aquèstes qüestions tan repetides en totes les viles «reyals» tenen igual origen en totes elles. Pòden recordarse les de Sampedor ab Manrèsa, que si foren mès importants per sa duració, les de Prats de Rey oferiren algún temps l' aspecte d' una veritable revòlta comarcal. No es pròpi de aquèst llibre seguirles detalladament. Al *Apèndics* hi còpio lo memorial, que conta, ab detalls, los actes a fòrça armada comèsos per En Miquèl Calders. Lo mès important fou lo succeit a 20 de febrer de 1613, dimecres de cèndra. En dit dia se va posar En Miquèl Calders al devant de tota sa tropa—que passa-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 84.

va de 300 hòmens — y 's dirigí a Prats de Rey «pera acabarho tot de una vegada». Sòrt tingueren los de dintre en poguèr tancar a temps les pòrtes de la vila; y desde dalt les muralles se defensaren còm varen poguèr, ab arcabussos, avisant a les viles veines y al virrey de Catalunya de son siti. Tot aquèll dia estigué en aquèsta actitut En Miquèl Calders, fins que clòsa la nit desaparegué ab los 300 hòmens, retirantse en son castell. A trets de pedrenyals fou mòrt En Joan Torres, fuster de Prats de Rey, y defensor de les muralles.

CAPÍTOL XXV

—

Un cas de composament.—*Se parla d' En Pere Sellers y dels comissaris y soldats d' En Dalmau Descatllar.*

(1610)

En Ròca Guinarda no «composava» a ningú, o siga no agafava a la gent rica, esperant ovolent rescat. Alguns de sos servidors lo compromèten al allunyarse. Varen fer servir aquèst mèdi, intentant procurarse diners, En Josèp Moliner, t. Codonyèt, En Picapinyes, estranger, y En Farda, de Cassèrres.

Lo 14 d' Abril del any 1610 arribaren los dits bandolers a Sant Culgat; y, en lo territòri de Les Iglésies, mentres un pagès ric, En Marc Gosart, s' estava en una boiga, lo prengueren violentment; y lligantlo se l' emportaren al bòsc.

Van passarli un seguit de sofriments y de estranyèses interessants. Un nebot d' En Marc Gosart, que 's dèya Valentí, va vèure còm los bandolers passaven ab son oncle, camps a través, y va volguèr seguirlo. Conexia al Moliner y a sos acompanyants y va intentar demanarlos la llibertat del presoner; no va conseguirho y continuá ficsantse aont caminaven, pera tornarhi ab gent armada. Lo qual fou, igualment, temps perdut, perque En Picapinyes —

qui tenia molt mal gèni—li digué que si no se'n anava a casa seva, o no 'ls dexava en pau, «que sen penedirie». Va afegir En Codonyèt molt fástics, dientli «que volien de rescat 500 lliures».

En Marc Gosart desaparegué; y mès tart torná a ésser tranquil en son pòble. Lo dia 2 de Juny següent aná a Manrèsa pera figurar, còm a principal testimòni, en lo procés fet ab motiu de son captivèri. En ell va dir que estantse ab los bandolers «venia sempre lo menjar sens veurel jo quil portaua». Y 's comprèn que hi tenien gran cuydado los de la quadrilla pera no descobrir a sos amics. Onze dies estigué En Marc Gosart en sa companyia, mentres sos nebòts treballaven pera conseguir son rescat. Lo que succeí, va contarho En Marc Gosart. Ho copio en aquèsta nòta (1).

---

(1) Devant del sotsveguer de Manrèsa, va dir: «Senyor: Trobantme jo en una buyga de mi deposant, la qual feya en lo mateix territori de Las Iglesias, a la que podien ser deu hores antes mig dia, vingueren, poch tement a Deu y a la correctio de la justitia temporal, Josep Moliner, t... etz., armats de pedrenyals, y, a la que foren prop de mi, me posaren los pedrenyals a la esquena y als pits, dientme que sim movia me matarien. Y en lo punt me prengueren ym lligaren y men aportaren pres y lligat envers Sant Joan de Mondort y de aquí me baxaren a vna ubaga y aquí me detingueren fins lo vespre que fou fosch y menjarem en dita ubaga y despres al fosch nos ne anarem per trevers de muntanyes que jo no se ahont, sino que arribarem a vn bosch y a dit bosch me possaren vns grillons als peus molt grossos y an dit bosch nos portaren a menjar y jo no viu qui portaue dit menjar; y despres en ser dia clar me aportaren en vna balma, sens saber hont era, y en dita balma me comensaren atormentar, lligantme les mans, ab los grillons als peus, y escalfant vna llossa per ferme seure sobre della y fentme molts altros torments, fins los ague promes de rescat tres centes lliures. Y despres la nit vinent men manaren en vn hostalet y en dit hostalet soparem y despres sopar encontinent nos ne anarem y me portaren dejus de altra bauma y aquí me tingueren tot lo dia, sens saber hont era; y després al fosch me aportaren al bosch y soparem en dit bosch, sens veure qui aportaue dit sopar, y despres lo endema de dia me portaren entre vns codols que no veya res, y després a la nit vinenta me tornaren a altre bosch y nos tornaren portar lo sopar sens veure jo quil portaua, y quant aguerem sopat me aportaren de dit bosch un bon tros... de sota vn roure; y despres a la que fonch dia me aportaren dins altra balma diferent de les altres dalt dites, y qui stiguerem tot lo dia, venint lo menjar sens veure jo quil portaua, y despres de aqui a la qui fonch vespre me tornaren a bosch pera sopar, y quant aguerem sopat... me muntaren sobre a Capulats, al cap del single y aquí me

Al pòbre hòme li feren seguir moltes còves, atormentantlo pera que 'ls dongués diners, posantli grillons y fentlo sèure en lloses que havien escalfat espressament. Va promète de rescat 220 lliures. No arribá a pagarles, perquè quan se les portava son nebot, aquèst topá ab lo sotsveguer de Berga, qui li prengué, a pès de romana, cent lliures, dientli que «eren confiscades per los bandoler»; y va tenir de 'n tornarse.

Acaba En Marc Gosart esplicant còm se lliurá del captivèri, «fugint a mes no poguer», de sota la vòlta de Sant Salvador. L' havien dexat una estona sòl los bandolers, los quals se 'n eren anats, quedanthi lo Farda, que 'l guardava ab dos pedrenyals. Diu lo fugitiu: «Y com se adormís y jol sentís roncar, men ani a mes fugir, sens haverne ell sentiment. Y es veritat que després cobrí cent lliures del sotsveguer de Berga.» (1).

En aquèst mès d' abril se tenia a Vich una discussió sobre la incompatibilitat dels dos cárregs de comissari y de conceller jurat,

---

tingueren en vna pineda tot lo dia y jo anaue sempre ab los grillons y al vespre me aportaren deuant la porta de la rectoria de Capulats y aquí nos daren a sopar de fora la scala y de aquí nos ne anarem fent molt camí y me aportaren a vn tosal dit lo tosal de Sant Salvador y aquí estiguerem tot lo dia y despres al vespre me tornaren al bosch y sempre nos portauen a menjar sens veure quil portava. Y axís continuarem per espay de onse dies; y despres entre aquexos dies arriba mon nabot Valenti Gosart y t. Obrador y jo los digui que anassen en casa de dos amichs meus y quem lliurassen los diners me deuien, y quem portassen dos centes y vint lliures, les quals me aportauen dit mon nabot y dit Obrador pera mon rescat, y, a la que foren, aprop lo sots veguer de Berga encontra dit mon nabot y dit Rafel Obrador y quatre daltres, los quals enpuntia de testimonis, los prengue, a pes de romana, cent lliures de moneda, dient dit sots veguer que aquexes eren confiscades per los bandolers y que ell les prenia per lo Rey; y les restans cent y vint lliures sen torna mon nabot. Y Deu fou servit que despres los escapi de sota la volta de Sant Salvador, la qual escapada fonch que tots sen eren anats sino lo Fardo, lo qual me guardaua ab dos pedrenyals que tenia; y com se adormís y jol sentís roncar men ani a mes fugir, sens haverne ell sentiment. Y es veritat que després cobrí cent lliures del sotsveguer de Berga». Arxiu de la Sèu de Manrèsa. *Denúncies esbarriades.*

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa.

còm ho era En Pere Sellers. Sos enemics treballaven pera que no tingués les dues representacions; lo parèr del virrey li era favorable, y quan estigué cansat de rèbre llètres, lo dia 28, feu la concessió en sentit afirmatiu (1).

A n' En Dalmau Descatllar se li anaren donant grupos armats pera cumplir sa missió; y en lo document aont s' anomèna cada comissari que l' ha d' acompanyar — persones aptes per aquèst efecte — se diuen les condicions ab les que se 'ls concedèx tal cárreg. Continuava declarat lo sometent general còntra En Ròca Guinarda y, en los dits nomenaments, se diu als comissaris: «Assitieulo ab la gent armada possible.»

Ting present lo títol d' un comissari, a les ordres d' En Descatllar, que 's dèya Antòni Monyovell. Tant a n' aquèst còm als altres se 'ls hi donaven «vitualles y altres coses necessaries... pagant tant solament alló que acostumen y tenen obligacio pagar, conforme a Constitucions, los soldats que seruexen a sa Magt». Y acaba dient: «Guardant atentament de fer ni consentir sia fet lo contrari, en manera alguna, si la gracia de sa Magestat teniu cara, y en la pena de 500 florins de or de Arago (als reals cofrens aplicadors y dels bens dels contra-fahents irrimissiblement exigidors) dessitjan no incorrer» (2).

Lo comissari Josèp Miralles vagá 4 dies «en lo Valles, perseguint a nan Perot Rocha Guinarda». Complèrt son encárreg, va portar dos prèsos a Barcelona; l' un de Manrèsa y l' altre de Grano-

---

(1) *a*) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas de* 1603 *á* 1614.
b) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 27.
c) Item, Registre 5210, fòli 35.
d) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas de* 1606 *á* 1612.
e) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 45.
(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 53.

llers (1). No 's diu a quina quadrilla pertenexien, còm tampòc se nomèna ab claretat la filiació dels quins «foren fets perseguint a Rocha Guinart y sos socis» (2).

Un document ab data del 1 de matj del 1610, en lo que sòlzament se llegèx mitja plana ab claretat, correspòn a Sant Joán de les Abadèsses, y es una denúncia del amo del mas de La Girona.

En ella diu que durant la vesprada comparegueren a casa seva uns quants hòmens desconeguts, que sènse fer cas de ningú, còm si entressin en un llòc propietat seu, li prengueren los caballs que tenia, y quatre moltons y très ovèlles. Lo denunciant no va conèxer als lladres; va sentir que parlaven de *lo Batllo*, qui no era pas èntre ells; va contarlos, quan se 'n anaven, y va vèure qu' eren sis o sèt, vestits ab trajo de bandolers, havènthi un qui portava capell ab plomalls.

Lo comissari Pau Bofill era anat per aquèlles tèrres, ignorantse lo que va conseguir còntra les quadrilles de les montanyes. La principal riquèsa dels pagèsos de per allí era la cria de bestiar; los remats nombrosos que pastoraven per les frèsques valls eren sovint robats en parts, y 'ls pastors no podien pas defensarse d' aquèsta mèna de gent.

En Pau Bofill, va agafar a dos hòmens inculpats de diferents delictes (3), portantlos a Sant Joán de les Abadèsses, aont se 'ls hi deuria fer un llarg interrogatòri.

Lo de La Girona se repetia en altres cases y quasi may eren agafats los autors dels ròbos (4).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5211, fòli 9.
(2) Item, Registre 5210, fòli 149.
(3) Item, Registre 5208, fòli 96.
(4) Arxiu de la Col-legiata de Sant Joán de les Abadèsses.

En totes les guèrres y revòltes polítiques que agiten als pòbles ha passat sempre igual. Als combatents per un ideal, mès o mènys nòble, s' hi ha barrejat gent que no cercava mès que son pròpi profit. La passió política fèya llòc al egoisme.

Del carácter contrari a n' axò d' En Ròca Guinarda no cal donarne 'n pròbes. Fins l' historiador Melo va citarlo en son llibre mèstre, pòc abans de parlar de la revolució catalana. L' anomena *Roque Guinart* (1), y encara qu' escriu en una època en que ja aquèst capitá havia finit sa vida irada, ens lo recòrda còm un

---

(1) Diu axís: «Habitan los quejosos por los boscajes y espesuras, y entre sus cuadrillas hay uno que gobierna á quien obedecen los demás. Ya de este pernicioso mando han salido para mejores empleos Roque Guinart, Pedraza y algunos famosos capitanes de bandoleros, y últimamente D. Pedro de Santa Celia y Paz, caballero de nación mallorquín, hombre cuya vida hicieron notable en Europa las muertes de trescientas y veinticinco personas, que por sus manos ó industria hizo morir violentamente, caminando veinticinco años tras la venganza de la injusta muerte de un hermano. Ocúpase estos tiempos D. Pedro sirviendo al rey Católico en honrados puestos de la guerra, en que ahora le da al mundo satisfacción del escándalo pasado.

Es el hábito comun acomodado a su ejercicio; acompáñanse siempre de arcabuces cortos, llamados pedreñales, colgados de una ancha faja de cuero, que dicen charpa, atravesada desde el hombro al lado opuesto. Los más desprecian las espadas como cosa embarazosa á sus caminos; tampoco se acomodan á sombreros, más en su lugar usan bonetes de estambre listados de diferentes colores, cosa que algunas veces traen como para señal, diferenciándose unos de otros por los listas; visten larguísimas capas de jerga blanca, resistiendo gállardamente al trabajo, con que se reparan y disimulan; sus calzados son de cáñamo tejido, á que llaman sandalias; usan poco el vino, y con agua sola, de que se acompañan, guardada en vasos rústicos, y algunos panes ásperos que se llevan, siempre pasados del cordel con se ciñen, caminan y se mantienen los muchos días que gastan sin acudir á los pueblos.

Los labradores y gente del campo, á quien su ejercicio en todas provincias ha hecho llanos y pacíficos, también son oprimidos de esta costumbre; de tal suerte, que unos y otros, todos viven ocasionados á la venganza y discordia por su natural, por su habitación y por el ejemplo.

El uso antiguo facilitó tanto el escándolo común que, templando el rigor de la justicia, ó por menos atenta ó por menos poderosa, tácitamente permite su entrada y conservación en los lugares comarcanos, donde ya los reciben como vecinos». Francisco Manuel de Melo. *Historia de los movimientos, separación y guerra de Cataluña en tiempo de Felipe IV.*

dels hòmens mès famosos que, èntre 'ls d' aquèst istil, van havèrhi en la primera mitat del sigle XVII. Ens descriu de la manera còm anaven ses quadrillas y lo ben rebudes qu' eren en los pòbles, que les tenien còm a veines. Y ens parla de sa austeritat, molt mès gran y penosa de lo que 's deduèx llegint aquèsta vida d' En Ròca Guinarda, lo qual es degut a que no feyen mal a ningú quan vivien de *panes ásperos* y de *agua sola, guardada en vasos rústicos*, passant axís *los muchos días que gastan sin acudir á los pueblos.*

En aquèts casos no 's feyen denúncies als batlles y veguers, ni s' afanyaven, a la Plana de Vich, los comissaris y soldats d' En Dalmau Descatllar, a exir a les persecucions, quines conseqüències havien esperimentat anteriorment.

CAPÍTOL XXVI

Torna a passar una quadrilla pel Pònt de Cabrianes.— Dues dònes desfan, a crits, lo sometent. —En direcció a la Segarra. — Atac a les tropes de Sant Celòni.—Les còves de Taradell.

(1610)

Una quadrilla d' En Ròca Guinarda, manada personalment per son capitá, va passar, a primers de matj, pel Pònt de Cabrianes, amoinant als consellers de Manrèsa, quins ho escrigueren lo dia 12, als de Prats de Rey y al Duc de Monteleón.

Als de Prats de Rey los hi dèyen «que tinguessen lo recato necessari y estiguessen alerta si acas pujave alli dita quadrilla»; y al virrey de Catalunya li esplicaven les diligències fetes y còm se conferiren «ab lo veguer de la ciutat per saber lo camí hauia fet, del qual non tenim nova fins al present» (1).

A Manrèsa va estarhi trènta nòu dies En Francèsc Castellarnau, vagant pels vòlts de la ciutat ab quatre porters y dues mules, «en persecutio de Rocha Guinarda y sa quadrilla y fortificatió con-

(1) *Roque Guinarda*, pel P. Fidèl Fita. *Crònica de Manrèsa*, n.º 150. (Manrèsa 13 de setembre de 1868).

tra fautors» (1). Lo dia 21 de matj se li va pagar a Barcelona, ab lo que se li devia «per trenta quatre dietes que pagá a un notari, qui se ocupa en dites fortifications» (2).

Lo dia 15 de matj del 1610 se va fer un procés a Manrèsa, còntra Ana Sussanya y una minyona d' En Generes, veines les dues del carrer d' Urgell, d' aquèlla ciutat. La declaració mès complèrta es la d' En Cristòfol Colom, firmada per Joán Siti Paloma (3).

Continuant lo sometent còntra 'ls bandolers y còntra sos fautors y desobedients a les crides publicades últimament, anaven lo regent de la vegueria, Jerònim de Cardona, ab lo veguer y lo sotsveguer, pel carrer d' Urgell, quant al ésser devant la casa d' En Joán Sussanya, quines portes eren tancades, se va promòure un conflicte.

Anaven les autoritats ab posat seriós y respectable, acompanyats d' uns quants hòmes del sometent, y al vèurels la muller de En Joán Sussanya, isqué a la barana del terrat de la casa y se posá a cridar, tant fòrt còm podia: «Via fos a lladres!! Via fos a lladres!!» Obeint a una preparació anterior los crits foren contestats per una nòya de divuyt anys, minyona d' En Generes, qui era al mitj del carrer, ab la seva mare. Aquèsta va intentar ferla callar, ab amonestacions, menaces y valentse dels últims mèdis. Diu En Cristòfol Colom: «... Sa mare la ha feta callar pegantli colps al cap»; de lo qual n' está ben enterat. «Assó ho se—diu—perque las vie vistes cridar y conegudes molt be».

Les dònes varen conseguir inquietar al veinat y, de resultes, aturar als representants de la Justícia, que 's vèyen barrejats èntre 'l pòble menassador. «Perque nos seguis algun escandol ha parat dit

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 9.
(2) Item, item. En Francèsc Castellarnau va cobrar 2372 sòus.
(3) Arxiu de la Sèu de Manrèsa.

sotsveguer dita executió». En Pere Ballart reconèx y indica incidentalment que 's tractava de capturar al nuvi de l' axerida nòya, acusat de desobediència a les autoritats (1).

Lo dia 22 de matj van ser vistos uns quants partidaris d' En Ròca Guinarda y èntre ells En Moliner, a Sant Martí de Torroella. En Pere Cornèt, herèu del mas de la Vilella, va proporcionar la notícia, denunciantla a Manrèsa, devant d' En Jerònim de Cardona (2).

Va dirli que a les nòu hòres de la nit, quant estava a punt de gitarse, va sentir que trucaven fòrtament a la pòrta de sa casa. No va obrirla, sinó que s' abocá per la finestra enfòra, y va vèure, ab la claror de la lluna, cinc o sis hòmens desconeguts, quins li demanaren menjar y bèure. En Pere Cornèt va respòndre que s' esperessin una mica, que ja se 'l donaria; y va encarregar guarnir una cistella ab pa, òus y vi, devallantla, quan estigué a punt, per la finestra ab una còrda.

La gent de la casa, va guaytar ab curiositat y no va descubrir nòus detalls. Tots sis portaven capes ròges y dos o très pedrenyals curts. Al anarsen surtí En Pere Cornèt al terrat, pera distingirlos millor. Diu que no va conèxer mès que a un, y que li va semblar que se 'n anaven a la Segarra.

Lo regent de la vegueria de Manrèsa y 'l públic en general, sabia la filiació de la quadrilla; en lo procés se llegèx: *Denuntiario den Roca Guinarda*. L' havien vist a Sampedor, pera que li donguessin queviures (3).

La estada en la vegueria de Vich, d' En Dalmau Descatllar, fèya sentir sos efectes. En una brèga va ser mòrt lo Roquèta de

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa.
(2) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. *Denuntiario den Roca Guinarda.*
(3) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. *Denuntiario den Roca Guinarda.*

Taradell, un dels regatxos o criats d' En Ròca Guinarda, y capturat t. Mandra, sòci seu. En prèmi se donaren a n' En Dalmau 40 lliures per part del virrey, lo 31 de matj (1), y va ser indultat En Joán Cassarramona (2). També van morir un comissari anomenat Pere Claramunt y dos soldats del governador.

En alguns documents se parla, ab motiu de donar cèrtes recompènses, d' un topament que tingueren les tropes del eczèrcit «ab les quadrilles den Rocha Guinart» (3). Los quins mès se van batre foren los soldats de Perpinyá, apròp de Sant Celòni. Les quadrilles venien, al mènys en apariències, de la Plana de Vich, y per lo que es deduèx, se lliurá una important batalla, dòncs van havèrhi molts mòrts y ferits per les dues bandes. Lo virrey va tenir interès en amagarho.

En una carta enviada pel governador de Catalunya al rey de Espanya se parla de lo be que 's portaren les tropes de Sant Celòni al ésser atacades; y no s' afegèxen comentaris. La llètra pòrta la data del 14 de juny de 1610 (4).

Una de les quadrilles havia sigut vista, dos dies abans, a Taradell, qu' es lo pòble que conserva mès tradicions d' aquèst bandolerisme.

En una montanya del costat del pòble hi han unes còves, que en diuen les *Còves d' En Ròca Guinarda*, y son molt visitades.

Son en nòmbre de sis, ab les entrades molt petites, prò a dintre s' axamplen considerablement, y hi caben, drètes, qui-sap-les persones.

Vatj anarhi jò una vegada a vèure les famoses còves, ab En Jo-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 73. *Apèndics*.
(2) Item. Registre 5189.
(3) Item. Registre 5219, fòli 24.
(4) Item. Lligall 839.

sèp Ròca y Fabregá, barber de Taradell, qui 'm va mostrar lo camí, contantme moltes curiositats.

«En aquèstes còves—va dirme al arribarhi—s' hi amagava lo Ròca Guinart quan l' empaytaven, y ningú sabia trobarlo. May lo pogueren havèr».

Al preguntarli si hi estava gayre temps d' amagat, respongué: «Qui-sap-lo. Perquè no s' hi estaba lo Ròca Guinart tot sòl. Hi tenia als lladres que fèyen quadrilla; y hi tenien dònes y fills; que de vegades, per pòc que surtissin els antics del pòble, vèyen a les dònes dels bandolers qu' estenien la ròba que havien rentat. Desde lluny se vèya la ròba, estèsa al sòl, al damunt d' aquèts arbres. Ey!; al mènys tota la vida que ho sento a dir als de casa; y 'l meu avi ja contaba que també ho havia sentit a dir sempre. Ell sí que li hauria contades d' històries! Ne sabia moltes mès que no pas jò».

Mon acompanyant era un hòme robust, de regular alçada, cara rodona y posat alegre y satisfet. Caminava depressa y xerrava molt, alçant la vèu. Anava dientme. «Fa pòcs mèsos, [era a principis del any 1905], que jò y sis hòmens mès, várem venir a barrinar aquèstes còves, perquè várem sentir á dir qu' En Ròca Guinart hi havia amagades armes, tresors y diners robats al camí reyal. Férem grans escorcolls, un dia que no teniem fèyna. Còm qu' estavem desvagats prengueren paciència en arrencar les ròques d' aquí tèrra. ¿Les vèu? Encara está tot axò remenat. Ens haviem dut, de Taradell, unes quantes èynes, y... vinga arrencar ròcs dels forats de tèrra, y de les parèts! Quan estiguerem ben cansats, plegárem, dexantho tot de qualsevòl manera. Ara, qui vulgui ficarse a n' aquèsta còva, que es la mès gran, haurá de suar pròu. Totes aquèstes ròques que tapen la entrada les hi várem dexar nosaltres al arrencarles. No hi várem trobar res; ni una lliura; he sentit a dir que en aquèll temps contaven per lliures».

Disposavem de pòc temps, y era inútil intentar entrarhi. Lo començament de la còva era un forat alt y estret, que s' anava enxiquint, fins a quedar tapat per un munt de pedres. Passat axò, ja hauriem sigut a la veritable còva, nègra y buyda.

En Josèp Ròca y Fabregá continuava parlant. Dèya que lo Ròca Guinarda tenia dues altres còves allá apròp. Varem anarhi, atravessant un bòsc. Les còves eren en lo *Baxant gran,* a dalt de una montanya, desde aont se vèu un gran tròç del camí reyal, que va de Vich a Viladrau.

«Desde aquí vèya lo Ròca Guinart a la gent que passava pel camí y fèya surtir a la quadrilla a robar. Diuen que ningú gosava passarhi per por de trobarse ab En Ròca Guinart; y ni 'ls pastors hi venien».

Era un punt estratègic, plè d' arbres milenaris formant espèssos bòscos, de magestuosa solitut. De tant en tant hi passava algun carro ab traginers.

Les còves del *Baxant gran* son a dintre d' un còdol, solitari y ferésteg, a dalt de la montanya. Ni les plujes ni 'l temps pòden destruirlo. Les arrèls dels arbres se li cargolen al entorn, enrotllantlo, y surten al ayre perquè no pòden desferlo. Al principi no mès hi havia que una còva. Mès, en dia de tempesta, un llamp ferí y esquerdá 'l gran còdol, descubrint la entrada de l' altre còva. Conten que ho va vèure En Ròca Guinarda desde sota d' uns arbres propers, y corregué a entrar al nòu alberg que la naturalèsa li oferia.

CAPITOL XXVII

—

Comentaris al capítol LX de la segona part del Quixòt.

Conta Cervantes, que très dies y très nits estigué *D. Quijote* ab *Roque Guinart,* y *si estuviera trescientos años no le faltaría que ver y admirar en el modo de su vida.* Cervantes la va conèxer bastant, aquèsta vida, y va aprofitar les notícies y fets veritables que sabia, pera escriure una relació admirable. Recordant al gran bandoler, va idealisarlo sènse desfigurarlo, va enaltir son carácter sènse donarli un de nòu, va pintar sa figura mitj llegendária, sènse cambiar al personatje. En los citats capítols del Quixòt se tròben bellament germanades la novèla ab la història, la fantasia ab la realitat. Fins a quin punt intervenen l' una y l' altra ho veurèm tornant a llegir lo Quixòt. A continuació hi pòso tots los fragments que 's referèxen a n' En *Roque Guinart;* y ho fatj no sòlzament pera adornar aquèst llibre y poguèr fer ab mès claretat la comparació èntre lo que diu Cervantes y lo que 's desprèn dels documents aplegats sobre En Ròca Guinarda, sinó també pera arrodonir mès lo carácter y fins la vida del protagonista. Res he trobat respecte a la *Claudia Jerónima*, ni Vicènts Torrellas, ni *Doña Guiomar de Quiñones,* ni *Antonio Moreno,* que son los nòms de la gent que intervé ab En *Roque Guinart.* Mès l' ésser lo nòm de Torrellas catalá y

fins cadell, còm aparèx en alguns documents, fan deduir que Cervantes no s' inventá pas tots los nòms de la seva gran novèla.

Levantóse Sancho, y desvióse de aquel lugar un buen espacio, y yendo á arrimarse á otro árbol sintió que le tocaban en la cabeza, y alzando las manos topó con dos piés de persona, con zapatos y calzas. Tembló de miedo, acudió á otro árbol y sucedióle lo mismo; dió voces llamando á D. Quijote que le favoreciese. Hízolo así Don Quijote y preguntándole que le había sucedido, y de que tenía miedo, le respondió Sancho que todos aquellos árboles estaban llenos de piés y de piernas humanas. Tentólos D. Quijote, y cayó luego en la cuenta de lo que podía ser, y díjole á Sancho: «No tienes de que tener miedo, porque estos piés y piernas que tientas y no ves, sin duda son de algunos foragidos y bandoleros que en estos árboles están ahorcados, que por aquí los suele ahorcar la justicia, cuando los coje, de veinte en veinte y de treinta en treinta, por donde me doy á entender que debo de estar cerca de Barcelona»; y así era la verdad como él lo había imaginado. Al parecer alzaron los ojos, y vieron los racimos de aquellos árboles, que eran cuerpos de bandoleros. Ya en esto amanecía, y si los muertos los habían espantado, no menos les atribularon más de cuarenta bandoleros vivos, que de improviso les rodearon, diciéndoles en lengua catalana que estuviesen quedos, y se detuviesen hasta que llegase su capitán. Hallóse D. Quijote á pié, su caballo sin freno, su lanza arrimada á un árbol, y, finalmente, sin defensa alguna, y así tuvo por bien de cruzar las manos é inclinar la cabeza, guardándose para mejor razón y conyuntura. Acudieron los bandoleros á espulgar al rucio, y á no dejarle ninguna cosa de cuantas en las alforjas y la maleta traía; y avínole bien á Sancho que en una ventrera que tenía ceñida venían los escudos del Duque y los que habían sacado de su tierra; y con todo eso aquella buena gente le escardara y le mirara hasta lo que entre el cuero y la carne tuviera escondido, si no llegara en aquella sazón su capitán, el cual mostró ser de hasta edad de treinta y cuatro años, robusto, más que de mediana proporción, de mirar grave y de color morena. Venía sobre un poderoso caballo, vestida la acerada cota, y con cuatro pistoletes, que en aquella tierra se llaman pedreñales, á los lados. Vió que sus escuderos (que así llaman á los que andan en aquel ejercicio) iban á despojar á

Sancho Panza; mandóles que no lo hiciesen, y fué luego obedecido, y así se escapó la ventrera. Admiróle ver lanza arrimada al árbol, escudo en el suelo, y á D. Quijote armado y pensativo con la más triste y melancólica figura que pudiera formar la misma tristeza. Llegóse á él diciéndole: «No esteis tan triste, buen hombre, porqué no habéis caído en las manos de algun cruel Osiris, sino en las de Roque Guinart, que tienen más de compasivas que de rigurosas». «No es mi tristeza, respondió D. Quijote, haber caído en tu poder, ¡oh valeroso Roque! cuya fama no hay límites en la tierra que la encierren, sino por haber sido tal mi descuido que me hayan cogido tus soldados sin el freno, estando yo obligado, según la orden de la andante Caballería que profeso, á vivir continuo alerta, siendo á todas horas centinela de mí mismo; porqué te hago saber, ¡oh gran Roque! que si me hallaran sobre mi caballo, con mi lanza y con mi escudo, no les fuera muy fácil rendirme, porqué yo soy D. Quijote de la Mancha, aquel que de sus hazañas tiene lleno todo el orbe». Luego Roque Guinart conoció que la enfermedad de D. Quijote tocaba más en locura que en valentía, y aunque algunas veces le había oído nombrar, nunca tuvo por verdad sus hechos, ni se pudo persuadir á que semejante humor reinase en corazón de hombre; y holgóse en extremo de haberle encontrado, para tocar de cerca lo que de lejos de él había oído, y así le dijo: «Valeroso caballero, no os despecheis, ni tengais a siniestra fortuna esta en que os hallais, que el Cielo por extraños y nunca vistos rodeos, de los hombres no imaginados, suele levantar los caídos y enriquecer los pobres». Ya le iba á dar las gracias D. Quijote, cuando sintieron á sus espaldas un ruído como de tropel de caballos, y no era sino uno solo, sobre el cual venía á toda furia un mancebo, al parecer de hasta veinte años, vestido de damasco verde, con pasamanos de oro, gregüescos y saltaembarca, con sombrero terciado á la walona, botas enceradas y justas, espuela, daga y espada doradas, una escopeta pequeña en las manos y dos pistolas á los lados. Al ruído volvió Roque la cabeza y vió esta hermosa figura, la cual en llegando á él dijo: «En tu busca venía, ¡oh valeroso Roque! para hallar en ti, sino remedio, á lo menos alivio en mi desdicha; y por no tenerte suspenso, porqué sé que no me has conocido, quiero decirte quien soy. Yo soy Claudia Jerónima, hija de Simón Forte, tu singular amigo, y enemigo particular de Clauquel Torrellas, que así mis-

mo lo es tuyo, por ser uno de los de tu contrario bando; y ya sabes que este Torrellas tiene un hijo que D. Vicente Torrellas se llama, ó á lo menos se llamaba no ha dos horas. Este, pues, por abreviar el cuento de mi desventura, te diré en breves palabras la que me ha causado.

. . . . . .

Halló Roque Guinart á sus escuderos en la parte donde los había dejado, y á D. Quijote entre ellos sobre Rocinante, haciéndoles una plática en que les persuadía dejasen aquel modo de vivir, tan peligroso así para el alma como para el cuerpo; pero como los más eran gascones, gente rústica y desbaratada, no les entraba bien la plática de D. Quijote. Llegado que fué Roque preguntó á Sancho Panza si le habían vuelto y restituído las alhajas y preseas que los suyos del rucio le habían quitado. Sancho respondió que sí, sino que le faltaban tres tocadores que valían tres ciudades. «¿Que es lo que dices, hombre?, dijo uno de los presentes, que yo los tengo y no valen tres reales». «Así es, dijo D. Quijote, pero estímalos mi escudero en lo que ha dicho por habérmelos dado quien me los dió». Mandóselos volver al punto Roque Guinart, y mandando poner los suyos en ala, mandó traer allí delante todos los vestidos, joyas y dineros, y todo aquello que desde la última repartición habían robado; y haciendo brevemente el tanteo, volviendo lo no repartible y reduciéndolo á dineros, lo repartió por toda su compañía, con tanta legalidad y prudencia, que no pasó un punto ni defraudó nada de la justicia distributiva. Hecho esto, con lo cual todos quedaron contentos, satisfechos y pagados, dijo Roque á D. Quijote: «Si no se guardase esta puntualidad con estos, no se podría vivir con ellos». A lo que dijo Sancho: «Según lo que aquí he visto, es tan buena la justicia que es necesario que se use aun entre los mesmos ladrones». Oyólo un escudero y enarboló el mocho de un arcabuz, con el cual sin duda le abriera la cabeza á Sancho, si Roque Guinart no le diera voces que se detuviese. Pasmóse Sancho y propuso de no descoser los labios en tanto que entre aquella gente estuviese. Llegó en esto uno ó algunos de aquellos escuderos que estaban puestos por centinelas por los caminos para ver la gente que por ellos venía y dar aviso a su mayor de lo que pasaba, y este dijo: «Señor, no lejos de aquí, por el camino que va á Barcelona viene un gran tropel de gente». A lo que respondió Roque: «Has hecha-

do de ver si son de los que nos buscan, ó de los que nosotros buscamos?» «No, sino de los que buscamos», respondió el escudero. «Pues salid todos, replicó Roque, y traédmelo aquí luego sin que se os escape ninguno». Hiciéronlo así, y quedándose solos D. Quijote, Sancho y Roque, aguardaron á ver lo que los escuderos traían, y en este entretanto dijo Roque á D. Quijote: «Nueva manera de vida le debe parecer al señor D. Quijote la nuestra, nuevas aventuras, nuevos sucesos, y todos peligrosos; y no me maravillo que así le parezca, porqué realmente le confieso que no hay modo de vivir más inquieto ni más sobresaltado que el nuestro. A mí me han puesto en él no sé que deseos de venganza que tienen fuerza de turbar los más sosegados corazones; yo de mi natural soy compasivo y bien intencionado; pero, como tengo dicho, el querer vengarme de un agravio que se me hizo, así da con todas mis buenas inclinaciones en tierra, que persevero en este estado á despecho y pesar de lo que entiendo: y como un abismo llama á otro, y un pecado á otro pecado, hanse eslabonado las venganzas de manera, que no sólo las mías, pero las ajenas tomo á mi cargo; pero Dios es servido de que, aunque me veo en la mitad del laberinto de mis confusiones, no pierdo la esperanza de salir dél a puerto seguro. Admirado quedó D. Quijote de oir hablar á Roque tan buenas y concertadas razones, porqué él se pensaba que entre los de oficios semejantes de robar, matar y saltear, no podía haber alguno que tuviese buen discurso, y respondióle: «Señor Roque, el principio de la salud está en conocer la enfermedad, y en querer tomar el enfermo las medicinas que el médico le ordena; vuesa merced está enfermo, conoce su dolencia, y el cielo, ó Dios, por mejor decir, que es nuestro médico, le aplicará medicinas que le sanen, las cuales suelen sanar poco á poco, y no de repente y por milagro; y más que los pecadores discretos están más cerca de enmendarse que los simples; y pues vuesa merced ha mostrado en sus razones su prudencia, no hay sino tener buen ánimo, y esperar mejoría de la enfermedad de su conciencia; y si vuesa merced quiere ahorrar camino, y ponerse con facilidad en el de su salvación, véngase conmigo, que yo le enseñaré á ser caballero andante, donde se pasan tantos trabajos y desventuras, que, tomándolas por penitencia, en dos paletas le podrán en el cielo. Rióse Roque del consejo de D. Quijote, á quien mudando plática contó el trágico suceso de Claudia Jeróni-

ma, de que le pesó en extremo á Sancho, que no le había parecido mal la belleza, desenvoltura y brío de la moza. Llegaron en esto los escuderos de la presa, trayendo consigo dos caballeros á caballo y dos peregrinos á pié, y un coche de mujeres con hasta seis criados, que á pié y á caballo las acompañaban, con otros dos mozos de mulas que los caballeros traían. Cogiéronlos los escuderos en medio, guardando vencidos y vencedores gran silencio, esperando á que el gran Roque Guinart hablase, el cual preguntó á los caballeros que quien eran y adonde iban, y qué dinero llevaban. Uno dellos le respondió: «Señor, nosotros somos dos capitanes de infantería española, tenemos nuestras compañías en Nápoles y vamos á embarcarnos en cuatro galeras, que dicen están en Barcelona, con orden de pasar á Sicilia; llevamos hasta docientos ó trescientos escudos, con que á nuestro parecer vamos ricos y contentos, pues la estrecheza ordinaria de los soldados no permite mayores tesoros». Preguntó Roque á los peregrinos lo mismo que á los capitanes. Fuéle respondido que iban á embarcarse para pasar á Roma, y que entre entrambos podrían llevar hasta sesenta reales. Quiso saber también quién iba en el coche y adonde, y el dinero que llevaban; y uno de los de á caballo dijo: «Mi señora Doña Guiomar de Quiñones, mujer del Regente de la Vicaría de Nápoles, con una hija pequeña, una doncella y una dueña, son las que van en el coche: acompañámosla seis criados y los dineros son seiscientos escudos». «De modo, dijo Roque Guinart, que ya tenemos aquí novecientos escudos y sesenta reales; mis soldados deben de ser hasta sesenta; mírese á como le cabe á cada uno, porque yo soy mal contador». Oyendo decir esto los salteadores, levantaron la voz diciendo: «¡Viva Roque Guinart muchos años, á pesar de los lladres que su perdición procuran!» Mostraron afligirse los capitanes, entristeciose la señora Regenta y no se holgaron nada los peregrinos, viendo la confiscación de sus bienes. Túvolos así un rato suspensos Roque; pero no quiso que pasase adelante su tristeza, que ya se podía conocer á tiro de arcabuz, y volviéndose á los capitanes dijo: «Vuesas mercedes, señores capitanes, por cortesía serán servidos de prestarme sesenta escudos y la señora Regenta ochenta, para contentar esta escuadra que me acompaña, porqué el abad de lo que canta yanta, y luego puédense ir su camino libre y desembarazadamente con un salvoconducto que yo les daré, para que si toparen otras de

algunas escuadras mías, que tengo divididas por estos contornos, no les hagan daño, que no es mi intención de agraviar á soldados ni á mujer alguna, especialmente á las que son principales. Infinitas y bien dichas fueron las razones con que los capitanes agradecieron á Roque su cortesía y liberalidad, que por tal la tuvieron en dejarles su mismo dinero. La señora Doña Guiomar de Quiñones se quiso arrojar del coche para besar los pies y las manos del gran Roque, pero él no lo consintió en ninguna manera, antes le pidió perdón del agravio que le había hecho, forzado de cumplir con las obligaciones precisas de su mal oficio. Mandó la señora Regenta á un criado suyo diese luego los ochenta escudos que le habían repartido, y ya los capitanes habían desenbolsado los sesenta. Iban los peregrinos á dar toda su miseria; pero Roque les dijo que se estuviesen quedos, y volviéndose á los suyos, les dijo: «Destos escudos dos tocan á cada uno y sobran veinte; los diez se den á estos peregrinos, y los otros diez á este buen escudero, perqué pueda decir bien desta aventura; y trayéndole aderezo de escribir, de que siempre andaba proveido Roque, les dió por escrito un salvoconducto para los mayorales de sus escuadras; y despidiéndose dellos, los dejó ir libres y admirados de su nobleza, de su gallarda disposición y extraño proceder, teniéndole más por un Alejandro Magno que por ladrón conocido. Uno de los escuderos dijo en su lengua gascona y catalana: «Este nuestro capitán más es para frade que para bandolero; si de aquí adelante quisiere mostrarse liberal seálo con su hacienda y no con la nuestra». No lo dijo tan paso el desventurado que dejase de oírlo Roque, el cual, echando mano á la espada le abrió la cabeza casi en dos partes, diciéndole: «Desta manera castigo yo á los deslenguados y atrevidos». Pasmáronse todos, y ninguno le osó decir palabra; tanta era la obediencia que le tenían. Apartóse Roque á una parte y escribió una carta á un su amigo á Barcelona, dándole aviso como estaba consigo el famoso D. Quijote de la Mancha, aquel caballero andante de quien tantas cosas se decían; y que le hacía saber que era el más gracioso y el más entendido hombre del mundo, y que de allí á cuatro días, que era el de San Juan Bautista, se le pondría en mitad de la playa de la ciudad, armado de todas sus armas, sobre Rocinante su caballo, y á su escudero Sancho sobre un asno, y que diese noticia desto á sus amigos los niarros para que con el se solazasen, que el quisiera que

carecieran deste gusto los cadells, sus contrarios; pero como que esto era imposible a causa de las locuras y discreciones de D. Quijote, y los donaires de su escudero Sancho Panza, no podían dejar de dar gusto general á todo el mundo. Despachó estas cartas con uno de sus escuderos, que mudando el traje de bandolero en el de un labrador, entró en Barcelona y la dió á quien iba.

No conexia, Cervantes, personalment a n' En Ròca Guinarda, prò l' havia sentit molt a nomenar, còm ho pròba aquèst fragment del Quixòt.

Ens diu que En *Roque Guinart* era *de hasta edad de treinta y cuatro años, robusto, más que de mediana proporción, de mirar grave y de color morena.* Anava equivocat en aquèstes sènyes, que no son pas iguals a les que varen donar aquèlls dos pagèsos de Roda y de Sant Vicènts de Malla, quins tingueren ocasió de vèure 'l detingudament (1). En Ròca Guinarda tenia vint y vuyt anys, en la època que Cervantes fa trobarlo ab *D. Quijote,* dient que *venia sobre un poderoso caballo, vestida la acerada cota y con cuatro pistoletes, que en aquella tierra se llaman pedreñales, á los lados.*

Lo nombre de sos bandolers es eczacte. Son *quaranta* al agafar a *D. Quijote, sèt* al arribar a Barcelona; y En *Roque Guinart* una vegada diu: *Mis soldados deben de ser hasta sesenta.*

Segons los documents consultats En Ròca Guinarda solia aparèxer ab sis, ab quaranta, o ab xixanta bandolers, si be ne tenia moltíssims mès (2).

Cervantes sabia que la major part eren gascons. Diu: *Los más eran gascones, gente rústica y desbaratada.* Y mès avall: *Uno de los escuderos dijo en su lengua gascona y catalana...*

Está ben pintada la divisió de les quadrilles. En *Roque Guinart*

---

(1) V. les planes 119 y 131 d' aquèst llibre.
(2) V. les planes 77, 99, 202, 207, 215, 218, etz.

diu a *Doña Guiomar de Quiñones* y demès gent presonera: *Puédense ir su camino libre y desembarazadamente con un salvoconducto que yo les daré, para que si toparen otras de algunas escuadras mías, que tengo divididas por estos contornos, no les hagan daño.*

Se ficsa Cervantes en lo respecte y la obediencia que tenien los bandolers a son capitá, y parla dels guardies *ó escuderos que estaban puestos por centinelas por los caminos.* Fa tractar de *Señor* a n' En *Roque Guinart* (1); y pera fer vèure la obediència que li tenien conta que a un *escudero* qui li digué que valia mès pera frare que pera bandoler, *echando mano á la espada, le abrió la cabeza casi en dos partes, diciéndole: «Desta manera castigo yo á los deslenguados y atrevidos». Pasmáronse todos, y ninguno le osó decir palabra. Tanta era la obediencia que le tenían.*

En lo temps que *D. Quijote* está ab En *Roque Guinart*, aquèst escriu váries llètres. *Apartóse Roque á una parte y escribió una carta á un su amigo á Barcelona, dándole aviso como estaba consigo el famoso D. Quijote de la Mancha.* Y abans, al acabarse la entrevista ab la comitiva de Doña Guiomar de Quiñones, se 'ns diu: *Y trayéndole aderezo de escribir, de que siembre andaba proveído Roque, les dió por escrito un salvoconducto para los mayorales de sus escuadras.*

Cervantes s' era enterat de que En Ròca Guinarda escribia sovint llètres, lo qual li va fer suposar que portava sempre *aderezo de*

---

(1) En Joán Casamiquela va dir, devant del tribunal de Vich, que va sentir còm los bandolers tractaven a son capitá de «Senyor Guinart» (cap. IX); y aquèst metex tractament se sentí a ca 'N Llobèt, de Folgaròles (cap. XXIII). En cambi en altres ocasions se 'l nomèna «Paròt Ròca», còm per eczemple en una denúncia devant del sotsveguer de Manrèsa (cap. XVIII), y ab axò ja van conèxer los consellers que 's referien al Ròca Guinarda, dòncs en los documents hi escrigueren *Denuntiario Rocha Guinarda.* Lo tractament no podia ser ficso; variava segons fos l' amistat èntre 'l capitá y sos soldats.

escribir. Per ara conexèm dos autògrafs seus, en forma de cartells, que no foren los únics qu' escrigué (1). Ademès, en la època en que Cervantes supòsa á *D. Quijote* ab En *Roque Guinart*, aquèst acabava d' escriure y d' enviar dues llètres al virrey de Catalunya, còm se dirá en lo capítol XXX.

Per pòc que 's fullègi aquèst llibre se veurá que 'l carácter del *Roque Guinart* es igual al del *Ròca Guinarda* que 's desprèn dels documents. Y resulta admirable lo contrast que Cervantes se complau en fer, èntre aquèst hòme terriblement práctic, y 'l *D. Quijote* de les aventures sempre somiades.

Luego Roque Guinart conoció que la enfermedad de D. Quijote tocaba más en locura que en valentía, y aunque algunas veces le había oído nombrar, nunca tuvo por verdad sus hechos, ni se pudo persuadir á que semejante humor reinase en corazón de hombre. Y mès avall diu *D. Quijote* a n' En *Roque Guinart: Si vuesa merced quiere ahorrar camino, y ponerse con facilidad en el de su salvación, véngase conmigo, que yo le enseñaré á ser caballero andante, donde se pasan tantos trabajos y desventuras, que, tomándolas por penitencia, en dos paletas le pondrán en el cielo. Rióse Roque del consejo de D. Quijote, á quien mudando plática contó el trágico suceso de Claudia Jerónima*.

Còm a casualitat pòden recordarse dues dònes conegudes que 's dèyen *Jerónima*. L' una era muller d' En Carles de Vilademany (2), y l' altre era muller d' En Cebriá Ròca Guinarda (3).

En una llètra que desde Barcelona va ser escrita al rey d' Espanya, lo 14 de matj de 1610, firmada per una A. de Quiñones (4),

---

(1) V. planes 87, 89, 90 y 91.
(2) V. les planes 31 y 37.
(3) V. les planes 64 y 65.
(4) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 951. Plèc 14.

se diu incidentalment ab motiu de fer cèrtes peticions, que se 'n van a Nápols, y que abans d' arribar a Barcelona, foren sorprèsos per una nombrosa partida de bandolers.

Son coneguts los nòms de *los mayorales de las escuadras de Roque Guinart* (1).

Entre 'ls que cauen presoners en mans d' aquèst capitá hi figuren dos capitans d' infanteria espanyòla, que tenen ses companyies a Nápols, y van a embarcarse en quatre galeres que hi han a Barcelona, ab ordres d' anar a Sicilia. En lo mès de matj de 1610 hi havien a Barcelona galeres de Nápols, que conduien al virrey de aquèlles tèrres. Eren arribades lo dia très, abans d' exir lo sòl; y hi hagué gran estrèpit d' artilleria, començant lo fòc les galeres (2). No va pensar pas Cervantes en elles al escriure son Quixòt.

La llètra qu' En *Roque Guinart* dirigí a un amic seu de Barcelona, va portarla *uno de sus escuderos, que mudando el traje de bandolero en el de labrador, entró en Barcelona y la dió á quien iba.* Dels vestits que portaven los bandolers, ne tenim llarga notícia, per les declaracions dels testimònis, que tant sovint los vèyen, y pels paragrafs copiats de l' òbra d' En Melo (3), escrita a mitjans del sigle XVII.

Cervantes acaba lo capítol LX de sa òbra mèstra, anomenant als *niarros* y als *cadells,* amics y enemics respectivament d' En *Roque Guinart* (4).

Lo veritable nòm d' uns partidaris, era 'l de *nyèrros* y no pas

---

(1) Còm s' haurán tingudes ocasions de vèureho, a principis del 1610 ho eren: Jaume Alboquers, Miquèl Morell, *lo Batllo* de les Llosses, Gabrièl Galí (a) Barceló, Jaume Aymeric y altres.

(2) *Dietaris* per micer Jerònim Pujades, volúm I. Manuscrits de la *Academia de Buenas Letras de Barcelona.*

(3) *Historia de los movimientos, separación y guerra de Cataluña en tiempo de Felipe IV.*

(4) V. en los capítols primer y últim d' aquèst llibre.

niarros. Cervantes va escríureho axís per confusió, deguda a la semblansa del dos nòms, per ser, la *è* de «nyèrros» obèrta; y 'ls castellans que llegissen aquèstes paraules, pronunciarien la *ny* còm *ni*, en contes de la *ñ*, equivalent a la *ny* catalana. La variant de *nyèrros* en *niarros* es d' esplicació senzilla.

Alguns escriptors, y èntre ells En Clemencín (1), van cercar dubtes allá aont no n' hi havien. Ell o En Bofarull (D. Pròsper), qui li va proporcionar datos, van llegir massa depressa l' òbra d' En Bastero titulada *La Crusca Provenzale;* dòncs conten que aquèsta òbra diu: *Guerro, nome de fazione che propiamente vale Porcell Porcello, el qual nome per dir cio de passaggio molto strepitoso fu in Cathalogna negli andanti secoli per ragione delle due fazione, appellate dels Guerros é Cadells, cioe, de Porcelli é Cagnuoli.* Y En Bastero no va escriure *guerros*, sino *gnerros*, lo qual es molt diferent; y ab claretat ho pòsa en la seva òbra, precisament pera esplicar la variant ortográfica que hi havia en la llenga catalana d' usar la *gn* en contes de la *ny*. Y al mostrar aquèsta variant cita una dècima d' En Vicènts Garcia, de son *Desengany del món* (2), en la qual se parla del afany que hi ha èntre la gent nòble «en ser *gnerro* o ser cadell». Clemencín copia la dècima, cambiantla. Pòsa: «en ser *guerro* o ser cadell». Y a continuació s' entreté en volguèr averiguar si lo veritable nòm d' aquèll bándol era 'l de *guierros, guerros* o *gaerros*..

Cervantes parla d' En *Roque Guinart* en una forma que ve a presentarlo de la manera y en la situació còm se trobava en lo mès de juny del any 1610.

---

(1) *El Quijote, comentado por D. Diego Clemencín.* Volum VIII, planes 66 y 67 (Edició de la *Biblioteca clásica).*

(2) V. la plana 160.

CAPÍTOL XXVIII

—

En Ròca Guinarda a Barcelona,—Conflicte dit de les pòrtes y finestres. — *La festa de Sant Joán. — Embaxada dels diputats al virrey.*

(1610)

A Barcelona hi ha un carrer dit de «Peròt lo lladre», que va ser batejat axís en recordansa del nòstre hèroe. Ho diuen les llegendes.

Es probable que entrés En Ròca Guinarda a Barcelona; lo cèrt es que va arribarhi fins a ses pòrtes, y a dintre va parlarse molt d' ell (1).

---

(1) La principal fònt de consulta, pera 'l present capítol, es lo lligall 839 del Arxiu de la Corona d' Aragó, aont hi han llètres importants, y una colecció d' escriptures enviades a Madrit, ab son índecs, que copio aquí:

«MEMORIAL DE LES SCRIPTURES QUE AUCTENTICAS SON ENVIADES A LA CORT DE SA MAGT. ACERCA DEL NEGOCI DE HAVER LEUAT LES PORTES DE LES CASES DELS RECEPTADORS DE PERE ROCAQUINARDA, LADRE Y BANDOLER, Y DE SA QUADRILLA.

Declaratió per enemichs de sa Magt. feta en lo real cònsell de Cathalunya — a 23 de maig 1607—de les persones de Pere Roca Guinarda y Joan Gili.

Crida de publicació dels sobredits.

—«Crida de notificatio de la pragmatica del Rey don Fhilip, ab la qual pragmatica, que es insertada en dita crida, es proueit, entre altres coses, poder leuar les portes de les cases dels fautors o receptadors de bandolers.

Totes les quals scriptures estan juntes y son intitulades ab esta letra—A».

—«Crides del comte de Miranda contra los receptadors de bandolers, ab pena

En virtut d' una provisió feta en lo reyal Consell, lo 4 de juny del 1610, *parte non audita nec citata*, va encarregarse a *D. Pedro* Soler que se 'n anés per les parts del Vallès, pera arrencar les pòrtes y les finestres de sis cases de fautors d' En Ròca Guinarda.

D. Pedro Soler va eczecutar la provisió dels doctors del reyal Consell en les cases d' En Ramón de la Ferigola, del herèu Llagostera, de Santa Eugènia, d' En Valentí Castells, de la parròquia de Monistròl de Calders, del herèu Figueres, de Sant Juliá de Altura, del herèu Espinsella, del terme de Viladrau, y d' En Valentí Bòsch,

---

quels sien lleuades les portes de llurs cases, publicades lany 1586. Son intitulades ab esta letra—B».

—«Altres crides de don Manrique de Lara sobre lo mateix, de leuar les portes de les cases dels receptadors de bandolers, publicades lany 1586. Son intitulades ab esta letra—C».

—«Altres crides del duc de Maqueda, sobre lo mateix, de leuar les portes de les cases dels receptadors de bandolers, publicades lany 1596. Son intitulades ab esta letra—D».

—«Altres crides del duc de Feria, sobre lo mateix, de leuar les portes deles cases dels receptadors de bandolers, publicades lany 1597. Son intitulades ab esta letra—E».

—«Altres crides del mateix duch de Feria, sobre lo mateix, de leuar les portes de les cases dels receptadors de bandolers, publicades lany 1598. Son intitulades ab esta letra—F».

—«Declaratio y provisio, feta en lo real consell a 27 de Abril 1587, sobre leuar les portes de la casa de Luis Valls, de Leyda, e altra proisió feta dit die acerca de que fos feta excutio en la persona y bens de Luis Valls, per la pena de 100 lliures de la crida contra fautors, de bandolers. Es intitulada ab esta letra—G».

Altra prouisio, feta en dit real consell, a 4 de Juny 1610, en virtut de la qual son leuades y rompudes les portes de les cases den Ramon de Farigola, del hereu Legostera, de Sta. Eugenia, de Valenti castells, y de altres, en dita prouisio nomenats, per receptadors de Pere Roca Guinarda y los de sa quadrilla, la qual prouisio es estada feta precint legítima informatio contra los dits receptadors, en lo pres de dit Rocaguinarda y sa quadrilla continuada. Es intitulada ab esta letra—H.

«Laudament de cort, declarat en lo real consell a 25 de maig 1591, contra les persones y bens de Joan Granollachs, deputat militar de Cathalunya y altres, y la executio de aquell. Es intitulada ab esta letra—J».

«Altre laudament de cort declarat a 20 de Abril 1602 contra les persones y bens de Pere Voltor y altres de Alcouer, y la executio de aquell. Es intitulat ab esta letra—L».

«Declaratio de pena pecuniaria contra Pere Joan Boteller, de Tortosa, y ses fer-

de Calders. Se 'ls hi posaren pènes de 400 lliures pera que no poguessin tornar a posar les pòrtes y finestres.

Havèntse enterat d' aquèts procediments los diputats de Catalunya, l' estament militar va juntarse, protestant de les mides prèses pel virrey, qui volia justificarles ab una pragmática del rey Felip I. Entenia 'l bras militar que la dita pragmática *no fou rebuda ni insertada en lo còs del drèt de la tèrra;* y va requerir als diputats pera que juntessin braços.

Lo dia 21 de juny hi hagué junta d' advocats a la Diputació, per lo negòci de la antiga pragmática dels fautors. Entre 'l públic corria la vèu de que 'l virrey pretenia que la dita pragmática era estat rebuda per les crides de sos predecessors, y que havia sigut sempre commemorada, sènse ferli may contrari. Se sentia dir al virrey tot cremat: «La pragmática no es contra dret de la patria. Perque lo qui pretendra ser grauat se pose en presos y ques defens» (1).

---

manses, per no hauer ell seruat un bandeix voluntarj que hauia pres de la vegaria de Tortosa per tres anys, a pena de 600 lliures y la executio della. Es intitulada ab esta letra—M».

«Altra declaratio de pena pecuniaria, feta en dit real consell a 18 de setembre 1603, contra Jaume Sunyer, pedrenyaler de Barcelona y ses fermanses, per no hauer seruat vna relegatio que voluntariament hauia pera Italia per cinc anys, a pena de 300 lliures y la executio della. Es intitulada ab esta letra—N».

«Altra declaratio de pena pecuniaria feta en dit real consell, a 3 de febrer 1610, contra les persones y bens de Jaume Fons, botiguer de draps de barcelona, y ses fermanses, per no hauer seruat una relegatio y les isles de Cerdenya, ales quals ere estat comdemnat per sinc anys, y la executio della. Es intitulada ab esta letra—O».

«Declaratio de treues rompudes, feta en dit real Consell a 22 de Abril 1591, contra les persones y bens dels germans Millassos, de La Bisbal, per 500 lliures de la pena de dites treues, y la executio delles. Es intitulada ab esta letra—P».

«Altra declaratio de treues rompudes, feta a 7 de Juny 1591, contra les persones y bens de Pere Joan Boteller y altres de Tortosa, per 1000 lliures, de la pena de dites treues, y la executio delles. Es intitulada ab esta letra—Q».

Crides del Duch de Monteleon, publicades a 6 de mars 1608, contra los fautors de Rocha Guinarda.—R».

(1) *Dietaris,* (inèdits) per micer Jerònim Pujades.

Al endemá dimars, dia 22, va havèrhi la segona junta d' advocats a la Diputació. Va ferse la «crida de braços» pera 'l dia següent, a les vuyt hòres del matí.

Lo dia 23, vigilia de Sant Joán, hi hagué 'l gran renòu a la Diputació, y se tingueren braços en la sala gran dels Reys, assitinthi:

Per l' estament eclesiástic, los senyors: Degá En Francèsc Tèrre, abat Graell, canònge Busquèts, canònge Amell, sacristá Ivorra, pabordre Calders y canònge Guasch.

Per lo militar: N' Alecsandre d' Alentorn, Alònso de Eril, Guillèm Ivorra, Francèsc Cosma Fivaller, Martí Joán Despuny, Joán Cassador, Joaquím Valls, Francèsc Junyent, Francèsc de Tamarit, Lluís Puig, Pere de Bellèt, Lo Sr. de Linars, Jaume Camps, Josèp de Bellafilla, Felip Sorribes, Bernat de Peguera, Francèsc Pòl, Francèsc de Aguilar, Joán Pla de Montornés, Antic de Fluviá, Ramón de Camporrells, Joán de Llupia, Lluís de Claramunt, mr. Gaspar de Prat, Joaquím Valls, Jerònim d' Eril, Francisco Pla y Miquèl Puigjaner.

Per l' estament reyal: Lo conseller segón de Barcelona, Bernat Romeu, Paxau, Juliá de Navel y mr. Allers.

Entre tots aquèts nòms se podrán recordar alguns entussiastes partidaris d' En Ròca Guinarda, essent lo principal l' Alecsandre d' Alentorn, germá del prior de Catalunya, En Miquèl. L' Alecsandre d' Alentorn era l' ánima de la Diputació. Sos enemics ho reconexien. En una llètra que 'l virrey va enviar al rey d' Espanya parlant d' aquèst diputat militar, li dèya: *Es el Norte y Neptuno de ese mar tempestuoso de la Diputacion* (1).

Tenia d' acudir a la anunciada sessió lo bisbe de Barcelona, En Joán de Moncada, mès veyent que l' anaven a posar en un compro-

---

(1) **Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842.**

mís, diu un cronista «que se excusá, que tenia un negoci precís, y no hi podia anar» (1).

Als diputats los hi fou llegida la acostumada proposició, fent la història de lo ocorregut. Acababa dient: «Com ab dit rompiment de portas se ha contrafet a moltes Constitucions, per ço se ha deliberat suplicar V. s. y ms. vinguen a esta casa pera que ab son consell pugam millor acertar en negoci tant important al benefici públic» (2).

L' estament eclesiástic va ser qui primer parlá, donant les seves opinions, contráries al procedir del virrey y dels doctors del reyal Consell.

Deliberaren los très estaments, y, trobantse enterament conformes en que hi havia contrafacció de les Constitucions de Catalunya, feren nominació de persones pera que tractessin aquèst negòci, y no s' haguessin de juntar braços cada dia. Determinaren fer al endemá una embaxada al virrey representantli les seves quexes (3).

---

(1) *Dietaris* citats. Volúm I. Manuscrits de la *Academia de Buenas Letras* de Barcelona.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Dietaris de la Diputació. *Trienni de 1608 a 1611*, fòli 416.

(3) Lo document que llegiren, está copiat en los Dietaris, y diu axís:

«EMBAXADA. — Exm. Senyor:

En lo consistori dels deputats ses representat per part de la Ciutat, capitol de la Seu y bras militar y altres interessats, com per orde de V. Exa. ab prouissio del real consell, se hauian espallades y rompudes les portas y finestres de la casa de Franc. Figueres y altres y junctament fet manament als amos de aquelles, de que per ells ni per interposades persones no fossen tornades a fer ni posar a pena de dos centes liures barceloneses y altres fins per V. Exa. altre fos ordenat fentse segons se ha entes dit manament en virtut de una pragmática promulgada per lo Rey nòstre senyor de bona memoria Phelip 1. en la vila de Madrid en l' any 1565, y còm dit manament y executio de aquell conforme nos han aconsellat molts doctors y aduocats de la casa per aço applicats, sien contra moltes y diuerses constitucions de Catalunya, y en particular en quant se preten hauerse de seguir y observar dita pragmatica en lo que disposa en forma de statut y ley, comprenent generalment a tots, se contrafa a la constitucio vol. 2 del tit. de vsatges y a la etz. Per les quals constitucions esta dispo-

Era la festa de Sant Joán, y Barcelona mostrava 'l pròpi aspecte d' aquèsta gran diada, que tant se celebra.

A la matinada les quatre galères manades per En Ramón de Oms, que eren al mòll de Barcelona, enjegaren còm de costum la artilleria, y van respòndre ab estrèpit los canons de Montjuich. Dos núvols de fum, daurats pel sòl ixent, van aparèxer damunt la mar tranquila.

Nòbles y cavallers omplien la ciutat. Al ordinari moviment de la diada s' hi afegia 'l produit per la qüestió dels fautors. La Diputació bullia de tanta gent aplegada. Lo virrey, los diputats y consellers assistiren als Oficis de la Sèu, estant pleníssima la iglésia. Ab la magestat y ceremònies de regla, los diputats que representaven los très braços de la Diputació, feren, a la hòra de costúm, la embaxada al virrey, representantli l' agravi que la tèrra rebia. Va respòndre 'l Duc de Monteleón que ell manaria guardar les Constitucions, y que còm lo negòci tenia molts caps que informessin los doctors del reyal Consell. No va agradar la respòsta als diputats,

---

sat que sa magt. de potestat abdicada, parlant ab la deguda reurencia, no pot fer statuts ley ni edictes generals encara que sie per esmenar affigir o esclarar alguna ley sino en corts generals. Y en quant lo dit manament y execucio de rompiment com a pena ses executada sens ser oida la part ni publicarse enquesta se contrafa espresament al vsatge altre noble, 1 del dret del fisc y a la const 1 tit. de fautors per lo qual se disposa que l Rey nostre senyor en Cathaluaya haja de judicar ab coneguda de causa, oida la part; sens moltes altres constitucions a les quals se contrafa ab dita pragmatica y manament que per no cansar a V. Exa. nos referexen. Y com los diputats per descarrec de llurs officis estigan precissament obligats a instar ab totes veres se guarden les constitucions, capitols de cort, vsos y costums de la terra nos han ordenat de sa part vingessem a repressentar a V. Exa. la violatio de dites contitutions suplicant a V. Exa. extrajudicialment sia servit fer obseruansa de dites constitucions y altres, manar reuocar dits manaments ab refectio dels danys patits, com a fets contra la dispositio de diuerses constitutions, offerintse dits deputats que en la persecutio de bandolers y fautors de aquells fent en la forma disposan les constitucions capitols de cort y costums de la terra per ajudar a ditapersecutio acudiran ab moltes veres en tot lo quels es licit y permés». Arxiu de la Corona d' Aragó. Dietaris de la Diputació. *Trienni de 1608 a 1611*, fòli 422.

quins digueren que ells no acostumaven a informar mès que al virrey, y que, «si era servit, allí eran los assessors del general de Catalunya, que ells l' informarien» (1). Lo virrey va respòndre que manaria entendre.

Tampòc quedaren contents los diputats, y al endemá, en havènt dinat, va havèrhi junta d' elects a la Diputació y enviaren nòva embaxada al virrey, pera que respongués a la del dia precedent. En Pujades conta lo que va dir lo virrey als diputats. «Respongué, diu, que ell *era tant cathalá com los queu eran mes. Empero que estaua subordinat a son maior,* e que lo Rey ntre sor, li hauia donat un Concell a qui seguís, y que no podia fer altra cosa de lo que lo Real Concell li diria, e que ell senyalaria hora per que lo informassen» (2).

Un d' aquèlls dies se va fer al virrey, assistinthi lo regent y jutjes de Cort, la informació del Assessor de la Diputació.

Lo dia 16 de juliòl, va escriure 'l virrey de Catalunya al rey de Espanya, esplicantli les anteriors protestes, y dientli que havia tardat tant per no volèr molestarlo. Diu que ara ho fa perquè sab que els diputats volien esplicarli ses quèxes y les contrafaccions de les Constitucions; espera que no anirán a Madrid nòves persones, sinó que s' encarregará de ferho l' abat de Ripoll. Ab quin gust deuria aquèst complir sa missió!

Esplica llargament, lo Duc de Monteleón, los motius que tingué pera fer arrencar les pòrtes y les finestres d' aquèlles sis cases, y diu que li sab tant de greu la oposició dels diputats. Acaba la seva llètra ab les següents ratlles: «Quedo con viva pena de que en esta pretension pienso sin duda que no perderan los culpados y culpa-

---

(1) *Dietaris* d' En Pujades.

(2) *a*) Item, Item.

b) Arxiu de la Corona d' Aragó. *Dietaris de la Diputació. Trienni de 1608 a 1611.*

bles las esperanças de que tendran remedio lo que padecen y temen, otros padecer, en cosa que el ponerse en vna iglesia no les aprovecha, y aun *plegue a Dios que el mismo Roca no cobre parte de los brios que tenía tan perdidos, como en otra dije a V. M. estos días, aunque es cierto que el desseo de los del Consistorio es que hombre tan pernicioso tenga el castigo que merece*» (1).

S' estranya 'l virrey de que, al cumplir *D. Pedro* Soler ses ordres, s' eccités tant lo braç militar, y ab ell la ciutat de Barcelona, *aunque ninguna de dichas seis casas era de cavallero.*

En Ròca Guinarda se va vèure defensat, mès o mènys directament, per sos nombrosos partidaris de la capital de Catalunya, y per sos enemics polítics. La unió de les mès oposades tendències era feta sempre ab gust pera combatre als quins encarnien los drèts de nòstra patria.

Lo memorial del reyal Consell tractá de demostrar que no va havèrhi contrafacció de Constitucions en lo procedir dels doctors (2).

Comènça esplicant que 's va pèndre aquèlla resolució veyent la impossibilitat d' agafar a n' En Ròca Guinarda, «si be de sos socis, entre sententiats y mòrts, ab dita persecutió, son setse o mes». Se recòrda la pragmática, donada lo 31 de març de 1565 en la vila de Madrid, pera fer desaparèxer lo bandolerisme. En 1587 foren llevades les pòrtes de la casa d' En Lluís Valls, de Lléyda, essent virrey de Catalunya D. Manrique de Larra, comte de València.

Sostenien los doctors del reyal Consell que seria fácil agafar a n' En Ròca Guinarda, perquè ningú voldrá recullirlo en ses cases, per pòr a la Justícia.

Y a continuació s' espliquen axís: «Pero com la Justicia sia es-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 839. Llètra del 16 de juliòl de 1610.
(2) *Apèndics. Memorial dels doctors del real Consell*, etz.

tada y es mes opprimida en aquest Principat de Catalunya que en altre part, ahont calumnian si no la fan, y quant se fa la impedèxen, no han faltat algunes persones per sos interessos particulars procurar ques juntás lo bras militar y de aquí anás a diputats, pera representarlos que lo lleuar dites portes y procehiments fets contra dits fautors eran contra Constitutions, no moventse ni ajudant a la Justitia, ans be calumniantla, al temps que *dit Roca y los de sas quadrillas baxaven fins a les portes de Barcelona matant y robant»* (1).

En Ròca Guinarda tenia partidaris èntre 'ls doctors del reyal Consell; los quals estaven dividits en nyèrros y cadells, còm s' ha dit anteriorment (2). En aquèsta ocasió no varen probar d' impedir sos amics que fos redactat lo memorial en termes enèrgics; s' havia d' escriure axís pels compromisos de son cárreg.

Espliquen los doctors que 'ls darrers bandolers que foren capturats varen descubrir a l' hòra del suplici, a fautors d' En Ròca Guinarda. Y còm que hi han alguns nòbles y cavallers que temen que si 's fa plèna pròva de sa fautoria se farán los procediments, objecte de la discusió, en ses cases, castells y fòrces, «se han fet grans diligencies en la casa de la Diputació per veurer si fonch contradit a la pragmatica al temps se publicá».

Lo Duc de Monteleón continuava sa correspondència ab lo rey d' Espanya. En contestació a la llètra del 16 de juliòl, va escriureli aquèst, desde Aranda de Duero, lo dia 8 d' agost, demanantli còpia de la pragmática, y una relació detallada del cas d' En Lluís Valls, a fi de resòldre ab conexement de causa (3). Aquèsta llètra va

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó, Lligall 839. *Memorial del reyal Consell de Cathalunya sobre hauer leuades les portes y finestres de las cases del fautors de Pere Rocha Guinarda. Apèndics.*

(2) V. les planes 151, 152 y 211 d' aquèst llibre.

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 839.

creuarse ab una altra enviada pel Duc de Monteleón, lo 21 de juliòl.

En ella deya 'l virrey que havia rebuda una instáncia del Consistòri dels diputats, demanantli que intercedís per ells devant del rey, dòncs tenien propòsit d' esplicarli la contrafracció de les Constitucions. Lo virrey accedèx y diu: «Señaladamente por haber ofrecido [los diputados] mil encudos de premio por la catura del dicho Roca Guinarda (persona bien conocida), *no puedo ni aun con asombro sospechar que tengan fin de dificultar su castigo*» (1).

Al contestar a lo que li demanava 'l rey desde Aranda de Duero, lo Duc de Monteleón va enviarli un memorial ab una llista de arguments pera justificar les mides prèses (2).

Lo 23 d' octubre va tornar a escriure y a enviarli papers que foren rebuts pel rey lo dia 3 de novembre (3).

En lo mes de juliòl van havèrhi dies dedicats a n' En Ròca Guinarda, còm los de la vigília y festa de Sant Joán. Lo dia 15 va enviar lo virrey un síndic al Consistòri pera respòndre als diputats, dientlos que estant permanent la causa que va donar ocasió al reyal Consell pera llevar pòrtes y finestres «sa Exa. no promet ninguna cosa pero desija y tindrá molt gran contento de que Rocha Guinart, en lo que fará, nol obligue a passar avant en dits proceiments» (4).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 839.

(2) Item. *Memorial en resposta del que S. Magt. mana en carta de 8 agost 1610.*

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 839. Felip II al rèbre aquèsta carta, va escriure ab sa pròpia llètra, còm fèya sempre, lo següent:

«El Sr. Abogado fiscal reconozca estos papeles assi los embiados por el duque de Monteleon, que son desde letra A hasta letra R, como los que ha presentado el Abad de Ripoll, por parte de los diputados de Catalunya, y haga relacion de todos en Consejo».

(4) Arxiu de la Corona d' Aragó. *Dietaris de la Diputació. Trienni de 1608 a 1611.*

CAPÍTOL XXIX

—

Comentaris al capítol LXI de la segona part del Quixòt.

Aquèst capítol del Quixòt comènça per tenir un títol significatiu: «De lo que sucedió a D. Quijote en la entrada de Barcelona, con otras cosas *que tienen más de lo verdadero que de lo discreto*». La intenció de dites paraules no impidèx sa veracitat.

Tres días y tres noches estuvo D. Quijote con Roque, y si estuviera trecientos años no le faltara que mirar y admirar en el modo de su vida. Aquí amanecían, acullá comían; unas veces huían sin saber de quien, y otras esperaban sin saber á quien. Dormían en pié, interrumpiendo el sueño mudándose de un lugar á otro. Todo era poner espías, escuchar centinelas, soplar las cuerdas de los arcabuces, aunque traían pocos, porqué todos se servían de pedreñales. Roque pasaba las noches apartado de los suyos, en partes y lugares donde ellos no pudiesen saber donde estaba, porqué los muchos bandos que el visorrey de Barcelona había echado sobre su vida le traían inquieto y temeroso, y no se osaba fiar de ninguno, temiendo que los mismos suyos ó le habían de matar ó entregar á la justicia; vida por cierto miserable y enfadosa. En fin, por caminos desusados, por atajos y sendas encubiertas partieron Roque, D. Quijote y Sancho, con otros seis escuderos, á Barcelona. Llegaron á su playa la víspera de San Juan en la noche, y abrazando Roque á D. Quijote y á Sancho, á quien dió los diez escudos prometidos, que hasta entonces no se los había dado, los dejó con mil ofrecimientos que de la una á la otra parte se hicieron. Volvióse

Roque, quedóse D. Quijote esperando el día así á caballo como estaba y no tardó mucho cuando comenzó á descubrirse por los balcones del Oriente la faz de la blanca aurora, alegrando las yerbas y las flores, en lugar de alegrar el oído, aunque al mismo instante alegraron también el oído el son de las muchas chirimías y atabales, ruido de cascabeles, trapa, trapa, aparta, aparta de corredores, que al parecer de la ciudad salían. Dió lugar la aurora al sol, que con un rostro mayor que el de una rodela, por lo más bajo del horizonte poco á poco se iba levantando. Tendieron D. Quijote y Sancho la vista por todas partes, vieron el mar, hasta entonces dellos no visto: parecióles espaciosísimo y largo, harto más que las lagunas de Ruidera, que en la Mancha habían visto. Vieron las galeras que estaban en la playa, las cuales, abatiendo las tiendas, se descubrieron llenas de flámulas y gallardetes que tremolaban al viento, y besaban y barrían el agua: dentro sonaban clarines, trompetas y chirimías, que cerca y lejos llenaban el aire de suaves y belicosos acentos: Comenzaron á moverse y á hacer un modo de escaramuza por las sosegadas aguas, correspondiéndoles casi al mismo modo infinitos caballeros que de la ciudad sobre hermosos caballos y con vistosas libreas salían. Los soldados de las galeras disparaban infinita artillería, á quien respondían los que estaban en las murallas y fuertes de la ciudad, y la artillería gruesa, con espantoso estruendo rompía los vientos, á quien respondían los cañones de crujía de las galeras. El mar alegre, la tierra jocunda, el aire claro, sólo tal vez turbio del humo de la artillería, parece que iba infundiendo y engendrando gusto súbito en todas las gentes. No podía imaginar Sancho cómo pudiesen tener tantos piés aquellos bultos que por el mar se movían. En esto llegaron corriendo con grita, lililíes y algazara los de las libreas, adonde D. Quijote suspenso y atónito estaba, y uno dellos, que era el avisado de Roque, dijo en alta voz á D. Quijote: «Bien sea venido á nuestra ciudad el espejo, el farol, la estrella y el norte de toda la Caballería andante, donde más largamente se contiene. Bien sea venido, digo, el valeroso D. Quijote de la Mancha; no el falso no el ficticio, no el apócrifo que en falsas historias estos días nos han mostrado, sino el verdadero, el legal y el fiel que nos describió Cide Hamete Benengeli, flor de los historiadores». No respondió D. Quijote palabra, ni los caballeros esperaron á que la respondiese, sinó volviéndose

y revolviéndose con los demás que los seguían comenzaron á hacer un revuelto caracol alrededor de D. Quijote, el cual, volviéndose á Sancho dijo: «Estos bien nos han conocido; yo apostaré que han leído nuestra historia, y aún la del aragonés recien impresa». Volvió otra vez el caballero que habló á D. Quijote, y díjole: «Vuesa merced, señor D. Quijote, se venga con nosotros, que todos somos sus servidores y grandes amigos de Roque Guinart». A lo que D. Quijote respondió: «Si cortesías engendran cortesías, la vuestra, señor caballero, es hija ó parienta muy cercana de las del gran Roque: llevadme do quisiéredes, que yo no tendré otra voluntad que la vuestra, y más si la quereis ocupar en vuestro servicio».

D. Quijote va ser rebut a Barcelona per *Antonio Moreno,* un «caballero rico y discreto, y amigo de holgarse á lo honesto y afable». Era l' amic de *Roque Guinart* a ne qui aquèst havia escrit recomanantli *D. Quijote.*

Cervantes va triar la festa de Sant Joán pera 'l viatje, recordant lo que va passar a Barcelona aquèll dia. A *D. Antonio Moreno* 'l pòsa èntre mitj dels *infinitos caballeros que de la ciudad sobre hermosos caballos y con vistosas libreas salían.* Y es que no era la festa de Sant Joán lo que produia esclusivament aquèlla animació; y va demostrar Cervantes recordarse del altre motiu quan fa dir a *D. Antonio Moreno: Vuesa merced, señor D. Quijote, se venga con nosotros, que todos somos sus servidores, y grandes amigos de Roque Guinart.*

Referintse al bandoler, parla Cervantes de *los muchos bandos que el visorrey de Barcelona había echado sobre su vida.* Aquèstes crides justificaven lo procedir d' En *Roque Guinart* quan no 's refiava de ningú, *temiendo que los mismos suyos le habían de matar ó entregar á la justicia* (1).

---

(1) V. les planes 176, 177 y altres. Lo virrey havia ofèrtes 1,000 lliures y l' indult de quatre persones, encara que fossin de la metexa quadrilla, a qui agafés al Ròca Guinarda.

Los très dies que s' estigueren *D. Quijote* y *Sancho* ab En *Roque Guinart*, van correspòndre als 21, 22 y 23 de juny, los precedents a la festa de Sant Joán.

Los très espedicionaris se preparaven pera entrar a Barcelona; a n' aquèsta ciutat no 's parlava mès que d' En Ròca Guinarda, dels acòrds de la Diputació y de la embaxada al virrey, del 24 de juny de 1610.

A Barcelona lluytaven los dos oposats elements de la política, representats per una banda ab los diputats, consellers, y lo pòble en general zelós de ses Constitucions, y per l' altre ab lo virrey y part de son reyal Consell; y en un bòsc proper a Barcelona se divertia En *Roque Guinart* ab *D. Quijote*.

Lo capitá de les quatre galères que hi havien al mòll de Barcelona y que anomèna sovint Cervantes en los capítols LX, LXI y LXIII de la segona part del Quixòt, era En Ramón d' Oms; té probabilitats d' ésser aludit; no pròva res en còntra d' aquèsta opinió lo que Cervantes diu respecte a les galères: *El general era un principal caballero valenciano*.

Los comentaristes del Quixòt senyalen l' any 1614 còm a la època en que se supòsa va anar *D. Quijote* a Barcelona, per crèures que Cervantes se referia a temps posteriors a la espulsió dels moriscs (la qual va acabarse en 1613); y posats en aquèsta suposició citen, naturalment, al marquès d' Almazán còm a virrey de Catalunya, dient que a n' ell se referia Cervantes. Es ineczacte. Les sènyes del virrey de Catalunya, que surt en lo Quixòt, coincidèxen ab les del Duc de Monteleón. Lo marquès d' Almazán no va publicar crides còntra En Ròca Guinarda. Aquèst bandoler havia desaparegut ja de Catalunya.

Cervantes no parla del any 1614, sino de quan s' estava fent la espulsió dels moriscs.

Diu *Ana Félix: Mi padre, prudente y prevenido, así como oyó el primer bando de nuestro destierro, se salió del lugar y se fué a buscar alguno de los reinos extraños que nos acogiese.*

Los primers *bandos,* referents a la espulsió dels moriscs, se publicaren a les primeries del any 1609. Hi havia temps sobrer pera que li passessin a *Ana Félix* aquèlles aventures, y pogués ser a Barcelona lo mès de juny del 1610.

No s' opòsa la història de *Ana Félix,* a n' aquèsta data. Al mòll de Barcelona hi havia moviment de galères; Cervantes podia havèrse ficsat en unes o en altres, còm en cap d' elles. Cervantes era aficionat a escriure sobre successos de son temps, y solia oblidarse de lligar les dates. No va passar en aquèsta ocasió, en que tot coincidèx, còm si hagués parat especial esment, o tractés de còses molt conegudes.

No té fonament l' afirmació de Mayans, qui diu que Cervantes, al parlar del general de les galères, se referia a n' En Pere de Vich, cavaller valenciá, a ne qui lloa en sa novèla *Las dos doncellas.*

Pellicer va citar al comte En Lluís Coloma, qui 's trobava a Barcelona en 1614, essent general de la esquadra de galères de Portugal.

Essent la festa de Sant Joán la triada per Cervantes pera fer entrar a *D. Quijote* a Barcelona, va tenir ocasions de presentarlo ab la convicció de que aquèlles festes se fèyen en obsèqui de la seva persona. Ho diu al començar lo capítol LXII. *D. Antonio Moreno* fa surtir a *D. Quijote* a un balcó de casa seva, que donava a un dels millors carrers de la ciutat, y *los muchachos como á mona le miraban.* Y a continuació: *Corrieron de nuevo delante de él los de las libreas, como si para él solo, no para alegrar aquel festivo día se las hubieran puesto.*

D. Quijote estava satisfet. Vèya que se 'l rebia ab les solemni-

tats que ell havia llegides en los llibres de cavalleria (1).

En lo Quixòt havia de surtir la festa de Sant Joán. Alguns escriptors van estranyarse de que fos Barcelona la ciutat d' aont se ens descriu la diada, en contes de qualsevòl poblèt, que hauria fetes mès verossímils les bogeries de *D. Quijote*. Varen dir, equivocantse, que son autor havia oblidat lo conegut precepte d' Horaci:

Primo ne medium, medio ne discrepet imum.

En les planes anteriors queda esplicada la predilecció per Barcelona. Les circunstáncies en que 's trobava eren immillorable pera els intents de Cervantes.

Al surtir la segona part del Quixòt cridá l' atenció, a Barcelona, la vinguda del *Ingenioso Hidalgo*, en companyia d' En Ròca Guinarda, de qui tant se 'n parlava en aquèlls anys. La gent va vèure alusions a personatjes y acontexements de l' època, que avuy dia no conexèm en sa totalitat.

---

(1) En la traducció del Tirant, feta per Cailus, s' hi llegèx en la plana 138: *Je suis comme St. Jean, dont on célébre la fête chez toutes les nations, et dont on dit que l' âme dort, de crainte que l' honneur qu' il reçoit parmi les hommes ne lui inspire des sentiments qui le fassent décheoir du rang qu' il tient dans le ciel.* (III part).

Copio les següents ratlles del *Amadís de Gaula: Pues con este acuerdo, oída la misa que el ermitaño les dijo, cabalgaron [D. Galaor, Florestán y Agrages] y fuéronse el camino de Londres. Esto era el día de Sant Juan, y llegando cerca de la ciudad, vieron á la parte donde ellos iban, al Rey, que aquella fiesta, con muchos caballeros cabalgando, por el campo honraba.* (Cap. LIII).

Un altre cita, y pròu. Pertany al sigle XIII. *El caballero del cisne e su mujer... una vegada fueron a tener la fiesta de Sant Juan al castillo de Bullón. E el caballero del Cisne, por honra de la fiesta, fizo cincuenta caballeros noveles... E cuando ovieron yantado... los caballeros mancebos que ahí eran, ficieron armar un tablado en los campos que ahí había muy grandes fuera del castillo. E comenzaron los unos á danzar, e los otros a iustar, según costumbre de la tierra. (Gran conquista de Ultramar,* lib. I, cap. CVIII).

CAPITOL XXX

—

Comentaris als capítols LX y LXI de la segona part del Quixòt.— Llètres d' En Ròca Guinarda al virrey de Catalunya, y d' aquèst al rey d' Espanya.

(1610)

Cervantes fa dir a n' En *Roque Guinart: Dios es servido de que, aunque me veo en la mitad del laberinto de mis confusiones, no pierdo la esperanza de salir de él á puerto seguro.* Y li respòn *D. Quijote: ...Si vuesa merced quiere ahorrar camino, y ponerse con facilidad en el de su salvación...* (y aquí li dona aquèlls coneguts y xistosos consells).

Aquèstes paraules demòstren nòvament que, En *Roque Guinart* y *D. Quijote*, supòsen trobarse en lo mès de juny del 1610, pera entrar a Barcelona.

En Ròca Guinarda havia escrit dues llètres, a primers de juny de 1610, al virrey de Catalunya. Lo dia 29 del metex mès va enviarles, lo Duc de Monteleón, al rey d' Espanya, posanthi a la primera un petit títol que dèya: *Copia del papel que se dió al Duque de Monteleón en nombre de Rocaguinarda.*

Propòsa lo capitá condicions pera anarsen de Catalunya. Diu lo següent:

Reconociendo Pedro Roca Guinarda la ceguera con que ha bivido en sus culpas y delictos, y la obligacion que le corre de procurar la emienda dellos, encaminandose por el camino de la salvacion, suplica a V. Ex.ª con las veras y humildad possible lo siguiente, vsando de su clemencia y benignidad.

Primero: que se le haga bastante remission, assí a su persona como en la del Escolanet de Puliñá, Jayme Alboqués, el Escolanet de Mossen y Joan Aymarich, offreciendose todos, como lo hazen, de tomar destierro de Cataluña y sus Condados, en la parte que V. Ex.ª fuere servido, como sea en Milan, Sicilia, o Flandes, y no por toda la vida; y por consiguiente que no exceda de diez años, pues es el tiempo que se suele poner quando no se da pena perpetua; offreciendose a procurar que socios suyos hagan lo propio. Para poner en execucion lo dicho supplica a V. Ex.ª juntamente, que se sirva, teniendo esto effecto, se use en el castigo de sus fautores mucha benignidad, pues se ve que no son culpables, y que por fuerça y violencia mia lo han sido.

Pide tambien y supplica que, entretanto que V. Ex.ª se sirva de tomar resolucion, se de a mi, y a los arriba nombrados, quiase en una villa ó termino, y tomará la que V. Ex.ª fuere servido nombrar, con que puedan estar seguros en ella, de donde se obligan á no salir un punto, y que se dexen para dicho tiempo con fianças los que, a título de fautores suyos, se hallan presos en la carcel.

Todo lo arriba dicho, para que aya de tener effecto, ha de ser el total assiento dello, antes que V. Ex.ª salga del govierno de Barcelona (1).

Sabia Cervantes qu' En Ròca Guinarda havia demanat l' indult,

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligalls 838 y 761.

que en lo mès de juny de 1610 estaven en negociacions los interessats en l'assumte (1).

Per la manera còm parla Cervantes de Barcelona y d'En *Roque Guinart* ve a demostrar que sa conexènsa de la capital de Catalunya era absoluta. Cervantes era a Barcelona en lo mès de juny del any 1610, temps en que tenia sa residència ordinária a Madrid. Va fer son viatje encarregantse d' algún negòci, que va tenirlo enfeynat una llarga temporada.

Les notícies que d' aquèsta tèrra arribaven a Madrid, no eren suficients pera fersé cárreg de la situació.

Ab lo fingit nòm d' *Antonio Moreno* va volguèr representar Cervantes a algún personatje barceloní, que 'l va rèbre en sa casa, y ab qui va fer amistat. Tots dos parlarien d' assumtes d' actualitat y de la política, descubrint l' *Antonio Moreno* sa filiació, sos entussiasmes per En Ròca Guinarda, y les enemistats èntre 'ls nyèrros y cadells.

Demostrá Cervantes conèxer l' òdi que 's tenien los dos partits, òdi que se 'l traspassaven de pares a fills, barellantse sovint per qualsevòl pretecst, tant sòls per recordarse de l' antiga enemistat. En la llètra qu' En *Roque Guinart* va escriure a *D. Antonio Moreno,* li dèya que 'l dia de Sant Joán posaria a *D. Quijote* al mitj de la platja de Barcelona, *y que diese noticia de esto á sus amigos los Niarros para que con el se solazasen, que él quisiera que carecieran de este gusto los Cadells sus contrarios; pero que esto era imposible,*

(1) Ha dit En Ròca Guinarda que reconèx que te obligació d' esmenar de sos delictes, *encaminándose por el camino de la salvación.* Aquèstes paraules les fa repetir Cervantes al *D. Quijote,* qui, còm s' ha vist, també parla del *camino de salvación,* contestant a n' En *Roque Guinart.* Era freqüent, en lo castellá d' aquèlla època, l' ús de aquèsta «frase»; mès lo fet de que aparègui en lo citat passatje del Quixòt, no pòt pèndres còm una «casualitat» perquè fora repetirles massa. Cervantes tenia notícies d' aquèstes cartes d' En Ròca Guinarda.

á causa que las locuras y discreciones de D. Quijote, y los donaires de su escudero Sancho Panza, no podían dejar de dar gusto general á todo el mundo. Es una crítica intencionada la que hi ha en aquèstes ratlles. Cervantes la fa escriure per ma d' En *Roque Guinart,* perquè conexia son carácter; es graciós l' acudit de que per la presència de *D. Quijote* puguessin ferse puerils manifestacions de parcialitats.

No hi ha res que contradigui aquèsta visita de Cervantes a Barcelona. Dos documents s' han publicat referents a la seva vida en l' any 1610. Tots dos son precisament del mès de juny.

En l' arxiu de la Vble. Ordre T. de Sant Francèsc, de Madrid, va trobarhi En Pellicer, èntre les llistes de persones que varen professar lo 27 de juny de 1610, una partida senyalada ab lo núm. 68, que diu axís: «Doña Catalina de Salazar Bozmediano; vive en la calle del León, frontero de Castillo, panadero de Corte» (1).

Axò no pròba mès que 'l domicili ordinari de la família de Cervantes.

Lo dia 16 anterior, havia fet testament sa muller, la dita Dònya Catalina, en la vila de Madrid, «estando buena y sana y en mi buen seso, juiçio, memoria y entendimiento natural». Aquèst document se tròba copiat sencèr en la colecció d' En Pérez Pastor, qui va publicarlo per primera vegada (2).

Seria Cervantes a Madrid al ferse 'l testament de sa muller? Tant be hi hauria pogut estar, còm dexar d' estarhi. Si lo natural era que hi fos, no era necessária sa presència. Aquèst testament no em trèu la seguretat del viatje de Cervantes. Còm que ting lo con-

---

(1) *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra*, por D. Juan Antonio Pellicer. Va al devant de sa edició del *Quixote,* imprèsa per Sancha (Madrid 1797).

(2) *Nuevos documentos referentes á Cervantes y á su familia, descubiertos y publicados* por D. Cristóbal Pérez Pastor, Pbro. (Madrid 1896).

venciment de que era a Barcelona (o al mènys ja havia surtit de Madrid), crèc, per conseqüència, que no va trobarse al acte de fer-se 'l testament.

La segona de les llètres que En Ròca Guinarda, va escriure al virrey, va enviarla aquèst a Madrid, posanthi un títol: *Segunda instancia hecha por el dicho Roca*. Diu axís:

AVIENDO SABIDO QUE V. EX.ª NO HA SIDO SERVIDO ADMITIR LO QUE POR MI SE TENIA SUPLICADO, SUPPLICO DE NUEVO CON LA MISMA HUMILDAD A V. EX.ª LO PROPIO, Y CUANDO NO PUEDA ALCANÇARLO, A LO MENOS NO SE NIEGUE EL REPRESENTARLO V. EX.ª A SU MAGESTAD, CONTENTANDOSE TAN SOLAMENTE DE VEINTE DÍAS DE GUIASE, EN LA FORMA Y CON LAS CIRCUNSTANCIAS SOBREDICHAS, EN QUE PUEDA VENIR LA RESPUESTA, QUE SERÁ COOPERAR V. EX.ª EN LOS MEDIOS QUE PODRÁN CAUSAR LA SALVACION DE MUCHAS ALMAS, DESSEOSAS YA DELLA.

PEDRO ROCA GUINARDA (1).

Aquèst memorial indica que 'l Duc de Monteleón no va acceptar lo que se li proposava en l' anterior. En Ròca Guinarda escrivia convençut de son podèr. Promèt anarsen de Catalunya prò condicionalment. Y, si no se li concedèx lo que demana, continuará capitanejant ses quadrilles. Aquèll final que diu: *Todo lo arriba dicho para que haya de tener effecto ha de ser el total assiento dello,* convertèx al memorial en una proposició de pau, y li trèu lo carácter d' una petició d' indult. Les condicions son eczigents; se sent ab fòrsa pera tornar a vèncer sos enemics; dona lo temps just pera pèndre resolució; ha de ser *antes que V. Ex.ª salga del govierno de Barcelona.* Y lo virrey no mès esperava que arribés son substitut pera anarsen.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligalls 838 y 761.

Lo de eczigir *guiase en una villa ó término,* mentres se prengués resolució, tampòc va agradar al virrey. Lo de dexar en llibertat als fautors era una mida que podia portar embolics. Res podia acceptarse. Fins en la part principal del escrit está son autor enèrgic. Parla ab lo llenguatje pròpi d' aquèlla mèna de memorials, prò no cedèx en cap punt. Diu que pendrá destèrro de Catalunya y sos Comtats allá aont lo virrey voldrá; y a continuació afegèx: *como sea en Milán, Sicilia, ó Flandes.* Li dexa triar èntre aquèlles tèrres.

Très bandolers, dels mès principals, volien dexar sa revòlta vida en companyia de son capitá. La situació no era tan crítica còm vòl demostrar lo Duc de Monteleón, en la llètra que va escriure al rey, y que va a continuació. Al contrari; En Ròca Guinarda se crèya fer un favor al virrey al proposarli son destèrro. Va dirli: *offreciéndose a procurar que socios suyos hagan lo propio.*

Si èntre mès de doscents bandolers, hi havien très disposats a anar al destèrro, y a acullirse a un indult, se deurien trobar be a Catalunya, y no 's veurien pas perduts.

Es probable que s' estranyessin al vèure que 'l virrey no acceptava aquèlles proposicions. Algunes persones influyents aconsellaren a n' En Ròca Guinarda lo que diu en lo segón memorial. Pels termes en que está redactat, pòden ferse oposats comentaris que al anterior. En ell aparèx En Ròca Guinarda cansat de dur una vida tant inquieta, y desitjant surtirne aviat.

La llètra que 'l virrey va escriure a Felip II diu axís:

«Señor: Pedro Rocaguinarda, *hombre de muy humilde estirpe,* hallé quando vine a gouernar este Principado casi en vispera y disposicion de emprender la vida tan digna de castigo y prejudicial al bien publico, que ha professado de algun tiempo a esta parte, de que V. Magd. tiene larga noticia, y viendo lo que conuenia al servicio de Dios, de V. Magd. y beneficio de la Justicia que se le atajas-

sen los passos de sus insultos, he procurado por todos los medios possibles como mas en particular y n diciendo que pagasse lo que por sus culpas de homicidios robos y otros delictos tenia tan merecido.

Para este effecto se offrecieron diferentes premios y ultimamente los que V. Magd. mandara ver por la copia del pregon que con esta embio (1) poniendo por clausula particular que se satisfarian de mi propria hacienda en caso que de la Real de V. Magd. no se cumpliessen con la puntualidad que se offrecia; y con ocasion de un hurto que se hizo en camino real de ciertos paños sin bolla deste Gnal, puse especial cuydado y desvelo para que, por parte del consistorio de los diputados, se offreciesse un buen premio a quien capturasse su persona, y en effecto se alcançó que se darian mil escudos.

Hansele hecho differentes y poderosas persecuciones, ordinarias y con gente pagada, allende de la del Gouernador, que casi continuamente ha assistido fuera de aqui en el mesmo effecto, y seria sin duda menester el ser en esta mucho mas largo de lo que desseo, si se huviese en particular de referir a V. Magd. todas las diligencias publicas y secretas con que, por las vias possibles, se ha procurado el buen successo de cosa tan conueniente, no dexando de acudir a la persecucion y castigo de sus fautores culpables como medio tan importante en materia deste jaez.

Por auer entendido que suele ser instrumento muy efficaz para disponer a los naturales desta tierra aperseguir con gana los malhechores el publicarlos por descomulgados, procuré alentar tambien por este medio la persecucion, y assi lo estan el dicho Roca y otros a mi parecer, con euidentes señas de provecho.

---

(1) Se referèx al pregó citat en la plana 176.

De todo lo dicho han resultado effectos de muy grande beneficio, pues han parecido diez y seis compañeros suyos, assi por sentencia como en ocasiones de refriegas, y él ha tenido tres arcabuçaços, y los dos con sangre, pero ninguno dellos ha permitido Dios que rematasse aun esta obra; y ultimamente se han ahorcado tres socios suyos, que por lo que han declarado en sus torturas, allende de su punion, han sido capturas de grandíssimo prouecho para la buena direccion de la Justicia.

Continuandose de mi parte el entender de cosa tan importante con el mayor desvelo que sabria encarecer, y con no menos proposito y desengaño de todos que auia de ser igual en ello, hasta el ultimo dia que estuviere a mi cargo este gouierno, pienso que ha sido, segun se me ha referido, extraordinario el miedo que ha cobrado el dicho Roca de perderse, y algunos de los que temo dessean lo contrario, ora por voluntad, ora por interesses particulares, y con esto ha muchos dias que se ha apartado de su vida y se ha ydo guardando, ausentandose de sus compañeros, y estando con secreto extraordinario por caminos menos peligrosos, pero con todo eso por muy pocas horas se erro vn lanze estos dias en su captura.

Tengo por sin duda que, por verse tan apretado, se resolvio de buscar medio para embiarme persona bien intencionada a supplicar y offrecer lo que V. Magd. mandara ver por el papel que va con esta (1), a lo qual no quise dar oydos, porque confiesso a V. Magd. quetengo naturalmente condicion adversa a expedientes como este; en casos tales creo fomentada de no pocas consideraciones; y auiendose reducido a dessear que a lo menos yo lo representasse a Vuestra Magd., dandole tan solamente, como en dicho papel se dize,

---

(1) En dit paper están copiats los dos escrits d' En Ròca Guinarda: *Copia del papel que se dió al Duque de Monteleón en nombre de Rocaguinarda;* y *Segunda instancia hecha por el dicho Roca.*

veinte dias de guiase, an la forma que V. Magd. mandara ver, me resolví a condescender en lo primero, de representarlo a V. Magd., aunque no sin repugnancia, por las raçones que se siguen.

La primera por aver entendido que se ha tenido este arbitrio en no pocas ocasiones, por acertado quiça no circunstancias iguales, alas que en dicho papel se declaran, en auctoridad de la Justicia.

Segunda por estar tan cerca el aver de dexar este cargo, y como el travajo y ocupacion de la persecucion que es grande, no avia de ser a mi costa, he querido no cargarme de censura y resolucion de materia tan grave, pudiendo quiça tener culpa en lo que avia de ser la pena agena.

Tercera por lo que pudiesse convenir que mi succesor, antes de tomar conocimiento de la tierra y la gente della, no hallasse ocasion en materia tal, en que le fuesse forçoso luego poner por obra resoluciones y expedientes de donde podrian, sin embargo de su mucha prudencia, resultar algunos inconuenientes, y yo, por experiencia, se lo que en todos tiempos y señaladamente a los principios de govierno cuesta de trauajo, con riesgo de desacertar, el tener que emplearse en ella; que solo de la mano de Dios reconozco el acertamiento, y los buenos successos que he tenido, en tantas cosas semejantes, y parece que su divina Magd. ha sido servido dexar la presente hasta aora, sin el fin que desseo, porque de mi flaqueça no resultasse el no reconocer todo lo bueno de su poderosa mano.

La quarta, que es para mi de mucha fuerça, que con dar noticia de todo a V. Magd. y depender de su real voluntad, parece que podré tener en qualquier caso total quietud, pues avre de juzgar por muy acertado lo que fuere servido determinar.

En el guiarle por los veinte dias, no he querido condescender, porque confiesso que sin el saber de ser voluntad de V. Magd., a la qual devo en todas ocasiones sacrificar la mia, no he tenido fuerças

para vsar de clemencia, con quien la tiene tan desmerecida, aunque el intento huviesse tenido diferente blanco; allende de que viendo que si tal hiziera, era fuerça que la persecucion ecclesiastica y temporal con él, sus socios y fautores, perdiera tanto de sus quilates en el concepto y voluntad de la gente, que fuera impossible bolverla a poner en su punto, ni era justo, hasta tener noticia de lo que Vuestra Magd. mandare disponer en ello, condescender al daño irreparable que resultara, no se serviendo V. Magd. usar de clemencia; siendo tambien de consideracion que, por ser el sujeto tan ruin, podria ser que, para que resulte el effecto dicho mostrasse estos desseos, y no por cumplirlos, que en caso tal fuera de grande daño y desautoridad de la Justicia, el averle guiado.

Y aunque por no averlo otorgado la dicha condicion de guiase, le parecera creo que no tiene que acudir a lo supplicado, tengo por cierto que si lo que ha dicho ha sido con dictamen interior, proporcionado a las palabras, que en teniendo esperanças de salir con ello, lo abraçara con mucha extimacion. Hame parecido no dilatar mas ni escusar de dar noticia de lo dicho a V. Magd., para que se sirva, con particulalidad y claridad, mandarme advertir de todo, y pueda yo con ello procurar ser tan puntual en la execucion de la voluntad real de V. Magd., y lo que a su servicio conviniere, como acostumbro y devo. No dexando de dezir que si acaso ha de tener effecto lo referido arriba, sera de mucha conveniencia que Vuestra Magd. se sirva de mandarlo hazer con Real firma suya, y no con la de su lugarteniente, pues la clemencia en su real grandeza de V. Magd., en cosa tan grave, no causara tanta consequencia prejudicial como en los que tenemos immediatamente la administracion de la Justicia a cargo. V. Magd. mandara considerar todo con su grande christiandad y prudencia, y resolvera lo que mas, para la gloria de Dios y servicio suyo convenga, cuya cath.ª persona guar-

de Dios. = Barcelona a 29 de Junio 1610. = El Duque de Monteleon» (1).

Pròcsim a anarsen de Barcelona lo Duc de Monteleón, vòl mostrar los bòns resultats de son govèrn. Considera còm un èczit la petició d' En Ròca Guinarda, y l' atribuèx a lo que l' ha perseguit. Es ineczacte. En capítols anteriors s' ha vist de lo que servien les persecucions fetes per ordre del virrey; pera que 'ls bandolers se burlessin d' ell (2). Lo Duc de Monteleón dubta en ses afirmacions, escusantse dient: *por ser el sujeto tan ruin.*

Los memorials pòden atribuirse en bòna part, a les darreres crides publicades, prò no a les persecucions ab les armes. S' oferien ventatjes tant grans als bandolers que presentessin a la Justícia a son capitá, que aquèst temia alguna traicció, per mès disciplinada que tingués sa tropa. Y la deurien témer també los très bandolers que volien acullirse a un indult perquè eren caps de quadrilla; y les crides anaven còntra ells. O volien seguir a son capitá a tot arrèu aont anés. Eren sos millors amics.

Ha dit lo Duc de Monteleón: *Ha muchos dias que se ha apartado de su vida y se ha ydo guardando, ausentandose de sus compañeros, y estando con secreto extraordinario por caminos menos peligrosos.* Y Cervantes ho va escriure quasi igual. Diu: *Roque pasaba las noches apartado de los suyos, en partes y lugares donde ellos no pudiesen saber donde estaba, porqué los muchos bandos...* etz. Lo virrey sab lo que diu, *segun se me ha referido.* A Cervantes s' ho deurien dir durant sa estada a Barcelona, aont corria aquèsta notícia, pel juny de 1610.

Quin efecte va produir a Madrid la llètra del Duc de Monte-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligalls 761 y 838. *Copia de carta para Su Mgt., del Duque de Monteleon, sobre el perdon que pide P.º Rocaguinarda.*

(2) Fins va dirho En Pujades. Vègis la plana 202 del present llibre.

león? Lo Consell d' Aragó va donar son parer al rey d' Espanya. Aquèst, havèntlo llegit (1), hi escrigué, segons la costum, en lo metex paper, la resolució que havia prèsa respecte a concedir o no l' indult. Diu axís: *Como parece al Consejo y escribasse al virrey, que agora ponga mas cuydado en prendellos porque no hayan mayores daños.* Va ferse la respòsta lo dia 19 de juliòl.

La informació del Consèll d' Aragó havia sigut lo dia 10, y, al resumir la coneguda llètra del virrey, diu: «El dicho Guinarda, viéndose tan acossado como lo está de continuo... procura medios para su libertad». Mes avall espòsa alguns motius dels que tenen pera no aconsellar l' indult; que son: «Por ser ladron famoso, salteador de caminos, homicida y sacrílego, cabeça de quadrilla, el qual, acompañado de otros malhechores y delinquentes, ha cinco años que va inquietando la paz publica de aquel Principado».

Seguèxen dient: «...Y porque de semejantes remissiones raras veces se han visto en dicho Principado buenos effectos, antes contrarios; que auiendo sido otros perdonados, abusando de la real clemencia de V. Magd. han buelto a inquietar al dicho Principado, y sido peores que antes; porque desconfiados que no se les auia de conceder segunda remission, han cometido mayores y mas graues delictos; que de semejantes remissiones se animan los malos y ruynes con la confiança tienen que despues de auer hecho mucho mal seran perdonados, y desaniman y desconsuelanse los buenos, en particular aquellos cuyos padres y parientes han sido muertos y offendidos por ellos, viendo que con tanta facilidad alcançan perdon de sus delictos; y assi es justo entiendan que solo les ha de aprouechar el bivir bien, y que no han de hallar clemencia ni misericor-

(1) *Sobre lo que el Duque de Monteleon (acerca de la remission porque supplica Pedro Rocaguinarda, ladron famoso en Cataluña) escrive a V. Magd.* Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligalls 838 y 761.

dia, sino riguroso castigo de sus delictos, mayormente en aquel Principado a donde ay tanta frequencia dellos. Y assi los virreyes que han gouernado bien, no han concedido semejantes perdones, por la mucha auctoridad y reputacion que pierde la justicia por ellos, y el animo y brio que cobran los malhechores, y miedo los buenos».

Lo mes important de la informació es lo següent: «Aunque se hazen los perdones con motivo del bien publico, porque saliendose del Principado no cometan mas delictos, *esto hubiera lugar cuando dicho Rocaguinarda fuesse un cavallero principal y muy enparentado, que su prision y castigo fuera muy dificil, lo que no es, sino un pobre labrador y sin parientes, que si se pone el cuydado que conviene para prenderle, y a sus valedores y fautores, que son, entre otros, algunos cavalleros de aquella tierra bien conocidos, que le sustentan, recogen y fomentan, es cierto que no podra durar*, y el castigo exemplar dél, de muy grande consideracion, para poner freno a los demas» (1).

Posats en aquèstes esperances, s' indignen de les pretensions de En Ròca Guinarda en sos escrits; se n' estranyen mès que 'l Duc de Monteleón, lo qual s' esplica, perquè 'l virrey conexia millor sa vida y partidaris. En lo Consèll d' Aragó acaben dient: «Las condiciones de la remission contenidas en el memorial presentado en nombre de Rocaguinarda, son muy desautorizadas, *que solo el leerlas offende quanto mas passar por ellas*» (2).

Als comentaristes del Quixòt va estranyar que Cervantes fes tants elògis d' un hòme que 's va dedicar al bandolerisme. Y es que

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligalls 838 y 761.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligalls 838 y 761. Firmen lo document: *Clavero, Vic.; Don m.º de Gla.*, ꝗ; *Don J. Sabater*, ꝗ; *Monter* ꝗ; *Banyat* ꝗ; *D, Phi Tallada* ꝗ.

desconexien la seva vida; may havien sapigut un fet important que pogués justificarlos; sòlzament sabien que 'l dit *Roque Guinart* havia eczistit, qu' era un personatje històric. Ara, ab mès de quatre cents documents inèdits publicats per primera vegada en aquèst llibre hèm pogut descubrir lo mès important de la vida, d' En Ròca Guinarda.

Cervantes va presentar ab tanta solemnitat a n' En Ròca Guinarda perque conexia sa vida y vèya que podia ferho. Va poetisar lo concepte que d' ell tenien sos contemporanis. De manera que no pòt dirse que la ignorància dictés a Cervantes lo que escriu. Axís que *D. Quijote* cau en les mans del bandoler, llegim aquèlles paraules: *No es mi tristeza, respondió D. Quijote, haber caído en tu poder, oh valeroso Roque, cuya fama no hay límites en la tierra que la encierren.* En los capítols LX y LXI del Quixòt, Cervantes te interès en que 's vegi lo molt enterat que está de lo que parla. Diu que En *Roque Guinart* portava *cuatro pistoletes, que en aquella tierra se llaman pedreñales, a los lados.* Y a continuació: *Vió que sus escuderos (que así llaman a los que andan en aquel ejercicio) iban* etzètera. Los bandolers una vegada criden: *¡Viva Roque Guinart muchos años, á pesar de los* lladres *que su perdicion procuran!*

Pera completar la figura d' En *Roque Guinart*, Cervantes descriu un dels seus ròbos al camí reyal. Precisament en axò, aont sèmbla que la fama del bandoler havia d' anar per tèrra, ne surt mès enlayrat que may. En aquèt punt Cervantes repetèx los conceptes qu' havia escrit en una de les seves comèdies (1).

---

(1) En *La Cueva de Salamanca* surt un estudiant que parla axís: *Salamantino soy, señora mía; quiero decir que soy de Salamanca. Iba á Roma con un tío mío, el cual murió en el camino, en el corazón de Francia. Vine solo; determiné volverme á mi tierra; robáronme los lacayos ó compañeros de Roque Guinarde en Cataluña, porque él estaba ausente, que a estar allí no consistiera que se me hiciera agravio, porqué es muy cortés y comedido, y además limosnero.*

Lo ròbo que descriu en lo capítol LX del Quixòt fa pensar los que En Ròca Guinarda fèya en lo camí de Girona a Barcelona. Mentres En *Roque Guinart* fa la repartició de lo que havien robat darrerament, se li presenta un bandoler y li diu: *Señor, no lejos de aquí, por el camino que va á Barcelona viene un gran tropel de gente.* Aquèsta gent podia ser la tropa de soldats que 'l perseguien, o be pacífics caminants. En *Roque Guinart* demana: *Has hechado de ver si son de los que nos buscan, ó de los que nosotros buscamos? No, sino de los que buscamos, respondió el escudero.*

Encara que no vingui a tom, Cervantes te de presentar be al Roque Guinart. Li fa dir: *Yo de mi natural soy compasivo y bien intencionado.* En Roque Guinart parla llargament, y D. Quijote va admirantse y aumentant la seva estranyèsa, *porqué él se pensaba que entre los de oficios semejantes de robar, matar y saltear, no podía haber alguno que tuviese buen discurso.*

De vegades ròben los bandolers, y son capitá no té mès remèy que consentirho. Altres s' ho impidèx, còm en el cas de volèr *despojar á Sancho* que *mandóles que no lo hiciesen y así se escapó la ventrera.* A *Doña Guiomar de Quiñones* y als altres acompanyants los va tractar tant bé, que la dita *Doña Guiomar se quiso arrojar del coche para besar los piés y las manos del gran Roque, pero él no lo consintió en ninguna manera, antes le pidió perdón del agravio que le había hecho, forzado de cumplir con las obligaciones precisas de su mal oficio.* En *Roque* los havia demanat una petita quantitat, *para contentar esta escuadra que me acompaña, porqué el abad de lo que canta yanta.* Y al dexar als presoners, *despidiéndose dellos, los dejó ir libres y admirados de su nobleza, de su gallarda disposición y extraño proceder, teniéndole más por un Alejandro Magno que por ladrón conocido.* Aquèstes consideracions son molt pròpies de les circunstáncies d' uns qu' es crèyen perduts y 's vèuen nòvament en llibertat.

Un hòme que en aquèsta ocasió fa lo d' En *Roque Guinart* be merèx que se li fassin elògis. La pregunta que aquí s' escau es la de si En Ròca Guinarda se portava de la manera que diu Cervantes. Llegint aquèst llibre, en algunes planes no 's manté a la altura del Quixòt. Me referèxo, naturalment, al personatje que 's desprèn dels documents, o sia a lo que dèyen los testimònis d' aquèlla època. Mes cal tenir en compte que les informacions dels tribunals de Justícia han sigut y son a tot arrèu moltes vegades convencionals, dòncs hi han molts mèdis pera dir la fingida veritat y fins pensarse un hòm que no s' equivoca; ò afegirhi y suprimir petits detalls que pinten un carácter. Y era pitjor lo que passava ab les cartes al virrey.

Quan escriuen d' En Ròca Guinarda gent que no te interès en presentarlo en cap sentit determinat, tothòm lo pòsa pels núvols, còm se sòl dir vulgarment. Lo qual es molt significatiu; y n' hi hauria pròu ab aquèst testimòni dels escriptors contemporanis pera crèure lo de Cervantes, que ab mès brillants descripcions ve a dir lo metex. Axò apart de que en anteriors y successives planes hi han epissòdis nombrosíssims que justifiquen la personalitat «ideal» del bandoler (1). Ni ell ni la major part de sos soldats tenien per pròpi ofici 'l de robar.

Cervantes va tenir especial precaució de dir que En *Roque Guinart* pertenexia a un partit polític. Sabèntho, lo llegidor s' acaba d' admirar, quan lo contempla capitanejant a sa militarment formada tropa. Cauen en ses mans dos capitans d' infanteria espanyòla,

---

(1) No pòden citarse aquí perquè hi hauria 'l perill de descuydar alguns; s' ha de llegir detingudament tot el llibre.

Reparis també que tots els personatjes que surten en aquèts dos capítols del Quixòt, al començar son enrraonament, sempre diuen: *¡oh valeroso Roque! ¡oh gran Roque Guinart!*

y vèuen la terrible fòrça del capitá de bándols. Aquèst los tracta ab tota mèna de consideracions, y 'ls hi diu: *No es mi intención de agraviar á soldados ni á mujer alguna.* Los hi dona una carta de recomanació *para los mayorales de sus escuadras,* y axís pòden los dos capitans atravessar Catalunya y anar a juntarse ab les seves companyies de Nápols.

Lo bandolerisme catalá, del qual ja n' havia escrit Cervantes llargues planes en *La Galatea,* va tenir la plenitut de sa perfecta comprensió en los capítols LX y LXI de la segona part del Quixòt.

CAPÍTOL XXXI

Continua declarat lo sometent general.

(1610)

Lo dia 28 de juny de 1610 En Cristòfol Gallart y Traginer, regent de la tresoreria de Catalunya, va donar vint y sis lliures y divuyt sòus al doctor Llorèns Jover, per «haverles pagades per coses de la persecutio de Rocaguinarda y servey de sa Magt.» (1).

A conseqüència del sometent general declarat per lo reyal Consell, alguns de sos sòcis s' eren retirats a la Cerdanya (2).

En Bernat Garriga va capturar «ab son propi gasto, industria y gran perill de sa vida», a n' En Joán Falques (a) lo Panart, «company de dit Roca Guinarda» (3). Un dels indultats va ser lo pròpi Bernat Garriga (4).

Al tancar lo Panart a Barcelona, va ésser vigilat en les presons per En Pere Oriòl, per encárrreg especial del virrey, desde 'l 8 de juliòl fins a sa condemna (5).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 14.

(2) Item. Registre 5210, fòli 89. Lo document pòrta la data del 8 de juliòl de 1610.

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 52.

(4) Va ser indultat de tots sos delictes lo dia 19 de novembre del 1610.

(5) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 119. En Pere Oriòl va cobrar, lo die 30 de setembre del 1610, trenta lliures y dotze sous; a raó de nou sous per die.

Un pagès de Sant Feliu de Terrassòla, anomenat Josèp Postius, va rèbre, lo 14 de juliòl del 1610, una visita d' En Ròca Guinarda, qui anava acompanyat de vint bandolers, y èntre ells del Argelagues y d' En Jaume Alboquers; son los únics que va dir conèxer En Postius. Aquèst va donar de sopar a la quadrilla, denunciantho al endemá a n' En Francèsc Graell, jutje de la baronia del Estany (1).

---

(1) En Josèp Postius, de 25 anys d' edat, denunciá lo següent:

«Sor.: Jo denuncie a V. m. que air, que era dimecres, a la posta del sol poch mes o manco, trovantme jo en la segada, en lo lloch anomenat las fonts, que dista un quart lleuga, poch mes o manco, de la casa de ma heretat, arriba en dita segada un minyonet pastor de las Cabres que esta en ma casa, y me digue: «Nostramo veniu, que en Rochaguinarda me anvia ami, y diu que vos aguarda a casa, que vol li doneu asopar, y diu que si no veniu que espallaran las portes perque volen sopar». Y jo y vaig anar, si be molt dubtant, perque pensava si heran per robarme la casa, o per danyar ma mare y ma muller qui alli eran, y pensi que si noy anava un altre dia tambe me trobarien y axi me determini de anar. Y arribat en la quintana de ma heretat trobi un ques diu Argelagas, lo qual conech jo molt be, perque sent minyo estava jo en la vila Moya, de hont es lo dit Argelagas, y de minyonesa ensa nos conexiam, si be de després que es bandoler nol havia vist sino una volta en Vich, y ell me digue: «Be haveu fet be de venir, que sino fosseu vingut vos haguerem espallades les portes»; y deyen perque les dones no les volien obrir, ni donarlos a sopar. Y arribat en la hera de ma casa trobi Parot Rochaguinarda ab tota sa quadrilla; y axi me demanaren pa y vi, y ells se arrencaren del hort moltes sebas y las menjaren per anciam; y despres digueren que volian quels matassen un cabrit y ma mare los digue que non teniam y ella los digue que si volian ous ab cansalada que ella los ne farja truitades y axi los ne feu y menjaren y begueren en dita hera; y quant acabaren de sopar ja era fosch y després nos donaren las carabasses perque las umplissem; y lo Jaume Alboquers digue: «Fadrins, assi no es terra de vi perque lo compran; no penseu ser a la marina»; y axi nos donaren sols tres carabasses molt grans y las umplirem, y lo pa quels era romas del sopar lo prengueren y sel ne portaren a les xarpes; y los dits may digueren res sino si lo prebost venia per aqui y jo los digui que alguna volta hi era estat; y tambe me demanaren si hi havia bons blats y si eran tocats, y axi sen anaren; y despres jo entengui a dir a ma mare com, antes de la tropa, ni havian vingut poch abans dos o tres, y haviam umplertes dos carabasses, y al cap de poch era arribat dit Rochaguinarda ab la tropa. Y quant sen anaren jols compti, los quals tots eran vint y hu y non conegui de tots ells si no fonch lo dit Argalagas y Jaume Alboquers y lo dit Rochaguinarda que *com anava mes entonat que tots los altres, demani qui era, y me digueren que era lo Rochaguinarda* y de despres a mi me aparegue que era ell, perque per temps lo havia vist alguna volta y axi, o denuntio a V. m.». Mossèn Ramon Corbella, Pvre. *Nòus datos sobre 'l cèlebre bandoler Peròt Rocaguinarda.*

Los bandolers volien menjar cabrit, prò tingueren de contentarse ab sèbes y truytes ab carnsalada. No hi havia res mès al mas. Al anarsen, a entrada de fosc, volien que 'ls omplissin de vi les carabasses. Sòrt qu' En Jaume Alboquers cridá: «Fadrins, assí no es terra de vi perque lo compran; no penseu ser a la marina!» Y decidiren fer omplir no mès que très carabasses, qu' En Postius va trobarles «molt grans».

Les paraules d' En Jaume Alboquers demòstren que era celebrada la abundáncia de vi d' aquèlla comarca de Catalunya. En una llètra escrita sis anys mès tard, o siga en 1616, pel governador N' Alex de Marimom, se 'ns diu, parlant de la vila de Mataró, que «cull trènta mil cárregues de vi cada any, tenint 500 veins». La llètra va dirigida al rey d' Espanya y porta la data del 22 de març (1).

Uns quants de la quadrilla havien estat váries vegades en lo terme d' Argentona, denunciantho los comissaris al governador. Sospitaven d' un hòme anomenat Joán Llobèt (2), de qui hi ha un document en l' arxiu de Mataró (3).

Los bandolers se dedicaven a seguir los pòbles de la còsta y èntre ells Canèt de Mar. La majoria de les notícies, sobre 'l bandolerisme d' aquèstes tèrres, son tretes del arxiu de la Corona d' Aragó, qu' es la fònt inagotable pera tota mèna d' estudis històrics.

Lo 20 de juliòl del 1610 lo virrey va fer juntar les sales per la nòva li era arribada. Diu un cronista: «Lo maleit Rocha Guinarda, en venganza de dos homes li han penjat assi pochs dies fa, que eren de la sua compañia, ha cremades tres cases y mòrt tres homes, tots

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845.

(2) Item. Registre 5209, fòli 24.

(3) Arxiu de la Comunitat de Santa Maria de Mataró. Pergamí: «Venta perpetua feta y firmada per Joán Pau Ferrer y Soler, del veinat de la Torra, terme de Argentona, a favor de Joán Llobet Fusté de Mataró, de lo directe domini que dit tenia sobre aquella pessa de terra, dita la Ramonera».

hereus de casas y germans dels qui havien presos los sentenciats. *Don Pedro* Soler es exit ab los soldats de a caval, y lo de la Draçana; no se ques fará» (1).

Aquèts dos bandolers eren l' Arnau Passó y En Jòrdi Mauri, que foren capturats per En Jaume Manyalich, procurador del comte de Mossèt. A Barcelona los condemnaren a mòrt, y va cumplirse la sentència a primers de juliòl de 1610.

Havien sigut indultats, per designació del comte de Mossèt, En Jeròni de Barrutell (2) y En Valentí Rovira, pagès de La Garriga (3).

Quinze dies avans de morir los dos bandolers, va guardarlos en la presó, lo porter reyal Mateu Alomir, qui va cobrar en conjunt sis lliures y quinze sòus (4).

La persecució va repèndres, y a Barcelona va rèbre 'l virrey llargues llètres aont s' esplicava 'l gasto fet y la inutilitat dels treballs emprèsos. En contestació, lo Duc de Monteleón escrigué als consellers de Sabadell, lo 29 de juliòl (5); y lo dia 31 següent escrigué als consellers de Terrassa, y en sa llètra los dèya: «Havem vist lo quens dieu en raho de la persecucio de Pere Rocha Guinarda, home tant perniciós còm se sab» (6).

Aquèlls dies s' havia fet a Manrèsa válida resistència al comissari Francèsc Ferrer. Hi havia una còlla que rondava pels pòbles de la vegueria.

---

(1) *Dietaris* de micer Jerònim Pujades. Una petita escriptura pot citarse axí, perquè se referèx a Oristá. En 1577 se va fer la «Venta de un tros de terra en Sant Feliu Sasserra, bisbat de Vich, feta per Joan Mas y altres, tots de dita població, a favor de Cipriá Traveria, de Sant Andreu de Oristá, del mateix bisbat». Arxiu de la Comunitat de Santa Maria de Mataró. Pergamí n.º 49.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 56. Lo document es del 1 de juliòl de 1610.

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 14.

(4) Item. Registre 5210, fòli 116. Document ab data del 29 de juliòl del 1610.

(5) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 125.

(6) Item. Registre 1209, fòli 91.

Lo dia 27 de juliòl, a entrada de llustre, comparegueren catorze bandolers, en la casa Soler, del terme de Mura. Al endemá En Valentí Vuolls va dir devant del tribunal (1): que «los de la casa presumiren tots queren fadrins den Roca Guinarda... y lo hu dells deya que se anomenave *lo Roca*... y na Solera, mastresa de casa, digue, apres sen foren anats, quey ere lo Roca». Soparen y desaparegueren. Lo capitá 's donava a conèxer ab satisfacció, o algú li prenia son nòm pera que 'l respectessin.

Eren «fadrins den Roca Guinarda», pertenexien a sa partida, y havien rebudes ordres de permanèxer per aquèlls pòbles. Lo dia 31 de juliòl soparen en lo mas Mata, de Mura, al costat de la capella de Sant Jaume, que es darrera de la casa (2).

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. *Denuntiario contra Roca Guinarda.*

«Senyor Sotsveguer: Jo denuntio a v. m. com air entrada de lustre, que deuian ser vuyt hores de vespre, vingueren en casa den Soler, de Mura, quatorse bandolers, entrarensen en casa de dit Soler, ques lamo de casa, ques diu Toni Soler; encara no ere vingut de la segada y com vingue troba dits quatorse, homens en casa, ques feien donar a sopar, y jo denuntiant los viu, que arribi a casa den Soler aquexa tarda, que venia per sopar ab dit Soler, y es ver que aportaven los demes que jo viu dobles padranyals, y presumiren tots queren fadrins den Roca Guinarda; y per quant dit Toni Soler estava de mala gana, me ha enuiat assi a v. m. perque ho denuntias, com ho denuntio; y avent sopat sen anaren, y tots aportaven capes gascones, y lo hu dells deya que se anomenave lo Roca; jo no se si ere ell o no; es ver que na Solera, mastresa de casa, digue apres sen foren anats, digue quey ere lo Roca».

(2) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. *Denuntiario Rocha Guinart.* Lo dia 2 d' agost del any 1610, En Jaume Mata, amo del mas Mata, de Mura, denuncia lo següent, devant del sotsveguer de Manrèsa:

«Sor. Sotveguer: Jo denuntio a v. m. disapte prop passat, que contauem a XXXI del mes de Juliol, a posta de sol, poc mes o manco, dos homens isqueren als treballadors, a una rompuda ques de casa la Mata de la montanya y digueren que vingues a mon cossi germa a nen Mata de Mura de la muntanya a quels fes traurer a menjar per dotze o tretze, y que si non volie de grat sen farien donar per forsa, y ell digue qui eren y respongueren que eren de la companyia den Roca, y per por no li fessen algun dany los ne feu traurer darrera la capella de Sant Jaume, ques darrera casa, y coneguerem entre ells un Joan muntada que va ab ells; y quant agueren menjat que ja fou de nit, sen anaren, y asso es lo quey sse.

Io Francesch Iaumar fermo la present denuntia feta per Jaume Mata, per no saber de ascriura, de voluntat sua.

Los pòbles tenien que surtir ab lo sometent declarat, lo que 'ls era molest y de pròc profit pera 'ls fins dels ministres de Justícia. Lo virrey va manar al jutje de Cort *D. Pedro* Soler, que seguís la Catalunya fent als pòbles la següent proposició: «Que paguessin un determinat nombre de soldats pera perseguir a n' En Roca Guinarna, y se 'ls rellevaria de la molestia contínua d' alçar lo sometent».

D. Pedro Soler va presentarse al batlle y jurats de la baronia de Montbuy, demanantlos una llista de la gent que hi havia del sometent; y va manar al batlle que al endemá fos a Granollers ab trènta hòmens y ab sometent declarat. Feta la preparació, va esposarlos lo nòu tracte, dient que si li donaven uns quants soldats pagats per la baronia, ell s' interposaria ab lo virrey pera lliurarse de l' obligació. Lo batlle no va acceptarho, segons se desprèn de la llètra que, en contestació a la seva aont consultaven alguns negòcis, li va escriure En Jerònim del Bòsch, conseller en cap de Barcelona (1).

Lo dia 30 de juliòl va reunirse lo consell de la parròquia y terme de Sant Joán de Matadepera, presidit per son batlle En Joán Barata, y en ell va donarse 'n compte de les proposicions, que 'ls havia fetes *D. Pedro* Soler. Determinaren pagar un soldat durant sis mèsos (2).

---

(1) Arxiu Municipal de Barcelona. *Registre de lletres missiues de 1607 a 1610.* Llètra del 7 d' agost de 1610.

(2) *Sant Johan de Matadepera*, per Mossen Llorens Sallent y Gotés. (Barcelona 1897 — Imp. d' Henrich y C.ª) En nòstra *Bibliografia* s' ha escrit, per equivocació, Arxer en contes de Sallent, qu' es lo nòm del erudit historiador.

CAPITOL XXXII

En Jaume Alboquers desafia als consellers de Manrèsa. Estroncament de la Céquia.

(1610)

Lo dia 26 de juliòl arribá a Manrèsa lo comissari Onofre Ferrer ab encárregs especials, y, dos dies després, acompanyat per alguns soldats de la Unió y un dels cinquanteners que 's dèya Agustí Morell, isqué en persecució de les quadrilles. En una llètra enviada al virrey digueren los consellers: «En lo pla de Santa Ana, ques a una lleuga de la ciutat, alguns fills de perdició los han feta resistencia molt gran» (1).

Al endemá, dia 29, l' herèu del mas de la Vilella, repetí les denúncies de sempre (2). Va dir al sotsveguer que la nit anterior ha-

---

(1) Arxiu Municipal de Manrèsa. Registre de llètres de 1602 a 1621.

(2) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. *Denuntiario de Roca Guinarda.* Lo dia 29 de juliòl de 1610, En Pere Cornèt, herèu del mas de la Vilella, de Sant Martí de Torruella, feu la següent denúncia:

«Senyor Sotsveguer: Jo denuntio a v. m. com air, que comptavem a XXVIII del corrent, vers mija nit, venirem a tocarme a la porta, y jo me llevi y me fiu a la finestra y viu alli set fadrins, y me digueren quels umplissin les carabasses, y axi baxi per la finestra ab una corda una sistella, y posarenhi set carabasses y jo les umpli, y, conforme les carabasses, jo pens son fadrins den Roca Guinarda, y que altres voltes, com he denuntiat, les avia umplertes, y me aparegueren les matexes, y ab lo parlar

via omplèrt de vi sèt carabasses, pujantles y baxantles per la finestra de sa casa ab una sistella y una còrda, per havèrsho demanat sèt hòmens, armats, los quals feren «gran soroll ab sos pedrenyals»; y axò que era mitja nit. «Jo pens, diu, que son fadrins den Roca Guinarda».

Lo que mogué mès renòu a Manrèsa y va sabèrse depressa en tot Catalunya, admirant lo podèr y atreviment d' aquèstes quadrilles, va ser l' estroncament de la Céquia, que hi va desde 'l riu Llobregat; En Jaume Alboquers, va espatllarla y, no content ab axò, desafiá als consellers de la ciutat, amenassantlos, si no li donaven dos mil lliures, en mans del rector d' Avinyó.

Al vèure los de Manrèsa que la Céquia no duya aygua, la resseguiren, y varen trobar fet malbé lo pònt del Vilar, d' aont havien tretes moltes pedres y ensorrat un gran tròç pera que l' aygua vessés. L' autor se descubria fent nòves menaces.

Al costat del saltant de l' aygua, y aguantat per très o quatre ròcs, varen trobarhi un pal drèt, esquerdat del cap de munt, aont hi havia una llètra que dèya axís:

«Als Senyors Consellers de Manrèsa, que Deu guarde.

Senyors Consellers: Per lo que vostres mercés se maten tant de nostres coses anant tapant los pasos del Llobregat per los ponts, som haguts passar a la Siquia, y axís som nos recordat de las mercés quens fan, desde ara los desafio en bens y en persones y en particular a la pubilla, que si no ens donen dos mil lliuras, en mans del Rector de Avinyó o nostras, ques tingan per desafiats, y, com dic, la pubilla li tallarem las camas perque no pugue arribar a la

---

tambe me aparegue conexerlos; y tos anaven ab dos padranyals que feren gran soroll y axó es lo que se; y es ver que anaven o venien devers Sagarra, que aqueix es lo camí.»

Ciutat, y perque coneguen que noms burlam volem començar esta nit. A 29 de agost de 1610. ,

Jaume Alboquers» (1).

Passaren alguns dies creyentse tothòm que l' autor del desafio era 'l pròpi Ròca Guinarda, fins que les declaracions d' En Joán Pòssa varen demostrar lo contrari. Per l' istil se distingèx aquèst escrit dels que conexèm del capitá.

Ab lo nòm de «la pubilla» re referia a la Céquia; y quan diu «li tallarem las camas perque no pugue arribar a la ciutat» vòl dir que enderrocarán los pònts.

Aquèst desafio, del qual tant va parlarse, es una imitació. Anys anteriors En Pere Planes n' havia fet un ab motiu dels pònts, y còntra 'ls ciutadans de Manrèsa. Sovintejaven en aquèll temps aquèts documents, prò lo trobat al pònt del Vilar va seguir l' eczemple de la llètra d' En Pere Planes. Atrevirse los bandolers ab una ciutat còm Manrèsa, era tot lo que 's podia arribar a dir.

En lo procés que va ferse, declaren alguns testimònis còm En Joán Pòssa, del terme d' Avinyó, qui va declarar devant del tribunal, que a la vesprada del 29 d' agost, anant desde Artés a sa casa ab una mula, li isqué al camí reyal, tot sòl y ben armat, En Jaume Alboquers. Diu En Pòssa: «Dit Jaume Alboquers se posá a xerrar ab mi, y a proposit del que passá lo vicari del rector de Avinyó y applegave los coureus, parlarem del senyor rector, y digué ell: «En bona part he feta la girada». Y jo digui: «Quina girada?» Diguem que avia desaffiats los consellers de Manresa, y que, si no li appor-

(1) Aquèsta llètra ha sigut publicada váries vegades per diferents autors. La he vista manuscrita en los llòcs següents:

a) Arxiu de la Céquia de Manrèsa. Registre 1, llètra C, 21.

b) Arxiu Municipal de Barcelona. *Cartes comunals originals de 1608 a 1611.*

c) Arxiu de la Corona d' Aragó. *Dietaris de la Diputació, de 1608 a 1611.*

d) Arxiu Municipal de Manrèsa. Registre de llètres de 1609 a 1621.

taven dos milia liures en mans de dit senyor rector, los spallaria la sequia. Jo li digui que no me agradave que les agués ab Manresa y que axo lo seria perdrer. Y diguem: «Feu compte que jau he fet». E fonchme amostrat e legit dit desaffiu. Y si sobra quil avia scrit, crec que ell matex, dit Jaume dels Boqués ho ha escrit, perque sab de scriurer, y ell matex me ha dit queu ha fet, y axi ho podeu creurer, y no cal cercar quiu ha fet, sino a ell matex. Y diguém que los altres fadrins avia adjegats a Avinyó. Y jas feya vespre y axi lo dexí y men ané» (1).

Al ésser lo declarant a casa seva, al descarregar lo vi qu' havia dut ab la mula, li digueren que eren arribats l' Escolanet de Polinyá y Fermí Ramón, quins parlaren ab un hòme que 's dèya Llobateres.

Lo dia 4 de setembre los consellers de Manrèsa escrigueren als de Barcelona sobre la qüestió del desafio. Diuen que es «un dels mes scandalosos atreviments que may se hajan vist en esta provincia» y 'ls hi demanen consell de lo que han de fer pera salvar sa autoritat. La força de sos enemics los hi fèya parlar axís. Si En Jaume Alboquers s' ho demanava a son capitá, aquèst aplegaria dos o très cents bandolers pera inquietar a Manrèsa. No podrien acostarsehi tant còm a Vich, prò era enemistarse ab massa gent, capás de tot, còm ho pròba l' acte del desafio. Admira vèure la seguretat ab que treballaven les quadrilles. En Jaume Alboquers estava convençut de que se li donarien les dos mil lliures demanades.

Barcelona ha estat sempre altament considerada (2), per la Catalunya de tots los temps.

---

(1) Arxiu de la Céquia de Manrèsa. Registre 1, llètra C, 21. Declaració de Joán Pòssa, en lo procés fet ab motiu del estroncament de la Céquia.

(2) La citada llètra diu axís:

«Molt Illes. Señors. En hu dels ponts per hont discorre la Cequia que ve desde lo riu Llobregat a esta ciutat de Manresa, estos dias passats fonch trobada una lletra

De Manrèsa li recòrden que es «lo cap del estament real y la metropoli y Mare de aquest Regne, que en ocurrencias de negocis gravíssims acostuma sempre a donar consell». Diuen que confian «en la grandesa de aquexa ciutat, que com a verdadera mare ha de amparar a sos fills, etz». Es lo millor elògi que podia ferse de la Barcelona del sigle XVII.

La llètra, y 'l desafio d' En Jaume Alboquers, varen portarlos a Barcelona lo conseller en cap de Manrèsa, y los jurats Francèsc Casamitjana, Joán Magí Calvó, Jerònim Puig, Gaspar Pscolquers,

---

ab la qual Jaume Alboquers, bandoler de la quadrilla de Rocaguinarda nos desafiaba en persones y bens si dins sis dies no portavem en mans del Rector de Avinyó dos mil lliuras y amenasaba que romprá la Cequia en altres parts com ya les hores ne rompe un tros del pont hont posa la Lletra. Se bes considera aquest fet es un dels mes scandalosos atreviments que may se hajan vist en esta provincia, perque arribant els malfactors a perdrer lo respecte a les dignitats consulars perque noy pot haver seguretat per tot lo demés. Y com aqueixa insigne ciutat es lo cap del estament real y la metropoli y Mare de aquest Regne; y en ocurrencias de negocis gravissims acostuma sempre a donar consell y encaminarlos ab gran maduresa y prudencia al fi que mes convé al servey de Deu y benefici y reputacio de nostra Nació. Considerant nosaltres quant importa reprimir en lo principi aquest dany per que no vinga a cobrar forsas en lo esdevenidor, ab gran factura de la quietut de las Ciutats de Catalunya y dels Consellers que las representan y gobernan. Confiant en lo valor de Vostras Magneficencias y en la grandesa de aquexa ciutat que com a verdadera mare ha de amparar a sos fills, y com cap d' aquest cos mistich del estament real ha de acudir a la defensa y conservacio de tots sos membres. Essent hu dells y dels mes asenyalats aquesta ciutat; y havent procurat sempre ab una innata affició y correspondencia emplearse ab summa promptitut en tot lo que ha convingut al servey de aquexa republica. Suplicam a tota ella y a Vostras Magneficencias com a Pares devots, se servescan aconsellarnos lo que devem fer en esta ocasio pera salvar nostra autoritat; que com som part interesada y ofesa no confiam que nostre paper puga ser tant libero y acertat com la importancia del cas requereix, ni de ningu la havem de esperar millor que de Vostras Magnificencias. Lo Conseller en cap desta Ciutat va sols per aquest efecte, acompanyat de sis Jurats de aquest Consell. Servescanse V. M. donarli entera fe y creensa en tot lo que de nostra part referirá. Guarde nostre Señor les molt Ilustres persones de v. m. Manresa 4 setembre de 1610. Arxiu Municipal de Barcelona. *Registre de llètres de* 1607 *a* 1610.

Arxiu Municipal de Manrèsa. *Registre de llètres de* 1609 *a* 1621.

Gabrièl Fexes y Francèsc Perera (1). Se 'n portaren ademès una carta pels diputats de Catalunya demanantlos «consell, favor y ajuda en aquèst cas». En el Consell de Cent de Barcelona havien de tenirhi un advocat, «qui allí, per induir al dit Consell, represante los serveys que la ciutat de Manresa sempre ha fet a aquella ciutat». Havien de procurar «que fossin regaliats dit Boquer y sos complices, demanant a sa Ex.ª se servesque pendre per propi dit negoci».

Lo conseller en cap En Jerònim Solerferrán se 'n portá unes instruccions de lo que havia de fer a Barcelona ab los representants de Manrèsa (2). Volien demanar al virrey «que interpose ses parts ab los senyors Inquisidors de Catalunya pera que castiguen y lleven la familiatura a Vicens Soldevila, del terme de Sallent, familiar del Sant Offici, que es estat sempre receptor y fautor de dits bandolers y sa quadrilla». Havien de visitar als Inquisidors demanant fos castigat «en la moda los advocats aconsellaran». Al virrey li volien dir que dexés portar als comissaris les armes proibides, perseguint a n' En Ròca Guinarda.

Tant de renòu va mòure 'l desafio d' En Jaume Alboquers, que va saberse per tot Catalunya. Los consellers de Manrèsa varen promètrer 400 lliures a qui agafés viu al desafiador. Lo qual sabut per l' Alboquers, va venjarse per segona vegada, segons conta l' historiador En Magí Canyelles (3). Diu que una nit va posar, per les

---

(1) Arxiu Municipal de Manrèsa. *Delliberacions del Consell—9 de Juny de 1609 a 16 de Abril 1619.* Lo dia primer de setembre del 1610 s' havia donat compte del desafio d' En Jaume Alboquers y fou resòlt que 'l veguer prengués informacions a còstes de la ciutat. Còm que l' original del desafio va ser dut a Barcelona, ara 's conserva l' interessant autògraf en aquèll arxiu municipal.

(2) Arxiu Municipal de Manrèsa. *Registre de llètres de 1609 a 1621. Instructio feta paral magnifich mossen Hyeronim Solerferran, conseller en cap de la Ciutat de Manresa, del que ha de fer, inseguint la liberatio feta en lo consell desta Ciutat a sinch de setembre 1610, quant Deu vulla sie en Barcelona.*

(3) *Grandesa y Antiquitats de Manresa* per Magí Canyelles. Obra manuscrita del

cantonades dels carrers de Manrèsa, uns papers de desafio còntra tots los de la ciutat, «prometent no dexarne ningu la vida dels que li vindrán a mans». Y còm la notícia val, En Canyelles escriu aquèlles paraules de regla: «...quals papers estan *ben recondits* en lo Racionalat de la casa de la Ciutat, calaix dit Patrimoni». En Canyelles no va vèure may aquèts papers, que no podien eczistir. Hauria sigut massa atreviment l' escriure desafios en aquèsta forma y posarlos per les parèts, còm los modèrns anuncis. Axò hauria fet molt pòc favor a Manrèsa. Algú s' ho deuria contar a n' En Canyelles, y ho escrigué en la seva història, ab la credulitat y bòna fè pròpia dels escriptors d' aquèlla època. Aquèsta afirmació, es una senzillèsa, pareguda a les que inclòu En Pujades en les seves *Cròniques*.

L' historiador manresá, al escriure lo paragraf *Cap del Escolanet de Polinyá*, no va consultar documents, sinó que va recullir lo que sentia a dir. Llegint aquèlla plana de la seva òbra se nòten equivocacions en les notícies que era difícil recordarles sènse tenir a la vista la documentació necessária. A n' En Jaume Alboquers l' anomena Jaume *Corner* (1), pòsa malament la data del desafio, y equivoca 'l prèmi ofèrt per sa captura. En cambi encèrta 'l pònt fet malbé, perquè tothòm lo va anar a vèure; y diu que 'l cap del desafiador era penjat a les muralles, quan ell escrivia sa història, perquè no podia ser mès públic. En Canyelles va confondre lo desafio del pònt del Vilar, del qual no 'n parla, ab los imaginaris papers de les parèts de Manrèsa.

---

sigle XVII, publicada per primera vegada, ab la biografia del autor y gran nombre de documents inèdits, per D. Leònci Soler y March, en lo volúm primer de sa *Biblioteca Histórica Manresana*. (Manrèsa 1897).

(1) Degut a que 'ls nòms de la gent solien ésser coneguts per sentirlos anomenar, y pòc per llegirlos, lo nòm de Jaume Alboquers era devegades cambiat per *Els boquers*, o sia *Jaume dels boquers;* y axís fou escrit en les declaracions prèses pel veguer en setembre de 1610. Jaume *Corner* no 's tròba en llòc mès que aquí, allunyantse bastant del veritable nòm.

CAPÍTOL XXXIII

Inquietuts d' un advocat — Mòrt d' En Jaume Alboquers. Estranya desaparició d'En Ròca Guinarda.

(1610)

Fins al dia 13 de setembre s' estigué En Pere Oriòl en les presons de Barcelona, vigilant a n' En Joán Falques (a) Panart (1). Diuen uns *Dietaris* d' aquèlla època: «Dimars, a 28 de Setembre 1610 esquarteraren en Panart, companyo den Rocha Guinarda» (2).

Passats uns quants fulls dels *Dietaris* s' hi tròba la següent notícia: «Dissapte a 16 (octubre 1610). Item, dit die aportarent mort lo cos den Canals, gran companyo den Rocha Guinarda; apres lan penjat a la Trinitat. Es mort impenitent. Perque tenintlo per terra nafrat, dientli ques donás, y que mirás que se en anava a morir, ques confessás. Fingí rendirse, y llansá dos pedrenals, y acostanseli per a pendrel, tragué un pistolet, y ferí al muscle del quil prenia, y aquell ab la colera li pegá un puñada al Canals ab lo qual spirá» (3).

En la captura del «negre Canals, lladre famós de la quadrilla»,

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 119.

(2) *Dietaris* (inèdits), per micer Jerònim Pujades. Manuscrits de la *Academia de Buenas Letras de Barcelona.*

(3) *Dietaris* citats.

intervingueren En Bernat Garriga, de la parròquia de Bigues, qui va conseguir l' indult de Montserrat Artimbau (1), y lo comissari Pere Garriga, qui va demanar la llibertat d' En Francèsc Dalmau, ciutadá honrat de Barcelona (2). En Bernat y En Pere Garriga eren germans.

L' hòme que va matar al Canals se dèya Valentí Bigorra, de Castelltersòl. La ferida que va rèbre no la va curar tranquilament. Lo batlle de Granollers va tancarlo en les presons de la vila, y se 'l carregá de grillons y de cadènes, fins que 's va rèbre una llètra del Duc de Monteleón, ab data del 3 de novembre, que serví pera avençar sa llibertat (3).

A primers de novembre del 1610 va ser sobtada una quadrilla pels soldats d' En Dalmau Descatllar, de resultats desastrosos.

En Dalmau Descatllar va matar, seguint la persecució, a n' En Jaume Alboquers y a t. Laganya (4), y agafá viu al gasconèt d' En Vilar de la Còsta. Tingué mès sòrt qu' En Jaume Carbonell, qui, als 4 d' octubre, havia fetes proposicions al virrey pera perseguir al desafiador dels consellers de Manrèsa. En Dalmau Descatllar va cobrar 55 lliures per les dues mòrts y la captura (5). Lo prèmi

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 53. Document del 19 de novembre de 1610.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 50. Document del 19 de novembre de 1610.

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 146.

(4) *a)* Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 101. Document del 13 novembre 1610. En prèmi de la mòrt de t. Laganya fou indultat Montserrat Navarro.

b) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 57. Lo 16 de novembre se indultá, també còm a prèmi de la mòrt del Laganya, a Francèsc de Vallgornera, «en Barcelona y via de Caldes de Montbuy domiciliat». Va demanarho lo procurador de En Dalmau Descatllar.

(5) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 90. (20 nov. 1610). Segons les crides publicades, li corresponien 15 lliures per cada mòrt, y 25 pels presoners.

corresponent n n' aquèsta va aprofitarlo micer Ermenter Sunyer, de Castelló de Empúries, qui va conseguir la tant desitjada pau lo dia 19 de novembre de 1610, en havèntli passat moltes penalitats pera amagarse de l' acció de la Justícia (1).

Micer Ermenter Sunyer, lo 9 de desembre del 1608, havia fugit de la presó de Barcelona, aont estava inculpat de moneder. Era estat assessor del comtat y després advocat fiscal; y era advocat al temps que 'l prengueren, que fou en març del 1608. Per la seva fugida va ésser cridat ab 200 lliures de prèmi; y no hòme fora de mal. Va recullirse al hospital de Castelló de Empúries, mès se 'n surtí promte, perquè lo bisbe comminava a profanar l'hospital si ell no se 'n anava. Va passarse a l' iglésia major aont hi estigué molt temps assitiat.

Un dia, estant en convèrsa ab uns capellans, del costat de fòra sagrat, lo va soptar un comissari secret. Vaguérenli los capellans, y va perseguirlos lo bisbe. Ab precaucions surtí micer Sunyer de la iglésia, y cercá aculliment en lo monastir de Santa Magdalèna, «ahont enfadá tantost los monjos». Desde aquí va anarsen al monastir de Sant Pere de Besalú, y després fou indultat per *bono público,* pagant cinc centes lliures, cent cinquanta als qu' havien agafat al gasconèt d' En Vilar, y altres cent cinquanta al escarceller Lladó Olím, por lo que havia patit en sa fugida de la presó (2).

Per la mòrt d' En Jaume Alboquers, (a) Escolanèt de Polinyá, va guanyarse sa llibertat En Pere Borrell, pagès de Sant Juliá de Altura, y un hòme desconegut (3). A n' En Jaume Alboquers se li tallá 'l cap, y, per mediació del tresorer de Catalunya, Cristòfol Ga-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 60.

(2) *Dietaris* (inèdits) per micer Jerònim Pujades. Volum I.

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 219. Document del 18 de agost 1611.

llart, va ésser enviat a Manrèsa; de lo qual quedaren agraits los consellers (1); y varen posar lo cap en la muralla del portal de Sobrerròca (2), aont va serhi fins al sigle passat. Van demanar que 'l virrey fes pèndre declaració estènsa, al gasconèt d' En Vilar, del enderròc de la Céquia, per sabèr «de aont vingué tal atreviment».

Lo dia 21 de novembre los consellers de Manrèsa manaren pagar 10 ₰ 4 ₰ a Joán Nabot «qui las ha donades al butxí y porter qui aportaren lo cap del Escolanet de Polinyá». Cumplint lo promès en aquèlla crida, varen pagar 400 ₰ pel cap que acabaven de rèbre (3).

En Jaume Alboquers era un hòme instruit còm son capitá. Se conexien desde anys anteriors y s' eren llençats a la vida irada, surtintne d' ella ab diferenta sòrt. Quan va curarse de les nafres rebudes devant del palau bisbal del Vich, En Pere de Caldes (a) «Lo Gascó de Caldes» va vestirse de bandoler, y se 'n aná a les montanyes. Lluytá furiosament, y va morir a principis del 1609, ab En Jaume Vinyes (a) Aresta, a mans d' En Joán Febrer y de son fill (4). Ab la mòrt d' En Jaume Alboquers, no mès quedá viu En Ròca Guinarda, dels quins varen acompanyar aquèlla nit a n' En Francisco Vila a casa seva.

Lo comissari reyal Francèsc Bòsch va capturar a Joán Ribera, del bisbat d' Urgell, company d' En Ròca Guinarda (5). Alguns mè-

---

(1) Arxiu Municipal de Manrèsa. Registre de llètres de 1602 a 1621.

(2) Ho diu En Canyelles. *Grandèsa y Antiquitats de Manrèsa.*

(3) Arxiu Municipal de Manrèsa. *Deliberacions del Consell.* — *9 de juny 1609 á 16 abril 1619.*

(4) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 51. Lo 24 de matj de 1609 va ésser indultat Miquèl Febrer.

(5) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 104. Lo 29 de novembre del 1610 va ésser indultat En Josèp Comalada, de Barcelona.

sos avans En Jaume Raurich, de Taradell, havia mòrt a n' En Monsich Ferrer (1).

Aquèstes pèrdues eren precedides de la corresponent topada ab los enemics, que eren, quasi sempre, gent avesada als crims y delictes, estaven «posats en mal»; y al lluytar ab los bandolers s' esposaven únicament a ferse justícia a si metexos. Si morien s' estalviaven d' anar a les forques de Barcelona, y, si arribaven a agafar a algún bandoler, tenien sa pròpia llibertat assegurada. En cèrta ocasió Joán Aiguaviva, lo veguer de Vilafranca del Penadés, ab Llorèns Ferrán, Guillèm Bonèt y Pere Nadal, de Sant Martí Carrocha varen agafar a dos bandolers companys del Pay Catalá, matantne dos mès, que 's dèyen Mateu Mercader y Joán Llagostera. Varen ser indultats tots los capturadors (2). Al endemá 'l virrey de Catalunya va rèbre váries protestes per sa resolució.

Lo governador de Catalunya, En Joán de Queralt, repetí al rey la petició de *dos meses de licencia para ir la corte*. En una llètra del 22 de novembre del 1610, escrita desde Montserrat, conta al rey lo nombre de bandolers mòrts, equivocantlo. Diu axís: «Del Duque de Monteleon habra tenido V. Magt. relación de la rota hicimos en la quadrilla de Roca, antes de partirse el duque, de la qual asta oy quedan ocho muertos, o pressos, y entre ellos dos caveças ques el Escolanet de Puliñá y Gabriel Barceló, y muchos heridos. Los que han quedado se han ausentado, quien ha Francia, quien embarcado, de manera que no sabemos que en este punto aya cosa de consideración en todas estas montañas. Del Roca a tres messes que se ausentó deste Reyno; hasta hora no sabemos el camino que ha

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 90. Lo 31 d' octubre del 1610 va ésser indultat Pau J. Durán de Blanes.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 107.

hecho» (1). En Joán de Queralt s' oferèx en cumplir les ordres del nòu virrey.

Lo Duc de Monteleón va ésser rellevat, en novembre del 1610, ocupant son lloc lo bisbe de Tortosa En Pere Manrique, qui fou elegit promte arquebisbe de Saragossa.

Era lo Duc de Monteleon a Lleyda, de tornada pera Madrit, quan va enterarse de que En Ròca Guinarda encara no havia aparegut, y que una de ses quadrilles havia tingut les conegudes pèrdues, lluytant ab En Dalmau Descatllar. Lo dia 28 de novembre va escríureho al rey; parlava per referències, que eren de bòn aprofitar pera poguèr repetir lo be que havia governat Catalunya (2). Diu a continuació: «Me ha parecido devido darle raçon, a V. Magd., de como la Divina ha sido servido, antes que yo dexase este cargo, allanar las inquietudes, a lo menos en lo ensencial, que resultavan de la persona de Pedro Roca Guinarda y sus sequaces, pues ha muchos dias que no se tiene noticia della, sin embargo de las estraordinarias diligencias que se han hecho para descubrirla y prenderla; por lo qual, y otras consideraciones, generalmente se tiene opinion que es muerto, inhabilitado, o salido desta Provincia; y qualquier destos effectos ha causado la continua y gallarda persecucion que ha tenido. El haver salido del Reyno con mucha falta de salud parece lo mas verossimil, segun diferentes conjecturas que hay» (3). Diu còm s' agafat un company d' En Ròca Guinarda, «y si se dixesen el mas importante pienso seria afirmar la verdad. Dal-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 839. *Carta de Don Juan de Queralt a 22 de noviembre* 1610. *Avisa de la rota de Roque Guinarda y su quadrilla. Pide licencia por dos meses para tratar negocios del real servicio, de suma importancia.*

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 839. *Carta del Duque de Monteleon, a 28 de noviembre de* 1610. *Avisa que cree ser muerto Roque Guinarde, o por lo menos que esta fuera de aquel Principado. Apèndics.*

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 839. Document citat.

mau [Des]catllar topó con los facinerosos y los desbarató, caturando a dos, y entre ellos al que mas amigos tenia, otro quedó muerto y muchos heridos, de los quales se han prendido despues otros dos, y del ultimo he tenido aviso por el camino» (1).

Tot serien victòries pera l' alcayt del castell de Puigvaledor, si haguessim de crèure les relacions oficials. Mès, en una llètra escrita desde Vich pel notari Joan Vinyes, a n' En Pere Pau Santmartí, domiciliat a Barcelona, li dèya ab data del 30 de novembre de 1610, que En Dalmau Descatllar havia perdut molta gent en les persecucions; los soldats qu' havien mòrt, lluytant ab En Ròca Guinarda, eren dinòu, y a Vich n'hi havien dèu o dotze de nafrats. En Dalmau fèya pòc que havia estat a punt de caure presoner a Casamiquèla, ab tota sa companyia, per havèr arribat los bandolers, cercats per un fadrí de la casa. Al capvespre va havèrhi una brèga ab lo comissari Agustí Corbera, qui anava ab tropa forastera, tant demanada pels virreys. En lo camí de Taradell van trobarse ab En Ròca Guinarda, qui 'ls havia surtit a rèbre a cavall, ab una companyia de cent cinquanta bandolers a pèu; y atacá tan impetuosament que va fer retirar al comissari fins a les pòrtes de Vich, fentli pèrdre quatre soldats y una pila d' armes y cavalls.

En Joan Vinyes diu que va vèure gent nafrada en la plassa del mercadal de Vich; y dèyen que, al arribar a dita ciutat, En Ròca Guinarda havia juntat mès de tres cents bandolers donant grans crits de «¡¡Visca la tèrra!!», ell y tota sa companyia. Era quasi fosc y En Dalmau Descatllar no va surtir de les muralles, ni aquèll vespre ni al endemá, a pesar d'havèrli enviat dos o tres escrits desafiantlo.

Abans de tancarse 'ls portals de Vich, En Ròca Guinarda va entrar a la ciutat. Varen quedarse a vigilar la pòrta dues rengleres

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 839. Document citat.

de sos soldats, y ell, montat a cavall, va córrer très o quatre carrers seguit de tota sa companyia. A son pas aparexien per les finestres teyeres encèses y llums de llargues flames, d' efecte fantástic. La gent surtia a vèure 'l y a cridar entussiasmada. Sos enemics rèyen de satisfacció, al vèure fugir pel portal de Gurb les tropes del virrey, que temien un horrorós fracás. Al arribar a la plassa de Santa Maria varen aturarse. Les paus eren fetes ab lo bisbe de Vich. Lo successor del bisbe Robuster una vegada havia rebut la visita d' En Ròca Guinarda (1). Al devant de casa Vilademany va aturarse de nòu la tropa bandolera, que tot ho omplia. En Ròca Guinarda va parlar ab molta cortesia, en la porta de la casa, ab uns cavallers, recordá ab gust aquèlles parèds que tant havia vistes en sa primera jovenèsa, y torná a marxar. No trobant resistència en llòc, surtí de Vich, dexant al pòble entussiasmat. Se retiraren les guárdies, van tancarse los portals, y va vèures desde lluny molta estona la claror de les grans flames que s' anaven apagant.

Crèu En Vinyes que, si En Dalmau trobés mèdis, dexaria aquèll ofici, sacrificant l' òdi forçosament a la conveniència (2). La majoria de Vich anava a favor de son contrari, y tothòm contra la tropa que a n' ell li donava 'l virrey. En Dalmau se posava en una situació contrária a son procedir primitiu; no li agradava; mès no plegaría fins a tenir en ses mans lo cap sanguinós d' En Ròca Guiuarda. Si molts de sos soldats no volien lluytar ja li enviarien mès refòrços. Fins a tenir una victòria no cambiaria de procediments.

Va considerarse aquesta jornada còm a conseqüència de lo que va sentir lo capitá la mòrt d' En Jaume Alboquers.

---

(1) Lluís B. Nadal. *Episcopologio de Vich.* L' erudit historiador cita un curiós document sèns data.

(2) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas de 1606 á 1619.*

Lo dia 22 d'octubre del 1610 s'havia concedit l'indult a Miquèl Frigola, negociant de Barcelona, Joán Cabanes y Joán Valls, de Monistrol de Calders, perquè «ab sa industria y gran perill de sa vida haien pres y capturat a Bertran Miret (a) Cua, lladre de pas de la quadrilla de Perot Rocaguinarda, lo qual com a tal fonch condemnat a mort y executada la sentencia» (1).

Lo dia 19 de novembre varen ser indultats très presoners, que ens interèssa recordar son nòm, pera sabèr los de les víctimes.

En Rafèl Cadèna, dezener de la vila de Puigcerdá, va capturar a Jaume Florènsa (a) Nivello, «lo qual per nos y real consell, a relació del magc. Miquel Sala, jutje de Cort, es estat condemnat a mort y executada la sentencia» (2). Aquèst bandoler també pertenexia a la quadrilla d'En Ròca Guinarda. Va ésser indultat En Josèp Alemany, ferrer de la vila de Reus.

En Bartomeu Sagols, comissari reyal de Crespia va capturar a Bernat Rodrie (a) Nuòt, «de la companyia den Rochaguinarda» (3); va ésser condemnat a mòrt. Dels dos indultats l'un fou En Joán Miquèl Flaquer, de la parcialitat dels cadells.

Y En Pere Sibat, batlle del comtat de Vallfogona va agafar a n'En Bernat Puig, «lladre de pas de la quadrilla de Rocha Guinarda», lo qual va ser condemnat a mòrt, indultantse a Miquèl Massana, botiguer de tèles de Barcelona (4).

La mòrt d'aquèts bandolers torna a recordar l'espectacle que oferien les presons de Barcelona. Allí varen ser portats tots ells, d'aont no surtiren sino pera anar a la forca. En la «cambra del torment» varen trobarse ab lo butxí carregat d'èynes «pera ferlos trau-

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Registre 5189, fòli 34.
(2) Item. Registre 5189, fòli 64.
(3) Item, item, fòli 65.
(4) Item. Registre 5189, fòli 106. Document del 18 novembre 1610.

re la veritat». Lo jutje va interrogarlos y ells varen respòndre anomenant una llarga llista de fautors, que generalment no rebien cap cástig, per ser grans personalitats de la política. Varen sentarse en un banc, se despullaren, y a un d' ells van «atenallarlo ab foch», al ferse son interrogatòri.

En aquèst temps lo butxí de Barcelona se dèya Bernat Prats. Era un hòme petit y axut de cara, morèno, de cèlles molt nègres y d' ulls fondos y menassadors. Tenia les mans fòrtes, per l' eczercici que fèyen al tallar òssos y carn viva y palpitant. Aquèst terrible ofici no 'l tenia de propietat En Prats. Pera ferse la seva provissió va havèrhi tota una història.

Morí lo veritable butxí o «torturador» de Barcelona que 's dèya Antòni Fòrt, y en calitat de regent va succeirlo En Bernat Prats. Mes l' Antòni Fòrt va dexar una filla, dita Beatriu, la qual, pel agost del any 1614, demaná al rey que 's concedís la vacant, dexada per son pare, a son futur marit. Lo dia 9 escribia lo marqués de Almazán a Felip II dientli que pera aquèst ofici se necessitava molta inteligència, perque s' ha d' assistir als torments y fer son judici, tenint en compte si 'l reu podrá o no patir y aguantar tant de dolors y tenint obligació de guardar secret de lo que diguin jutje y reu. Lo rey va contestar que sempre que aquèstes condicions les tingués lo nuvi de Na Beatriu Fòrt, pogués obtindre l' ofici de son pare; y, reconegut apte pera seguirlo, se li va fer la concessió (1). En Bernat Prats va procurar inútilment que se 'l nomenés a n' ell, esplicant los seus mèrits y la pila d' anys que era regent. En 1614 va ser sustituit.

Desde l' any 1614 Na Beatriu va ser la muller d' un butxí de Barcelona.

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 842. *Cartas enviadas al Rey ntro. Señor.*

CAPITOL XXXIV

Los plets de les jurisdiccions, a Ripoll.—Fonament de les enemistats de la vila y monastir.—Cansons en lloansa d'En Ròca Guinarda.

(1610)

Entre 'ls veins de Ripoll y l' abat del monastir, qui, còm a baró, eczercia 'l drèt de les jurisdiccions en la vila, hi havien enemistats que tenien son proper origen en la repartició d' almoynes.

En los memorials dirigits, per les dues parts interessades, al virrey de Catalunya y al rey d' Espanya, se quexen uns y altres del comportament de sos enemics, atribuintse mútuament la culpa de les revòltes. Lo document mès ecstèns es un ab data del 31 de agost de 1610, dirigit al Duc de Monteleón, y firmat per cent xixanta veins de Ripoll. Ses paraules no pòden ser mès fòrtes. En les primeres ratlles anuncien que haurán d' abandonar la vila «per los excesos y abusos que fra Francesc de Pons y sos oficials fan y cometen de cada die, en lo exercici de jurisdictió, ab los habitants en la vila de Ripoll y en altres llochs de dita abadia». Espòsen les seves quexes en dotze capítols, ademès d' un pròleg y un epíleg, en los que fan un resúm general, dient en que consistèxen los dits «excesos y abusos». Que son: «...fent matar a sos vassalls, recullint als assassins y permetent que sos oficials los inquieten les mullers

y dones honrades». Al acabament del escrit repetèxen les acusacions: «Dit abbat y sos oficials [van] recullint lladres públics, homicidas, assessinos, devastadors de camps e perturbadors de la pau pública y enemichs de Sa Magt., fent matar sos vassalls, dexant de castigar los delictes que en dita vila se cometen, tollerant que inquieten a les dones casades y honestes de dita vila» (1).

Un memorial còm aquèst, en que la enemistat ab les persones de qui 's parla fa usar un llenguatje tant violent a sos autors, dèu llegirse ab precaució, pera crèure son contigut quan hi hagin pròbes, y també pera no dexarse dur de la impresió de paraules efectistes, que enganyen sènse semblarho. Sos autors volien que 'l virrey fes posar secrest reyal en la dita vila y baronia. Havia de fer immediat efecte lo memorial a Barcelona, ab sos jòcs de paraules y cárregs concrets. Sa redacció potser va dirigirla 'l pròpi *D. Pedro* Soler, qui era a Ripoll aquèlls dies. Los escrits del abat son mès pacífics; fa les acusacions ab seguretat y calma. En tots se vèu la gravetat de lo que passava a Ripoll y la intervenció y principalitat que en aquèlla lluyta va tenirhi En Ròca Guinarda, al defensar a son amic, l' abat fra Francèsc de Pòns.

Sabènt d' aont prevenen les notícies que 's pòsen a continuació queden fets los comentaris. Per desgrácia aquèlles no es repetèxen pròu en los documents.

Diuen los veins de la vila que havien obtinguda una grácia del Sant Pare, per la qual cèrta almoyna que 's donava als pòbres, en les pòrtes del monastir, s' havia d' emplear en fer les òbres necessáries de la parroquial iglésia de Sant Pere, «la qual almoyna ja lo dit abbat de sa propria auctoritat la havia llevada als pobres, y la havia convertida en utilitat sua y de sos monjos».

---

(1) **Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 119 y següents.**

No diuen los veins de la vila que la mitat d' aquèstes almoynes públiques, axís còm també les d' altres monastirs de Catalunya, varen arreplegarles les mònjes dominiques de Santa Clara de Vich, fundades en 30 d' agost del any 1596, segons una butlla del Papa Climent VIII. Per això eren la mitat mès reduides que avans.

Los obrers de la iglésia de Sant Pere presentaren son privilègi al abat, y d' aquèst conten que digué al notari Vicènts Vasia, després d' havèrli presentat lo dit breu, aquèstes o semblants paraules: «M.º Vasia, los de Ripoll han obtinguda una gracia que per ells y per vos será desgracia». Y axi fonch oit de dit abbat, que quant no pogues castigar o fer castigar per justicia, als quil havien inquietat sobre la dita almoina, quen faria passar, dells, quatre pilotes» (1).

Seguint los capítols del memorial se fa memòria de la succeit a Ripoll en los anys 1609 y 1610; correspònen aquí algunes de les estades d' En Ròca Guinarda perdut avans en son camí. A mitjans del 1609, fra Francèsc de Pòns va aplegar apròp de dos cents bandolers «los quals tenia aposentats en la Abadia y monestir, fent de la casa de Deu presidi y cova de lladres... y 'ls tingué molts dies xacotejant, borratxant y molt de festa». De tant en tant surtien per la vila y enjegaven pedrenyalades per les parèts de les cases. «De nits exien dits facinerossos homens, dient mil convicis e injúries, *cantant moltes cansons en alabansa de Pere Rocaguinarda y en gran menyspreu de la auctoritat real* y de la justicia, en gran deservey de Deu y escandol dels qui les oyen, sens esser represos ni corretjits per lo dit abat, ans be alabantlos lo mal que feyen» (2).

Havèntse retirat en l' iglésia de Sant Pere los principals hòmens de Ripoll, y èntre ells l' Antòni Joán Laguna, fill d' En Pau, l' abat

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 119 y següents.
(2) Document citat.

va donar ordre de que anés a pèndrel un mònjo del monastir ab una quadrilla de trènta hòmens. Al vèureho los beneficiats no volien celebrar les misses obligantlos fra Francèsc de Pòns a dirles. Al ensemps anaren vuyt o nòu bandolers a una masia de Francèsc Laguna, y van tallar los arbres fruyters, tirantlo a n' ell ab pedrenyal sènse tocarlo.

La captura d' En Laguna cònsta en diferentes bandes (1). Resulta ver que fos agafat en la iglésia parroquial, per ordre de fra Francèsc de Pòns, y portat a la presó. Alguns dies després va ferse una concòrdia èntre la vila y 'l monastir, y l' abat se contentá de relaxar al près, «ab manlenta de 50 lliures». Conta En Laguna que, degut a n' aquèst memorial que varen fer los de Ripoll lo 31 d'agost de 1610, s' enfadá l' abat y torná a volguèr agafarlo. Diu que 'l vicari general que requerèx sa captura no te les degudes atribucions a sobre d' ell (2); y que no se li pòt castigar per dos tribunals a l' hòra, per un metex motiu (3).

En lo primer dia de les Carnestòltes del any 1610, lo *Batllo* de les Llòsses, l' Escolanèt y Janòt Sobirana, s' estigueren guaytant, desde una finestra, les festes que 's fèyen a la plassa (4).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5208, fòli 242.

(2) Item. Registre 5210, fòli 159. Document ab data del 10 de desembre de 1610.

(3) Item. Registre 5206, fòlis 233 y 243.

(4) Es oportú posar ací lo començament d' un memorial sènse data, que 'ls veins de la vila de Ripoll adressaren a Felip II. Va trobarlo En Pellicer entre 'ls manuscrits de la reyal Biblioteca, y diu, fents cárregs al senyor de la vila, que: «favorece y fomenta a gente facinerosa y recoge muchas veces dentro de su casa a Pedro Rocha Guinarda ladron famoso y salteador de caminos y como tal publicado por enemigo publico por V. M. al cual y su cuadrilla tiene muy de ordinario en algunos lugares suyos de donde salen a robar y cometer otros insultos y delitos é homicidios, volviendose a recoger a los dichos lugares, como está probado y averiguado en la regia corte del Principado; y con el favor del dicho señor algunos salteadores de la dicha cuadrilla han tenido atrevimiento de asistir publicamente en unas ventanas de cierta casa de la plaza de la dicha villa de Ripoll en unas fiestas que en ella se hicieron.»

Després enviaren un desafio a n' En Lluís Vilallonga, y lo mataren lo dia 26 de mars, essent perseguits al endemá los assessins.

Lo dia primer de matj del 1610 entraren a Ripoll Joán Novo y Joán Oliba, y lo dia 5 En Fònt de Ciurèt ab vuyt bandolers.

Los sòcis de les quadrilles d' En Ròca Guinarda eren quasi esclussivament los encarregats de la defènsa del monastir.

Mèsos enrera lo *Batllo* de les Llòsses y En Joán Sobirana havien desafiat a Sebastiá Molner, posant un cartell en lo portal del Ter. En lo capítol vuytè se 'ns diu que al endemá de la festa de la Mare de Deu d' agost de 1610, un criat de fra Francèsc de Pòns, dit Jaume Grandolí va matar al notari Vicènts Vasia, a trets de pistòla; va retirarse En Grandolí a dintre 'l monastir fugint per un portal secret. Diuen que pera fer ab seguretat l' homicidi s' havien repartit hòmens armats desde la casa d' En Vasia, a fi de donar ajuda al assessí, en cas de necessitarlo; «com succehí que la hagué menester; perque essentse abrassada una dona ab dit Grandolí, acudí a ella lo soldat dit Jaume Gros, ab la espasa tirada, yl feu escapar y fugir» (1). A continuació asseguren que 'l batlle En Rafèl Manter, se trobava en aquèsta ocasió en la pòrta del monatir; va vèure arribar corrents al Grandolí, y no va fer cap pas per capturarlo, ans al contrari, va amagarse, y li va guardar les espatlles. Mès tard En Jaume Grandolí, y altres, van desafiar a n' En Jerònim Pujòl, a micer Jerònim Joán Colí, y a Pòns Durán, ab llurs famílies y bens; «y axí be desafiá lo dit Grandolí, ab setze de la companyia de Pere Rocaguinarda, ab los quals estava a la collada de Calps, en la qual deya quels esperaria» (2). Ho referiren Bernat Solá y t. Fornells.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 119 y següents. *Memorial de cent xixanta particulars de la vila de Ripoll, al virrey.*

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 119 y següents.

En lo capítol onze 's diu que «Hieronym de Pons, germá de dit abbat, qui te la procura de dit son germá de les jurisdiccions de dita abadia, va inquietant a les dones casades de dita vila, volentles fer forsa pera que fassen a sa voluntat, en tota manera que alguns casats son estat forsats exirse de la dita vila, per no veures ab affronts de ses mullers, per respecte de dit Hieronym de Pons». En l' últim article s' afirma que cap de les víctimes mòrtes o desafiades, ni altres particulars, han tingut may pendències ab En Ròca Guinarda, d' aont deduèxen sos autors que los danys fets als habitants de la vila los han fets per ordre y comissió del abat y sos oficials y ministres (1).

La segona captura del Laguna no 's va fer per «enfadarse l' abat», sinó pels disturbis promoguts per ell cada dia.

En un memorial dirigit al rey se li esplicaren los acontexements de Ripoll, y Felip II maná que fossin castigats los que ho meresquessin. S' acaba de sabèr lo que passaba a Ripoll, per dos processos y llistes d' agravis que 's varen fer, a instáncies de fra Francèsc de Pòns, qui va pregar al rey que se 'n guardessin estractes pera 'l cardenal Manrique, a fi de vèure 's la veritat en lo que avans s' havia dit.

La part de la llètra que fa referència al atac de la vila y resistència dels mònjos, no nega la mòrt d' En Vicènts Vasia, y diu que En Jaume Grandolí, en havènt comès lo delicte, se retirá al monastir, y no va ser trobat pel pòble, que ab les armes lo cercava. En aquèst document, escrit pel rey al abat de Ripoll, en contestació a sos memorials, se parla del comportament dels de la vila, còm notícies sabudes (2). La família del Laguna, representada per En Pau

---

(1) Document citat.

(2) *a)* Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 951. Llètra del rey *al abbat de Ripoll.*

y son fill Antòni, eren de les mès inquietes, y enemigues del abat y de ses jurisdiccions. Varen ser l' ánima de molts disturbis.

En Jerònim Pujòl avalotá la vila, per estar, segons se dèya, ressentit ab los mònjos que 'l dia de la Mare de Deu d' agost no digueren los Oficis Divins; y a mès dels agravis fets als mònjos, tancá a la presó al batlle de la vila.

Lo Consell de Catalunya va decretar la captura d' En Pujòl, qui era nèbot del bisbe de Solsona, y s' amagava en la casa que son

---

b) Item. Registre 4893, fòli 116.

«El Doctor Fray Francisco de Pons Abbad del monasterio de Ripoll me ha hecho relacion que teniendo como tiene entrambas jurisdicciones spiritual y temporal mero y mixto imperio en aquella villa su vicario general el domingo de Ramos del año pasado 1609 publico con legitima causa por descomulgados a Pablo Laguna y Clemente Font naturales de dha. villa y sabiendolo dho. Laguna preuino a sus parientes y amigos los quales en dexar de acabar de leer en la iglesia las letras de la descomunion a grandes voces dixeron que mentian y que no eran descomulgados ni aquello se podia hazer y apellidando viua la villa arremetierou armados al monasterio y los monjes repararon el daño con cerrar las puertas y aunque esto lo procurassen entonces de castigar y dho. Abbad confiando que auria enmienda consintio que los pressos voluiessen en fiado a sus casas. De nuevo han cometido ayora mayor delito porque el dia de ntra. Senyora mas cerca passado teniendo competencia dos caualleros de dha. villa sobre los assientos en la iglesia, el vno dellos al tiempo que se querian començar los diuinos officios se entro en el coro acompañado de cinquenta hombres armados de pedreñales gente no conocida, y viendo los religiosos tan gran desorden le pidieron se saliesses de la iglessia con su gente y aunque lo hizo pero boluio luego desde la misma manera al propio lugar y viendo dhos. religiosos que no aprouechauan con el ruegos le requirieron por auto de notario y no lo quiso hazer, de suerte que no se pudieron celebrar los oficios diuinos aquel dia que se celebraua la fiesta principal del monasterio. Sucedio despues el dia siguiente que Jayme Grandoli mató a Vicente Vasia. Hecho el delito se retiro al monasterio y el cauallero amotinando al pueblo tomaron todos armas y entraron en el por fuerça reconocienronle y no hallaron al delinquente que se auia salido tuuieronle sitiado tres dias y cerradas las puertas de la villa de donde tomo dho. Laguna las llaues sin dexar salir a nadie del monasterio haziendo otros excessos muy graues contra la iglessia a sus religiosos». (2 octubre-1610).

De la entrada, en lo chòr de la iglésia, dels 50 hòmens armats de pedrenyals, se en parla també en un document del Registre 5207, fòli 192, del Arxiu de la Corona d' Aragó.

oncle tenia a Barcelona. Per lo qual s' escrigué al bisbe de Tortosa, que 'l capturés ab sos amics y partidaris (1).

En Jerònim Pujòl era un hòme molt popular y de prestigis en son partit. Li agradava la vida inquieta dels bandolers. Entre 'ls enemics que va fer desaparèxer, hi fou En Marc Còsta, de la Pòbla de Lillèt (2).

Les lluytes de Ripoll continuaren. L' abat fra Francèsc de Pòns va tenir la precaució d' obrir un portal secret en lo monastir, per aont podia ferhi entrar sigilosament soldats en sa defènsa. Temia rèbre repetits atacs de la vila posada en armes.

---

(1) *a)* Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 4893, fòli 116.
b) Item. Lligall 951. Llètra del rey *al abbat de Ripoll.*

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188, fòli 95. Còm a prèmi va ésser indultat En Josèp Nono.

CAPÍTOL XXXV

Se reprènen les persecucions.—Generalitats.

(1610)

A dalt d' una montanya van aparèxer un dia dos o très cents bandolers, contemplant silenciosos lo pas d' un prímcep foraster. Pel octubre de 1610 havia passat per Igualada lo prímcep de Sabòya y va acompanyarlo, fins a la ratlla d' Aragó, lo doctor Miquèl Sala, jutje reyal (1).

Lo bisbe de Tortosa vingué a Barcelona pera desempenyar son cárreg interinament, dòncs estava nomenat, còm a nòu virrey, lo marquès d' Almazán, D. Francisco Hurtado de Mendoza. Durant aquèsta interinitat va ésser seguida en un principi la política del Duc de Monteleón, y després cambiada.

Cada dia continuaven nomenantse comissaris a les ordres d' En Dalmau Descatllar (2); y als comissaris entretinguts per les montanyes y ciutats se 'ls va donar mès gent armada del pòble y mès soldats del governador En Joán de Queralt.

En Bernat Garriga surtí de Barcelona lo dia 12 de desembre.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 139.
(2) Item. Registre 5208, fòli 273.

Lo virrey va escriure als veguers, batlles, sotveguers, sotsbatlles, consellers, cònsuls, jurats, paers, procuradors y regidors de universitats, y als oficials «axí reals com de barons y maiors com menors», pera que l' acullissin en bònes cases, donantlos lo necessari, pagant lo degut per les Constitucions de Catalunya (1).

Lo síndic de la vila de Besalú va anar a Barcelona pera demanar al bisbe de Tortosa si ab lo cambi de virrey valien los capítols de la Unió, fets ab lo Duc de Montelón. Lo dia 16 de desembre va contestar afirmativament, encarregantlos que vigilessin fòrça, durant la nit, per la vila y 'l terme (2).

S' assegurava que l' assessor, Gabrièl Martí, del batlle de Cambrils, era negligent en procurar fer justícia ab los bandolers (3).

A últims de desembre se va gitar de pau y treva a Antòni Moronés, de Vilomara, en virtut del usatje *Auctoritate et rogatu,* per la válida resistència que va fer, desde la casa del batlle de Castellgalí, al sotsveguer de Manrèsa y a Bernat Garriga, que 'l volien pèndre. L' Antòni Moronés va ferlos fugir a trets de pedrenyal, desde una finestra de la casa (4).

Entre les circulars enviades a les ciutats y pòbles pel bisbe de Tortosa, n' hi va havèr una ab data del 24 de desembre, quexantse de la pòca formalitat ab que 's fèya la Unió. Diu que vòl alentarla, y que se li envíin llistes de nòms de les persones que no la vòlen (5). En lo mès de desembre de 1610 va repetirse lo del any 1606. Ab instruccions del virrey surtiren de Barcelona jutjes y comissaris, y

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 154. Document del 10 de desembre de 1610.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 161.

(3) Item. Registre 5210, fòli 163. Document del 18 de desembre del 1610.

(4) Item. Registre 5210, fòli 178.

(5) Item. Registre 5209, fòli 164. Va ser enviada aquèsta carta a Tarragona, Sampedor, etz.

va renovarse la *Santa Germandat*. Lo bisbe de Tortosa va encarregar a Francèsc Palau, comissari reyal, que anés seguint los pòbles de Catalunya pera que fèrmin la tant aborrida Unió. En Francèsc Palau devia sabèr lo nòmbre de les persones abtes de cada pòble pera soldats, y les devia encarregar que vigilessin de nits ab rondes pels termes perillosos, y informarse de la «gent ruina y delinquents», y de qui 'ls recull, fent les diligències pròpies del cas. Los veguers devien guardar la correspondència ab los soldats de la Unió, y havien de informar de lo que sabessin en matèria de fautors. Lo dit comissari partí de Barcelona a últims de desembre (1).

***

En l' any 1610, se repetien a Espanya los prepatius pera respòndre al crit de guèrra que volia donar França. Desde l' any anterior s' havien vist oficials francèsos per les fortalèses espanyòles, lo que va motivar llargs escándols. A Catalunya lo virrey va escriure als pòbles que vigilessin la frontera francèsa (2). En 1609 s' havia publicat una crida de convit pera resistir als francèsos (3). A Perpinyá Felip II va fer enderrocar setanta cinc cases, y èntre elles una de molt sumptuosa de Jaume de Taqui, pera engrandir les muralles (4).

En uns dietaris se parla, al tractar del mès de matj de 1610, dels «mals intents de la nació vehina, que vol entrar a Espanya per Catalunya». Per Barcelona corria y 's crèya la següent notícia: «Lo

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 166.
Instructions per el amat de la real Magt. Francesch Palau, comissari real, del que ha de fer en benefici de la Unio firmada en aquesta prouincia pera la expulsio y castich dels lladres delinquents y gent facinorosa, dada en Barcelona a 24 de Decembre MDCX.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 56.

(3) Item. Registre 5209, fòli 60.

(4) Item. Registre 4893, fòli 289.

rey de Fransa ha sigut assessinat per un patje seu ab una estoca de tres punxes» (1). En aquèst mès va enviarse al capitá En Francisco Sabater a la frontera, pera que, al rèbre ordres, anés desde la Vall d' Arán a Puigcerdá, fent la llista de la gent d' armes y municions que hi havia en aquèlles viles (2). Les companyies espanyòles s' hi aumentaren ab lo pretecst de guerrejar ab França, y de passada cumplir la política del govèrn respecte a Catalunya.

Per algunes repeticions significatives, han de citarse uns memorials procedents de Perpinyá, aont los cònsuls de la «fidelíssima vila» donen al rey d' Espanya *Avisos de les coses de Fransa*. Son del any 1609, y de actualitat ses notícies en l' any 1610 (3). Son un

---

(1) *Dietaris* (inèdits), per micer Jerònim Pujades. Axò 's llegèx en una llètra afegida als dits dietaris, y adressada per micer G. Casamitjana a n' En Pujades, «en lo carrer dels banys vells, per lo fossar del Pi». Per aquèsta direcció sabèm aont va viure molt temps lo famós historiador.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 55. Document del 11 de matj 1610.

(3) «Señor ...En Tolosa als vint y quatre De Juliol [1609] se feu crida publica ab quatre trompes ab acistensia dels consols y molts del govern quels acompanyaven a cavall y ab guarda, manant, a pena de la vida, a tots los espanyols dins vint y quatre hores buydassen De Tolosa; y sols los moriscos sen anaren en Adde, y ab tres vayxells desanbarcaren a Liorna haont estan vuy donant sert tribut al Duch de Florentia... Trupa de gent francesa havia de entrar per la part de Pesilla y venir a la devesa de Delpas y passar la aygua del Riu de la Tet y venir cami real al llens de la muralla, que es entre los baluarts de St. Frances y del portal de Sant Martí, y ab scala y per les dues retxes, que son entre dits baluarts, entrar en esta vila, y apoderarse del dit portal de Sant Martí, y del monastir de Sant Francés fer una plataforma. Per ocasio dels quals avisos estam assi ab lo cuydado ques de raho y ab summa diligentia anam procurant ab tramesa de home propri y de confiansa saber ab mes certitut lo pensament del fransés. En saberlo ne donarem prompte avis.

La companya del condestabla fou la que ana a las Savenas per remediar lo vandol que tenian entre si mussur de Selves y mussur de la Devesa, y lo dit mussur de la Devesa matá al de Selves, y estava tota aquella terra tant inquieta per los Robos y homicidis ques feyan per ocasio de dits vandols entre ditas persalitats que lo mussur de Sant Gines ana ab la companya del condestable y ab infanteria qui del Llenguadoch y de las Savenas per traure al mussur de la Devesa de un fort en que estava retirat, dit Aluigan, y a lo que sabe lo mussur de la Devesa que venian a sitiarlo se parti, ys sospita que sen es passat en servey del compte Maurissi. Y apres de ser fora

dato mès pera jutjar lo bandolerisme catalá del sigle XVII. Los dos partits de que se 'ns parla eren relacionats ab los d' aquèsta tèrra.

En l' any 1610 continuava recordantse una festa molt catalana y molt barcelonina. Lo dia 18 de matj del any 1608 s' havia trasladat lo còs de Sant Ramón de Penyafòrt, desde la antiga capella al convent de Santa Caterina mártir, aont ell prengué hábit y va morir gloriosament. Entre les festes que 's varen fer, va havèrhi un certamen literari, ab dos temes en llatí, quatre en castellá y dos en catalá. En lo cartell que anunciava 'l certamen se fèyen elògis de la llenga catalana (1).

Catalunya va pèrdre, en 1610, al jurisconsult mès cèlebre d' aquèll temps, En Lluís de Peguera, mòrt a Manrèsa, sa pátria, lo dia 8 de juliòl (2).

---

del fort de Aluigan lo de Sant Gines ha dexada guarnitio al castell y sen es tornat an lo Llanguadoch y la infanteria y caualleria tota resta allojada en sos quarters ordinaris y lo de Sant Gines governador de Narbona resta a Pessenas a fer un filloll, y en Narbona son ja arribats y sinch cavalls dels que sen anaren ab ell. Lo fort de Liorna que deyen estava per lo Rey de Fransa y que lo auia pres lo Duch de Guissa es tot inventio, antes es tornat en Marsella lo Duch de Guissa ab las galeras, ys diu que era partit per pendre Liorna a petició de la mare del florentí. Lo Maje president de Tolosa es partit per orde del Rey pera concertar la represalla que feu en Arago mussur de la forsa.

No cessarem de continuar nostres diligenties per saber lo que en avant succehira y entendrem per donarne raho y avis a V.ª Mt. y a dit son lloch general. E la Sma. Trinitat la Real persona de V. M. guarde conserue y en maiors Regnes y estats prospere ab molta felicitat victoria y triunfo, com per sos fidelissims vassals es desijat en la dita sua fidelisima vila de Perpinya als trenta y hu de Agost mil siscents y nou».

De V.ª Mt. Rl. Molt humils y subdits vassalls qui les mans y peus li besen, Seraphi de Jiner, Hieronym Soler, Rafel Pellicer, Jaume Balls—Consols de la vila de Perpinya»

Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 760.

(1) Barcelona, Impremta de Sebastiá Comellas, 1608.

(2) Ademès de les òbres citades en la plana 38 va publicar les següents:

Decisiones Aureæ, in actu practioo frequentes.

Repetitio super cap. Usatic quoniam per iniquum etz.— «Práctica de celebrar corts en Catalunya.»

Praeis criminalis et civilis. Va ser molt imprèsa y adicionada. *Praæis civilis nobilis D. Ludovici de Peguera, minorissensis. Aditionata iuribus, dicisionibusque diversorum senatuum per nobilem D. Accacium de Ripoll.*

Al publicar En Lluís de Peguera, en 1603, una de les seves principals òbres, va imprimirse y escamparse separadament, còm se solia fer, lo document de concessió de propietat literária. Es una fulla aont s' hi vèu, per una banda, un dibux representant a n' En Lluís de Peguera, ab son llibre a la má; y en l'altra la carta del virrey, que aleshòres ho era l' arquebisbe de Tarragona, que comença dient: «Per la present donam licencia, permis y facultad al noble magnifich y amat Conseller de la Real Magestat Don Luys de Peguera, Doctor del Real Consell de la tercera Sala, pera que liberament puga fer imprimir y vendrer vn llibre per ell compòst, intitulat *Practica Criminalis & Ordinis iudiciarij ciuilis*». Venen les pènes que s' aplicarán als impresors o llibreters que negocien ab dita òbra sènse intervenirhi son autor; y acaba dient: «La qual licencia volem sia duradora per temps de deu anys propseguents»; o sia fins al 17 d' abril de 1613.

En novembre del 1603 D. Diego Clavero va anar a Barcelona, còm a visitador dels doctors de la reyal Audiència de Catalunya (1). En Clavero va escriure uns capítols còntra 'l Duc de Monteleón, «que condenan y tachan las actiones del virrey de Cataluña en tiempo de la visita de dicho Regente» (2). En Clavero va estarse a Barcelona un any y mitj, y escrigué també còntra alguns oficials reyals. En lo Consell d' Aragó, lo regent En Joán Sabater, va defensar la conveniencia de no admètre aquèts escrits, sino avisar abans al rey, «sobre capítulos que tan indecentemente hablan del duque en Barcelona, á donde él preside y tiene las veces de V. Magestad, y que habría de recibir mucha quiebra la autoridad del cargo que tiene y también su persona» (3). Lo Consell d' Aragó va

(1) *Dietaris del antich Consell Barceloní.*
(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 760.
(3) Item. Lligall 760. Document citat.

dirli, ademès, al rey, que no 's podrá fer res còntra 'l Duc de Monteleón, perquè 'ls cárregs son imaginaris, encara que a n' En Clavero li sèmbli lo contrari.

Lo dia 11 d' agost del 1610 feren los diputats una embaxada al virrey, dientli que tenien entès que dies passats foren publicades unes crides, proibint a tothòm, en un de sos capítols, lo pòrt de pedrenyals curts, comprenenthi a les persones militars y que tenen privilègi de generositat, «arbitrant la pena pels contrafaents fins a mort natural»; còm dites crides eren còntra Constitucions de Catalunya, mès ho seria la seva eczecució; los diputats demanaren al virrey «exjudicialment sie servit revocar dit capitol» (1). Lo dia 4 de setembre del 1610 los diputats repetiren al virrey que revoqués aviat l' ordre que proibia a tothòm l' us de pedrenyals curts y llargs (2). Y en una embaxada del 3 de desembre següent li digueren: «Sie servit en manar guardar y fer observar la const.º n.º feta en les ultimes Corts que tracta de la prohibitio de tota manera de Listas y en particular lo gran exces que fan de dites coses los familiars del Sant Offici anant prenent y publicament y sens temor algu, y adita causa entenen se fan algunes persones familiars de dit Sant Offici, per poder gozar de dites libertats y axi supplicam asa Ex.ª mane remediar dits excesos».

Desde Cardona va ser presentada una llètra al governador de Catalunya, ab data del 14 de setembre del 1610, aont no sabènt que contestar, pera no escriure sobre bandolers, diuen: «A noticia del procurador fiscal del present Ducat de Cardona... es fama pu-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Dietaris de la Diputació; *trienni de 1608 a 1611*, fòli 440. En lo volum anterior d' aquèts dietaris, del *trienni de 1605 a 1608* hi han *Contrafactions de moltes Constitucions, privilegis y altres drets de dit Principat que deuen ser remediades.*

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Dietaris citats.

blica que en los hostals y tavernes son en los termes del Cint y Correa, del mateix Ducat, se congregan homens ab armes, fent del vagabundo, meniant en ells, y bevent y iugant festes y dies feiners, ab gran scandol del poble, y perill de nodrirse quadrilles de lladres, al qual nos pot commodament obuiar, sino es llevant dits hostals y tavernes» (1).

Los veins de Roses demanaren al rey, en 23 d' octubre del 1609, que se 'ls lliurés de la paga dels quints, per havèr de mantenir tant temps a ses tropes (2).

A Barcelona no s' entenien de comissaris y soldats que s' enviaven pels pòbles. Intervingueren a Terrassa, en lo que s' ha dit anteriorment. En consell ordinari celebrat als 4 de març de 1610, a instáncia dels consellers y ab assistència y decret del batlle de Terrassa En Francèsc Gili va dirse que «dies passats, en la Unió se feren molts gastos, en una exida que feren contra Rocha Guinarda; y mes per los soldats, que ha molt dies que estan assi y fan molts gastos a la Universitat» (3).

---

(1) Arxiu parroquial de Cardona.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 760.

(3) Arxiu notarial de Terrassa. *Llibre de Consells de la Universitat forana de Tarrassa, de* 1604 *a* 1617.

CAPÍTOL XXXVI

Refòrços per En Dalmau Descatllar.— En Miquèl Morell al Camp de Tarragona. — Mòrt del governador de Catalunya, En Joan de Queralt.

(1611)

Pel janer del any 1611 preocupava la inquietut del camí reyal de Barcelona a Girona. Lo dia 2 va ferse un ròbo als traginers (1), y 'l virrey va escriure al comissari Montserrat Oliver, encarregantli que vigilés als lladres (2). Aquèst comissari havia intervingut en la custòdia de les tropes de de Sant Celòni, perseguint a n' En Ròca Guinarda desde 'l 14 de març de 1610 fins al 19 de janer del 1611 y portant a son regatxo, o criat, près a Barcelona. Era estat aquèll, agafat a Vich (3).

En aquèst mès de janer varen arribar, a Barcelona, notícies de que En Ròca Guinarda havia tornat a aparèxer. Fèya quatre mèsos que no se 'n sabia res d' ell, y produí espectació immènsa al sabèrse la seva presència en les montayes. Lo virrey va enviar per tot Catalunya la següent llètra:

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 170.
(2) Item. Registre 5210, fòli 173. Document del 6 de janer de 1611.
(3) Item. Registre 5211, fòli 9.

«Lo bisbe de Tortosa.

Amats e faels de la real Magestat. Tenim entes que Rochaguinarda ab alguns francesos y altres homens facinerosos *son tornats* ab intent de fer robos y altres mals y danys tenen acostumat, y en particular acudiran per aqueixes parts, y perque es be no esteu descuydats, ha paregut pera donarvos avís fer esta, ab la qual vos diem, encarregam y manam que ab lo cuydado y diligencia possibles vos previngau y poseu apunt pera que, en tot cas intentassen passar per aquí, eiscau en persecució dells ab la millor y mes ben armada gent sie possible, de tal manera que pugue alcançar algun bon effecte en servey de sa Magt. y beneffici de aqueixa terra; y donareu aquest avís a vostres circumvehins pera que fassen lo mateix. Dada en Barcelona a XXVJ de Janer MDCXJ.—El Obispo de Tortosa» (1).

D'aont tornava En Ròca Guinarda?—Venia de França, havèntshi estat los quatre mèsos de repòs, o van recullirlo sos amics del Pirinèu.

A Besalú, per havèr mòrt los oficials de la Unió a Miquèl Casadevall y a Joán Serrat de la Pinya, se 'ls hi va formar procés, inquirint lo pòble en còntra (2).

May s' interrompien los nomenaments dels comissaris a les ordres d' En Dalmau Descatllar (3). Lo virrey volia ferlo surtir ayrós de la lluyta. La importáncia de la gent y dels encárregs, que va rèbre En Dalmau, se tròba esplicada en les instruccions que li doná lo bisbe de Tortosa. Comènça son títol dient: «Instructió per al amat

---

(1) *a)* Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 184.
b) Arxiu Municipal de Vich. *Registre de llètres* rebudes, *de 1606 a 1612.*
c) Arxiu Municipal de Manrèsa. *Registre de llètres de 1609 a 1621.*
(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 220.
(3) Item. Registre 5209, fòli 187.

de la real Magestat Dalmau [Des]catllar, alcayt del castell de Puigvaledor, del que ha de fer acerca de la persecució que en companyia de comissaris y oficials reals y gent armada se ha de fer contra Parot Rocha Guinarda y tots los lladres y bandolers de ses quadrilles que inquietan aquesta Provincia. Fetas en Barcelona a XXIX de Janer MDCXJ» (1).

Tenen aquèstes instruccions un paragraf sobre En Bernat Garriga, «qui entén en la dita persecució sens gasto de la real hazienda». Los restants tracten dels comissaris nòvament designats y dels soldats que d' avans tenia En Dalmau Descatllar. Aquèts no havien interromput ses qüestions ab los consellers de Vich. En una llètra del 30 de janer se llegèx que *D. Pedro* Soler, jutje de Cort, va manar als consellers que 'ls hi tornessin los pedrenyals que 'ls havien près; perseguien a n' En Ròca Guinarda (2).

Los nòus comissaris tenien ordres y facultats de guiar les persones que 'ls designés En Dalmau Descatllar; prò conexent les idèes polítiques d' aquèst, lo bisbe de Tortosa li proibí que guiés als germans Coxarts. També als lladres de pas. En quant als quins fossin guiats se 'ls proibèx qu' èntrin en la ciutat de Vich ni en sos arrabals, «ni en alguna vila, lloch o terme en que haurán delinquit per los escandols que porian resultar» (3).

Molt convenient resultava recordar en la dita *Instrucció* que 's vigilés de que 'ls soldats y comissaris no fessin «agravis ni excessos per les parts hont passarán, de manera ques pogués tenir de aquells justa quexa».

A n' En Dalmau Descatllar se li encarrèga que envíi 'ls nòms

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 144.
(2) Arxiu Municipal de Vich. *Registre de llètres de 1606 a 1612.*
(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 144.

dels fautors que descobrèxi, prò que no 'ls agafi, per no poguèrse fer sènse provisió precedent. A continuació se li diu: «Haventse de fer actes y exercicis vaje tot en nòm dels comissaris reals y no de dit Dalmau [Des]catllar». Lo demès se dexa a la seva prudència y discreció; avisant per corrèus, pròpis, o altrament, de lo que s' oferirá, al bisbe de Tortosa (1).

Durant l' ausència d' En Ròca Guinarda, En Miquèl Morell va anarsen al comtat de Prades y seguí lo Camp de Tarragona, refent ses antigues amistats ab les visites. Lo dia 10 de febrer s' enviaren comissaris a Prades, Tarragona, etz., pels «atroces delictes que comet Miquel Morell» (2). Relacionantlo ab lo anterior se parlava, en lo mès de febrer, de que a Balaguer estaven prèsos t. Girona y t. Pelegrí (3).

A Vich acabava d' ésser nomenat veguer y batlle, pera 'l vinent trièni, lo cavaller En Francèsc de Puigvèrt (4).

Desde 'l 13 de febrer fins al 28 de juny de 1611 lo comissari Joán Troch perseguí a n' En Ròca Guinarda «anant primer ab En Franch a Gualba aont tenien assitiades algunes quadrilles seves. Y en companyia dels soldats de Perpinyá va guardar los passos del camí desde La Roca a Girona, pera quels seus no robassen» (5). A primers de març En Joán Troch va vigilar lo camí reyal de Girona a Barcelona, acompanyat dels soldats de Sant Celòni (6).

A Girona, pel març de 1611, hi tenien prèsos bastants delinqüents (7). Alguns plegaven dc sos inquiets oficis, y anaven a Bar-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 144.
(2) Item. Registre 5209, fòli 203.
(3) Item. item, fòli 227.
(4) Item. item, fòli 26. Document del dia 15 de febrer de 1611.
(5) Item. Registre 5210, fòli 297. Document del 29 d' octubre 1611.
(6) Item. Registre 5209, fòli 239.
(7) Item. item. Document del 8 de març del any 1611.

celona pera cobrar lo que 'ls hi devien per anteriors treballs relacionats ab lo bandolerisme. Lo bisbe de Tortosa va posar en moviment tanta gent còm lo Duc de Monteleón, rellevantne a bòn nòmbre.

En Josèp Miralles «perseguí al Rocha Guinarda 4 dies en lo Vallès y porta a Barcelona dos presos seus de Granollers y de Manrèsa» (1). Dèuen correspòndre al any anterior, de 1610.

Lo dia 9 de març de 1611, lo governador de Catalunya, En Joán de Queralt, va repetir la demanda de *dos meses de licencia para ir á la Corte*. Lo parèr del Consell d' Aragó, y per consegüent la respòsta del rey, va ser negantli la concessió. Dèyen los del Consell que per raó del ofici pròpi del governador, o sia per la obligació que te de «andar continuamente en persecucion de los facinerosos y gente inquieta», no convenia que se'n anés. Còm lo bisbe de Tortosa era nòu en los afers del govèrn, y tenia d'anarhi aviat lo marquès d' Almazán, diuen: «Padeceria en extremo dicha Provincia, y tanto mas en la ocassion presente que Rocaguinarda, bandolero famoso, y otros la inquietan, y si vieren ausente al governador procederian mucho mas libremente. Y assi parece al Consejo que de ninguna manera se le deve conceder la licencia por que supplica, etz» (2).

Cumplint les ordres rebudes, En Miquèl Mirell va fer renòu en aquèts mèsos. Hi han indicis de que 'l procurador general del Camp de Tarragona, En Lluís Terre, va bátrel, junt ab la Unió, conseguint una petita victòria (3). No trigá gens En Miquèl Morell a referse, y lo dia 27 de març aparegué manant cinquanta o xixanta bandolers,

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5211, fòli 9.

(2) Item. Lligall 761. *Sobre la licencia por que supplica el Governador de Cataluña para venir a esta Corte. Resp. en md. a 12 de marzo 1611.*

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 243. Llètra de 12 març 1611.

ab los quals lliurá gran brèga, matant al comissari reyal Pere Rius y a quatre hòmens de Cornudella, y nafrantne a mès de vint, dels quals ne moriren encara alguns mès tard (1).

Aquèts fets varen escriures, per l' element oficial, a Prats de Rey, a Santa Coloma de Queralt y a Cervera, d' aont n' era veguer y batlle En Pere de Gibèrt (2).

Lo tranquil Miquèl Morell «tenia feyna» en lo Camp de Tarragona y va comparèxer ab una quadrilla tant nombrosa. En algunes llètres se llegèx, parlant de la dita brèga: «Se enten que la maior part de dits lladres eren de la quadrilla de Roca Guinarda y sen tornarán per aquexes parts, de Cervera, Santa Coloma de Queralt y Prats de Reis» (3). En la respòsta que 'l virrey va fer, lo 31 de març, a lo que li havia esplicat lo batlle de Prades sobre lo sabut, li digué que s' havia alçat lo sometent, y que 'l comissari Joán Grau se 'n anava al Camp de Tarragona. Clarament va contarli 'l virrey que, «dies enrrera, eren partits del Valles molt bandolers sossis del Roca Guinarda, qui los havia fets anar ab lo Morell, a Tarragona» (4).

Lo dia 31 de març de 1611, a les très hòres de la tarde, va morir lo governador En Joán de Queralt (5). Ho va escriure al rey, lo bisbe de Tortosa, o millor dit «lo cardenal Manrique», qui acabava d' ésser nomenat també arquebisbe de Saragossa.

A propòsit de la mòrt del governador va corre la vèu de que havia sigut una mòrt estranya. En una llètra dirigida desde Barcelona, per En Pere Pau Santmartí, al notari Joán Vinyes, diu aquèll:

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5209, fòli 258.
(2) *a)* Item. Registre 5208, fòli 206.
b) Item. Registre 5207, fòli 210. Lo nomenament va ferse lo 7 de juliòl del 1609.
(3) Item. Registre 5209, fòli 258.
(4) Item. Registre 5209, fòli 245.
(5) Item. Lligall 840. Llètra del 31 de març de 1611.

«També sabrá com lo senyor D. Joán de Caralt, gobernador de Catalunya, es mort, *lo qual morí molt promptament, ayr passat mitj dia, de un cert enuig que tingué uns dias atrás ab lo virrey, quel apratá molt bravament, per rahó de Rocha Guinarda*» (1).

Pera ocupar la vacant que dexava En Joán de Queralt varen enviarse a Madrit llistes de persones indicades. Volia 'l virrey que 'l cárreg de governador l' ocupés un hòme de grans energies, avesat als perills de la guèrra; dèya que era menester axís, per l' estat de Catalunya.

A primers d' abril del 1611 va gitarse de pau y treva a n' En Pere Arbós, de la Espluga, per la resistència que va fer al comissari Joán Castellèt, al anar a agafarlo (2).

Lo dia 4 del metex mès va designarse còm a nòu perseguidor d' En Ròca Guinarda, a n' En Francisco Sabater, alcayt dels castells de Puigcerdá, Queròl y Torracerdana, «persona molt experimentada en la milicia» (3). En Francisco Sabater volia fer mèrits pera arribar a ésser governador de Catalunya (4).

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. *Cartas* rebudes *de 1606 a 1612*.
(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5211, fòli 12.
(3) Item. Registre 5209, fòli 260.
(4) Item. Lligall 761.

CAPITOL XXXVII

—

Increment de les revòltes. — Política del cardenal Manrique. Los destèrros. — Cambi de virrey.

(1611)

A les très hòres de la matinada del 5 de març de 1611, très hòmens van trucar a la pòrta del mas de la Vilella. En Pere Cornèt va parlar ab ells, y després repetí part de la convèrsa en una denúncia. Diu En Pere Cornèt: «.... Parlaren del Toni, dient que l' altra vegada quant foren a ma casa hi era lo Toni, dient: «Deu li pardó.» Y ells matexos digueren que havian de anar vers los de Santpedor» (1). Al Toni l' havien penjat en una forca.

---

(1) Lo dia 5 de març del 1611, En Pere Cornèt, herèu del mas de la Vilella, de Sant Martí de Torroella, va denunciar lo següent, devant d' En Jaume Carbonell:

«Senyor: Jo denuntio a v. m. com vuy, acerca de les tres hores de matí, abans de die, son vinguts a tocarme a la porta tres homens, que han demanat los donás a menjar y a beurer, los quals son de la companyia den Roca Guinarda, que ells matexos ho digueren; y parlaren del Toni, dient que laltra vegada quant foren a ma casa hi ere lo Toni, dient: «Deu li pardó»; y jo comprenguí que ho deya del Escolanet, perque eren los matexos de l altra vegada, y menjaren, y despres de menjar sen anaren y demanárenme la palanca si hi ere, y jo diguí que si, y axí sen anaren vers la palanca vers Santpedor, y ells matexos ho digueren que avian de anar vers los de Santpedor.

Jo Monserrat Arola fermo la sobra dita denuntiatio feta per Pere Martri Cornet, de voluntat sua, per no saber de escriurer». Arxiu de la Sèu de Manrèsa. *Denuntiario.*

Lo 18 de matj de 1611 va ésser près, per En Pere Sellers, lo comissari Bernat Garriga y un company seu, per portar armes proibides dintre de la ciutat de Vich. Digueren que perseguien a n' En Ròca Guinarda y se 'ls dexá en llibertat (1).

A Vich, lo 14 de juny del 1611, va ser assessinat En Francèsc Llanés, criat d' En Carles de Vilademany (2).

En Francisco Sabater va conseguir ésser un dels candidats pel cárreg de governador de Catalunya. En la llista presentada al rey, pel Consell d' Aragó, lo 19 de juny de 1611, s' hi tròba 'l seu nòm y mèrits. Diu axís: «... D. Francisco Sabater... ha servido en Flandes muchos años con aprobación de sus generales, y tiene ánimo y valor para cualquier empresa, y mucha fuerza y agilidad, de cuya persona se ha valido ahora para perseguir a Roca Guinarda y Miquel Morell, vandoleros famosos que se juntaron en el campo de Tarragona, donde pretenden hazer los effectos que acostumbran». (3) Va ser nomenat governador En Jerònim d' Argensòla.

En Ròca Guinarda va portar, en l' any 1611, una vida agitadíssima. Lo qual va descoratjar per complèrt al arquebisbe de Saragossa, qui va pèrdre les esperances d'agafarlo. Cambiant de pensar, va resòldre acceptarli les principals condicions, proposades a son antecessor, pera fer les paus. Considerava cada dia mès perillosa la estada d' En Ròca Guinarda a Catalunya.

Lo dia 30 de juny va firmar son indult. Comènça lo document esplicant la causa que li ha donat origen: «Atenent les moltes y diverses supplicacions, ab molta humilitat per notables y religioses persones a nos fetes, les quals tenen en efecte al be publich y comu y sossiego y quietut de aquestra Provincia» etz.

---

(1) Arxiu Municipal de Vich. *Registre de llètres de* 1603 *a* 1614.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 244. La mòrt fou en 14 de juny 1611.

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 761.

Se li indulta de sos delictes ab la condició de que surti de Catalunya y de tots los regnes d' Espanya abans de vint y dos dies; «y aneu y hajau de anar en un dels presidis o companyies de infanteria de sa Magt. de Italia o Flandes, a vos ben vist, y alli serviau y ajau de servir a sa Magt., militant per temps de deu anys continuos, los quals comensarán a correr del dia arribareu en una de aquelles» (1). Va dirigit: «A vos Perot Rocha Guinarda, de la parrochia de Oristá, bisbat de Vich».

Lo 17 del juliòl següent se torná a parlar d' aquèst indult y del d' altres bandolers, èntre ells Miquèl Morell. Diu l' arquebisbe de Saragossa que 'ls ha fets «per algunes causes y consideracions nòstro ánimo movents». Mana que se'ls hi donguin aquèstes remisions franques de segell (2).

Va admètre En Ròca Guinarda l' indult que ara se li oferia? Lo dia 29 de juliòl l'arquebisbe de Saragossa va escriure al rey de Espanya una carta, en la que va posarhi aquèst, després de llegirla, les següents paraules: *Avisa de la salida de Roque Guinarda de aquel Principado y toda su compañía. Vista* (3). Dèya 'l virrey: «Me ha dado increible cuydado ver aquí tan favorecido el partido de la gente perdida y facinerosa, y la dificultad en el podello remediar, por causa de *las parcialidades y passiones secretas y publicas, que professan los mas de los hombres del Principado*». Pòsa a continuació diferents motius qu' han fet inútils los treballs còntra 'l bandolerisme, y diu: «Todo lo qual y otras muchas cosas de igual o mayor consideración, *que no pueden facilmente explicarse* me movió a... permitir que toda esta mala gente se saliesse, (con la mayor se-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 189. Va citar, avans que ningú, aquèst document, D. Pau Parassòls y Pi en son discurs *Nyèrros y cadells*.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5211, fòli 34.

(3) Item. Lligall 840. Apèndics.

guridad que se pudiesse tener de que no hubiessen de volver) relegándolos por tiempo notable, según la calidad de sus culpas, en los presidios más retirados y distantes que V. Magd. tiene en Italia, habiéndose pedido primero por ellos, con devido reconocimiento y humildad esta misericordia». (1).

Seguèx dient lo virrey: «Esta tierra ha quedado con la quietud y paz que se puede desear, y con tanta satisfacción de los buenos della que les pareçe que a sido cosa venida del cielo... Habrán salido 60 ó 62 y entre ellos Pedro Rocaguinarda y Miguel Morell, que van muy reconocidos y dessesos de emplear sus vidas en el real servicio de V. Magd.»

Un dietari que comprèn desde l' any 1571 fins al 1655, pòsa la marxa d' En Ròca Guinarda a Itália, en lo mès de juliòl.

«A 21 de juliol de dit any 1611, diu, se embarcá lo famós Rocha Guinart, cap de quadrilla de bandolers, a Mataró, ab molta ta gent de la sua quadrilla. Lo rey li perdoná en tal que havia de pendrer un desterro per Napols, per 10 anys, ell y sa quadrilla. Lo rey li provehí la barca de mantenïments yls pagá los nolits. Arribats a Napols lo virrey lo feu capitá de Campaña. *Aquest Rocha Guinart es estat lo bandoler mes cortés que quants ni ha aguts de molts anys en aquesta part: no composave, ni desonrave, ni tocave les iglesies y Deu li ajudá»* (2).

En Ròca Guinarda no se 'n aná de Catalunya en lo mès de juliòl; no va fer cas de lo que li oferia 'l Cardenal Manrique, fins al cap d' uns quans mèsos. Y del nombre de 60 bandolers se n' han de descomptar alguns; per de promte al capitá Miquèl Morell.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 840. Document citat.

(2) *El Quijote comentado por* D. Diego Clemencin. (Nòtes al cap. LX de la segona part).

L' autor del Dietari va escriure per referències. Lo precisar tant lo dia de la surtida per Mataró, fou degut a que, havèntse vist pòcs dies abans En Ròca Guinarda, y acabant lo dia 22 de juliòl lo plasso ficsat pel virrey, forçosament havia de havèr surtit lo dia 21. En aquèst dia van embarcarse a Mataró nombrosos bandolers indultats pel arquebisbe de Saragossa, qui va enviar al destèrro a tothòm qui va volguèr anarhi. Entre ells hi figura En Jaume Alboquers y altres que ja eren mòrts, lo qual demòstra que hi havia una gran confusió a Barcelona; y fa suposar que 'l virrey se crèya de bòna fè lo de la marxa d' En Ròca Guinarda. No 's pòt fer gayre cas d' alguns escrits oficials. Recòrdi 'l llegidor que en la plana 161 d' aquèst llibre aparèx En Miquèl de Sentmenat fugint de l' acció de la justícia, no trobant enllòc la tranquilitat deguda. Dòncs al següent mès d' aquèlls fets En Miquèl de Sentmenat va anarsen a Madrid còm a embaxador dels diputats de Catalunya (1).

En Pere Pau Balles, de Moyá, va matar, a primers de matj del 1611, a Jaume Riquer, «famós lladre de pas, socio de Rocha Guinarda». (2). Fou enviat son cap a Barcelona.

Pel matj de 1611 tothòm se quexava de la reducció de la monèda. També 's fèyen comentaris a que havèntse enviat gran quantitat de monèda pels soldats y gent de guèrra de la frontera de Perpinyá, van guardarla pel camí nombrosos comissaris. (3).

Lo comissari Pere Verdaguer, y En Pere Sguent, batlle de Sant Joán de les Abadèsses, mataren al Poater (4). Pere Martri Rossi-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. *Dietaris del trienni de* 1608 *a* 1611.

(2) Item. Registre 5189, fòlis 170 y 217. Varen ser indultats: Gaspar Terrida, pagès del terme d' Aguilar, bisbat de Vich; y a l' Antòni Buscart, del terme de Vallmanya y del metex bisbat.

(3) Item. Registre 5210, fòli 216.

(4) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, document ab data del 2 de juliòl.

nyòl, de Cardona, va capturar a Joán Bonafós y a Joán Saurèt, quins foren condemnats a mòrt. (1).

Sebastiá Castelló, governador del vescomtat de Castellbò, feu una entrada en aquèxa ciutat, passejantse per ella ab gent armada. Jerònim Cadell volia ferli un gran encòntra que 's pogué evitar. (2).

Gent desconeguda va matar al veguer, al consòl tèrç y a una altra persona de Cerdanya. Lo 15 de juliòl de 1611 surtí micer Rolán de Barcelona, ab oficials de la règia Cort, per agafar als delinqüents. (3).

Lo dia 18 d' agost de 1611 a la tarde, partí de Barcelona lo virrey de Catalunya y arquebisbe de Saragossa, En Pere Manrique; ja venia 'l nòu virrey. Lo dia 24 era aquèst a Lleyda. D. Francisco Hurtado de Mendoza, marquès d' Almazán y comte de Montagut va jurar a Lleyda, y lo dia 1 de setembre, èntre les vuyt y nòu hòres de la nit, va entrar a Barcelona, va jurar a la Sèu en la forma acostumada, y l' acompanyaren los consellers fins al palau, ab atxes de la ciutat (4). Lo mès discutit acte de govèrn del arquebisbe, va ser l' indultar als bandolers. La majoria no s' aprofitaren de la ocasió, sinó que van continuar en sa vida de sempre. En los registres hi han los nòms dels quins s' enviaven al destèrro (5).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5189, fòli 1. «Per certs respectes, va indultarse de sos delictes a Valentí Sastre, de Monistrol de Calders.» Item. Registre 5189, fòli 193.

(2) Item. Registre 5210, fòli 236. Document del 14 de juny de 1611.

(3) Item. Registre 5212, fòli 4.

(4) *Dietari del Antich Consell Barceloní.* Volum 24 (original), que comprèn desde 'l 21 de juliòl 1609 al 31 de matj 1619.

(5) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5188. Pòden vèures alguns aquí.

En lo mès de juliòl de 1611 varen ser indultats los següents: Jaume Argelagues, y Serafí Canudes, de Moyá, Silvestre Borrell, de Sant Juliá d' Altura, Jaume Besora, del Morell, Bernat Planés, Guillèm de Planes, Joán Arboix (a) Unclet de Sant Quirse (fòlis 223 a 225). Jaume Alboquers, Joán Ròca, de Sant Llorèns Savall, Pere Ròcafòrt, Bernat Perpunter de Palautordera, Pere Perpunter, item, Onòfre Rovira, de

En la segona mitat del any 1611 va aparèxer un nòu bandoler a Catalunya, En Gabrièl Torrent de la Goula conegut vulgarment per «Trucafòrt». Havia sigut encarregat de perseguir a n' En Ròca Guinarda y d' aquí vingué 'l que cobrés aficions al bandolerisme, dedicantse al bándol contrari als nyèrros. En Trucafòrt era un hòme valent, còm ho probaren ben aviat los fets. Va conseguir aplegar una nombrosa quadrilla, de la qual fou capitá, recullint a vells combatents esbarriats.

Per havèrse encès les revòltes de Ripoll, En Trucafòrt va rèbre una llètra d' un cavaller d' aquèlla vila demanantli que hi anés. Li dèya que no hi havia temps a pèrdre. En Trucafòrt va repetirho a sa quadrilla y va posarse en camí.

Campins, Jaume Mular, de Sant Vicèns de Gualba, Antòni y Bernat Canals y Saladrigues, Joán Oliba (a) Biarnés de Sant Joán de les Abadèsses, Jaume Grandolí, de Ripoll, Fermí y Pere Ramón y Bernat Vilarobí, d' Avinyó, Pere Antòni Colomer del bisbat de Solsona, Jerònim y Jaume Còll, de Santa Pau, Antòni Benetillo (a) Baratillo, de Sant Feliu Sassèrra y Sebastiá Bernadas (a) lo minyó de Cassèrres. (Fòlis 232 a 237). També va ser indultat En Jaume Francèsch Ros, de Barcelona. (Fòli 218), y moltíssims altres.

CAPITOL XXXVIII

Una festa major *en l' any 1611.—En Trucafòrt y En Ròca Guinarda.—Assalt y defensa del monastir de Ripoll.*

(1611)

Se preparava a Manrèsa la festa major del any 1611 y era estraordinária la animació. Més en lo dia 29 d' agost fou torbada.

A les très hòres de la tarde d' aquèll dia, mentres a la plana del Olm se feyen ballades, «va moures gran brega en lo cap dels carrers de Urgell y del Born». Hi han pròu testimònis que van contarho tot, devant del veguer.

En Tomás Ferrer, del terme d' Aguilar, s' estava aleshòres a la plana. Diu: «Fou tant gran lo avalot de la gent y lo desatino ab que comensaren a discorrer per la plana portant los pedrenyals en la ma, que a mi aparegue no ésser còsa segura passar de allí» (1). Les ballades foren sospèses. Aquèlls dos carrers donen a la plana y no era pas qüestió de ballar més. La gent pacífica va ser esbarriada.

En Rafèl Prat, «vehent lo gran avalot», se 'n aná al carrer de Vilanòva, y rondant per lo de Talamanca, la plassa d' En Galcerán y lo cantó d' En Bastardes, va pujar devant de Sant Miquèl, pera guaytar millor lo que passava (2).

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. Procés n.º 43. *Avalots a Manresa, ferint al conseller en cap, any 1611.* Declaració d' En Tomás Ferrer.

(2) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. Procés citat. Declaració de Rafèl Prat.

Joana Morros, muller de Jaume Morros, diu: «Encontinent procurí retirarme deves ma casa». Va arribarhi cansada y sènse poguèr respirar; no gosava surtir a fòra. Se 'n adoná de que li faltava son fill de pòcs anys y corregué a cercarlo a tot arrèu. «Cercant dit fill, diu, sentí molts crits per la plana de «¡Visque Ciutat!», empero jo no puc dir qui eren los qui *tals crits* daven» (1). Havia sigut nafrat lo conseller en cap, Joán Magí Calvó, y arribava lo veguer ab gent armada. Lo jove Joán Devèsa diu que ell estava «mirant lo ball», y va pujar a casa de Miquèl Gallart, qu'era devant del Olm, pera vèureho be tot (2). En Cristòfol Colom també s' estava a la plana, devant la casa d' Andreu Còll, cotoner, y de la carniceria; no 's mogué de son llòc (3). En Pere Fábrega era a casa de Francèsc Molins, traginer, en lo carrer de Vilanòva, que dona a la plana: y voltant pel carrer de Talamanca va exir a la casa d' Antòni Fargues, ferrer. Va pujar la escala y surtí a la finestra, guaytant al carrer (4).

La agitació era estraordinária. Milers de persones menassaven al veguer. Aquèst havia aparegut, surtint pel carrer Nòu. Lo veguer de Manrèsa era 'l cavaller Planella, y va comparèxer ab son pare, ab lo rector de Granera son oncle, ab son germá y alguns criats. Alçant lo bastó, va arribar corrents. Al ésser devant l' iglésia de Sant Miquèl, «ab grans crits» va dir moltes vegades: «¡Visque lo rey!, ¡no moure al rey!, ¡teniu al rey!».

Un dels criats que l' acompanyaven, En Raymond Salamó, qui era vingut del terme d' Ayguafrèda, va dir que estantse oint les vespres de la Sèu, li arribá la nòva de que «en la plana del Olm hi

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. Procés citat. Declaració de Joana Morros.

(2) Item, item. Declaració de Joán Devèsa.

(3) Item, item. Declaració de Cristòfol Colom.

(4) Item, item. Declaració de Pere Fábrega, y del metex Antòni Fargues, qui era l' amo del anterior, y anaven junts.

havia una gran brega de pedrenyalades entre algunes persones de ciutat y alguns cavallers que estaven retirats en casa de mr. Fumar» (1). En Francèsc Guardia diu: «Estant jò a la plassa Major, «allí arribá la nova que en la plana del Olm hi havia una grandíssima brega y questió molt gran». Se n' hi va anar y topá ab lo veguer, «que venia, diu, a remediar dita brega, la qual deyen alli que ere entre lo sotsbatlle y molts fadrins que tenia armats en casa, y lo Sr. Hieronym de Cardona y mr. Fumar y altres criats seus» (2).

Del mitj de les empèntes va surtir un grupu manat pel cinquantener de la Unió Agustí Morell, y, corrents cap aont era 'l veguer, li van encarar los pedrenyals al pit. Agustí Morell va agafar al veguer ab la ma esquèrra per la ròba, empenyentlo d' un cantó al altre, y aguantant ses armes ab la drèta. Va dirli, furiós: «Senyor veguer: aquí son los lladres tacanys, en casa del Sr. Callar, en la plana, fasse justicia!» Lo veguer respongué: «Mr. Morell: no es aqueix bon modo de demanar justicia, ab lo pedrenyal de aquesta manera, alçau lo pedrenyal!» (3).

Los acompanyants d' Agustí Morell eren Jerònim Castells, m. Bernat Còll, son fill Maurici, Pere Xuriguera, fill d' En Montserrat Xuriguera y molts d' altres.

Va enrotllar al veguer «moltíssima gent», que li apuntaven sos pedrenyals, ab los gatillos alçats. Lo pare del veguer dèya: «No mirau ques lo veguer; teniu respecte al veguer!»; y s' acostava a son fill dientli que 's retirés, carrer de Sant Miquèl amunt. Los que s' estaven a la miranda, alçant los braços esclamaven: «Pel cap que mataran al veguer, pel cap que li tiraran!» (4).

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. Procés citat. Declaració de Raymond Salamó.
(2) Item, item. Declaració de Francèsc Guardia.
(3) Item, item. Declaracions de Francisco Llentes y Francèsc Guardia.
(4) Item, item. Declaracions de Cristòfol Colom y Joán Devèsa.

De la casa de Salvador Marquès, sotsbatlle, que vivia al enfront de la plana, «exí una gran tropa de gent ab los pedrenyals en la ma, cridant: «¡Tirau al veguer!, ¡muyre lo veguer!» Un hòme va dir més tard: «Per ser tant gran lo aplec y tants los crits y avalots, no puc dir quina gent era» (1). Manaven la tropa dos fills del dit sotsbatlle: «hu que va com studiant y altre que va com alcaic» (2). Lo més gran y avalotat se dèya Jerònim (3).

En Miquèl Cornèt, conseller segón de la ciutat, va trobarse ab lo veguer, y en lo metex perill. Va sapiguèrho son fill Francèsc, desde sa casa aont hi era, y corregué a defensar a son pare detingut. Diu En Francèsc Cornèt: «Dit mon pare, topant ab dit Salvador Marquès, que anave cridant per dita plana, li digué: «Sotsbatlle: vos anau molt avalotat; y vòstre fill ha encarat lo pedrenyal al veguer; y de tot se son perduts los respectes a la justicia y als consellers; vos meteix; jom vull retirar!» (4).

Lo veguer havia tingut que tornar enrera y ficarse en la casa de m. Maurici Pons, devant de Sant Miquèl. Lo conseller segón se n' aná a casa seva (5).

Un criat del cavaller Llentes, nomenat Maties Vinyes, de Sampedor, sapiguènt que son amo era a la plana del Olm se 'n hi aná al sentir les primeres escopetades; més li detingué Pere Puig, traginer, dientli: «Está molt avalotada la plana». En Maties Vinyes se 'n pujá llavòrs a la plassa, prengué un pedrenyal, y devallant per la grau dels jueus ho va vèure tot y va conèxer a tothòm. Tingué que retirarse a casa d' En Joán Soler perquè l' empaytaven, per havèr

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. Procés citat. Ho diuen quasi tots los testimònis.
(2) Item, item. Declaració de Rafèl Prat.
(3) Item, item, Declaració de Francèsc Guardia.
(4) Item, item. Declaració de Francèsc Cornèt.
(5) Declaració de Francèsc Cornèt.

arribat casualment ab lo veguer, «y perque sabien que ere criat del Sr. Llentes» (1).

Diu en Francèsc Cornèt: «Jo viu grans garbons en lo enfront de la casa del senyor Callar». Varen calarhi fòc; y se socarraren les més altes fulles del Olm.

En Jerònim Fábrega y Rafèl Prat, diuen si fa o no fa, tots dos ab les metexes paraules, lo següent: «Jo sentí cridar grans crits de «¡Visque Ciutat, visque Ciutat!», empero jo testimoni no puc dir qui eren los qui cridaven *tals crits*». Antica Pujades, viuda de Pere Pujades, de Centelles, diu que desde 'l carrer de Sant Miquèl, que va desde la plana a la plassa, «viu passar molta gent, que jo no coneguí, que dèyen: «Anem a cercar los arcabussos de la Ciutat! Crememlos tots aquestos cavallers! Posemhi foch a les cases!» Antica Pujades se 'n aná al carrer de Vilanòva; y per allí oí a molta gent: «Baldament haguessen mort lo veguer y a tots quants cavallers hi ha, y que no ni hagués mes que de mulas verdas!» y altres moltes paraules injurioses contra lo dit Sr. veguer que nom recordan ara».

En los primers moments varen tancarse los portals de Manrèsa. Francisco Soler s' estava en un d' ells, «que es en lo reval de la present ciutat», y va entrarhi depressa pera que no 'l tanquessin a fòra. Va devallar pel Pedregar fins a casa d' En Sagristá, y arribant a la pòrta de Josèp Raymir. «que está al cap del carrer nou», va vèure al veguer, devant la casa d' En Gabrièl Coma. En Francisco Soler no tenia ganes de ferse 'l valent, esposantse a rèbre sènse tenirhi participació en res. «Quan lo negoci anave tant alterat, diu, que temor de alguna escopatada me retiri dins casa del dit Josèp Raymir» (2).

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. Procés citat. Declaració de Francisco Llentes.
(2) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. Declaració de Francisco Soler.

Micer Agustí Morell, còm a cinquantener de la Unió, havia perseguit a n' En Ròca Guinarda. També l' havia perseguit lo veguer, rebent protestes. Los crits del pòble a la cara del veguer tenien doble significació. Ademés de ser cavaller, era representant dirècte de la autoritat reyal, per son alt cárreg.

Quedaren tancats los portals de Manrèsa, la tarde del 29 de agost de 1611, vigília de la festa major. A dintre y a fòra de les muralles, molta gent repetia ab satisfacció los nòms dels principals bandolers de son partit.

***

Cada any al llòc de Das, tèrra de Cerdanya, s' hi fèyen ballades, ab pedrenyals en les mans. Pel agost de 1611 se proibiren allí, y després quasi a tot arrèu. Se fèyen per la festa major, diada de Sant Llorèns (1). En Ròca Guinarda va aplegarhi 350 bandolers.

En Gabrièl Torrent de la Goula (a) Trucafòrt, havia arribat a Ripoll. L' abat fra Francèsc de Pòns havia anat capturant a molts veins, y èntre ells a Miquèl Vinyes, fuster, lo 4 de matj del 1611 (2). La família dels Laguna havia seguit en sos vells intents (3). Los atacs al monastir se repetiren y s' encengueren les passions y l' òdi còntra l' abat, qui eczercia sos drèts, a la fòrça.

Los veins de la vila, que tantes vegades l' havien avalotat, varen probar un èczit atacant al monastir. La tropa arreplegada fou promte molt nombrosa. Nòbles y cavallers s' hi afegiren gustosos y En Trucafòrt, acceptant l'oferiment, se juntá ab los sitiadors. A primers de setembre de 1611 va quedar voltat lo monastir, y començá l' atac.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5210, fòli 274.
(2) Item. Registre 5211, fòli 28.
(3) Item. Registre 5211, fòli 30. Document ab data del 8 de juny de 1611.

Los mònjos se defensaren ab los pòcs soldats que tenien, mentres anaven arribant les famílies d' alguns, nòbles y poderoses.

Los bandolers, còm lo *Batllo* de les Llosses, estaven en llunyanes tèrres. Los dos germans Suradell passaven dies seguits pels vòlts de Cervera y de Tárrega. Tenien còm a encubridor principal a n' En Guillèm Bonèt y seguia son eczemple gran part de la comarca. Més endevant va anarhi *D. Pedro* Soler, qui acabava d' ésser nomenat del reyal Consèll y, durant sa estada, s' agafaren sis bandolers, y èntre ells al Pubill Pònt de Montornés, cap de quadrilla de les d' En Tallafèrro; y altres cinc que eren companys d' En Trucafòrt. Dues primeres figures del actual bandolerisme.

Les viles de la vegueria de Cervera no volien anar a la persecució, dient que havien de menester permís de sos senyors, que eren lo Duc de Cardona y alguns comanadors de Sant Joán de Jerusalèm (1). De Tárrega van surtir alguns soldats cap a Ripoll.

Un dia en que 'l monastir estava a punt de rendirse, entrá aparatosament en la vila Peròt Ròca Guinarda. Les guárdies enemimigues li feren pas al arribarhi. Venia al devant d' una nombrosa tropa, corrents a més no poguèr. A son pas hi quedava un núbol de pols. Hi hagué barbre lluyta; y algunes hòres més tard En Ròca Guinarda era dintre del monastir. Los sitiadors se retiraren.

A entrada de fosc En Trucafòrt va volguèr repetir l' atac. Va costarli convèncer a tothòm de sa conveniència. Fèya una nit molt fosca y s' acostava la tempesta. Foren tant seguits los llamps de aquèlla nègra nit, que la tronada ofegavâ 'l soroll de les armes dels combatents. Arrán de les parèts y pòrtes hi quedá una estèsa de cadavres. Lo portal del Ter fou destruit.

Tot un mes va durar lo fòc dels pedrenyals. La vila y 'l monas-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. Relación de *D. Pedro* Soler.

tir havien dexat ses pretensions, mes los nòbles y 'ls bandolers se venjaven d' antigues enemistats. Varen ferse públiques oracions, la vila y los mònjos, se posaren en mans de la comunitat de Sant Joán de les Abadèsses; y aná a Ripoll l' arxiprest En Joán Colí, ab alguns canònges y criats. En la pòrta del monastir s'hi estava En Ròca Guinarda, guaytant los mòrts per soterrar que hi havien, llensats per tèrra y trepitjats de fang. Al vèure entrar als criats del arxiprest va matarne a un, creyentlo enemic. L' arxiprest va acostarse a son amic, y, al reconèxe 'l aquèst, parlaren llarga estona. Lo dia 5 d' octubre se va firmar la pau (1).

---

(1) *Nyèrros y Cadells*, per D. Pau Parassòls y Pi. Després de fer la relaciô de lo de Ripoll, copiada aqui, diu «Estos hechos constan en el archivo de S. Juan, con la relación de todo, y las cartas de la villa y de los monjes. Lo treball del Sr. Parassòls es lo mes complèrt publicat sobre aquèst tema. Es de gran erudició, però té 'l defecte d' estar escrit *de memòria* y ab convencionalismes. En Ròca Guinarda no podia entrar pel portal secret, dòncs ja no ho era, còm s' ha vist en capítols anteriors.

CAPITOL XXXIX

—

Son admèses les proposicions al virrey.—En Ròca Guinarda se'n va de Catalunya y prèn un destèrro, a Nápols, per dèu anys.

(1611)

Un historiador, ficsantse en que resultava ineczacte l' afirmació del Dietari citat, y tenint present la llètra del marquès d' Almazán al concili de Tarragona en la que diu que agafará a n' En Ròca Guinarda (1), va afirmar que aquèst s'estigué a Catalunya fins a últims de 1613 (2). Lo qual es també ineczacte.

Les paraules del marquès d' Almazán son les següents: «En mi tiempo he hecho mucha y mas justicia de la que se ha hecho en otros: que solo de Roca Guinarda he hecho ahorcar veynte y dos y aun confio horcar al propio Roca». No diu que aquèst estigués en 1613 a Catalunya; s' ha d' interpretar en lo sentit de la possibilitat de tornarhi. Passat l' any 1611 no 's parla d' En Ròca Guinarda, mès que pera recordar lo temps de son bandolerisme. Y lo marquès d' Almazán, al escriure al rey, sovint li parla del indult.

Lo procedir del arquebisbe de Saragossa va disgustar a molta

---

(1) Va publicar aquèsta carta Fr. Jaume Villanueva en son *Viaje literario a las iglesias de España*, volum VII (València 1821).

(2) *Nyèrros y cadells* per D. Pau Parassòls y Pi, Pvre.

gent. Lo 16 de setembre de 1611 los procuradors y consèll de Tortosa se quexaren al rey que s' haguessin concedit indults «a persones tant indignes de semblant gracia» (1). Ho dèyen ab motiu de un avalòt que va havèrhi en aquèlla ciutat.

Al posar per condició a n' En Ròca Guinarda que surtís de Catalunya abans de 22 dies, se li dèya: «No complint ab esta conditio puntualment, volem que la present remissió sie aguda per nulla y com si feta no fos, y reincidau en les mateixes culpes y stat de vostres causes y acussacions» (2). No van complirse les menaces; En Ròca Guinarda va anarsen de Catalunya a primers d' octubre del any 1611.

En lo monastir del Escorial hi havia, en 1611, un frare qu' era estat plater y 's dèya Fra Martí de Perpinyá. Aquèst frare, estant de retorn d' aquèlla ciutat, va trobarse ab En Ròca Guinarda, ab qui va ferse amic, degut a la estranya *aventura* que li va passar.

La reyna Margarida d' Austria havia encarregat a Fra Martí que li portés pèrles iguals pera fer una òbra artística destinada al monastir del Escorial. Quan se les portava, a dintre d' un sac, topá ab los bandolers. Lo que va passar ho va escriure un historiador.

A la vuelta de este viaje, diu Fra Francisco de los Santos, le salió al camino Roque Guiñarte, con los demás bandidos que le seguían, *que eran muchos, y entonces andaban en la mayor furia de sus insultos:* aunque el Roque Guiñarte, que era el capitan, y otros, tenian ya algunos intentos de dejar aquella vida, si hubiese medio con que no peligrasen las suyas. Dijéronle que se apease, comenzáronle a desvalijar lo que llevaba, diciéndole muy malas palabras, y él a todo respondia con humildad y sencillez, sin inmutarse, seguro de que aunque le quitasen aquellas perlas, no le podrian quitar la preciosa que había hallado en la religión, que es Cristo, por

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 840.
(2) Item, Registre 5189, fòlj 189.

quien había, para comprarla, dejado todos los bienes del mundo».

Y a continuació, diu: «Por otra parte juzgaba que no se las quitarían, porque había prevenido el traerlas encerradas en unas nueces, muy bien dissimuladas por lo que pudiese suceder; pero hubo entre ellos quien quisiese gustar de la fruta, y descubriose la celada, con que le trataron muy mal, y dijeron mil valdones, que llevó con gran paciencia. Vió el Capitan lo precioso de las perlas, y preguntóle para quien las llevaba, que de donde era, y en que convento vivía, y le hizo otras preguntas a que el siervo de Dios hubo de satisfacer. Respondió era un pobre lego del real monasterio del Escorial, que allí servía en lo que le mandaban, que era platero y labraba diversas joyas, que allí le encomendaban los reyes para el servicio de aquella maravillosa Iglesia, y que aquellas perlas que llebaba, eran para una que le había mandado hacer la Reina Margarita, de particular elección de su Majestad; y añadió que ya que no las había valido la industria para la seguridad, le pedía humildemente las valiese el ser para quien eran. Luego que oyó el capitan estas palabras, se suavizó más, y él y todos oyendo eran de la Reyna aquellas prendas, las respectaron, y se las dejaron, no buscando más información para creerlo, que el dicho de este humilde Lego, en cuya modestia y palabras no les pareció podía caber engaño. Fué cosa rara; trocada totalmente la *fiereza* en urbanidad, le hicieron montar en la mula, le fueron acompañando gran parte del camino para asegurarle de otro cualquiera riesgo: y con la comunicación se aficionó mucho a su bondad el Roque de Guiñarte. *Descubrióle quien era, los intentos que tenía de dejar la vandolina, y que otros lo deseaban tambien:* y el santo lego se enterneció con la alegría de oírlo; y le persuadió á ello lo que pudo, ofreciendo de su parte encomendarle a Nuestro Señor, y que a los Reyes contaría la atención que habían tenido en este lance, y sería medianero en la esfera humilde en que se hallaba, para procurar con sus Majestades el buen fin de sus intentos. Quedaron que habían de corresponderse cerca de este punto, y se despidieron, quedando el siervo de Dios muy alegre, tanto por haberse librado de este riesgo, como por la esperanza qae había concebido que había de librarlos a ellos de el que traían. Tomó esto muy a pechos; y en San Lorenzo, donde estaban los Reyes entonces mucha parte del año, no paró hasta alcanzarlo de sus Majestades, que movidos de los informes

que les hizo con aquella sencillez suya, y de los ruegos humildes y de los deseos que mostraba llenos de caridad, por sacar de tan desastrada vida á aquellos miserables, le concedieron lo que pedía. Fué la reina Margarita lo que más instó en esto con el Rey, mirando, como tan santa, ser cosa de tanta piedad *y seguridad de los reinos,* como había mirado lo de la expulsión de los moriscos. Gustaba mucho de oirle a este Santo lego el lance de las nueces, y el respecto que había tenido aquella feroz gente al saber eran suyas las Perlas, y ello contaba a su Majestad de buena gana, por moverla por este camino a misericordia. Al fin los bandoleros fueron con seguro real a servir a Flandes, y el capitan Roque de Guiñarte, en nombre de todos, le escribió á este su bienhechor las gracias, como a instrumento que les deparó el cielo para su dicha, que pudieron decir les vino de perlas» (1).

Fra Martí de Perpinyá era un plater de nomenada. La citada història continua dient: «hazia templetes, caxas de oro y plata, bronces para reliquias y cálices para la sacristia, que hizo muchas obras de estas excelentes».

Un capellá aragonès que 's dèya En Pere Aznar, va dir en una òbra seva, que tenia desitjos «de vèure al bandoler catalá, pera tractar de sa salvació» (2). Si ho hagués conseguit ho diria.

Lo de Fra Martí, podria molt ben ser que fos històric; es verosímil. Y l' únic de cèrt equivocat es lo de l' anada a Flandes. En Ròca Guinarda va cumplir son destèrro a Nápols, y avans d' anarhi deuria escriure a Fra Martí de Perpinyá. Fra Francisco de los Santos va compòndre sa història molts anys després, y es de pòca importáncia la dita falta, recordant que En Ròca Guinarda podia triar èntre 'ls dos paissos.

---

(1) *Quarta parte de la Historia de la Orden de San Gerónimo continuada* por el P. Fray Francisco de los Santos. Capítol XII, planes 763 y 764. *La vida del Padre Fr. Andrés de los Reyes y de un Hermano de los Legos llamado Fray Martín de Perpiñan, hijos de S. Lorenço.* (Madrid 1680. En la Imp. de Bernardino Villa-Diego).

(2) *Espulsión justificada de los moriscos españoles,* cap. 16. per Pedro Aznar. Citat per En Pellicer.

A Nápols y en altres parts d' Itália s' hi estigué En Ròca Guinarda los dèu anys obligatòris, y quasi tots los restants de la seva vida, que fou llarga. Vint anys després encara s' estava per aquèlles tèrres eczercint sa professió de militar. Aquèst acabament de la seva vida de bandoler no era 'l mès a propòsit pera dexar un recòrd emocionant en l' ánima de les multituts. La figura del famós capitá s' hauria conservat mès frèsca en la memòria dels pòbles, si l' haguessin vist penjat en una forca, o esposat son cap en les muralles de Barcelona.

Quan En Ròca Guinarda se 'n aná de Catalunya tenia 29 anys d' edat, y 'n portava dèu de capitá de bándols.

Al publicarse la segona part del Quixòt, y en ella aparèxer En *Roque Guinart,* va causar agradable y fòrta emoció la lectura de la vida que portava. A Nápols llegiria 'l Quixòt En Ròca Guinarda, y s' enteraria de lo que d' ell dèya. Altres llibres li havien dedicat algunes planes; mès, ab los anys que encara va viure, va poguèrse donar compte de l' importáncia que tenia l' havèrlo presentat Cervantes; y tal vegada sospitá que allò havia d' ésser la seva veritable celebritat.

CAPÍTOL XL

Proibició de pedrenyals. — Mòrt d'En Miquèl Morell. — Retirada de tropes. — Moviment general del bandolerisme català.

(1611-1613)

En Miquèl Morell va ésser lo sostitut d' En Ròca Guinarda. Va aplegar les quadrilles que s' havien quedat a Catalunya.

Al endemá de sa entrada a Barcelona, lo nòu virrey va escriure als pòbles la reglamentária llètra de presentació per part del rey d' Espanya (1).

Lo dia 3 de setembre de 1611 va anunciar a Felip II la seva arribada a Barcelona. Y a continuació li dèya: «La Provinçia está en muchas partes trabazada de quadrillas de ladrones y gente inquieta; júntase a esto el desorden de la moneda que aunque se tomó medio no es bastante para quedar asentado de la manera que conbiene. Del estado de todo yré dando quenta a V. Magd., dandome lugar para ello la falta de salud con que llegué, causada del rigor del tiempo y cansancio del camino» (2).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Registre 5211, fòli 35.

(2) Item. Lligall 840. «Del Marqués de Almaçán a 3 de Setiembre, con aviso de su llegada». En les cobèrtes s' hi llegèx lo següent autògraf de Felip II. «Respondassele que en quanto a lo que dise de la gente facinerosa con que halla aquel Principado el remedio mayor que puede auer es prohibir los pedreñales cortos y que lo haga mandando publicar de nuevo las pragmaticas que tratan dello y que se execu-

Lo marquès d' Almazán era un hòme enèrgic, decidit. Estava malalt y escrivia molt y llargament.

Confessava que hi havien molts bandolers, y en llètra enviada a la Cort lo 16 d' octubre va dir: «Este daño que hay de presente en muchas partes de Cathalunya [es] causado la mayor (a lo que se vee por experiencia) de la remission de Rocaguinarda, pues antes (se puede decir) era el solo con sus aliados, y despues han nacido y pululado tantos que tomando ocasión de la clemencia que se uso con Guinarda (tras de haber cometido los insultos que se sabe) publican se hara con ellos lo mismo, cada y quando que lo pidan». Lo restant de la llètra te per objecte demostrar que no convenia que 's proibissin los pedrenyals llargs, còm s' havia fet ab los curts, anys anteriors. A la Cort de Madrid hi tenien gran interès en llevar les armes a la gent de Catalunya, servint còm a pretecst la presència dels bandolers. Felip II no fèya mès que activar respòstes al marquès en aquèst sentit.

Lo virrey li dèya que a Catalunya hi havia un milió de pedrenyals, de quatre pams de llargária. Continuava dient: «Tambien causa miedo en los circumvezinos, que saben no hay catalan que no tenga su arcabuz, y hasta la prueba, no se toma esperiencia, qual alcança mas, esto se ha visto por lo passado, respecto la vezindad de Francia, y la mira que siempre tienen los vezinos a la interpresa de Perpiñan y sus fronteras» (1). Les demès raons fan referencia a de-

---

ten y guarden sin excepcion de personas, y que para que esto se remedie de rayz trate el remedio que le parezca mejor para prohibir tambien los pedreñales largos, pues es cierto que quitandolos se remediara de todo punto y que de todo auise con su parecer».

(1) Felip II va escriure lo següent: «Respondasele que sin embargo de lo que dice acerca de los pedrenales, comunicándolo tambien con don Geronimo de Argensola, procure poner el remedio que se le ha señalado de suerte que de vna vez cesen estos daños».

Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 840. Llètra citada, del 16 d'octubre.

mostrar que la proibició no mès será obeida per la gent pacífica.

En una llètra del 19 de novembre de 1611 hi pòsa 'l marquès d' Almazán una llista dels bandolers que s' han agafat desde sa arribada que diu son quinze (1).

Onze pertenexien a la partida d' En Ròca Guinarda, lo qual pròba l' efecte que va produir la marxa de son capitá. De la quadrilla d' En Trucafòrt se 'n citen dos; y per últim s' anomènen, èntre los prèsos, als germans Coxarts, a quins hèm de vèure encara ab vida mès endevant. Un dels antigs companys d' En Ròca Guinarda va esser tancat una pila de dies a la presó no havènthi pròu pròbes pera sentenciarlo. Va ésser condemnat a mòrt al sentirse les declaracions de dos altres presoners que 's varen fer en dies successius (2). No tenia motius suficients lo marquès d' Almazán pera fer tants elògis de la seva persona. Son, les seves cartes, una continua lloansa de ses brillants qualitats. Lo millor que va fer va ser l' oposarse a la proibició dels pedrenyals, no conseguint evitarho.

En una pragmática donada lo 9 d'agost del any 1612 se proibiren aquèstes armes, donant còm a motiu principal la consideració dels nombrosíssims crims comèsos ab elles, y a fi de que «cessen los danys que esta mala arma ha causat y causa, y los naturals se inclinen al us de les altres armes que aprofiten en la guerra, y se desvien de tants inconvenients còm acarrean los padrenyals» (3). Un dels articles de la pragmática, la qual es enèrgica en estrem, se referèx a les pènes que s' imposarán als quins pòrtin pedrenyal, que

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 840. De la quadrilla d' En Ròca Guinarda s'anomènen los següents: Pere Mas, de Manlleu, Pere Roure, de Taradell, Joan de la Fos, francès, Gabriel Raxach, de Vich, Jayme Vilar (a) Pendot, Lluís Castells, de Guimerá, Jaume Ratera, L' Unclèt de Sant Quirse, t. Baratillo, t. Roquer y Joán Rius, son company.

(2) Item. Document citat. Llètra del 19 de novembre de 1611.

(3) Item. Lligall 845.

son: pera 'ls militars o gent de privilègi militar la paga de mil ducats y relegació de dèu anys en una fortalèsa; «y si será plebeo, sots pena de sinch cents ducats y deu anys de galera». En cas de no podèr pagar les dites quantitats, la pena temporal se convertèx en perpètua.

Hi ha un article que diu axís: «Si despres de la publicació de una d' aquesta pragmatica algu tirara a altri ab pedrenyal, o canó de la llargaria dalt prohibida, o li fara tirar, axí lo que que haura tirat com lo que haura fet tirar encorregan en pena de mòrt natural, encara que ab lo tal tir no haje mort ni ferit a ningú, y encara que lo canó no hage pres foch, ni hage tret, sino lo tal delinquent hage tant solament desarmat lo padrenyal, ó la roda, encara que sie de metxa, etz» (1). La protesta de Catalunya còntra aquèsta pragmática va ser sorollosa.

De vegades se concedien permisos especials pera podèr dur pedrenyals pels camins, anant en persecució dels bandolers (2).

Segons lo que 's desprèn d' algunes cartes y de les crides publicades per Catalunya, va intentarse que 'ls pòbles contribuissin a la espulsió dels bandolers, y pera satisfer los gastos que ocasionaven aquèts treballs.

L' abat d' Arlés ho va escriure als consellers de Manrèsa (3). Y

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. S' imprimí moltes vegades aquèsta pragmática en lo sigle XVII, y ha sigut publicada modèrnament en alguns llibres.

(2) En l' arxiu de la Sèu de Manrèsa hi ha un permís concedit a N' Antic Llorèda, per lo virrey de Catalunya Duc d' Alcalá.

(3) Arxiu Municipal de Manrèsa. *In reg. com 3.º f.* CXVIII.

Diu axís: «Als molt Illes. Srs. Consellers de la ciutat de Manresa.—Los lladres y sos fautors son tants y fan tants eccesos que obligan a ques fassan per la expulsio dells extraordinaries diligenties per no arribar al miserable estat en ques pot veure aquèst Principat y si be per esta matexa ocasio en lo any proppassat se feren alguns apuntaments com entengueren Vostras Merces per nostra carta, empero como nos posassasen en executio per no hauer acudit tots al que era raho, es estat forçat ferne altres per mes facilitar dita expulsió al manco gasto de les universitats com veurant

per l' istil escrigueren lo batlle y jurats del terme de Tona als consellers de Barcelona, a últims de 1612 (1) De passada recòrden una distinció que tenia aquell pòble en gran estima.

A Moyá se quexaven de la falta d' armes. «Esta terra, dèyen als consellers de Barcelona, per nostres pecats esta provehida mes de bandolers y lladres que de armes» (2). Demanaven que 'ls hi dexessin quaranta o sinquanta arcabussos durant un any, y anunciaven que, per aquèst efecte, anava a Barcelona un jurat d' aquèlla universitat.

---

vostres merces ab los apuntaments fets en esta casa de consell de molts dets de tots staments y altres fets per la ciutat de Barcelona que van ab esta estampats y juntament ab la crida avem fet publicar per los premis offerex lo general per liberar aquesta provincia de tant gran oppressio supplicam a vostres mercés sien servits ajudar an aquesta empressa per que les demés universitats ab lo que veuran fer a aquexa ciutat es cert faran al respecte lo matex, que a mes sera fer molt gran servey a Deu nostre Señor, nosaltres ho rebrèm a singular mercè y ho servirem a vostres mercés en tot lo quens voldran manar. Guarde nostre Señor a vostres mercés. De Barcelona a VII de Desembre MDCXIII.—Lo Abat de Arles».

(1) Diuen axís: «Los Concellers y consell de la ciutat de Vich, per los excessos tant grans que los lladres y mals homens han comesos y cometen cadaldia en moltes parts de Catalunya y estes nostres parte en gran desservey de Deu y del Rey, desitjant expellir aquells zelosos del be y pau comuna nos ha enviat un Sindich dientnos y fentnos asaber la resolucio avian feta dits consellers y consell pregantnos molt encaridament volguessem unirnos per nostra part y contribuir ab dita ciutat per dit effecte de expellir y traure dits lladres y mala gent desta terra; e com nosaltres per nostres privilegis siam y tinguts y reputats per ciutadans y lo terme carrer deixa ciutat, nos ha paregut no pendrer resolucio que primer no fessem nostra obligacio en donarne raho a nostre protecter y cap com es exa ciutat». etz.

Arxiu municipal de Barcelona.—*Cartas comunals originals, 1612 y 1613.*

(2) Arxiu Municipal de Barcelona. *Cartes comunals originals de 1612 y 1613.*

«Esta terra per nostres pecats está provehida mes de bandolers y lladres que de armes, y com esta vila y universitat está subiecta en totas ocasions a la ordinatio de vostres magnificencias y are de present estigam sens armes pera perseguir los mal factors y no gosem eixir de nostres cases sens armes en les mans, y no tingam altre remey mes prompte qui es supplicar a Vs. Mags. de que fossen servits manar dexarnos quoranta o sinquanta arcabussos ab sos arrehos pera temps de un any pera que entre tant la terra lo remey convenient se provehirá delles, y axí va per aquest effecte un dels Jurats desta universitat confiats del favor de Vs. Mags. offerintnos ab semblants y maiors necessitats sempre a la ordinatio de Vs. Mags. a qui Deu guarde com pot. De Moyá y Setembre als 24, de 1612. Lo jurat y Consell de la vila de Moyá».

En lo mès de janer del 1613 lo veguer de Ribes va agafar quatre bandolers de la quadrilla d' En Trucafòrt y 'l Clua, va matarne un y ferirne sis que pogueren escaparse. La quadrilla del «Borde Clua», còm lo nomèna 'l marquès d' Almazán era molt popular (1).

Aquèlls metexos dies varen ser prèsos vuyt bandolers de la companyia dels Voltors, très d' ells de la vila de Montblanch. Perderen sa llibertat en una granja del monastir de Poblèt, essent penjats en alta forca a Poblèt metex (2).

A Lleyda perderen la vida quatre bandolers de la quadrilla de En Miquèl Morell, y dos mès varen ser prèsos a la vòra de Vich. Diu lo marquès d' Almazán: «Aquí prendió por mi orden el veguer una famosa alcagueta llamada Monserrada Gavaldana, que nos regosijará las carnestoliendas un dia destos, ha treynta años usa el officio» (3).

Una llètra del virrey, escrita lo 23 de febrer, dona compte del moviment general del bandolerisme catalá, responent ab llistes dels treballs que 's fèyen pera destruirlo, a les quexes que, per part de cèrts elements, s' havien enviat al Rey d' Espanya (4).

En un memorial d' indults concedits se parla de la remissió de En Josèp Corbera, doctor en Medicina, nomenat per Vicènts Pujol «en premi de la captura de t. Janer, de la quadrilla de Rocaguinarda. Dat en Barcelona a 11 de janer 1612» (5).

No va resultar be l' intent de aplegar hòmens y diners pera la

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Llètra del 2 de febrer de 1613.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Llètra del 9 de febrer 1613.

(3) Item, item. Document citat.

(4) Diuen axís sos principals paragrafs: «En la Provincia, Señor, no deja de hauer daños» etz.

(5) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. *Relacion de las remissiones, comutaciones y comisarios se han hecho en Cathaluña en tiempo del marqués de Almazán.*

persecució dels bandolers (1). Mès alguns dels que ja's dedicaven a n' axò varen tenir un gran èczit lo 14 de juliòl de 1613, dòncs mataren a n' En Miquèl Morell y a sèt bandolers de sa companyia. Aquèstes mòrts foren degudes a n' En Miquèl Ager, qui fèya cinc anys qu' era veguer de Lleyda.

En Miquèl Ager isqué un dia en persecució d' aquèll capitá y va sobtarlo, fent una carniceria d' aquèlls bòscos.

Lo dissabte següent, dia 20 de juliòl, va trobar al bort Clua y dotze mès de sa quadrilla «en lo terme de Tivisa, lloc del Duc de Cardona», y va sitiarlo en una casa, ajudat de gent de la tèrra.

Al sabèrho hi acudí també En Llorèns Clua, son contrari, y varen rendir als sitiats, condemnantlos a mòrt. Van enviar la nòva a uns frares pera que vinguessin; y axís ho feren; y havèntse confessat los bandolers, al cap d' una estona los degollaren a tots. La

---

(1) D' una llètra del marqués d' Almazán, del 4 de matj 1613, copio lo següent: «Hanse caido las alas a los de la Union, con lo que hizieron los Diputados con el dezenero que quitó la espada a D. Josepe de Quintana, viendo que sirviendo sin interés y por cumplir las ordenes del Virrey vengan a padecer tanto detrimento en personas y bienes. Ello es cierto que el mayor opuesto que en Catalunya tiene la justicia y sus ministros son los Diputados». Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841.

En una altra llètra, del 16 de març de 1613, havia dit que no te gent pera anar còntra'ls bandolers. Mès avall diu: «Los comissarios que suelen darse son de dos maneras, los unos por cancelleria, que son públicos, de que no tengo que dezir, caminando por el thesorero; otros de camara por el secreto, estas a personas que se piensa pueden hazer effectos, y el mismo tesorero y los juezes de Corte los piden muchas vezes por este camino y quiçá quien ha acudido V. Magd. con esto lo ha oydo de mi, que juzgo los mismos jnconvenientes que a V. Magd representa, y los publico, y el poco fruto que dello se saca, mas no tenemos otros medios, ni personas de quien valernos, que capuchichinos y gente paçífica no quieren meterse en esto, si bien tengo atencion a no conceder abiertas estas comissiones, sino por tiempo limitado, que lo ordinario es de dos meses, o menos, a mi beneplácito con que nos pueden engañar en poco». Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 841. Lletra del 16 de març 1613.

Lo marquès d' Almazán se mòstra agrait a n' En Carles de Vilademany, «a quien me siento obligado, diu, demás de la prision de Francisco Badía, por haver acudido a lo que se ha ofrecido en el partido de Vique, y yo le he encomendado». En aquèsta ocasió veyèm al virrey apoyar als nyèrros còntra 'ls cadells.

comarca de Tortosa va vèures lliure, ab la desaparició del bort Clua, d' un dels principals bandolers que seguia la política dels nyèrros. A n' allí hi tenia sos fautors, y havia comès molts delictes en venjansa de sos enemics (1).

Pel abril del any 1614 En Miquèl Amer demanava al rey recompènses per aquèstes mòrts, y al recordarles dèya que havia desfet aquèlles dues quadrilles «las quales tenian toda Catalunya y parte de Aragon perdida para servir a V. Magd.» (2). Si hèm de crèure lo que diu lo marquès d' Almazán, en un mès desaparegueren mès de quaranta bandolers, quina ausència a la fòrça s'havia de dexar sentir (3).

Dificilment se cumplia la pragmática dels pedrenyals. En les tèrres del comte d'Erill, o sia en lo comtat d' Erill «y en les baronies d' Orcau y St. Antolín» se feren, còm a tot arrèu, les oportunes diligències pera recullirlos. La major part se 'ls havien ben amagats o be venuts a França o a l' Aragó. Tant sòls en la baronia d' Orcau se 'n trobaren alguns.

Micer Ròca s' estava a Tortosa y micer Ramón a Vich, ab molts comissaris y soldats. Lo capitá Moradell, que per ordre del

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Llètra del 27 de juliòl de 1613.

(2) Item. Lligall 842. Llètra del 20 d' abril de 1614.

(3) Al rèbre aquèsta citada llètra del 27 de juliòl, lo rey hi escrigué lo següent autògraf dirigit al Consell d' Aragó: «El marques de Almaçan avisa de la muerte del bor de Clua y de otros doce bellacos de su compañia. En merced a 9 de agosto 1613. Respondassele que por lo que se ha escrito avra entendido lo que importa castigar y perseguir los fautores y cabezas que de secreto fomentan y faborescen a los bandoleros, y que mientras estos no sean castigados como el mismo dice en esta, no tendra quietud aquel Principado, y que assí haga regalias contra todos aquellos que pareciesen culpados, assi por fomentadores como si hubiesen receptado a esta gente, y se sabe de muchos, contra los quales proceda luego, y juntamente contra don Miguel Calders, a quien secreste la jurisdiccion de su castillo, avisando de como lo ha hecho y de las demas regalias y secrestos que tambien hubiese hecho como se le ha encargado». Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841.

rey alçava una companyia d' infanteria, mentres no rebés ordre de embarcarla, se 'n aná ab una tropa de sos soldats a Hostalrich y Sant Celòni. Lo governador s' estava també a Tortosa, y va anarse a Montblanch, seguint aquella comarca ab la cavalleria que duya; pòc després, segons decissió del Consell d' Aragó, la dita tropa va tornarse als presidis de Perpinyá. Essent fòra en Ròca Guinarda, se retiraren les altres tropes. Havien vingut aumentantse cada dia mès. Ara surtiren, a l' hòra, 3.000 soldats, de Catalunya, Rosselló y Cerdanya.

En novembre de 1612 havia sigut nomenat nòu bisbe de Solsona, aont va arribarhi lo 24 de setembre de 1613, y dos dies després va escriure al rey dientli que aquèlla tèrra era refugi de molts antigs bandolers, que anaven y venien de França guardantse fácilment per les montanyes. (1).

Una branca de la família de Cadell fèya molta frèssa en aquèst temps. Antòn Cadell va serhi en la ciutat d' Urgell lo dia en que son germá Gaspar tingué pendències ab Sebastiá Castelló, matantlo a gavinetades. Acabava d' ésser nomenat governador de Castellbò, mès al vèurel culpat fou sustituit per En Jaume Miralles (2)

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Llètra del 26 de setembre 1613.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Llètra del marques d' Almazán al rey, ab data del 3 d' octubre 1613. A continuació diu: «No he oydo falsadad de Salmurri y menos que se le hiziesse para alcanzar perdon por que tal perdon no se ha hecho y esta oy retirado en una iglesia y se guarda, porqué yendo Hieronymo Cadel, Ribo de Ortodó, procurador del Cabildo de Urgel, y con él Gaspar Cadel, Nuri Jus.º Salmurri y otros muchos hasta 25 ó 30, dicho Gaspar Cadel con algunos de la Junta mataron a un criado de Castella, en julio de 1611, antes que yo viniese de mi casa, en el lugar de Orfa, y se hizo regalia y proveyo captura a todos los que se hallaron nombrados en la informacion que fueron en la coaduvación.

Don Carlos de Vilademany no tenia processo despues de la remission que le hizo *pro bono publico* el duque de Monteleon, antes en persecucion de la quadrilla de Trucafort hauia hecho buenos efectos quando fué la muerte de don Galceran de Cardona y Suñer, valio pala posesion de la hazienda contra don Luis Descallar a doña Maria de Cardona mare del heredero de dicho D. Galceran, y la culpan de que tra-

En lo temps que l' Antòn Cadell tingué l' ofici de Castellbò, no hi hagueren escándols, segons diu lo virrey, ans al contrari. Havènt baxat uns bandolers de Pallars a robar junt a Organyá, va surtir lo sometent en sa persecució, matantne un, a qui li llevaren lo cap pera enviarlo a Barcelona.

Essent la jurisdicció d' Urgell tota del bisbe, aquèst fou qui va nomenar veguer a l'Isidre Aguilar, que era cosí germá dels Cadells, procurant axís favorir a son bándol. En Gaspar Cadell y En Castelló la seguiren ab molta gent armada.

En Carles de Vilademany, va perseguir a la quadrilla d' En Trucafòrt, rebent recompènses oficials. Très de sos criats eren acusats del pòrt de pedrenyals y d' havèr comès alguns delictes, y l'un d' ells va ser condemnat a mòrt, un altre morí en la presó, penjant després son cos en un arbre; y 'l tercer estava retirat aont no 'l po-

---

yan perdernal el, y algunos criados suyos de los quales hize capturar tres, que tenian tambien otros delictos, y dellos fue uno condenado ahorcar, y de otro que murio en la carcel le fue colgado el cadaver en un arbol y el tercero esta en contencion de jnmunidad, y dicho don Carlos esta retirado en vna yglesia sin que tengamos del nueva quexa.

En el tiempo que tuuo el offio de Castellbo Anton Cadel, no huuo latrocinios en el viscondado, antes baxando vnos ladrones de Pallas a hurtar junto a Orgañá salio el sometent y mataron uno dellos, del qual truxeron la cabeça en Barcelona, aora que esta sin el officio no le podemos culpar de lo que en el distrito se hiziere, No se me ha quexado rector alguno de que dichos cadeles les hayan hecho composicion, ni hay otro processo contra Anton Cadel, que el que esta dicho, y contra Gaspar de dichos dos delictos, composiciones que haya hecho por llevar pedernales no las he sauido, y ha meses esta fuera del officio.

En la ciudad de Urgel, es la jurisdiccion de solo el Obispo y aunque tuvo quexa de Gaspar Cadel, que entraua con gente armada en dicha ciudad, y la misma quexa se hauia tenido de Castello veo que ha nombrado por veguer de dicha ciudad a Isidoro Aguilar que es primo hermano de *dichos cadeles* y creo que es para obligarles a paz, que entiendo la tienen».

Parlant del Llorèns Clua diu lo virrey: «Tiene garida segura en el monasterio de Benifassá, y deveria V. Magd. mandar se saque breve del nuncio contra los que le receptan, quo segun le son afectos en aquel monasterio sera necesario usar de castigo».

dien pèndre. En un document se 'ns diu qu' En Carles de Vilademany estava retirat en una iglesia. Lo qual no era pas veritat.

En Llorèns Clua havia sigut tret de pau y trèva; y havèntse retirat en lo monastir de Benifassá (València), lo sitiaren los comissaris, y ell va conseguir escapar a temps, per havèrlo avisat un hòme de Tortosa. A n' aquèst lo prengueren prompte (1).

En la ciutat de Vich se protestava, igualment que en lo restant de Catalunya, de la pragmática dels pedrenyals. Ab motiu de parlarse d'ajudar a la espulsió dels bandolers, dèyen que, essent la tèrra aspre y fragosa, no podria ferse sènse tenir les armes a propòsit; y que no podien lluytar tenint les quadrilles la gran ventatja de portar tota mèna de pedrenyals (2). Havien delliberat de què 'l capitá que perseguís als bandolers havia de ser En Gaspar Prat, qui tal vòlta era parent dels germans Miquel y Alecsandre Prat, y si axís fos, recordant la filiació política d' aquèsta família, hauriem de deduir que les victòries del bandolerisme d' En Ròca Guinarda havien sigut decissives en l' avenir d' aquèlla població.

En lo mès de novembre de 1613 viatjava per Catalunya lo Duc

---

(1) Document citat, ab data del 3 d' octubre de 1613.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Llètres del 8 de novembre de 1613. Ho escriuen al rey los consellers de Vich, los canònges, y fins lo bisbe, qui diu lo següent: «Los ladrones cometen cada dia infinitos daños, con robos, cautividades, composiciones peores que las de infieles, porque llevan cautivos hombres honrados por montañas, asiendoles muchos opprobios y injurias, y se ha visto hecharles debaixo las mesas, echandoles pedaços de pan como a perros, hiriéndoles con cuchillos y dagas, y poniendoselas a las gargantas, y los pedrenyales a los pechos para que ofrescan grandes rescates y que muchos clerigos an de desir missa con las puertas serradas, y les composan quando les pueden cautivar, y que amenaçan an de saquear las iglesias y ay opinion entre ellos ay herejes, y que comen carne en dias quaresmales, y dizen muchas blasfemias con grande desacato de Dios y se vehe por experiencia con sus malas costumbres infisionan a muchos, y de manera es lastima ver la muchedumbre con que se augmentan de cadaldia, y que han perdido el temor a Dios y a la justicia con la publicidad cometen estos y otros males, y que no puedo visitar la diocesis sin evidente peligro de que no me cautiven, sino es con companya de muchedumbre de gente, que causa grande afliccion a totos los que lo ven».

d' Estrada, qui mès endavant va escriure los *Comentarios* de la seva vida, citats per En Pellicer, y en ells diu que en aquèst temps hi havien molts bandolers a Catalunya, y cita especialment al «capitan Roque Guinart, valeroso y galante mozo, con ciento y cincuenta bandidos; no dejando como se dice comunmente roso ni velloso». Diu lo Duc que va vèure molts bandolers, prò no a n' En Ròca Guinarda. A n' aquèst l' havia sentit anomenar, y, seguint la mòda, va citarlo en son escrit, sènse preocuparse a descubrir si era dintre o fora de Catalunya. Lo Duc d' Estrada conta que un dia son company, lo comte de Morata, va dirli que en aquell viatje se juntés ab la gent que portava uns carros de llana ab molta guárdia, y axís va ferho; y se 'n aná a Igualada acompanyat de treballadors, pelegrins y estudiants; la comitiva passava de cent cinquanta hòmens, ab bònes armes, perquè èntre mitj de la llana hi havien amagats vint mil ducats genovèsos. «Llegamos a Igualada, diu, con la hostia en la boca, teniendo aviso de: aqui van los bandoleros: aqui llegan: alla nos aguardan... En el camino de Barcelona hallamos muchos bandidos, paseandose por medio de los lugares, y aunque asalvajados, galanes de armas y tahalíes, de quien no tuvimos pocos sustos».

Torna a parlar lo virrey de Catalunya, en una llètra del 30 de novembre de 1613, sobre los treballs que faria la Diputació còntra'l bandolerisme. Cita'ls pregons de prèmis que promèten los diputats, y la gent armada dels consellers, y diu: «Pienso que acabará todo en humo» (1). En lo mès següent se varen publicar los dits pregons, oferint doscentes lliures de prèmi al qui agafés algun cap de quadrilla, y cent pera 'ls bandolers «ordinaris», o pera qui denunciés als fautors (2).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Llètra del 30 de novembre.
(2) Item., item. Llètra del virrey al rey d' Espanya, 7 desembre de 1613.

Se fèyen molts comentaris a la mòrt d' En Miquèl Morell. Lo marquès d' Almazán havia escrit al rey, mèsos abans, trayent importáncia a n' aquèst capitá, y als altres que s' estaven a Catalunya y a França (1); lo qual no va pas fer enxiquir la sorprèsa de la seva mòrt. Dèya aleshòres lo virrey: «Quadrillas formadas, las que hay son: los dos Cluas y Morell en el partido de Tortosa, Trucafort y los Coxart, otra a la parte de Vich». Diu que tenien pòcs ladrones. «Miguel Morell hace 14 años iba en Cataluña con quadrilla, y como astuto salia a descuydo a hazer algunos plagios, sebolviendo a esconder, retirandose en monasterios de frayles y hermitas, y avezes en Aragon». Lo veguer de Lleyda va matar a dos de sos soldats y 'n prengué dos mès.

A Tortosa hi era lo governador de Catalunya. Sètze comissaris seguien les montanyes ab porters. En Trucafort va aparèxer ab quaranta soldats, per les Carnestòltes, entre Montserrat y Prats de Rey. «Entiendo de los ministros ordinarios de justicia, diu lo virrey, que vnos por temor, otros por afficion, dexan de acudir a lo que sus officios les obligan» (2). També parla de la situació de Barcelona: «Si quando lo riña de los passados en el Born, donde mataron a don Francisco de Josa, tuvieran pedreñales hubieran sucedi-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Llètra del virrey al rey, ab data del 23 de febrer de 1613. Felip II va llegir ab detenció aquèsta carta. Va posarhi lo següent autògraf: «Barcelona — A Su Magd.— 1613.— El Marques de almaçan a 23 de hebreró.— Satisfaze a las quexas que se haň dado contra él y al castigo y persecucion de los delinquentes. — En merced a 6 de março 1613. — Respondasele agradeciendo el cuydado de la persecucion de los bandoleros y gente facinerosa y encargandosela de nuevo que acuda a ella con grandes veras y haga que la gente que da la ciudad para esto salga luego, pues es cierto que a su imitacion los demas se animaran a hacer lo mismo, y en quanto a que los alguaçiles no le ayudan que obiera sido bien castigarlos con demostracion y suspenderlos de sus officios, y quanto a los demas ministros ordinarios de quien se ha quexado avise quienes son porque su Magd. quiere entenderlos.»

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Document citat.

do muchas muertes, siendo tantos los caualleros que en ella se hallaron» (1).

Los vescomtats de Cabrera y Bas continuaven còm sempre. En lo Camp de Tarragona era vist molt sovint En Lluis de Montcada. Los algutzirs reyals no havien agafat a ningú, fins aquèst temps de la estada del marquès d' Almazán. Los concellers de Barcelona, pera surtir del compromís, oferiren 25 hòmens armats còntra 'ls bandolers. Les confraries d' aquèlla ciutat ne pagaren sèt mès.

Lo dia 15 de desembre va surtir de Barcelona, en persecució dels cadells, lo comte d' Erill. Lo virrey va quedar satisfet.

Pòcs dies abans havia baxat En Trucafòrt, ab una tropa de quaranta sèt bandolers, y se 'n anaren a la Trinitat, a una lleuga de distáncia de Barcelona. Van arribarhi un dimars, y s' hi estigueren fins a la tarde, que se 'n anaren tèrres endins, perseguintlos micer Ramón y micer Ròca, fent alçar lo sometent. També surtí de Barcelona lo doctor Magaròla, jutje de lo civil, pròque havia sigut jutje de Cort. Dèya'l virrey: «Los ladrones se van subiendo a la montaña; yran a parar (a lo que se cree) a su segura guarida la Puebla, y lugares de las varonias del Duque de Alva, o a Montseny» (2).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Carta del 23 de febrer del any 1613.
(2) Item. Lligall 841. Lletra del 14 de desembre 1813.

CAPÍTOL XLI

En Trucafòrt a la Pobla de Lillèt.—Recòrds d' En Ròca Guinarda.

(1613-1614)

No va enganyarse 'l virrey. En Trucafòrt va arribar a la Pobla de Lillèt. Volia passarhi los dies de Nadal de 1613 (1).

Tot seguintli los passos, micer Montserrat Ramón va trobarse a Ripoll ab En Francèsc Castellarnau y setanta hòmens del sometent. Li digué ab tota la gent anés a la Pobla, «ahont havia tingut avís eren dits lladres, pera pendrer y capturar aquells y a llurs fautors». En Castellarnau se n' hi aná. «Al passar per Gombrens va juntarse ab ell lo batlle y altre gent», que 'l seguiren gustosos; mes alguns enviaren avís a n' En Trucafòrt de que hi anaven, y que estigués previngut.

Al esser En Francèsc Castellarnau a un tret d' escopèta apròp la pabordria de la Pobla de Lillèt, va ferhi anar a n' En Joán Texidor, ab sèt hòmens de companyia, pera que guardessin no fossin tancades les pòrtes. Dèyen·l' Ofici major; les pòrtes ja eren tancades; al acostarse En Texidor lo varen rèbre a trets de pedrenyal. Igual rebuda tingué l' algutzir, qui va contarho al endemá, en lo

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842. *Processo de la resistencia que se hizo en el lugar de la Pobla a Francisco de Castellarnau.*

procés que va ferse a Ripoll, lo dia 26 de desembre de 1613. Hi hagueren molts altres testimònis (1).

Diu En Francèsc Castellarnau: «Jo arribí a la hera de dita pabordria, ques a la vòra del camí que va a dit lloch de la Pobla, y encontinent hoij tirs de arma de foch que tiraven del campanar». En Texidor y En Francèsc Castellarnau cridaren: «¡Visca lo Rey! Resistencia al Rey!». L'algutzir amostrava la vara y insignia llarga de oficial reyal que duya en les mans; y deya: «Als que servexen al Rey y a la Justicia tirau? Perqué no obeiu al Rey? Pus no voleu obehir, lladres deveu tenir!». En Francèsc Castellarnau parlava ab aquèlla gent que 's feyen pel campanar y les finestres baxes de la casa. Dèya: «Aquell home vestit de vermell, ques dalt la torra y que ns encara continuament una arma de foch, deu ser lladre, y per axó nom voleu obrir!» (2).

En Francèsc Castellarnau conta lo següent: «Dita gent me digueren passás al altre part de la casa, que lo pabordre de dita pabordria me volia parlar; y axí jo passi apart della, y sobre de un portal y unas finestras quey ha viu axir molta gent, homens y donas. Y dient jo: «Qui es lo batlle?»; me entretenian dient: «Assi es, ja axirá». Y aleshores lo pabordre de dita paborbria, que 's diu t. Vadielles, se feu a la finestra him parlá, lo qual era conagut meu alguns anys ha, y me digué: «Senyor Castellarnau, sentli ijo tant

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 842. *Processo de la resistencia que se hiso en el lugar de la Pobla a Francisco de Castellarnau.* Comença lo procés ab un còpia d' un memorial adressat al comissari mossèn Francèsc Vinyeres. En ell se li diu que perseguèxi al Trucafòrt, qui era gitat de pau y treva; «y anirá per ço a la vila de Granollers y altres parts del present Principat de Cathalunya y comptats de Rosselló y Cerdanya, ahont convinga etz. Item que cobre còpia autèntica de qualsevol procés fet en poder de qualsevòl ordinari». El procés que ara estudièm va ser fet a Ripoll. Declaren molts testimònis.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Procés citat. Declaració de Francèsc Castellarnau.

servidor me havia v. m. de venir de aquesta manera en casa, quem ha inquietat, que ijo deija la missa?» Y jo li respongui aleshores sim conexia; y ell me respongué que sí, y sabia que ijo era Castellarnau y algutzir ordinari, y me era molt servidor. Y axí ijo diguí: «Y donchs, com nom obra les portas?» Y respongué dit paborbre que lo Rey no entrava en sa casa» (1).

L' algutzir va requerirlos a pena de mil ducats que li fessen assistencia; de lo qual non feren xens de cas, y continuaren cridant desde dintre: «Lladres de iglesias! Viafós a lladres!» Repicaren les campanes y commogueren al terme còntra l' algutzir.

Per ordre d' En Castellarnau se 'n aná a la Pobla En Joán Texidor, pera vèure si trobava algún jurat, que volgués «affavorir al Rey». Diu En Texidor: «Jo trobí les portes del dit lloch tancades, y cridí crits que obrissen al Rey, y viafós a sometent. *Y de dins de dit lloch de la Pobla me responian que allí no conexian al Rey, y que nosaltres no erem sino lladres*». Per por que no li toquessin ab les armes de fòc, que enjegaven un grupu de gent, desde les finestres y desde un pònt aont hi havia un hòme vestit de blau y guarnit de passamans, En Texidor va retirarse. Després va tornarhi. «De dit lloch, diu, me cridaren que mi acostás, que nom farian res, com de fet ijo mi acostí ij obriren lo portal y alli isqueren dos homens, lo hu dels quals me digué que ell era jurat y que lo balle y demés jurats eran a la pabordria». Junts hi anaren y aquèst jurat desaparegué, ficantse a la iglésia ab los altres. Desde dintre cridaven: «A!; tacanys!; lladres!; que noy gosau vosaltres venir quant los bandolers hi son! Perque noij veniu aleshores?» (2)

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842. Declaració de Joán Texidor, y d'altres testimònis.

(2) Item. Declaració de Joan Texidor. També diu: «Per lo campanar responien [al dir En Castellarnau, qui era algutzir] que no erem sino lladres que volien robar la iglesia». En Josèp Sant Salvador, pagès d'Olost diu: «La gent de dit lloch respongueren [als crits de visca lo Rey] *que no conexien lo Rey y que no erem sino lladres*».

Diu En Baltasar Pla, de Vich: «Quan mes cridavem que obrissen al Rey, mes pedrades!» (1). En Batista Fònt, fill d' En Fònt de Ciurèt s' amagá en un marge. L'Antòni Font, de Ciurèt, qui havia surtit del pòble de Sant Quirze de Besòra pera anar còntra En Trucafòrt, diu que a la Pobla de Lillèt va havèrhi «grandíssima resistencia».

Antic Montanya, pagès de Seva, diu: «Dit Texidor digué que anave en persecucio dels lladres, cridant grans crits de Visca al Rey y que obrissen al Rey y no sels faria ningun agravi. *Y aleshores la gent de dit lloch respongué: «Nosaltres vos ne donarém de Rey!; assí no conexém lo Rey!»* (2).

Lo noble En Lluís Descatllar, de Vich, diu que pera pèndre los passos de la retirada, se'n aná a la vila de Berga, en companyia de Francèsc Castellarnau, N'Antòn Vila y de Sabassona, Gaspar Prat, micer Francèsc Graell, micer Ròca, En Joán de Sentmenat y altres cavallers. Micer Ròca y micer Francèsc Graell a punta de sòl se 'n anaren a Sant Vicèns de Prats, del terme de Llusanés. Havien escrit la nit avans a Francèsc Sala, de Sant Feliu Sassèrra. Mentres s' estigueren tots a Berga, feyen sos comentaris, còm es de suposar, a les nòves que rebien.

En Francèsc Graell, diu: «En Vinyeres portá una carta a dit magnífich micer Rocha de part de dit magnifich mr. Ramon, dientli que anás devers Moyá, y donantli avís de tot lo que havia passat. Y estant pera pujar a cavall, lo dia dels Ignosens de matí, arribá en dita vila de Berga, en lo hostal hont nosaltres eram, lo Abat de la Portella, y estant parlant ab nosaltres en la cambra de dit hostal y llastimantse ab dit senyor Rocha de las maldats que dits lladres fe-

---

(1) Item. Item. Declaració de Baltasar Pla. També ho diuen En Font de Ciurèt y son fill Batista.

(2) Item. Procés citat. Declaració d' Antic Montanya.

yen en lo dit lloch de la Pobla y Bagá, y dels valedors que tenien per allí, dient que allí se destribuijen los robos, y se tractaven les composicions de la gent que dits lladres captivaven, yls portaven allá tant apalesament y ab scientia y pascientia de la gent dels dits llochs de la Pobla y Bagá, dient que en Moraria nos feija pitjor, dient estas y altres cosas, digué dit Abat que si los de la Pobla feren ressistencia al dit Castellarnau, fonch perqué en aquella occassio dins la dita pabordria hi havia set o vuyt lladres dels mes famosos de la quadrilla de Trucafort, y que lo die de Sant Esteve dits lladres eren passats per devant de sa casa» (1). En Lluís Descatllar va afegirhi lo següent: «He sabut de cèrt per persones dignes de fe y credit, que dins la dita pabordria de la Pobla eren Hieronym Capdevila (a) Parotet, lladre de pas, cap de quadrilla, lo qual anava vestit de grana vermella, ab set altres bandolers» (2).

Les nòves de la Pobla de Lillèt van arribar a Madrit per mes que 'l virrey no 'n digués una paraula. Li convenia callarho. Los crits ab que va ser rebut En Castellarnau, los varen pèndre en son pròpi y veritable significat. Felip II va demanar al virrey de Catalunya lo procés aquí estractat; lo marquès d' Almazan va enviarlo lo dia 16 d' agost del any 1614 ab una llètra de quatre ratlles, sènse comentaris (3).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842. Proces citat. Declaració de Francèsc Graell.

(2) Item. item. Declaració d' En Lluís Descatllar, de 25 anys d' edat.

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842. Les paraules escrites per Felip II, en lo paper de la carta rebuda, son: «El marques de Almaçan a 16 de Agosto. Con el processo de la ressistencia que se hizo en la puebla contra francisco Castellarnau». La lletra del virrey diu axís: «Señor. — Va con esta el processo que V. Md., por su Real carta de 23 de julio para mi y Audiencia criminal, mandó se ymbiasse, de la resistencia se hizo al Alguacil castel Arnau, en Puebla baronia de Mataplana. El que toca al secresto se remitirá con la otra estafeta. Guarde Dios la catolica persona de V. Md. De Barcelona y Agosto 16 de 1614».

A la Pobla de Lillèt hi estava sovint En Gabrièl Torrent de la Goula (a) Trucafòrt, ab son germá Pau, y moltíssims bandolers.

En Trucafòrt era, en l'any 1614, lo capitá mes cèlebre, y temut del virrey, que hi havia a Catalunya. La llarga documentació que ting de la seva vida no cabria en un voluminós llibre (1).

---

(1) Pera tenir un conexement quasi complèrt de son bandolerisme n'hi ha pròu ab lo dalt dit, y en anteriors y successives planes. En aquèst procés, hi ha, ademés una declaració de Esperança *Colomera*, de dissèt anys d'edat, la qual diu que a la edat de quinze anys va ser robada per En Trucafòrt. Esperança *Colomera* s'havia casat ab Jerònim Colomer, de Ripoll, y baxava de Cerdanya en companyia de son marit, pera parar casa a Ripoll.

«Sperançia Colomera vxor Hieronimi Colomer, sartoris ville Rivipulli etatis vt dixit decem et septem annorum cognita adicto don Ludovico Descallar testis cittata.

Et interrogata super curie preuentis dixit: Senyor, passades les festas de Pasqua feu dos anys que venint ijo en companyia de mon marit desde Serdanya a la present vila de Ripoll que veniam ha parar casa, quand forem al coll de Mayans en lo cami real nos hisqueren Gabrièl Trucafort ab tota sa quadrilla, que eran alguns sinquanta, los quals me robaren de les mans de mon marit, y men aportaren ab ells; y perque mon marit feya grans tornas de que se men portassen, dits lladres li tiraren ab pedrenyal y nol tocaren, y sino perque jom abrassi ab ell es cert lo agueren mort. Y de dit Coll de Maijans men aportaren de nits per vnas montanyas, y lo endemá me aportaren dits lladres al lloch de la Pobla, ahont me posaren al hostal que nols se lo nom, y allí me tingueren alguns quatre mesos; en lo qual lloch de la Pobla arribaren entre dos llustres tota la tropa y totts menijaren en dit hostal; y en dits quatre mesos venia de nits lo dit Trucafort y men aportaua fora lo lloch, y me pagá sempre lo gasto, que me donava a mi los diners, ij ijo pagaua; ij per algunas pendentias tingué dit Gabriel Trucafort ab Pau Trucafort, son germá, dit Pau me lleuá de les mans de dit Gabriel, ij men aportá a una pagesia, ij com era de nits no se ahont ni se los noms de la gent, ahont me tingue alguns dos mesos, que de asso aurá alguns quatre mesos, poch mes o manco; ij vn die, eu dit temps, que nom recort quin die era, bem par era en lo mes de setembre prop passat, dit Pau Trucafort me portá a las casas de Falgas, ahont trobí una tropa de lladres de sa quadrilla, tots armats de pedrenyals, los quals tenian allí pres a vn home que hoij digueren era t. Dachs de las Lossas, y als quals lladres ijo nols conexie ni devant de mi maij se anomenaren, sino los dits Pau y Gabriel Trucafort, y senti que deijan, entre ells, volian de compositio set centes lliures y nol volian dexar mancho, pero jo no viu com lo dexaren ni com lo composaren perque dit Pau Trucafort y jo tinguerem pendentias y ijo men ani ij nols he vistos mes. — Jo Climent Banet firmo la sobredita depositio, per ne saber de scriura Speransa Colomera. — Fuit sibi lectum et perseuerauit presente magco. Francisco Vinijeres regio comissario». Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 842.

Lo dia 4 de janer de 1614 tingué notícia 'l virrey d' una retirada d' En Trucafòrt y corregué a escríureho al rey. Li dèya: Los dos germans Trucafòrt son a França, «al castell de Montalban d' aont los podria treure la Justicia demanantho V. M. al condestable Memoranzi». Joán Ones, governador de Tarragona estava a punt de surtir còntra En Trucafòrt. Lleyda, Tortosa y Montblanch oferien gent armada; Balaguer cent hòmens. «Joan Burgues, lo comte de Savallá y lo de Perelada aviat surtirán a la persecució» (1).

* * *

Lo dia 7 de mars de 1614, estava malalt en son mas de Oristá, Cebriá Ròca Guinarda. Veyentse a punt de morir feu son testament en ma y podèr de M. Jaume Catús, vicari de aquèlla iglésia parroquial. Estava absent lo rector, Dr. Montserrat Riera. En Cebriá Ròca Guinarda fa son testament, «estant impedit de malaltia corporal y ab íntegra y bona memoria». Moria jove, a la edat de 38 anys. A la casa de la Ròca Guinarda van quedarhi sa viuda Jerònima, dues criatures petites, y sa germana Caterina, donzella.

Un article del testament, diu: «Item vull y man se done de mos bens a Catharina Rocha Guinarda, germana mia, sent y sexanta lliures, y les quals li dexo en lloch de dot, sempre ques casara». Mes avall diu: «Dexo a mon germá, lo mossen Joan, sinquanta lliures. Item dexo a Parot, germá meu, vint sinch lliures» (2).

Diuen a Oristá qu'En Peròt Ròca Guinarda va escriure «moltes llètres» en unes ròques dèl *Cingle dels très còdols*. En ma anada a Oristá, cercant datos pera completar aquèst llibre tothòm me dèya lo metex: «Anèu a vèure les llètres del cingle dels très còdols!». Vatj anarhi acompanyat de mon amic En Joanèt, fill d'En Francisco Vi-

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842.

(2) Arxiu Parroquial d' Oristá. Lligall 49, n.º 14. *Testament de Cebria Rocha Guinarda, pagés de la parrochia de Sant Andreu de Oristá.*

lasèca, d' Oristá. No várem trobar les llètres ni les ròques. Al endemá hi tornárem ab l' actual amo del mas de la Ròca Guinarda En Ramón Sala y Vilasendra. La ròca que buscávem era al cap de munt del cingle, a quatre passes de la casa. Es una ròca enfonzada en la vessant del cingle; te sèt mètres de llargária y es de molta alçada. Hi ha un caminèt que hi pòrta; al seu devant un petit replá, ab l' abim als pèus. Los marges de l' altra banda son mès baxos y 's vèuen llunyanes tèrres. La ròca es plèna d' inscripcions y de dibuxos. Alguns, pòcs, son borrats pel temps. Altres se llegèxen clarament perquè la pedra es fòrta y está protegida per un altre de sobre, que surt mès. Aquèstes ròques son tallades verticalment formant un gran mur natural. En ell aparèx escrit ab un pun-

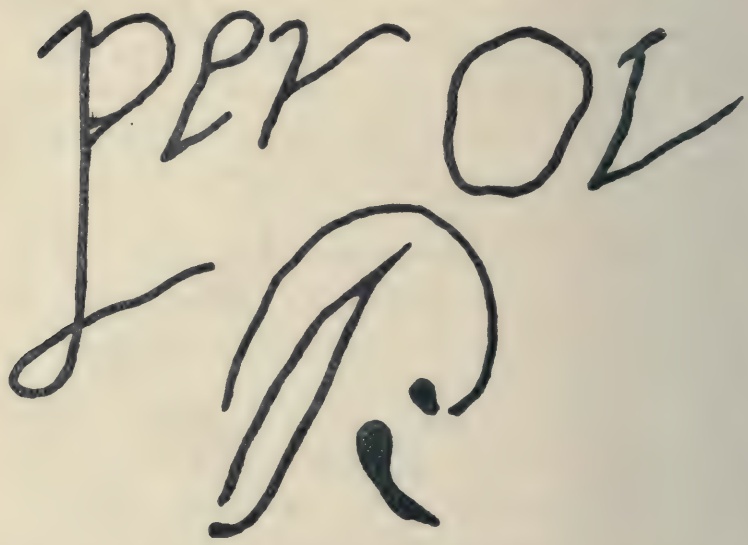

xó: «PEROT ROCA GINARDA, CAPITÁ, BANDOLER, BANDOLER, BANDOLER». Una vegada diu: «PEROT R»; aquèst gravat n'es una còpia reduida. L'autor d'aquèsta inscripció va cansarse al arribar a la «R» y plegá. Mès ¿qui es l' autor? Son coneguts; son dos. Ells metexos

s' encarregaren de posar son nòm en la monumental «lápida commemorativa». Axís podèm anomenarla. En un recó s' hi llegèx: JOSEPH PEROIO; mes avall: MOLINER; y després la data: FECIT ANY 1614, JESUS, MARIA, ANY 1614.

En Moliner y altres antics companys d' En Ròca Guinarda, van anar a Oristá avans de fer un de sos últims viatjes a Fransa; s'estigueren un dia escrivint en aquèlla ròca. Hi han una pila de crèus que recòrden les nombroses mòrts fetes en temps d' En Ròca Guinarda. Aquèstes dues crèus servirán de mòstra.

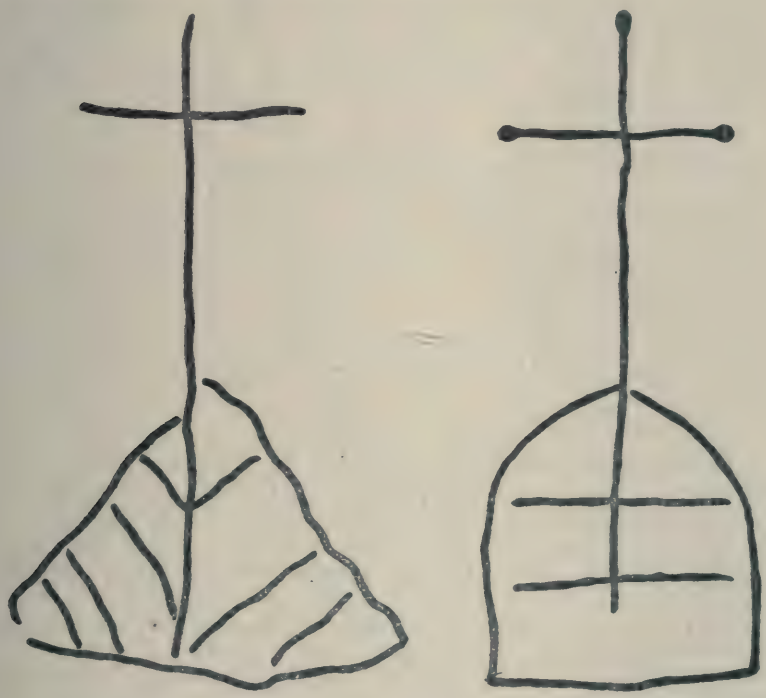

També hi han cases de totes mides y formes. Ab alguna d'elles, l' autor va volguèr representar a Casamiquèla. Les altres tenen son modèl en les pagesies y castells aont era recullit En Ròca Guinarda. Una llarga inscripció no 's pòt llegir; es esborrada.

Pera completar la lápida hi han dues dates, de trobada significació: *1582, 1614*.

En 1582 havia nascut En Ròca Guinarda; en 1614 acabaren de desaparèxer la majoria de sos antics soldats. Alguns van anarsen a la frontera de Fransa, y desde allí conspiraven, còm a Catalunya. En l'any 1616 se feu una llista de tots los bandelers coneguts que seguien aquèst procediment. En ella hi figuraven amics y enemics d' En Roca Guinarda (1). S' anomenen: En Josèp Moliner, lo *Batllo* de les Llosses, los germans Rourell de Ardola, etz.; Lluís Coxart, Jerònim Capdevila y altres. Lo virrey conexia a sos fautors.

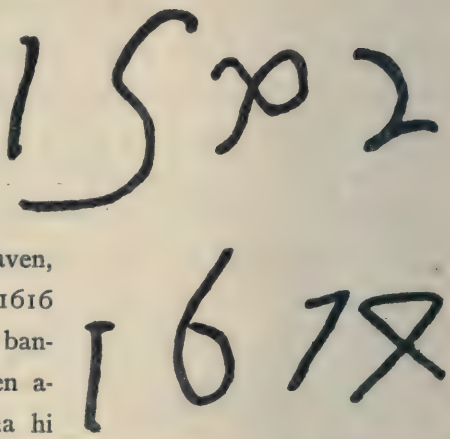

Les crides que 's publicaven y los treballs còntra 'l bandolerisme, armaren als pòbles en còntra del virrey; ses tropes eren gita-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. «Nómina de los *ladrones* que estan retirados a la frontera de Franzia y hazen entradas en Cataluña.

T. Foranza, cabeza de quadrilla natural del valle de Querol; este haze su ordinaria residencia en el lugar de Marencho en la frontera de Francia que es del gouierno del castellan de Foix, que oy esta a cargo de Mossur Celles. Pedro Moliner de Prats. Josep Moliner. T. dicho el Piret de Berga. La Oveja de Solsona. Los dos hermanos Querols. Los Minguets. Antonio Sala de Monseny. El Bailo de las Lloces. Los Hermanos Raurells de Ardola. Antonio Singles.

T. Rengleta. T. Pitxeron de Capsir. T. Riutort. T. hijo de Genotet de Capsir. Sebastian Fortet. El Bayle de Angles. Estos estan en Capsir. Vegueria de Villafranca de Conflent, que esta a cargo del Alcayde de Puigvalador, o de su tiniente.

Luys Cuxarte. T. Capdevila. Pedro Castilla. Estos *ladrones* tienen su ordinaria retirada en Francia, a los lugares de Marenehs, Lusshnach, Caragut y otros circunvecinos, y el tiniente de capitan del castillo de Marenchs les recoge, llamase el tiniente Abraham».

des tumultuosament dels termens; los bandolers eren aclamats (1).

Lo marqués d' Almazan «feu derrocar lo castell de Oix y 23 cases del poble per esser fautors de bandolers». Catalunya va protestarne a l' hòra. La Diputació y lo Consell de Cent van reunirse; s' enviá una embaxada al virrey, dientli que dexés aquèts procediments; se li recordaren los *milers* de *Memorials d' agravis* fets al Principat y se li va parlar de la situació y del avenir de Catalunya. Lo virrey callá. Dos dies després sospengué los acòrds prèsos; va escriure al rey, indignat (2). En Xuriguer y altres companys d' En Trucafòrt varen estar algun temps prèsos en la galera capitana d' En Francisco Espinola. Lo 26 de juliòl de 1614 foren cridats pel tribunal de Barcelona (3). A últims d' aquèst mès de juliòl En Tru-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842. Llètra del 7 de juny de 1614.

(2) Item. Lligall 842. Llètra del 15 d' abril 1614.

(3) Item. Lligall 842. Llètra del marqués d' Almazan al Rey (26 juliòl 1614). En lo Consèll d' Aragó s' havia vist, lo 20 de desembre 1611, una petició del governador de Catalunya En Jerònim d' Argensòla, quexantse de que no se li donaven soldats d' infanteria ni cavalleria pera cumplir ab ses obligacions. Recòrda que En Joan de Queralt tenia a ses ordres una nombrosa tropa. Diu que te d' anar a Manrèsa «para la persecucion y castigo de los delinqüentes», que no hi va segur. Demana una escolta de soldats. Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 761.

Lo dia 8 de janer 1614 alguns veins de Sampedor intentaren atacar al veguer de Manrèsa, qui anava ab lo sometent, perseguint als bandolers. En aquèst any va probarse definitivament lo que tothòm sospitava. Lo desafio d' En Jaume Alboquers a Manrèsa, havia sigut planejat a Sampedor, entre alguns veins del pòble y 'l famós company d' En Ròca Guinarda.— Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844. Arxiu de la Sèu de Manrèsa.

En un procés que 's va fer a Manrèsa, declara En Valentí Henric, del terme de Guardiòla. Diu: «Ayr dilluns a devuyt del corrent [febrer de 1613] treballant jo testimoni en una boiga, que mon pare fa en la nostra heretat, en companyia de dos mossos, [dits Domingo y Bertran], sentirem tocar una campana en lo terme de Castellfollit y després en lo de Mayans y grans crits de viafós; y axí prenent jo testimoni la scopeta que tenie a la roba, y seguintme dits dos fadrins devés hont sentiem los crits de viafós, verem, mes amunt de casa den Canyelles de Guardiola, que devallaven per lo camí real una gran flota de homens vestits ab capes gascones. Anaven los bandolers molt ben armats. Y ells matexos cridaven: «Trucafort! Trucafort!» Assó es lo que jo scé.» Hi hagué una petita brega, y fou nafrat Baldiri Figueres, de Mayans. — Arxiu de la Sèu de Manrèsa.

cafòrt va arribar a les pòrtes de Barcelona ab sa tropa. Se resolgué que 'l perseguís en Francisco Sabater ab los soldats que havien quedat a les galères. Varen trobarse ab los bandolers en lo terme de Montcada y lluytaren en mitj de frondosos bòscos. Moriren dos soldats. En Francisco Sabater se 'n torná a Barcelona, ab moltes capes de pastor que havien dexat los bandolers. Aquèts aparexien devegades al matí a sis lleugues de distáncia d' aont eren estat vistos al capvespre. L' antic veguer de Ribes, Antòni Alguer, va perseguirlos ab 30 hòmens. Diu lo virrey: «Será possible haga algun buen efecto contra *estos vellacos,* mas será de milagro, no haviendo, como tengo dicho muchas veces a V. Magd. bastante gente forastera que los persiga y dinero con que sustentarla» (1).

També diu lo virrey, lo dia 2 d' agost de 1614: «Trucafort y su quadrilla estuvieron en la torre de don Juan de Ardena donde les hinchieron 19 calabaças, y aunque don Juan no se halló allí, le he llamado y dicho que si otra vez sé cosa semejante, le haré derribar la torre, pues no es raçon se atrevan a la suya no atreviendose a otras convezinas» (2).

Seguint ses aficions de tota la vida l' algutzir Joan Franch, aparèx en setembre de 1614 anant de costat ab En Trucafòrt y 37 bandolers. Se trobaren en l' hostal del Trènch, menjant junts y alegrement. En Franch era tan estussiasta dels cadells còm enemic dels nyèrros (3). Mes se fingia servidor del virrey.

Los consellers de Barcelona digueren al Rey d' Espanya, lo 18 d' octubre de 1614, que sènse pedrenyals no podien perseguir als bandolers (4). La persecució la feren los doctors del reyal Consèll.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842. Llètra del 2 agost 1614.
(2) Item. Lligall 841. Llètra del marquès d' Almanzan al Rey. (2 agost 1614).
(3) Item. Lligall 842. Llètra del 15 de setembre 1614.
(4) Iiem. Lligall 842. Llètra dels consellers de Barcelona al Rey.

Va protestarne la Diputació per ésser còntra Constitucions. Felip II va escriure al virrey: «Que salgan los doctores en persecucion de los bandoleros *aunque esto sea contra las Constituciones de Cataluña* (1). Aquèstes paraules son ben pròpies de Felip II. Les va escriure ell metex (segurament perque se les van dictar) en l' ordre enviada al Consèll d' Aragó, sobre lo que havia de contestar al virrey. Los doctors de la Audiència seguiren tota la Catalunya (2).

A Sant Culgat del Vallès fou agafat, pels doctors, En Miquèl Arenes, cap de quadrilla. Se li tallaren los punys, de viu en viu, y fou esquarterat a Barcelona. Per agafarlo varen calar fòc als bòscos, aont se recullia. Sòrt que les plujes l' apagaren, tot just de començat (3).

Los síndics de la tèrra de Cerdanya demanaren al rey, lo dia 11 de febrer de 1615, que nomèni «gent desapassionada pera'l pròcsim trièni (4).

Diu lo marquès d' Almazán: «Pedro Mora, morisco, por ser valiente de su persona, tuvo humos de hazerse cabeça (yendo antes con Lorenço) y tener quadrilla de por si. Andaba inquietando aquellos pueblos, con otros como él, que se le yvan juntando. Era Pedro Mora *gran vellaco*» (5). Va morir a mans de la nòva Unió de Torto-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842.

(2) Item. Llètra del 25 d'octubre de 1614. Hèus ací sos viatjes: Lo Dr. Joan Gallego aná a Girona; lo Dr. Dalmau a Mataró y la Marina; M. Ferrer a Tarragona; M. Senjust a Lleyda; M. Magarola a Vich y Camprodon; M. F. Mitjavila a Tortosa; *D. Pedro* Soler a Tárrega y Cervera; M. Ferrús a Montblanch; M. Gomis a Balaguer y Agramunt, etz. Los consellers de Barcelona oferiren 500 hòmens ab son Conceller en Cap.

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 842. Llètra del 6 de desembre, 1614.

(4) Item, Lligall 845.

(5) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 841. Llètra del marquès d' Almazán al rey, ab data del 31 d' agost del 1613. Li parla de «lo mal que lo hizieron los de Tivisa, pudiendo prender al borde Clua, ponerle en manos de Lorenço Clua, su enemi-

sa, capitanejada per En Cristòfol Domènech, per havèrlo trait un pastor d' Alfara. Micer Ròca escrivia al governador del Aragó y al virrey de Valencia que vigilessin aquelles fronteres.

En los anys 1614 y 1615 lo bandolerisme catalá va arribar a la plenitut de ses manifestacions. Qui vulgui conèxel, ne trobará mès notícies en l'*Apèndics, II,* d' aquèst llibre; també hi veurá altres alçaments de Catalunya, y nòus datos pera qui fassi una història del bandolerisme de tot lo sigle XVII.

Lo 14 d' octubre del any 1615, després de llarga y penosa malaltia va morir lo marquès d' Almazán.

En Trucafòrt y En Tallafèrro moriren en les forques de Barcelona. Lo Duc d' Albuquerque, virrey de Catalunya, va presenciar tots los torments, pera que fossin lo mès fòrt possibles. Allò va ser una vergonyosa venjansa d'aquèst virrey. No tenia cap participació ni mèrit al agafar los bandolers. Tenia als principals enemics èntre ses mans y va aprofitarse. En ses cartes al rey d' Espanya li dèya: «Trucafort y Tallaferro son personajes de carretón»; referintse a que 'ls duria axís a les forques. Després ell, lo rey, y totes ses representacions oficials, continuaren còm sempre tractant als bandolers de *ladrones, canalla, gente ruin, vellacos, facinerosos,* etz., etz. Tractament qu' era igual al que donaven a les tropes francèses que s' acostaven al Pirinèu, a les companyies de soldats que 's fèyen en los pòbles d' Itália còntra Espanya, y als hèroes de Flandes.

En anteriors planes han aparegut los nyèrros y cadells en totes ses aspiracions. De vegades los hèm vist units; preparantse a donar aquèll alt aczemple a totes les nacions d' Europa, segons dita d' un historiador d' aquèlla època.

---

go, que le mató, y teniendo á su mano la prision deste, no solo no la hizieron mas tuvieron medio no llegassen a tiempo los de Ginestar, que acudian a ello cómo agraviados de Lorenço».

APENDICS

I. *Còpia d' alguns dels cinc cents documents inèdits que's citen en aquèst llibre.* — II. *Mes notícies dels bandolers. Mòrt d' En Trucafòrt y d' En Tallaferro. Alçament de Tortosa. En Joán Sala* (a) *Serrallònga. Orientacions del bandolerisme del sigle XVII.*

(1615-1656)

En lo procés «còntra lo Rt. bisbe Don Francisco Robuster» (aont se 'ns parla de la ferida que va rèbre En Ròca Guinarda a les pòrtes del palau bisbal, en novembre de 1602), declaren: Salvi Bigues, Guillèm Pòu, Antòni Bronçal, Francèsc Comella, Pau Vila, Pau Feu, Baltasar Pla, Joán Riquer, Jaume Badia, Antòn Illa, Antòn Vilanòt, Jaume Alboquers, Jaume Calvèt, Segimón Ribòt, Gaspar Graell, Bernat Viver, Joán Brossa, Francèsc Vila, etz. etz.

* * *

Crida de la publicatio de Pere Roca Guinarda y Joan Gili per enemichs de sa mgt.

Ara hojats tothom generalment queus notifiquen y fan ha saber de Part del exm. sr. don Hector Pignatello duch de Monteleon compte de Burrell y de st. Angel dels Lombarts de la S. C. y real magt. conseller lloctinent y capita general en lo present principat de Cathalunya y comptats de Rossello y cerdanya, que com a docze del present y corrent mes de maig any mil sis cents y set, tenint noticia Francesch Pujol balle real del lloch y terme de Vilalleons de la vegueria de Vich que en lo lloch dit los Casals den Casadeuall del dit terme de Vilallehons estauen amagats en vnes mates alguns homens armats de pedrenyals curts y anant lo dit balle real junta-

ment ab altres de sa campanya al dit loch dels Casals pera pendre y capturar los dits homens no dubtaren Pera Roca Guinarda y Joan Gili de dit terme de Vilalleons exirlos al encontra y fentlos valida resistencia y tirarlos molts tirs de pedrenyals ab los quals cruelment nafraren a Joan Marfa pages de la parrochia de Vilalleons de tal manera que esta en gran perill de sa vida segons que de dites coses plenament ha constat per lo proces de regalia fet sobre aquellas en virtut del vsatje de Barcelona que comensa Auctoritate et rogatu E, com per dit effecte precehint legitima jnformatio a jnstancia y humil supplicatio del procurador fiscal de la regia cort haja constat los dits Pera Roca Guinarda y Joan Gili esser jncidits en las penas de la constitutio feta per lo catholich Rey don Ferrando de bona memoria en les corts generals celebrades en la ciutat de Barcelona en lo monastir de st. Francesch que comensa *Com instigants* ab modificatio de les altres constitucions y per conseguent esser gitats y separats de pau y treua y acuydats de sa Real magt. Per tant sa Ex.ª jnseguint la conclusio en lo sacre real concell feta a relatio del magch. y amat conseller de sa real magt. m. Llorens Jouer jutje de la regia cort ab tenor y veu de la present publica crida notifica y fa ha saber a tot hom generalment com los dits Pere Roca Guinarda y Joan Gili son gitats y separats de pau y treua y acuydats de sa real magt. e, que algu nols sostenga nils aculle nils done concell fauor ni ajuda amagadament ni manifesta e, si lo contrari faran sera anantat contra dell y quiscun dels contrafahents com ha fauctors complices y ajudadors aconcelladors y sostentadors de aquells virilment y poderosa segons serie y tenor de la dita constitutio y per la pena en aquella apposada y altrament segons que de justitia se trobara esser fahidor. E, perque algu de dites coses no puga jgnorancia allegar mana sa Ex.ª esser feta y publicada la present publica crida per los llochs acostumats de la present ciutat de Barcelona y de altres ciutats viles y llochs de dit Principat y Comptats hont menester sie.—El duque de Monteleon.—Gabriel Olzina. *(Capítol V).*

* * *

Llètra dels consellers de Vich al virrey. — Exm. Senyor:

Diumenge prop passat, 25 del corrent a la una hora passat mitj dia, venint Joan Reig de la vila de Taradell acompanyat de trenta

homes poch mes o manco a la present ciutat pera curarse de un tir de pedrinyal de que estava ferit en los ronyons y a las costellas, de la part squerra li isqué Pere Rocha guinarda ab sis de sa codrilla en lo cami real prop de Toradell y embestiren ab grandissima impetut a dit Reig y als de sa companya y donaren brega una hora y mitja poch mes o manco segons nos es estat refferit. En la qual brega morí Carles de la quadrilla de dit Rocha guinarda de un tir de pedrinyal del qual se diu haver estat ferit en lo null squerra y dit Rocha guinarda fou ferit de bax la barba poquissim segons se enten, com una sgarrinxada, y la ancha squerra de quatre pilotas les quals no entren que sols li han fet un senyal morat quiscuna delles sens traure li sanch, y en la xarxa del pedrinyal de dos o tres pilotas les quals no li entren. També restaren travessats dit Reig en lo bras squerra de una pilota la qual li ha trencat lo dit bras y en Madriguera gendre de dit Reig en lo bras squerra, los quals Reig y Madriguera de ditas feridas estan ab molt perill de la vida. Encontinent que forem avisats de dita brega y ferem anar tota la Unio de la ciutat pero quant fou alli era tart y ja foren fugits los dits bandolers y si be los anaren darrera, per sobrevenir la nit no pugueren fer ab dits bandolers algun efecte. N. S. guarde a V. Ex.ª De Vich a XVIII de janer MDCVIII.—Exm. Sr.: Humils etz. —Los consellers de la Ciutat de Vich. *(Capítol VI).*

* * *

Crides del duc de Monteleon publicades a 6 de mars 1608 contra los fautors y receptadors dels publicats per enemichs de sa magt. ab pena de sinc anys de desterro a una isla per als militars, y de sinc anys de galera per als plebeos, y altres penes fins a mort natural.

Ara ojats tothom generalment queus notifiquen y fan a saber de part del Illm. y Exm. sr. don Hector Pignatello duc de monteleo y compte de burrell y de st. Angel dels lombarts de la s. c. y Real Magt. conseller loctinent y capita general en los principat de Cathal.ª y Comtats de rossello y cerdanya que com per sa Ex.ª y sos predecessors loctinents generals de sa magt. en dits principat y Comtats inseguint la dispositio de diuerses constitutions de Cathalunya y pragmatiques reals ab moltes crides reals sien estades pu-

blicadas per gitades de pau y treua y a cuydades y enemigas de sa magt. moltes y diuerses persones y entre elles francesc coixart Gabriel Gali alias barcelo, Jaume Julia ferrer de Snt Julia de altura Jaume figueres dit lo germa mija del hereu figueres de st. Julia de Altura, Joseph coixart, Joan Gili de vilalleons, Jaume Riquer dit lo hereu Riquer de la vila de moya, luis coixart, Miguel cathala dit lo Pay Cathala de alconer, miguel morell, bernat voltor dit lo Aleu, Pere Rocaguinarda de orista y siluestre borrell germa del hereu borrell de st. Julia de altura, y manat que las tinguessen y reputassen per gitades de pau y treua y per acuydades y enemigas de sa magt. E que ningu no las sostingues nils donas consell fauor ni ajuda amagadament ni manifesta sots pena que serie enantat contra dells y quiscu dells com a fautors complices ajudadors aconselladors e sostenidors de aquells virilment y poderosa segons en dites constitutions pragmaticas y cridas reals se conte, E com sa Ex.ª veja que no obstant les dites crides reals y les penes ab elles y ab dites constitucions y pragmaticas com minadas no cessen moltes persones de sostenir y donar tot consell fauor y ajuda als sobrenomenats y a altres gitats y separats de pau y treua, enemichs y acuydats de sa magt. Perço inseguint la conclusio en lo sacre real consell sobre aso feta sens empero derogatio de les penes ab dites constitutions pragmaticas y cridas reals comunicades, diu notifica y mana a tothom generalment de qualseuol grau stament o, conditio sien que de aquesta hora en auant scientment y voluntaria no sostinguen ni donen als dits ni a altres qualseuol que sien gitats y separats o, per auant seran gitats y separats de pau y treva y declarats per enemichs de sa magt. sots pena per als militars y que gozan de priuilegi militar, de relegatio a vna isla nomenadora per sa magt. a temps de sinc anys, y per als qui no son militars ni gozen de priuilegi militar de seruir remant en les galeres de sa magt. per temps de sinc anys, y de altres penes menors o, majors fins a mort inclusiue a arbitre de sa Ex.ª y real consell segons la qualitat del fet y de la persona ho requerran. E per que les dites coses sien a tothom manifestes y ningu dellas puga ignorantia allegar mana sa Ex.ª esser feta y publicada la present publica crida per los lochs acostumats de la present ciutat de Barc.ª y de altres ciutats viles y lochs de dit principat y Comtats hont menester sie, El duque de monteleon. — Vt. Torner Rs. Vt. don franco. de Agullana. *(Capítol VII).*

* * *

Informació del Consell d' Aragó al Rey d' Espanya

Señor. El duque de Monteleon por su carta de 23 de Junio dize lo bien que ha procurado emplear las treze mil libras que se le proveyeron el año passado mil seiscientos y cinco para los gastos de la administración de la Justicia y con la moderacion que las ha despendido, y el fruto que desto ha resultado assi en averse establecido en el punto que oy esta la union en aquella Prouincia, como en castigos señalados que se han hecho de monederos, ladrones, y otros delinquentes de la gente facinerosa que se ha ausentado temiendo la persecucion y en effecto el estar la tierra y especialmente aquella ciudad con la mayor quietud, que segun los hombres ancianos refieren se ha visto, y tal que no avria casi que temer si no fuera por *un ladron* llamado Pedro Roca Guinarda, que quando entro en aquel cargo sospecho lo era, y de algunos dias a esta parte ha cometido delictos graues y es tan dichoso que parece milagro, segun las diligencias que se han hecho y hazen, y los aprietos en que se ha visto, y es cierto que nada de esto se alcançara si con el dinero no se habilitaran los medios y entre otros offreciendo y pagando premios de capturas, y que no quedan de dicha consignación mas de ochocientas libras y supplica a V. Magd. mande que se le prouea alguna cantidad para el mismo effecto, pues de otra suerte, es sin duda que se perdera todo lo hecho... y empezaran los que merecen castigo a no temerle, ni los que se auran enfrenado en el delinquir por temor de la persecucion eficaz que auian de tener... y así parece al Consejo muy justo que V. Magd. mande consignarle para este effecto catorze mil libras de las ciento y catorze mil del servicio de las Cortes del año 99 que se libraron para la paga de la gente de guerra. A 2 de Agosto-1608. *(Capítol IX).*

* * *

Llètra dels consellers de Vich al virrey. — Exm. Senyor: Per satisfer nostra obligatio ab esta donam auis a V. Ex.ª com Perot Rocha Guinarda acompanyat tant sols de sinch o sis homens tots armats de pedrinyals, un dilluns a catorse de Juliol a les vuy hores de la tarda poch mes o manco que era entre dos llustres arri-

ba a la era del mas Folch de parroquia de Folgaroles que es de Vich quasi a vna lleuga y diuen els concellers que «troba Matheu Codina als Folch señor de dita casa y a Sagimon Folch y a Miquel mosso y algunes dones de dita casa y en aver entrat en la hera demana a dit Matehu Codina als. Folchs si ell era lo amo de dita casa, y com li digues que si, li demana sil conexia y com li respongues que no sabia qui era, dit Rochaguinarda li digui que ell lo conexia a ell y que ell era Rochaguinarda, y que pus sera anomenat nol mataria pero que li volia matar los bous que tenia alli, que per axo era alli, y que leshores no li faria res a ell ni a ningu de sa casa pero que altra vegada los mataria a ell dit Matheu Codina als. Folchs. Y digue o feya perque passant per alli poch auia nols auia volgut omplir les carabassas y deya veritat perque als trenta del mes de Juny prop passat mija hora abans de dia passaren per dit mas Folchs alguns homens los quals li digueren sils volie omplir les carabasses y dit Mateu Codina als. Folchs non volgue fer y vingueren ara com deya per matar dits bous y dit Matheu Codina y Folchs tementse li matassen dits bous y altres bestias com estigueren en llur ma com fossen alli en presentia de dits Rocha Guinarda y los altres fou forsat de donarlos cent reals y promettrels de donarlos quoranta scuts dins quinze dies en mans del hermita de la capella de St. Saginto de la parroquia de St. Marti de Viladrau que dista de la ciutat poch mes de dos lleugues y dit Rochaguinarda li digue que si donaua dits quoranta escuts no tingues temor de res que seria guiat pero altrament que mataria a dit Codina als. Folchs y a sos bestiars y lo mateix vespre de dilluns quasi a les nou hores de nit segons tambe som informats foren los matexos bandolers a casa de Pere Magi hostaler de la parrochia de Sant Marti de Riudeperes la qual casa es de la ciutat algun poch mes de vn quart de lleuga y demanaren a menjar per set homens y com dit Magi los digues o fes dir que nols ne volia donar perque la Justitia lo castigaria que no sabía qui eren algu de dits homens los digue que eren gent quels podian fer vn pler y que ell ere Perot Rocha Guinarda y com dit Magi no volgues donarlos a menjar li digueren que ja li pagarian lo menjar y que si nols ne donauen quels ne faria donar per forsa y dit Magi tement que no li danyassen los baxa a menjar per vna finestra ab vna sistella y apres que agueren menjat donaren a dit Magi sinch reals y perque dit Magi digue que si no ho deya

y se sabia quels donaua a menjar la Justicia lo castigaria dits homes li digueren queu denuntias a la Justitia. Etz. Vich XV de juliol de MDCVIII. — Humils etz. — Los consellers de la ciutat de Vich. *(Capítol VIII).*

* * *

Llètra dels consellers de Vich al virrey. — Exm. Senyor: Avuy dissapte 19 del corrent cerca de las cinch hores de la tarda nos vingue noua que Perot Rochaguinarda ab vint y dos o vint y tres bandolers cerca de las dos hores passat mig dia arribaren en lo loch de Taradell y tiraren ab pedrinyal a Joan Reig parayre de dit lloch y traussaren aquell segons se enten y se entretingueren algun tant alli per trobar la gent de dit lloch descuydada qui per les segues qui per ser algun en lo mercat desta ciutat. Encontinent que tinguerem exa noua ferem posar a punt una centena de la Unio y ferem anar aquella deuers Taradell donantlos orde que si entenguessen auer necessitat hi arriuassen y com sent per lo cami de dit lloch fossen acussats per lo assessor sen tornassen que ja los bandolers seren retirats en part ahont ab ells nos podia fer algun effecte principalment per ser sobre la nit sen tornaren. Etz. De Vich a XIX de juliol MDCVIII. — Los consellers de la ciutat de Vich. *(Capítol VIII).*

* * *

Llètra dels consellers de Vich al virrey. — Exm. Senyor: Per Pere Sellers sinquantaner y commissari real de la sta. Unio som informats que diumenge prop passat 27 del corrent a les set hores de mati ell tingue auis que Pere Rocha Guinarda ab sis era prop de la capella de sta Margarida territori de don Anton Vila y de Sauassona y que ell encontinent ab alguns amichs se parti per Sant Julia de Vilatorta ahont troba a Torrent comissari real y requeri aquell que ab la gent que pugues lo seguis lo qual ho feu ab ab alguns fadrins y tots junts acudiren en dita capella de Sta Margarida y com per les espies hauian posades entenguessen que dits bandolers eren en dit lloch se diuidireu en tres parts dos de les quals se posaren en los passos ahont pensauen que dits bandolers enuestits acudirien y la vna part dona brega a dits bandolers y per ser la terra molt fragosa y la gent de dit Sellers mal practica en

aquella y fadigats de la brega per no ser ajudats de la gent de la metexa terra y ser sobre la nit foren forsats dexar dits bandolers y tornant en lo loch que auian enuestits dits bandolers trobaren en aquell pa vi amelles vn matalas y vna ouella morta y altres coses. Dels qui eran anats en companya de dit Sellers de cansament segons se enten mori repentinament Pere Puigrobi desta ciutat la anima del qual tinga en lo cell Deu ntre Senyor. Etz. De Vich a XXIIIJ de juliol MDCVIII. *(Capítol VIII).*

* * *

Llètra dels consellers de Vich al virrey

Exm. Senyor. Dimenge prop passat entre les tres y les quatre hores passat mitj dia tinguerem intelligentia que en Thona y avia alguns tirs de pedrenyals y que es repicave a somatent y en continent ferem posar la gent de la Unio a punt y exir fora ciutat y posar raxas y enviarem un peo devers Thona per saver lo que era y tinguerem relatio que en Rochaguinarda y los de sa quadrilla, los quals exint del hostal de Collsespina ques a dos lleguas desta ciutat algarajaben y tiraben alguns tirs de pedrenyals entre 7 y 8 hores ans mitj dia. Vuy se ha entes que esta nit prop passada cerca de las deu hores, dit Rochaguinarda ab trenta de sa quadrilla entra en la taberna de Antoni Basses que esta en lo carrer de Manlleu fora de las murallas de dita ciutat y al sel deuall quasi de dit carrer ahont entraren ab est medi de dos homes que trobaren als quals feren picar a la porta de dit Basses y demanar vi y en continent obriren y en obrir entra dit rocha Guinarda ab dos altres y en entrar prengue les claus de las portas de dita casa y quasi encontinent entraren los altres que foren entra tots trenta hu, y portaban molta carn de llana bona part de la qual cougueren y menjaren en dita casa fentse donar pa y vi, y al anarsen de dita casa que fou a les dos hores passada mitja nit donaren a dit Basses taberner 29 reals, dientli que non tenian mes y que ab altre ocasio lo satisfarian, y pera correspondre a lo que 'ns te manat lo auisem de tot lo ques seguira aparegut auisarne ab esta a V. Ex.ª a qui N. S. guarde. de Vich a XX del mes de Janer de MDCX.

Es ne dit que a mes dels que son entrats a dita taberna eran cerca de sexanta, no se sab de cert.— Humils etz.— Los consellers de la Ciutat de Vich. *(Capítol XXI).*

* * *

Llètra dels consellers de Vich al virrey

Exm. Senyor. Havem rebuda la de V. Ex.ª y sentim en extrem nos tinga en la opinio que de aquella entenem haventnos de tenir en molt diferent opinio pus no havem may faltat en acudir a la persecutio de Rocha Guinarda y los de sa quadrilla y al demes ques estat servey de Deu Nostre Senyor y de sa magestat y de la Iglesia de Balenyá havem fet lo sentiment que lo cas requereix y en aquella ocasio ferem las diligenties possibles.

Diumenge prop passat lo bisbe mana publicar escomunicat a dit Rocha ab tal solempnitat que causa gran terror y espant a qui si troba de que havem tingut gran contento. Lo mateix dia entre una y dos hores passat mitj dia, entenguerem que dit Rocha guinarda ab quoranta dos era arribat lo dia avans a la tarde a Taradell que dista de la ciutat una lleuga y quey estigueren aquella nit fent foch a la plana de dit lloch de Taradell, y com los de dit lloch fesen alguna gala aquell dia, y per ocasio de aquella, balladas, per ser los bandolers en dit lloch dexaren de ballar despedint los musichs, lo que entenent los bandolers anaren darrera dits musichs, y els feren tornar en dit lloch y per forsa los feren tornar y ballaren y vehent que per ser tart y que avans no serian los de la ciutat a Taradell seria vespre y que axi nos podrian fer diligenties de profit despatxaren un propi en cerca de Dalmau Descatllar donantlin avis pera que vingués que esta ciutat li valdria. Vuy dilluns a les nou hores del matí havem entes que dit rocha Guinarda era ab sinquanta y dos. Eran so es diu a la casa de Poudevida de parroquia de Fogarolas y quoranta dos en lo mas Llobet de la parroquia qui es de familiar del Sant Offici. De que avisarem encontinent los balles circunvehins per que acudiren ab diligentia ab llur gent y feren ab diligentia exir en persecutio de dits bandolers los de la Unio desta ciutat y anar en dita casa del Llobet, de hont dits bandolers, vehent los de dita Unio, isqueren y dexaren un moltó ques feyen aparellar y entenent que los de dita Unio tenian uua brega ab dits bandolers feren fer una crida manant a tothom acudis a la persecutio de dits bandolers ahont acudiren y 'ls donaren brega los de la ciutat sempre, tot lo dia, de tal manera quels feren retirar fins al bosch de Sta Magdalena que es a una bona lleuga de dita casa del llobet yls

portaren a tal apreto y en loch, que vehentsse tant apretats, per exir de hont los hauian fet retirar les fou forsat ferir ab los de la ciutat. Conferiren ab tanta impetut de manera que fou Deu servit moris de dita brega Bernat Bach y fos travessat en lo bras Matheu Galleri soldats de dita Unio y molts altres de la ciutat foren ferits per la roba. De dits bandolers se enten ni ha alguns de nafrats no sabem cert quants, sien dels quals, los desta ciutat agueren algunes rapes, Deu sen servesque. Segons dura la brega tot avuy pensavem lo dany avia de ser major, pero Deu per sa misericordia pera honra del qual pelearen los de la ciutat, los preversa y guarda per medi de las orations se feren, que lo bisbe mana se tregues el Santíssim Sagrament y ell ab lo capitol y clero tingueren al mati y a la tarde oratio y feren el matex tots los monastirs de la ciutat. Los familiars del St. Offici que son molts en esta ciutat y parroquia y personas poderosas encara que dits bandolers estigueren en dita casa de familiar y sabent la necessitat tenian de fauor y ajuda los de la ciutat, ningu ne isque, ni acudi, ni acuden en ninguna ocasio, quens obliga presentarho a V. Ex.ª pera que mane provehir y de remey oportu. Nosaltres acudirem a nostra obligatio y en totas ocasions farem lo que sera possible y li representarem com fins assi lo que judicarem convenir per la bona quietut de la ciutat y continuació de la Santa Unio, confiats sempre mercés de V. Ex.ª a qui nostre Senyor guarde, de Vich al primer de Febrer MDCX.—Ex. Sr. Humils etz.—Los consellers de la ciutat de Vich. *(Capítol XXIII).*

* * *

Lo Duch de Monteleon. — Loctinent y Capitá General *(Als consellers de Vich.*

Amats y faels de la real Magestat. Havem tingut avis de les veres ab que per aquexa ciutat se acudí en la persecutio de Rochaguinarda y quadrilla lo primer die de aquest mes y les ab que los consellers acudiren per sa part al matex, del qual hauem tingut gran consolatio no sols per lo que interessa en aço la gloria de Deu y servey de sa Magestat, pero per lo be de aquexa terra y reputacio de exa ciutat que lo un y altre tenien tant oprimits lo desvergonyiment de aquells *vellacos,* per tot lo qual nos ha paregut ser raho darvos les gracies, y en esta ocasio ses prou vist que quan ab resolutio se acut al ques just es molt poderosa aquexa ciutat a tor-

nar per si. Tenim pena del dany que se ha rebut y voldriam poderlo restaurar ab molt mes del que sabriam encarir, y tambe nos la ha dada que algunes viles de la plana no haien quiça acudit en la occasio ab la puntualitat que era raho per lo qual y encaminar que poguen ser castigats los culpables pensem enviar molt prest un jutje de cort. Entretant vos encarregam ab moltes veres que continuant cada dia ab nou aliento obres tant dignes de christians bons vassalls de sa Magt. y zelosos del be de sa patria tingam ocasio de fer lo que ara fem y procurar vostra consolatio y be en tot lo que se oferira.—Dat a Barcelona a IV de Febrer MDCX.—El Duque de Monteleon. *(Capítol XXIII).*

* * *

Lo Duch de Monteleon.—Lloctinent y Capitá General. *(Als consellers de Vich).*

Amats y faels de la real Magestat. Per la bona relatio hauem tinguda de la persona de Saluador Alberch y de quant be se porta en la brega que dies passats tingueren los de aquexa ciutat ab Rochaguinarda, en la que tambe Joan Brossa son cunyat se assenyala. Nos som resolts crear y anomenar al dit Alberch en sotsveguer de dita ciutat per lo corrent trieni etz. Dat a Barcelona 28 de Febrer-1610.—El Duque de Monteleon. *(Capítol XXIII).*

* * *

Llètra dels consellers de Vich al virrey. — Exm. Senyor. Com lo primer dia del mes de Febrer prop passat Perot Rocha Guinarda cap de quadrilla de lladres y bandolers hagues tingut atrauiment de venir a vn quart de lleuga de la ciutat ab sa quadrilla ab gran vilipendi y menys preu de ntre. Senyor y de sa Magt. y desta ciutat nosaltres pera reprimir tant gran andacia y atraviment ferem exir en persequcio y seguiment de aquell axi los de la Unio com los de la ciutat y en dit seguiment y persecucio se assenyallaren tant Matheu Galles y Bernat Bach soldats de dita Unio tenint en mes la honrra de Deu ntre. Sr. y de sa Magt. y desta ciutat de Vich que llurs vidas propias que fou Deu seruit que en dita persequtio moris dit Bernat Bach y fos cruelment ferit y nafrat de vn tir de pedrinyal dit Matheu Gallers de las quals nafres alguns dies apres es mort... etz. De Vich, a X de març de MDCX.

(Se demana al virrey que ampari ab alguna merce abdues viudes per sa molta pobresa y veyent que no 'n treyen res tornen a fer la mateixa petició lo 24 d' Abril). *(Capítol XXIII).*

* * *

Llètra dels consellers de Vich al virrey. — Exm. Senyor: Lo dia proppassat dia de sant Barthomeu tornantsen lo balle de Vilaleons a sa casa de la plana del lloch de sta. Eugenia de Berga, ahont dit dia se ballaua, ab alguns, prop de dit loch de Santa Eugenia dona en mans de Rocha Guinarda y de sa codrilla que segons se enten eren divuyt o vint lo quall mataren a dit balle y a vn germa seu y nebot y ne nafraren tres altres y se enten que hu dels tres esta en molt perill de la vida. Y no se enten que de dits bandolers ne aja de ferits. A alguns dias que se veu molt sovint per les parroquias circunvehinas a nel dit Rocha Guinarda de que hauem dexat de auisar a V. Ex.ª pus es asi lo dit gouernador de qui pensauem sera estat acusat. Va crexent lo atrauiment de dit Rocha Guinarda de cada dia y dubtam nos siguesquen majors desastres. ...De Vich a XXV de agost de MDCIX. *(Capítol XIII).*

* * *

Llètra del virrey de Catalunya al rey d' Espanya

Señor: Los dias passados subcedio en esta Prouincia un caso que por su calidad y circunstancias (cuya relacion sacada del processo va con esta) me causó grande sentimiento, y me obligó a que se hiziessen todas las diligencias pussibles para capturar los delinquentes, valiendome para ello de la coyuntura y ocassion, y fue de suerte que hauiendo tenido auiso dello alas siete de la tarde alas once de la noche enuie en dos Galeras a Tarragona a Don Pedro Soler juez de Corte Relator de la causa de que parescia dependia este subceso, porque estaua alli cerca el lugar del delito, y a los otros dos jueces de Corte á diferentes partes para que se tomassen los passos de la retirada, con diligencias assi bien de sometente, cartillas y diuersos Comissarios, y al Gouernador Don Joan de Queralt preuine con un correo que hiziesse lo proprio en las partes donde entonces se hallaua en persecucion de Rocaguinarda, y aunque no fue Dios seruido de que este trabajo se lograsse con algun

buen effecto (el qual en algunas partes se erró por muy pocas horas) restauró con todo esso la justicia mucha autoridad y crédito con la tan particular demostración, y no fue de tan poco fructo la yda del Relator en quanto ala informacion que tomó que no ha resultado della el hauer sequestrar la jurisdiccion al Prior de Cataluña en la Villa de Barbara y su termino, que ha sido en ocassion semejante vn exemplar de grande prouecho y de mucho servicio de Dios de de V. M., y no estoy fuera de sperança de poderle poner presto en otro lugar del Comendador D. Galceran Torell, segun en la dicha telacion se apunta, Hizose tambien luego regalia al casso y prouission de captura a Don Miguel de Sanmenat, el qual se guarda con tanto cuydado en la Rectoria del lugar de su hermano que no ha sido poderoso el desuelo y cuydado que he hecho poner en su prission para salir con ella, y para mas siguridad de que no sucediessen nueuos inconuenientes se firmaron treguas entre las personas que al Consejo parescio con pena de dos mil libras a cada uno, con que y con vn pregon que se hizo por causa y con ocassion de este delito (cuya copia tengo enuiada al fiscal D. Saluador fontanet) me parece que se ha acudido con puntualidad alo que en materia tan digna de ponderacion y sentimiento se deuia hazer, y lo mesmo continuaré en lo demas que conuiniere yr haciendo en este negocio, en quanto fuere possible. Y porque todo esto sera de poco prouecho si con los mesmos Comendadores que hasta aora parece que con fundamento se sospecha que estan culpados alo menos en parte, y especialmente con Don Galceran Torell no se haze una gallarda demostracion, supplico con toda humildad a V. M. se sirua de mandarlo encargar al Gran Maestre de modo que se halle obligado, por no disgustar a V. M., a hacerlo con mucha puntualidad, mandandolos por lo menos llamar a Malta y tiniendolos alli el tiempo que paresciere conuenir, como se ha hecho, segun he entendido, con otro Comendador natural desta tierra en otra ocassion menos pessada, y acerca desta digo que si acasso el Gran Maestre quiere cumplir con cometer el negocio aqui a alguna persona de la Religion para que sean castigados los della fueren culpados, tengo muy pocas esperanças de que sea de prouecho, y caresciendo desta demostracion vn caso tal el mayor prejuicio que reccuvia el gouierno y la justicia en Prouincia que tanto necessita de puntualidad en entreambas cossas, es la oppinion que tomaran

de que solo el rigor es mio, y que quando los effectos han tenido necessidad de que llegassen a noticia de V. M. y fuessen dispuestos por su Real authoridad y voluntad hauia salido la clemencia con mexor partido, y en esta tierra las mas veces es causa esto de muchos inconuenientes por raçones de que en esse Consejo hay harta notícia, y a buen siguro que si como suppliqué a V. M. por carta de cinco de Abril proximo passada se huuiera hecho demostracion con los quatro Comendadores de San Juan que reuocaron los capos. de la Union, que no dexara de ser de muy grande prouecho, y el mesmo motiuo que para lo dicho tengo que es que entiendan todos quan deseruido se tiene V. M. con excessos tales por el mucho prouecho que en mil ocassiones puede resultar dello, me obligo a repressentar a V. M. que entiendo que no es por ninguna via raçon ni conuiene el Concederlo que por parte de D. Miguel Sanmenat entiendo se ha supplicado a V. M. por algunos medios acerca de que se le hiciesse merced de receuir un hijo suyo por paje de V. M., pues de mas de lo dicho es muy justo que por todos caminos sientan los daños que los vienen por sus desalumbramientos, y no estoy fuera de sperança de que vn dia se seruira Dios de que por boca del mesmo Rocaguinarda se sepa la verdad mas secreta que en la materia pienso hay segun las extraordinarias diligencias que por su prission se hazen, mas hasta aora mayor ha sido su dicha, pues hauiendose perdido, once compañeros suyos en diferentes vezes con no poco desquite y prouecho de la justicia, y vistose ya el una vez herido de una pelota cerca de la boca y otra debaxo de vno de los que yuan en su persecucion todavia que da viuo, y cada dia mas aplicado a cometer delictos, siruase Dios de disponer lo que mas fuere para su gloria, y de dar a V. M. larga Vida, Barcelona a XJX de Octubre MDCJX. — El duque de Monteleon. *(Capítols XIV y XV).*

* * *

Relacion sacada del processo que hizo don P. Soler juez de Corte del caso que sucedio contra don Raphael de Biure estando en el castillo de Vallespinosa.

Estando a los 3 de 7bre. deste año. 609. don Raphael Viure cauallero de Tarragona en vn castillo suyo llamado Espinosa, vió de una ventana que dos hombres hauian entrado en una huerta su-

ya que tiene frontera al dicho castillo y que cogian la fruta de los arboles y los rompian, Dió luego orden á sus criados que vaxasen a la dicha huerta y supiesen quien eran los hombres que hauia visto, como en effecto vaxaron todos ellos que eran cinco, y al tiempo que querian entrar en la huerta les salieron de un bosque que está junto della P.º Roca Guinarda y Miquel Morell bandoleros famosos y enemigos de su Magestad con veinte y seis de compañia, cada uno armado de dos y tres pedreñales y apellidando ¡a carne! a carne! los enuistieron y les tiraron muchos tiros de pedreñales pa matarlos, y fué Dios seruido que todos se librasen sino uno que se llamaua Rafel Segalet, el qual se escondió en unas matas, y siendo descubierto de los bandoleros quiriendose defender le dieron palabra que si arrojaua el pedreñal y se daua á ellos no le matarian, y hauiendolo hecho y entregado las armas le tiraron quatro tiros de pedreñal, de los quales murio luego, y despues de muerto le dieron muchas puñaladas por todo el cuerpo, y de alli subieron algunos dellos al castillo pa hazer (segun se sospecha) lo propio de d. Raphael Viure, y como hallaron resistencia en las puertas cerradas se vaxaron donde estauan los dichos Roca Guinarda, Morell y los de sus quadrillas, y todos juntos se fueron á una era del dicho D. Raphael y pegaron fuego a cinquenta o sesenta quarteras de trigo limpio y trillado que alli hauia, y a muchas garueras de trigo sin trillar a tres pajares y vna paliza grande llena de paja, y no se partieron de alli hasta verlo todo consumido y quemado (1).

Pretenden el R.I fisco y las instancias, que los dichos Roca Guinarda y Miguel Morell y los de sus quadrillas han cometido estos delitos por orden de D. Miguel Sanmenat, Procurador General de D. Miguel de Alentorn Prior de Cattaluna y de D. Galceran Turell, cauallero de s. Joan: en emulacion de una causa criminal que sobre la jurisdiccion de Valluent se trata en este Conssejo Criminal, á relacion de D. Pedro Soler, entre los dichos Prior de Catt.ª y D. Raphael de Viure, y pa prouarlo dicen que poco antes de cometer los

(1) «Destos dos delictos de muerte y incendio parece. Primo por la designacion del cadaver: Francisco Moles, Joan Prunera, Joan Miro, P.º Antonio Minguella, D. Raphael Viure, Hma. Giscarda—Que fuesen Roca Guinarda y Miguel Morell y los de sus quadrillas: P.º Antonio Minguella, Esperanza Vilacisa, Joan Maymir, Joan Prunera menor, Melchor Vilar, sin muchos otros testigos que testifican de fama.

dichos delitos Roca Guinarda y Miguel Morell y los de sus quadrillas salieron del Castillo de Barueran que es del dicho Prior de Catt.ª y dista de Vallspinosa una legua, a donde estuvieron tres dias, estando en dicho Castillo los dichos D. Miguel Sanmenat y D. Galceran Turell y Joan Cabistany Bayle de Barberan, dandoles ellos de comer, (1) y quando se partieron del dicho castillo de Barberan D. Miguel Sanmenat y D. Galceran Turell abrazaron á Roca Guinarda al cabo de la escalera y se dió pan y vino a todos los bandoleros de su compañia (2), y despues de cometido el delito tomaron el camino de Barueran y llegaron a la noche al castillo del camino (3). De que fueron vistos en el dicho castillo despues de cometido el delito lo testifica Baldiri Bosch. Este es varuero, y le llamaron pa curar un bandolero herido que lleuauan al qual curó en el propio castillo.

De Barueran fueron al castillo de Vallfogona por orden de Bartolomeu Desbrull cauallero de s. Joan sr. del dicho castillo, el qual escrivió una carta a Vicente Garcia Rector del dho. lugar, pa que les diesen de comer, y los regalassen en dho Cast.º (4).

Por la prueva que resulta del proceso se proueyó a 28 de 7bre. captura a D. Miquel Sanmenat a Joan Cabistani bayle de Barueran, á Marco Viues Mercader de Valls, a Joan Miguel Castell y á otros. Y por temerse D. Miguel Sanmenat que le prendan, se guarda con mucho cuydado en la Rectoria de Sanmenat, lugar de D. Joan Sanmenat su hermano. Tambien á 3 de 8bre. se ha mandado secrestar la jurisdiccion del Castillo termino y lugar de Barueran, como parece por la prouision que sta fol 103.

Hazese aora cierta diligencia pa poder con justificacion secresta la jurisdiccion de Balfogona. *(Capítols XIV y XV).*

* * *

---

(1) «Como lo testifican: Salbador Tarrega, Franco. Ramon, P.º Castera, Jo: Miró, Paulo Bosch, PMe. Martorell, P.º Nadal y Jo: Sardo».

(2) «Testificanlo: Jo: Miró y Pedro Nadal».

(3) «... lo testifican Joan Cuguil, Antonio Soler, Andres Lleonart, Joan Miró, Mateu Comas».

(4) «Dizenlo: Jo: Rius, Baltesar Bergada, Suys Vinador, Joana Sociants, Onofre Berart, Joan Prats, P.º Carles».

Relacion del delito cometió D. Miguel Sammanate y por el qual le hizo remission general el Archobispo de Çaragoça siendo visorey de Cathalunya.

Don Miguel Semmanate vezino de la ciudad de Barcelona está inculpado de que siendo procurador general de su tio Don Miguel de Alentorn entonces Prior de Cathalunya de la orden de san Joan de Hierusalen tuvieron differencias con don Rafael Biure sobre la jurisdiccion del lugar de Valluert estando el y don Galceran Turel cauallero del abito de san Joan en el castillo de Barberan de dicho priorato juntaron alli las quadrillas de Pedro Rocaguinarda y de Miguel Morell ladrones famosos y cabeças de quadrillas, enemigos de su Magt. y por tales publicados, y dende allí les hizieron ir al Castillo de Vallespinosa adonde estaua dicho don Rafael Biure para matarle y, legando a 3 de Setiembre 1609 junto dicho castillo se pusieron en çelada y viendo no salia, embiaron cinco de su quadrilla a vn huerto de dicho don Rafael, y que entrando en el que cogiessen fruta y desgajassen los arboles, para que saliendo dicho Don Rafael, pudiessen dar con el y matarle.

Fue Dios seruido que viendo dicho don Rafael el danyo le hazian por estar la huerta junto al castillo, no fue en persona, sino que imbio los criados tenia, los quales viendolos apartados del castillo salieron todos los bandoleros y con vozes y tiros de pedernales dieron en ellos y mataron a Rafael Sigalet y los otros se retiraron en el castillo, que como era fuerte no pudieron hazer mella en el, avnque vino a muy poco el hazerse señores del.

Viendose dichos ladrones descubiertos y que no podian executar sus malos intentos affearon mucho a dicho don Rafael de palabras y pusieroñ fuego a pajares y a muchas pilas de garbas no trilladas y quemaron mucho trigo y hizieron muchos danyos y se boluieron al dicho Castillo de Barbara adonde dicho don Miguel y don Galceran Turel les estauan aguardando, y de aqui se voluieron las dichas quadrillas cada vna a sus garidas ordinarias.

Esto consta con muchos testigos que vieron los ladrones en el castillo de Barberan y como dicho don Miguel y don Galceran quando se hiuan a la noche para hazer el danyo, les acompanyaron asta la escalera dandoles las manos y abrassandoles y les hizieron llenar de vino las calabaças y dar mucho pan. Dizen muchos que se hauien mudado el nombre dichos don Miguel, el qual se hazia

nombrar don Borbon, y don Galceran Turel, don Tiana, y consta que aquellos dias que estuuieron en dicho castillo las quadrillas, se hizieron grandes prouisiones que euidentemente se collegia era por occasion que tenian mucha gente, la qual los del lugar de Barbaran vehian por las ventanas del castillo y que era gente no conocida y que mostravan ser de seguida.

Proçediose a la aueriguacion de es e delito y constando, luego se hizo regalia y prouision de captura a dicho don Miguel Semmanate a 28 de dicho mes de Setiembre, y se secresto la jurisdiccion darbara a 3. de Octubre de dicho año 1609. y se procuro por medio del Gran Maeste el castigo de dicho Turel y se imbio preso en Malta.

Despues se cogieron y justiciaron tres ladrones de los que se hallaron en dicho caso llamados Pedro Beloran (a) Cua, Arnaldo Caselles y Luis Castells y en las deposiciones hechas en tortura dizen que Pedro Rocaguinarda los junto a la puente de Cabriana y les dixo si querian seguille para hazer vn effecto en la Segarra, y que se lo offrecieron y fueron con el a dicho castillo adonde hallaron los dichos caualleros y dizen los dos que se hazian nombrar el vno Borbon y el otro don Tiana, pero que saben eran don Miguel Semmanate y don Galceran Turel. El tercero no los conocia sino por los dichos nombres supuestos, y que dende alli fueron a hazer el caso de la manera se ha referido y hecho boluieron al mismo castillo.

Dicho don Miguel se boluio a Barcelona y se puso en la sglesia de los frayles mercenarios y en ella estuuo retirado, asta tanto que segun dizen le hizo remission el Arçobispo de Çaragoça don Pedro Manrique entonces visorey y capitan general por su Magd. en Catalunya a 12. de Hebrero 1611.

Y como por la de su Magd. del primero de junio 1616 se ordenasse que contra los que tuuiessen remission se proçediesse como sino las tuuiessen no siendo celladas en particular dentro el termino de seys meses que para ello se dio. Temiendo dicho don Miguel abra acudido a su Magd. paraque mande se la çelle dicha remission.

Y aunque dende la dicha remission no halla delito alguno por ahora que se sepa haya cometido dicho don Miguel Semmanate, ni que en la Regia corte se le haya hecho cargo, con todo a pare-

çido hazer la relacion del delito de que estaua impedido con sus circunstancias, para que enterados del caso, mejor se tome la resoluçion conuiene al seruicio de su Mad. *(Capítols XIV y XV).*

* * *

Crida còntra En Ròca Guinarda:

«Ara ojats tothom generalment queus notifiquen y fan asaber de part del Illm. y Exm. Sr. don Hector Pignatello duc de montleo y Comte de burrell y de st. angel dels lombarts de la S. C. y R. Magt. Conseller Loctinent y Capita general en lo pñt Principat de Catalunya y Comtats de rossello y Cerdanya que com per la captura de Pere Rocaguinarda de orista ladre public y facinorisissim home gitat y separat de pau y treva y enemic y acuydat de la real magt. y per tal cridat y publicat per los molts y diuersos atroces crims y delictes per ell ab los de sa quadrilla comesos y perpetrats sien estades fetes y publicades de part de sa Ex.ª diuerses crides de premis aixi pecuniaris com altrament per euitar dits delictes a effecte que pogues ser mes prombtament punit y castigat y no hajan fins ara resultat los profits tals com se confiaua, ans be vaja encara lo dit Rocaguinarda ab quadrilla de altres ladres y facinorosos homens armats de pedrenyals per lo pnt. Principat de Cathal.ª diuagant e inquietant y perturbant lo quiet y pacific estat de aquell continuant son mal proposit y vida, y no dexant de quiscunt die de delinquir y cometre semblants y majors delictes en gran dany y preiudici de la cosa publica y menyspreu de la justitia, y ajustant mal a mals no haja dubtat lo dit Pere Rocaguinarda ab la dita sa quadrilla als tres de setembre proppassat y del corrent any M.DCVMIIIJ.º conferirse en lo loch de Vallespinosa lo qual segons se diu es de don Rafel de biure en Tarragona populat, a effecte de matar o, altrament damnificar al dit don Rafel de biure y sos criats qui stauen en lo dit castell de vallespinosa, y essent alguns de dits criats de dit don Raphael de biure baxats al hort de dit castell per veure qui eren alguns homens quey eren entrats probaven fruyta de aquell, no dubta lo dit Rocaguinarda ablos de sa quadrilla precenit aguayts enuestir ab grans crits de a carn á carn y tirar molts tirs de pedrenyals als dits criats de dit don Rafel de biure ablos quals tirs cruelment mataren a Rafel segalet sabater de la ciutat de Tarragona vn de dits criats de dit don Rafel de biure, y apres cre-

maren una pallissa plena de palla y un porxo de dit don Rafel de biure ab moltes garbes de blat, y tambe cremaren moltes altres garberes de blat y sinquanta o, sexanta quarteres de blat ja batut, y uns pallers que estauen en la hera de dit don Rafel. Perço sa Ex.ª desitjant summament castigar tant grans y enormes delictes y posar y tenir los poblats en dits Principat y Comtats en pau tranquilitat y repos, y perque mes facilment puga lo dit roca guinarda esser pres y posat en mans de la justitia y punit y castigat com mereix inseguint la conclusio en lo sacre real consell sobre assó feta a tres del corrent mes de octubre dit any M.DCVIIIJ.º ampliant dits premis ab dites crides promesos, ab tenor dela present publica crida diu notifica y en sa bona fe y paraula real promet a qualseuol persona de qualseuol grau stament o, conditio sie official real o, de la quadrilla de dit Pere rocaguinarda que pendra y posara en ma y poder de la regia cort viu lo dit Pere rocaguinarda a efecte que puga esser punit y castigat, sa Ex.ª li manara donar y pagar realment y de fet encontinent mil lliures moneda barcelonesa de diners de la real thesoreria o, de alttes que sien de sa magt. o, de diners propris de sa Ex.ª perque la paga delles nos dilate estant empero sa Ex.ª gouernant com vuy sta en lo pnt Principat y axi be remetra y perdonara per la captura de dit Pere Rocaguinarda a quatre persones que la tal persona que fara dita captura anomenara de qualseuol crims y delictes que haja comesos encara que sien de la mateixa quadrilla de dit Rocaguinarda. Esi acars per no poderlo pendre viu sera mort sa Ex.ª sots la matexa fe y paraula real promet a qui tal mort haura feta que li manara donar y pagar realment y de fet encontinent en la forma sobredita la meytat de dites mil lliures permetra y perdonara ab la forma sobredita a dos persones encara que sien de dita quadrilla de rocaguinarda. E perque sa Ex.ª desitja en quant li es possible saber ab plena proua si en dit delicte hi ha haguts mandats, y qui son estats los qui han manat donnar orde y fet fer lo dit cas y delicte de la mort de dit criat de don Rafel de biure e insendis dalt dits perque vingan en mans de la justitia y sien punits y castigats com la grauesa del cas requereix, ab lo mateix tener de la pnt. publica crida y inseguint la conclusio en lo dit sacre real consell feta diu notifica y sots la matexa fe y paraula real promet a qualseuol persona de qualseuol grau stament o, conditio sie que donara proua plena ala regia cort de la persona o, per-

sones que han manat donar orde y fet fer la dita mort e insendis dalt dits volent sa Ex.ª que per ser dita proua se puga valer de la proua que fins vuy la regia cort te feta sobre dit cars y delicte, que remetra y perdonara y manara fer y despatxar larga y bastant remissio grasiosa a tres persones que estigan en mal y qualseuol crims y delictes que hajan comesos y perpetrats encara que sien de la dita quadrilla de dit Pere Rocaguinarda com empero no sie lo mateix Rocaguinarda ni miquel morell ni los mandant o, mandants del dit cas y delicte de la mort e incendis dalt dits, Ab los quals premis enten sa Ex.ª que sien compresos qualseuol altres premis axi pecuniaris com altres que per la presa y captura de dit Pere Rocaguinarda axi ab crides en public com en secret en scrits o, de paraula o, altrament sien per sa Ex.ª promesos, E per que les dites coses vingan a notitia de tots mana sa Ex.ª la present publica crida esser feta y publicada per los lochs acostumats de la present ciutat de barcelona y de altres ciutats viles y lochs de dits Principat y Comtats hont menester sie. *(Capítols XIV, XV y XVII).*

El duque de monteleon

Vt. de Calba et de Vallca. Rs.
Vt. Galcerando de agullana Rs. Thesm.
Vt. Bonet & fisci adto.
Michael Jobs. amat.

* * *

Llètra dels consellers de Vich al virrey. — Exm. Senyor: Lo dia prop passat diumenge 27 del corrent mes de Setembre poch apres de les tres hores passat mig dia Rocha Guinarda ab los de sa quadrilla que se enten eren vint y sis poch mes o manco arribaren a la carniceria de Munter que dista de la ciutat poch mes de mitja lleuga ahont eren lo hereu Rocha de Malla y vn germa seu y molts altres y mataren a trets de pedrinyals a dits dos germans Rochas y arribans la noua a les sinch hores de la tarda y axis per sobreuenir la nit nos pogue fer diligencia alguna. Etz. De Vich a XXVIIJ de setembre MDCIX. *(Capítol XVII).*

* * *

Lo Duch de Monteleon.—Lloctinent y Cap. General.—*(Als consellers de la ciutat de Vich).*

Amats y faels de la real Magestat. Nos sent molta pena havem vist lo cas de les dos morts que Rochaguinarda ab altres socis sens pochs dies ha, perpetraren a mija legua de aquexa ciutat en les persones dels germans Roquer de Malla y si be dieu que per sobrevenir la nit dexareu de fer alguna diligencia, pero restam molt admirats que essent com es exa ciutat tant populada y hauent en ella tanta gent per armes, vos aporteu ab tanta floxedat en la persecutio de homens tant facinerosos y que tenen totalment pertorbada la pau y quietut pública de aquexa terra fent y cometent de cada dia molts graues y atroços delictes y tant cerca de dita ciutat sens que per vostra part se fasen diligencias degudes en la captura de aquells, de que resulta pus que vosaltres vos acontentau sols tenir compte dins dita ciutat, los demes pobles circunvehis estan atemorisats de manera que no gosen fer lo quiça farian si confiauen de vostra ayude; y perque es just preuenir a tant notable dany, vos diem y encarregam que de assi al devant ab molts particulars veres vos desvelleu en fer diligenties en lo que tant importa al benefici publich y comu de aquexa terra tenint gran correspondencia ab los llochs circunvehins, asseguransnos que per nostra part nos perdra un punt en acudirnos en tot lo que conuindra com hauem vist per la obra. Dat a Barcelona a tres de Octubre de 1609.—El Duque de Monteleon. *(Capítol XVII).*

* * *

Lo dia 14 d' Octubre del 1609 en una «*Iuqusisio* recepta contra homines Sti. Fructuosi» declara En Joan Mija lo seguent, devant del sotsveguer de Manresa, En Jaume Carbonell:

Sr.: Lo que jo sce sobre les coses a la cort de V. M. denunciades es que vuy fa vuyt dies que V. M. ariba en lo lloch de St. Fructuos ab molta gent armada de Manresa a ffi y effecte segons entengui a dir de anar al lloch de Calders per a dar socorro a la gent del comissari Maloll que tenien pres vn fadri de la companyia de Rocha Guinart y tres o quatre de dita companyia—segons se deya —asetjats. Jo entengui a dir a mon germa Francesch Mija que V. M. hauia posat pena de desobedientia a tothom en dit lloch de Sant Fritos quel seguissen per lo sobre dit efecte, si be es veritat que jo

nou senti perque treginaua verema y ni my trobaua present. Y posada que hague V. M. dita pena sen ana la volta de Calders V. M. ab lo comissari Mallol y ab sa gent, lo que viu de mos propis vlls, y quant V. M. sen fou anat tantost jo y molts altres de Sant Fritos anaren a la saga de V. M. y de sa gent y nols poguerem aconseguir, y quant forem al pont de Cabrianes ahont per ser vespre y no haver pogut aconseguir a V. M. nos aturarem, y estant aqui aturats sentirem venir gent lo quens causa alguna alteracio y axi en continent nos possarem a raparo del pont y de la casa del moli perho despres coneguerem que ere V. M. Senyor Sotsveguer ab sa gent. Veritat es que servi de molt be que quant V. M. ab sa gent fonch arribat ab nosaltres los de Sant Fritos y coneguts quens forem vns ab altres molt be, V. M. digue a tothom: «Senyors, tothom me seguesque», y axi al que jo viu tothom lo segui fins a la casa del hostal del cap del pont, ahont arribats tots V. M. digue que tothom entras alli, que conuenia quedarse aquexa nit alli, y dit que V. M. hague axo, la gent de V. M. de Manresa tots entraren en dita casa y los de Sant Fritos restauen demostrant quels sabia greu de hauer de restar alli, y aleshores V. M. vehent axo los posa pena de desobedient a tothom que ningu sen anas sens licentia sua de V. M., lo que senti jo molt be, y en lo punt que axo fonch passat jo men entri en dita casa y men pugi dalt. Veritat es que quant haguerem sopat jo trobi manco los de Sant Fritos y digui a V. M. Senyor Sotsveguer: «Com se fa asso que tots los de Sant Fritos se son anats sino jo y en Sanmartí? Per cert quem fa maravella». Y v. m. leshores me digue: «Callau, que beu pagaran». Y es veritat que jo non viu ningu mes dels de Sant Fritos en tota la nit ny lo endema demati partintnos de dit hostal fins serca del lloch de Sant Fritos. Los que sen anaren de dit hostal del pont foren lo balle del lloch de Sant Fritos dit Joan Carrera, Jaume Torra, Pere Graner, Pere Vives, Pere Sagrista, Miquel Mas, Francesch Generes, Valenti Torroella, Francesch Llussa y en Torres del Pont y asso es tot lo que joy sce per lo jurament que tinch prestat.

(Lo dia 14 d' octubre 's decreta la captura dels desobedients).

Jo Jaume Gilabert firmo la demunt dita disposisio de voluntat de Jaume Mixa per no saber de escriure. *(Capítol XVI).*

* * *

Llètra del virrey de Catalunya al rey de Espanya.—Señor: Heme informado como V. M. me manda en la carta de 29 de Julio vltimo passado de los delitos que cometió Jayme Julian Ferrer, natural de S. Julian de Altura por los quales fué condenado en 7 años de destierro de que ha cumplido los cinco en los pressidios de Pomblin y la Clua y he hallado que fué de la compañia de Roca Guinarda, donde perpetró los delictos que refiere la memoria inclussa, que me ha parezido remitir á V. M. para que tanto mejor se pueda tomar ressolucion cerca la pretension que el supplicante tiene, de que se le dispense el tiempo que le falta para cumplir de los dichos siete años; a mi me pareze que si al cabo dellos se le dexa venir á este Principado le hará V. Md. mucha merced segun essa relacion a que me remito; V. M. ordenara lo que mas combiniere a su seruicio. Ntro Señor guarde la catolica persona de V. M. como la christiandad ha menester. Barcelona 3 de Setiembre 1616.—El duque de Alburquerque.

Julian Ferrer vezino de la parroquia de San Julian de Altura de la diocesis de Barcelona, segun los processos se han hallado fulminados en la regia corte contra el, esta conuencido y jnculpado de los delitos siguientes.

Primeramente esta conuencido dicho Julian Ferrer que a 28 de Junio del anyo 1603. con otros mató dentro la villa de Sabadel caso acordado y a traycion con tiros de pedernal a Melchior Duran bachiler en leyes de la misma villa, hasiendo valida resistencia al procurador real del mismo lugar queriendole prender, por el qual delito el y otros socios suyos fueron publicados por enemigos de su Magd. hechados de paz y treuga y tenidos por aleuosos y traydores.

Dicho Julian Ferrer despues de hauer cometido dicho delito se puso en la quadrilla de Pedro Roquaguinarda ladron famoso, con el qual coaduvado fue siguiendo este Principado de Cathalunya inquietando la paz publica y se hallo en muchos delitos que dicho Pedro Rocaguinarda y su quadrilla cometieron.

Esta conuencido dicho Julian Ferrer que a 9 de Enero del anyo 1610. se hallo con la quadrilla de dicho Pedro Rocaguinarda *ladron famoso* en el llano del lugar de Mollet adonde con tiros de pedernal mataron a Joan Peros portero real, por el qual delito fue otra ves con otros de dicha quadrilla publicados por enemigos de su Magd. y por baras y traydores y hechados de paz y de tregua.

Dicho Julian Ferrer con dicha quadrilla de Rocaguinarda con titulo que trahian presos dos hombres y que ellos eran officiales reales a 7. de Henero 1610 entraron en casa de vn labrador rico llamado Pibernat y puestos dentro ataron los de la casa y hurtaron quanto hauia en ella ansi de dineros y plata labrada como ropas y muchas otras cosas de grande valor. La qual casa es en el termino de Arenys.

Tambien se hallo dicho Julian Ferrer en la resistencia que hizo dicho Rocaguinarda con mas de quarenta de su quadrilla a los ordinarios y officiales de Viq que hauian salido en persecuçion suya, contra los quales tiraron muchos tiros de pedernales con los quales mataron a vn calçatero de dicha ciudad llamado Vbat, de la familia de dichos officiales.

Tambien en el mismo tiempo y con la misma quadrilla se hallo en el robo de la iglesia del lugar de Balenya en el llano de Vique, adonde entraron y sacaron muchas joyas y ropas que los del lugar para tenerlas siguras tenian depositadas por miedo de dichos ladrones, por el qual delito procedio contra ellos el obispo de Vique con excomuniones, hasta tanto que les hizo restituir dicho robo.

Dicho Julian Ferrer fue remitido y absuelto de todos los dichos delitos y otros qualesquier que huuiese hecho asta la data de dicha remission que fue a 30 de Junio 1611 por don Pedro Manrique Arçobisbo de Çaragoça entonçes visorey y capitan general por su Magd. en el Principado de Catalunya, con pacto que dentro veynteydos dias huuiese de salir de Hespanya y se fuese en otros reynos de su Magd. y alli siruiese militando por tiempo de siete años, y en la misma forma se despacho remission a los demas companyeros de dicha quadrilla de Rocaguinarda.

(A fòra diu:) El duque de Albuquerque a 3 de Sete.—Sobre alzar el destierro a Jayme Julian Ferrer.—En md. a 22 de Set. 1616. —No ha lugar.—*(Capítols XXI* y *XXII).*

* * *

II. *Mes notícies dels bandolers. — Mòrt d'En Trucafòrt y d'En Tallaferro. — Alçament de Tortosa. — En Joán Sala* (a) *Serrallònga. — Orientacions del bandolerisme del sigle XVII.*

En Gaspar Prats, governador dels vescomtats den Bas y Cabre-

ra, fou mòrt a trets de pedrenyal, a la plassa de Sta. Agna de Barcelona, mentres estava parlant ab altres cavallers. Los assessins foren dos; l' un va ser capturat; era En Bernat de Camporrells, cavaller del ordre de Sant Joán de Jerusalèm (1).

Una llètra autògrafa del bisbe de Vich, escrita al nòu governador de Catalunya N' Alex de Marimón, lo 28 d' octubre de 1615, parla de perseguir als bandolers, valentse d' En Monredon (2). A Vich, lo dia 5 de març del 1615 s' havia renovat la Unió per temps de cinc anys. La formaven 350 hòmens (3).

Lo cardenal duc de Joyosa aná a Montserrat «acompanyat de molts mossurs y quaranta o sinquanta vassalls seus», de Conflent, armats ab arcabussos, y mes los cavalls lleugers de Perpinyá; y ab tot, tornantse 'n a França li isqué una gran quadrilla de bandolers a dalt d' una montanya. No l' atacaren (4).

Lo Dr. Llorens Jover demanava, lo 9 de matj del 1615, una plassa en la sala de Civil «perqué al Criminal no hi ha repós possible». Diu que ha estat vuyt dies treballant en les declaracions y tortura d'En Barbeta. En Rovira, de Vilarrodona, havia mòrt al batlle de la dita vila y a un germá seu. Anava En Rovira ab vint hòmens; «de manera que ja tenim una nova quadrilla». Cinquanta hòmens d' En Trucafort mataren, camí de Vich, a n' En Cirera den Bas, «perqué havia pres comissió contra *lladres*» (5).

Molts treballaven pera que desaparegués la *Unió*. De passada ens recorden la divisió política de Catalunya (6).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. Llètra del 4 abril 1615.

En Gaspar Prat, no era germá d' En Miquèl y Alecsandre Prat, còm jò havia sospitat al escriure la plana 369. La filiació en lo partit cadell queda ben probada ab aquèstes notícies de sa vida y sa mòrt. Y hèus ací esplicada també l' amistat que que li va dur lo bisbe de Vich.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843.

(3) Item Lligall 843. Lo capítol 10, diu: «Item, axí matex suplican a sa Excelencia sia servit concedirlos dos comissaris reals pera dos dels ministres de la dita Unió».

(4) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. Llètra del 25 abril, 1615.

(5) Item. Lligall 845. Llètra d' En Llorens Jover al rey d' Espanya, ab data del 9 de matj del 1615.

(6) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. Llètra del 18 juliol 1615.—«Señor: El marques de Almazan su lugarteniente y capitan general de V. M. en el Principado de Cataluña deseando atajar los graves delictos que bandoleros y particulares perso-

Los diputats residents a Barcelona enviaren un embaxador al rey d' Espanya, lo dia 18 de juliol del 1615; volien dirli les causes del bandolerisme catalá y sos únics remèys. Tenia de cumplir aquest encárreg l' abat En Pere Puigmarí; va escusarse. En son lloc se nomená a n' En Joan Lluis d' Oms, ardiaca major y canonge de la Sèu de Tarragona. Diuen los diputats: «Li havem donat orde que ab la brevetat possible se presente devant V. Magd. y explique los treballs, les aflictions, los danys y injuries que continuament se patexen en esta Provincia. Son tant llarchs los caps que la embaxada conté, y tan dificultós de explicar, que es impossible, ab carta, donar avis a V. Magd. llargament y de la manera que convé. Sie de son Real servey considerar que no tractám de reparar dany de alguna universitat assoles, sino de tot lo Principat; y que pus no

---

nas de aquel reyno cometian le parecio aora dos años era de alguna consideracion para el remedio dellos se hiziesse una vnion en la Baylia de Miranute dandome abisso por su carta tenia esta resolutión y aunque entonzes respondí a dicho marques seria de muy poco effecto antes bien largamente le represente los muchos inconuenientes que se seguirian no obstante los quales en nombre de V. Magd. me lo mando y al punto obedecí como lo he acostumbrado hazer siempre en cinquenta y ochos años ha que sirvo a los sereníssimos Reyes y a V. Magd. a quien suplico humilmente se sirba de oyr mi discurso por el qual probaré ser infructuosa y de ningun effecto dicha vnion y juntamente con esto se siguen della muchos inconuenientes.

Notorio es a V. Magd. y a sus ministros que todo el principado de Catalunya esta diuidido en dos vandos de ñarros y cadels y que siguen cada vna destas parcialidades su enemistad antigua y con tanta pasion heredada de padres y abuelos que solo por ella sin que preceda otra cosa toman los vnos contra los otros las armas cometiendo muertes hurtos ladrocinios y compositiones de manera que hasta oy no se ha hallado remedio para desarraygar esta barbara introduccion... y el daño esta en que los que han de executar las prisiones y perseguir los bandoleros estan tambien con la misma enfermad de la pasion dicha en tanto grado que en la vnion que arriba dixe a V. Magd. se lebanto en la vaylia de Mirauete los soldados y capitanes della cada vno dellos abisa al delinquente de su parcialidad de manera que en dos años que ha tuvo principio esta vnion no ha sido preso hasta oy ningun facinorosso antes bien sirve para encubrir bellacos y darles desvio... El remedio mas eficaz para mal tan grande que cunde entre los naturales es traer gente forastera desta corona de Aragon el numero de soldados que sean necessarios para andar por el Reyno diuididos en quatro quarteles y en cada quartel su capitan con docientos soldados y que estos los paguen los naturales de aquel reyno pues ha de ser suio tal remedio pues en las executiones no tendran otra dependencia sino de la orden de V. Magd. Experiencia hay en el reyno de Napoles de las compañias españolas que persiguen los vandoleros de manera que los hechan de la tierra, o, quedan preessos etz.—El castellan de Amposta frai don Martin de Ferreira.»

tenim sort de tenir la presentia de V. Magt., que es nostron Senyor natural, ab la qual cessaria tot dany pus podria veurer V. Magt. lo que ara li havem de representar, sol tenim aquest refugi de enviar embaxador a V. Magt., pera que ab viva veu se li representen nostres treballs y aflictions; confiant que, enterat de tot, ha de fer mercé a estos sos fidelíssims vassalls de possarhi lo remey que de sa Real ma se espera, ab lo qual çessará la inquietud, y tots nosaltres romandrém molt regoneguts» (1).

En 1614 estava vacant lo cárreg de capitá general de les galeres de Catalunya. Ademés de la llista de pretenents, enviada mesos abans a Madrid, va afegirshi, lo 7 de juliol de 1615, a un de nou. Diu lo prímcep Philibert: «En la nomina que embié a V. Magd. de las personas que me parecían aproposito para el cargo de capitán general de las galeras deste Principado, no hice mencion de la de don Gonçalo Fernandez de Cordova, hermano del Duque de Sesa, porqué no estava informado de que como natural le podia tener; despues de haverlo entendido no he podido escusar de representar a V. Magd. que el dicho don Gonçalo, de mas de su calidad, ha servido y sirve a V. Magd. en las galeras de la esquadra de Napoles, con duscientos escudos de entretenimiento al mes, con mucha puntualidad y con particular estudio de las cosas de la navegación» (2).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. *Lletra dels Diputats de Catalunya residents a Barcelona, al Rey.*—Aquesta carta, dels Diputats al Rey, comença recordant «los grandíssims y innumerables delictes ques perpetraren en lo any passat de 1614». Diuen que al decidirse a nomenar embaxador ho feren «molt secretament». Heus ací quatre ratlles mes, de sa llarga carta: «Dessitjosos nosaltres que V. Magt. estigués enterat de tots los delictes que han comes y se van cometent, y de la remissió quey ha en la justicia, y de les causes de hont prové tot, y dels remeys que podrien aplicar pera reparo de tant gran mal, pera que V. Magt. lo puga prevenir ab facilitat, instigats per los prelats, capítols y altres persones ecclessiastiques per molts barons y altres persones del estament militar, per la ciutat de Barcelona y altres universitats y singulars persones de dita Provincia havem procurat lo mes secretament se ha pogut traurer llum tot lo que es menester pera aquesta averiguaçio; y perque entre altres caps se toca a la remissió, negligentia y mala administració de la Justicia hem tingut gran temor sempre que seria molt contradita nostra diligentia». Encertant les intencions dels Diputats no 's pot menos d' admirar la seva política.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. Aquèsta carta la firma: *Muy humilde sobrino y criado.—Filiberto.* Aquèsta carta va acompanyada d' una altre del Duc de Lerma, també embiada al rey d' Espanya.

Los paers de la ciutat de Lleyda demanaven al rey, lo 16 de setembre de 1615 «que lo offici de veguer sie provehit per V. Magt. en persona». Lo motiu era: «...per la abundantia de malfactors que en aquèst Principat de Catalunya van divagant de ordinari». Felip II va escriure, en lo metex paper de la carta: «Aguárdese que responda el virrey, a lo que se le escrivió sobre esto» (1).

Lo 14 d' Octubre del any 1615, «després de llarga y treballosa malaltia» va morir lo marqués d' Almazan. Ho escriuen al rey los doctors del reyal Consell; y diuen: «Es estat servit Nostre Senyor portarsen la sua anima a la gloria, ayr dimecres, a les sinc hores de la tarde, havent rebut primer tots los sacraments de la Iglesia» (2). A continuació demanen que vingui a Barcelona, «ab tota brevetat», lo Duc d' Albuquerque.

Tres dies després, lo 18 d' Octubre de 1615, lo governador N' Alex de Marimon, dèya: «Con algunas prisiones de personas inquietas y encubridores de *gente ruyn*, que V. Magd. podría mandar, pues tiene noticia de los mas esenciales, bastaria para asegurar muchas partes deste Principado» (3). Un altre dia va dir: «He recibido papeles secretos de una persona que tiene mucho crédito en una y otra parcialidad» (4).

En Bernat de Camporrells va fugir de la presó de Barcelona, ab inteligència dels escarcellers. Lo qual se repetia sovint. En Salvador Fontanet se 'n quexava pel agost de 1615 (5).

Dos valencians, En Grimosachs y son company, degollaren al algutzir qui dies avans los havia perseguits a Barcelona; al endemá aparegué un altre home mort a punyalades (6).

Del monastir de Sant Pere, de Barcelona, foren tretes très mònjes, durant l' agost del any 1614. Se deyen Isabel de Peguera, Elfa Rovira y Agna Carbonell. La estracció va ferla lo bisbe de Vich,

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. *La ciudad de Lérida, a 16 de setiembre.*

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843.

(3) Item. Item. Lletra del governador N' Alex de Marimon, al rey d' Espanya.

(4) Item. Item. Lletra del governador N' Alex de Marimon, al rey d' Espanya (2 novembre 1615).

(5) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. Llètra del 27 d' Agost de 1615.

(6) Item. Item. Llètra del 7 de novembre, 1615.

comissari apotòlic delegat pel nunci, ab motiu de la sentencia que 'ls visitadors d' aquella relligió feren contra sèt mòntjes del monastir. La gent s' oposava a n' aquets procediments. Lo virrey va disposar pèndre militarment los carrers per aont havien de passar, «con arcabuçeros y alabarderos y con 30 cavallos que hiço venir de Perpiñan para compañia y seguridad del camino de las monjas». Aquèstes no volgueren surtir del monastir al anar a cercarles. Lo bisbe de Vich va contarho tot en una llarguíssima llètra, ab data del 30 de setembre del 1615.

Mès avall diu: «Con solos dos capellanes y el secretario de la causa hiçe todos los actos de la extraction en el monasterio; y los deudos destas señoras estubieron aquel dia muy cuerdos, sin pareçer alli nadie, cerrados en Santa Ana, donde los jvan a jnquietar y dezir que no eran hombres. Y no faltó entre la gente quien començó la voz de *viva la tierra;* y quien offreció de entrar a degollar luego a la Abadessa» (1).

Les dues monjes tenien d'anar a «Jaca, Lumbierre o a Estella». Surtiren de Barcelona, ab dues «dueñas» y molta comitiva. L' abat de Serrateix les acompanyava, seguintles en un cotxe, voltat de quatre criats a cavall. Pera la seguretat del camí venien, ademés, trenta cavalls, a les ordres del jutje de Cort micer Rollan. A Fraga havien de trobarse ab En Martí d' Heredia, y la cavalleria que 'ls emviava lo virrey del Aragó.

La Abadèssa del monastir de Sant Pere de Barcelona, va contar alguns incidents d' aquèst viatje. (2).

Lo bisbe de Vich va continuar los procediments començats. Diu: «Penitenciamos dentro a siete monjas; dexé ordenado se sercase de muro el monasterio, como ya se hace; se hechassen rexas, derribassen paredes en lugares peligrosos, y otras muchas cosas; con que quedaron con terror y sossiego, vistos los castigos. Estando todo acabado y yo para partirme, bolvieron las dos

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. *Copia de carta del Obispo de Vique escrita al Vicecantiller de Aragón, sobre las cosas del monasterio de S. Pedro de Barcelona y monjas que de el se havian sacado y excessos que se hazen en Cataluña.*

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. La Abadessa de Sant Pedro, a 28 de setiembre. *Sobre lo que ha passado con el Abad de Sarrateix en la lleuada de las dos monjas que se sacaron de aquel monasterio.*

monjas que avian ydo á Jaca» (1). Digueren que no les havien volgut admètre en aquell monastir.

Diu lo bisbe de Vich: «Si los deudos de las tres monjas acudieren a seguir su justicia... de venganzas y muertes... *de aquí se levantarán unos vandos que enrreden gran parte de Cataluña,* con los daños que estos suelen traer.

Pera tornarse lo bisbe de Vich a la seva diòcessis se va fer acompanyar per mes de doscents hòmens armats. Diu: «En el camino hay una quadrilla de 70 y otra de 40 bandoleros». Lo qual li sap molt de greu perqué son sos enemics. Diu: *Los bandoleros son mas señores de la tierra que el Rey.* A mi quisieron degollarme dos açemilas; están esperando muchos moços a ver con que pie entra el virrey nuevo... Hay entre ellos muchos hereges de Francia que van sembrando sus errores, y tememos todos una nueva secta en la tierra, *y tras ella la rebellion»* (2).

Lo jutje de Cort En Francisco Roig, l' algutzir Monredón, y tres comissaris, *inquietan a la canalla*, com diu lo governador; mes quexantse de la desigualtat de les armes. A Barcelona cridá molt la atenció una mula d' En Tallafèrro; se l' havia dexat aquèst en un bòsc, y la prengueren los comissaris. En la matinada del 25 d'octubre del 1615, entrá pel Portal Nòu, de Barcelona, En Carles Alemany ab dotze homens, vestits tots ab capes gascones y ben armats. Entraren menassadors; se 'ls hi juntá mes gent; després se retiraren a l' iglésia de Sant Jaume. Entre ells hi havien alguns moneders (3).

A Ulldecona va haverhi, lo 15 de novembre del 1615, una topada entre 'ls dos partits catalans. Lo bisbe de Tortosa ho conta ab aquèstes paraules: «Uno dijo: *Que bella cadellada!;* y otro respondió: *Que bella ñerrada!;* Y apenas lo vbo dicho quando vno de los del comisario disparó con tiro de pedreñal y le mató; y con esto se encendió la brega de manera que murieron algunos» (4). Aquí

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. *Copia de carta del Obispo de Vique al Vicecanciller de Aragón, etz.*

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 843. Item. Item.

(3) Item. Lligall 843. Llètra del governador, ab data del 25 d' octubre; 1615.

(4) Item. Lligall 843. Llètra del bisbe de Tortosa al Rey; ab data del 28 de novembre, 1615.

He copiat aquèst llarg y important document en lo capítol VI.

veyèm los noms originaris dels dos bándols, interpretats malament, pera insultarse. La paraula *Nyèr* es de significació duptosa; mes al dir *nyerros* als bandolers, sos contraris ho dèyen en lo sentit de *porcells*. Axís contestaven a sa denominació de *cadells*, de significat ben clar. A l' Anglaterra los bándols witghs y torys tenien encara mes injuriosa la significació.

L' Alecsandre d' Alentorn va ser qui va oposarse a què 'ls pòbles contribuissin a l' espulsió dels bandolers, pagant a gent armada. Aquèst acudit l' havia tingut lo governador Alex de Marimón; per lo qual aquèll diputat va intentar que no li paguessin la part acostumada per la Generalitat. Diu lo governador al rey: «Descompuestamente movió esta plática a los demás Diputados, sus compañeros, *con motivo de que en esto me avia yo mostrado enemigo de la Patria, siendo tan al contrario,* como parece» (1). L' Alecsandre de Alentorn, còm tots los catalans, al parlar de la seva pátria, se referia a Catalunya, y a la antiga Confederació. Lo governador, per raó de son cárreg oficial, y d' escriure al rey, se referia a Espanya. Fet aquèst advertiment, y tractantse de bandolers, esplicades queden les anteriors paraules.

Continua dient lo governador: «De nuevo a mostrado don Alexandre su perjudicial intención, pues passando él por algunos lugares puso muy en forma a disuadir a los labradores el pagamento de los dichos soldados, diçiéndoles, entre otros desatinos, que quando menos se catassen *les mandaria V. Magd. le fuessen a servir a las guerras de Flandes, o, otras mas remotas;* desalumbramiento que a no ser malicioso se pudiera passar en silencio; es lo tanto, que no he podido escusar de dar quenta a V. Magd. destas y otras libertades que intenta y blasona, en derrespeto de la autoridad de V. Magd. y riesgo de un gran tumulto» (2).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844. Llètra del governador de Catalunya, al rey, ab data del 30 de janer de 1616. Començа dient: «Señor: He visto poner en plática por los Diputados deste Principado, algunas cosas dignas de ser reprehendidas, de que es y se haçe autor el militar que es don Alexandre Alentorn. Habrá cosa de año y medio que traté establecer soldados en las veguerias de Cathalunya, a costa dellas, para persequcion de *quadrillas de ladrones,* lo que me contradixeron los diputados con voluntarios y ocasionados requirimientos y protestas, con que se divertió el buen principio que se avia empeçado.» etz.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844. Llètra del governador al Catalunya, al rey, ab data del 30 de janer 1616.

A Tortosa fou près, per un comissari reyal, En Domènech Salayèt; se 'l tancá a la presó; mes va ser lliurat per gent avalotada, a les órdres del veguer. En Francèsc Roig va tornar a Tortosa. A primers de janer de 1616, una quadrilla va calar fòc al mas d' Onofre Rovira, «donde dicen que concurrieron ciento y cuarenta bandoleros» (1).

Tortosa era de les ciutats catalanes, d' aquèst temps, mes alçades en guèrra. Son bisbe N' Alònso Marquez de Prado, dèya al rey: «Eclesiasticos y seculares me instaron a que me pusiesse de por medio entre los principales de *las dos opiniones o partes que llaman de ñerros y cadeles que ay en Tortosa;* lo hize» etz. (2). Lo bisbe volia juntarlos pera que tota la ciutat perseguís als bandolers. Succeí que al endemá, a la nit, gent desconeguda va fer armes còntra son prelat; li tiraren algunes escopetades a la finestra de sa cambra; una de les bales va quedar clavada en les fustes del llit, aont dormia. Fou inculpat y près, per aquèst delicte, mossèn Guillèm Torner, prèvere, comensal d' aquèlla catedral, y fill de Tivissa (3). Los procuradors de Tortosa escrigueren al rey: «Los fracasos estupendos dest Principat se han dat la ma de unes parts a altres, de manera que han aplegat a esta ciutat, la qual gosava de molta quietut; alguns habitadors della, inquiets, son apestats del mal comú de parcialitats». (4).

Aquèst llenguatje empleaven pera Felip II. Lo bisbe de Tortosa era molt amic del rey d' Espanya. Fèya temps qu' estava no-

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844. Llètra del governador de Catalunya, al rey, ab data del 27 de janer del any 1616.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844. Llètra del bisbe de Tortosa, al rey, ab data del 4 de febrer de 1616. Diu axís: «Eclesiasticos y seculares me instaron a que me pusiesse de por medio de las dos opiniones o partes *que llaman de ñerros y cadeles* que hay en Tortosa; lo hize, y juntando en estas mismas casas episcopales diversas vezes ya a quatro ecclesiasticos ya quatro seglares, pero no juntos unos con otros por algunos respetos que se representaron, fue Dios servido que, ayudando tambien en sus sermones vn predicador que ubo de la Compañia, hombre de espiritu, se hiziesen todos buenos amigos a lo menos en lo exterior». Etz. Aquèsta carta es molt llarga. Parla de «los boníssimos effectos que se siguieron» ab motiu de la mòrt d' En Miquèl Morell, y que sent tant la campanya que fa En Llorèns Clua.

(3) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845.

(4) Item. Lligall 844. Llètra dels procuradors de la ciutat de Tortosa al rey de Espanya, ab data del 5 de març de 1616.

menat pera nòu virrey de Catalunya lo Duc d' Alburquerque. Era tant agitada la situació de la comarca de Tortosa, y oferia tants perills, *para la seguridad del Reyno*, que 's va resòldre hi anés immediatament lo nòu virrey. Lo Duc d' Alburquerque va arribar a Lleyda lo 15 de març de 1616, y lo dia 17 a Tortosa. Vingué a Catalunya avans de lo que tothòm se crèya; no entrá a Barcelona; son viatje va ferlo directament a Tortosa. En son camí va escriure una llètra autògrafa, al rey, demanantli tropes. Li dèya: «Buelbo a suplicar a V. Magd. se sirba mandar me sigan las compañias, lo mas presto que sea posible, asegurando a V. Magd. que, si el peligro consistiera en la bida, ni aora ni otras bezes ubiera apretado tanto por este socorro; pero es combiniente y forzoso, para serbir a V. Magd. y sosegar a Cataluña. De lo que entendiere hiré abisando a V. Magd. con la puntualidad que me a mandado; plegue a Dios azierte en todo» (1). Lo viatje a Tortosa lo vèya 'l virrey molt perillós.

Vint dies després va tornar a escriure al rey contantli lo que havia fet a Tortosa. Diu: «Me hallo primero obligado a besar los pies de V. Magd. por la acertadissima orden que se sirvió de embiarme para venir aquí, antes de entrar en Barcelona, porque verdaderamente ni yo he visto ni he leydo que otra ninguna cosa aya sido mas forçosa ni necessaria en España» (2). Després ho conta

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844. «El Duque de Alburquerque a 29 de hebrero. Avisa de su partida a Cataluña. Vista».

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 845. «El Duque de Alburquerque, 8 de Abril 1616. Con aviso de lo que ha hecho en Tortosa en cosas del govierno de aquel Principado».

Diu lo virrey que al canònge que está près per havèr volgut matar al bisbe de Tortosa no se 'l podrá condenar a mòrt perque no hi ha plèna pròva; se 'l enviará a galères; «pero bien satisfecho queda el obispo y se ha consolado con mi venida y assistencia, pues se la he dado en quanto ha sido possible». Continua dient lo Duc de Alburquerque: «Andavanse passeando en esta ciudad, quando yo llegué, muy disimuladamente y aun confiados, Nofre Rovira, micer Miravall y micer Ribellas, caveças y receptadores de ambas parcialidades pareciendoles que porque no havia quien depusiesse contra ellos podian gozar de su libertad passada y continuar sus rancores ocultos y sus venganças de que esta eslabonada y dañada todo el resto de la ciudad. Prendilos de mandato regio en vn dia y vna hora y dentro de muy pocas los embie a Barcelona, cosa que alla y aca ha dado muy grande exemplo y reputacion a la justicia. Porque particularmente el Nofre Rovira es conocidissimo en todo el Principado,

tot a la seva manera, resultant ell, còm es natural, un gran personatje. Alguns veins d' Ulldecona varen atacar a la tropa que duya, fentla retraure fins a Tortosa. Ademés menaçaren al virrey Duc de Alburquerque, ab privarli la retirada a Barcelona. Y, en cambi, hèus

---

y tenia oprimida y sujeta a su voluntad (siendo su voluntad muy mala) la mayor parte desta ciudad. Voyles haziendo sus causas, y antes que buelvan a ella se miraran muy bien y como han de bolver.

Antier en el mismo punto que se acabo de jurar la union y de resolver el secresto desta ciudad sali a cavallo por ella buscando las casas del presso que sacaron de la carcel, (escalandola), del hombre que lo sacó en brazos y de los que mas conocida y efficazmente le ayudaron y empezando por la del sosveguer, y a dar yo con un pico y con mi propia mano los primeros golpes, diziendo algunas palabras aproposito de la fealdad del caso, (que en semejantes occasiones importan mucho) y teniendo para entonces prevenidos en secreto cantidad de albañiles, di con seys casas en tierra, enteras arrasandolas, que como estavan situadas en diferentes calles y fue tan impensado el golpe (que tambien ignoravan los del Consejo, como las tres prissiones del capitulo antecedente), fue muy de notar y veer el terror y encogimiento de la ciudad toda y la humildad y sujection que mostró. Pero es de advertir que aunque el miedo desconsuelo y cuydado con que los mas justos se hallavan temblando publicamente pareciendoles que ninguno estava siguro en su casa, ni su casa en la ciudad fue muy grande, fue mucho mayor el contento y alegria que al mismo jnstante y punto concibieron fundando en esta demostracion y action personal mia ciertas esperanzas de su tranquilidad y sossiego». Es ineczacte. Aquèstes baxèses alçaren al pòble.

Lo virrey va tenir que retirarse corrents, a còs de cavall, perquè'l pòble volia matarlo. Ho diuen una infinitat de cartes felicitant el virrey quan va surtir de Tortosa.

En un paragraf de sa carta, lo Duc d' Alburquerque, continua dient: «Aqui [en Tortosa] hay heredades, huertas y alquerias muy amenas y de mucho fruto en sus términos». També diu: «Saqué, tambien por mi persona, de todas las yglesias donde estavan, doze retraydos, y entre ellos don Pedro Oliver, cavallero y caveza de Parcialidades, y otros muy perniciosos;... he embiado ya pressa a Barcelona toda la dicha gente, y dentro de dos, o, tres dias mandare ahorcar al que saco el preso de la carçel y a otros dos, y me llevare comigo pressos dos jurados de los quatro mas culpados, que todos no puede ser porque el tercero de estos anduvo como fiel vassallo y el otro no tiene tanta culpa que no baste dexarlo en fiado, respecto tambien que seria jnconviniente dexar la ciudad sin jurados pues vno solo no la representa; me he llevado assi mismo al veguer, a quien quatro dias despues que llegue hize poner en la carçel, maravillandome de que no estuviesse en ella.... Tambien ando resolviendome en derribar antes de entrar en Barcelona algun castillo de cavalleros, receptadores y nidos públicos desta mala gente; porque no hay otro remedio mas efficaz ni cierto que el assolarles y el prender a sus dueños (si se pudieren, que es bien dificultoso) para consumirla». Aquí, còntra totes les lleys, lo virrey va fer sa voluntat.

«Y porque luego que entre en este Reyno (andando jnformandome de todo) supe que siempre habitaban en el muchos moriscos, familias enteras, por haverse buelto

ací lo que va escriure lo virrey a Felip II. «...Con el secresto de la jurisdiccion de aquella villa [Ulldecona] y los presos que estan en Barcelona, y con hallarse medio despoblada con muchos ausentes que han tenido el castigo, queda su cerviz harto inclinada y sujeta, mas ha sido tan grande su obstinacion y orgullo que no acabo de satisfazerme, y podria ser que antes de mi salida de aqui hallasse bastante paño para derribarla algunas casas, que fixemente dexen impresso, dentro de su coraçon, el miedo» (1). Ab les barques que havia enviat a cercar, lo Duc d' Alburquerque surtí rápidament de Tortosa, entornantse a Barcelona. Al endemá va fer enderrocar lo castell d' En Miquèl Calders. Un altre capítol, de la citada llètra, diu:

«En Orta, un lugar de la raya de Aragon, se hallava huydo de aquel Reyno un delinquente tan de importancia que estava condenado a muerte. Súpelo y embié a prenderle y haviendose recogido en la yglesia di orden le sacassen della. Hanla resistido el Bayle y jurados y otras personas seculares y vn frayle dominico ha puesto el lugar en terminos de perderse con malos consejos y peores persuassiones contra toda la buena administracion de la *justicia*. He embiado veynte cavallos de los de Perpiñan a que me lo arrevaten y traygan juntamente con todos los delinquentes; que desta manera se ha de reformar la jnsolençia de eclesiasticos y seglares y con nada menos, ni hay que hacer caso de la justicia ni deste govierno.

A Barcelona me partiré en las galeras que he embiado a pedir para esto, dentro de seys o ocho dias que harto me he mortificado en el tiempo que he estado aqui, viendo la necessidad que por aquellas partes ay de mi presencia. . . . . Estoy travajando de noche y de dia para allanar muchas dificultades y poner este Reyno en la buena disciplina y costumbres que conviene, *de mane-*

---

despues de expellidos y por mala tollerançia de los comissarios que trataron de la expulsion, considerando que si se quedasse *tan suzio* se hallaria lleno della dentro de pocos años, y que se suele mezclar con los vandoleros y crezer su numero, he dado ordenes para que salgan todos los que no tuvieren liçençias de virreyes y andan executandolas comissarios tan rectos y justos que ya me han traydo mas de ciento y quarenta personas, entre mugeres, niños y hombres, algunos de los quales embiare a las galeras cumpliendo con los vandos publicados en esta razon; y en llegando a Barcelona acabare de poner en ellas todo el Principado, arrancando de rayz tan mala semilla, pues por todos respectos conviene que no la aya». Etz.

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. Llètra citada del 8 d' abril 1616.

ra que parezca que lo es de V. Magd., que hasta ora no me pareçe que tiene talle desto». Etz. Tortosa 8 de abril de 1616.— El Duque de Alburquerque».

A Madrid van rèbre una altra carta del virrey ab la metexa data que l' anterior. En ella diu: «Todo el Principado se halla en el mas miserable y lastimoso estado que lo han visto los nacidos». Vòl *posarhi remèy,* y torna a dir: «Lo mismo digo (porque viene a quento y a proposito) en quanto a los fueros y constituciones deste Principado, para que V. Magd. se sirva de no maravillarse quando supiese que he atropellado por algunos dellos, que pueden *estorvar la buena administracion de la justicia»* (1).

En llètra del 4 de matj, diu lo Duc d' Alburquerque: «Aora seys dias, hallaron muerto a Moica, muy famoso, tanto por sus hechos como porque havia mas de veinte años que salteava, en compañía de Roque Guinarda y otros» (2).

No fèm per ara comentaris a les còses que diu lo Duc d' Alburquerque. Dexèmlo parlar més estona. Lo dia 29 de matj de 1616 va escriure al rey d' Espanya, lo següent:

«Señor — Ya he dado cuenta a V. Magd. que entre otras diligencias importantes que he ordenado para la persecucion de los vandoleros, ha sido el sometent general, levantandolo en un dia en todo este Principado con assistencia del governador y los jueces de corte, repartidos en distritos y parages mas frecuentados de las quadrillas; oy ha diez y siete que dura, y en todos ellos se me han ido trayendo muchos pressos y muertos y cabezas de otros, con particular aplauso y satisfaccion del pueblo. Pero de ocho a esta parte como yo he ido reforçando las diligencias y fomentando y animando la gente, se han continuado boníssimos efectos. Antier me traxeron la cabeza de Pere Rovireta que lo ha sido de la quadrilla que ha mucho tiempo ha assistido en los campos de Tarragona haziendo notabilíssimos y lastimosos daños, mataronle con otro compañero suyo tambien, hombre facinerosso y señalado, yendo ambos ya perdidos de acossados; se deve estimar en mucho mas y en todo lo que se puede encarezer, el de la prission de Ga-

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. Segona llètra del Duc d' Alburquerque al Rey, ab data del 8 d' Abril, 1616.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845.

briel Trucafort, otra cabeza de quadrilla, la mas poderosa, famossa y perniciossa deste Principado, la qual se sustentó muchas vezes con numero de mas de cien vandoleros, y quando yo llegue a governar, lo tenia aun en pie, bien confiado de que era impossible sacarlo deste Reyno, por los recetáculos y acogidas que en el le amparavan. Al Doctor Ramon y al alguazil Miguel Juan Monrredon embie en su seguimiento los quales le han perseguido tan continua y honrradamente que haviendo presso y muerto en diferentes reencuentros mucha parte della, huyose a Françia otra, hultimamente vino a quedar Trucaforte con solos treze de sus camaradas, siguiolos el sometent quatro dias ha, y despues de haver muerto en el alcanze a Jusepe Cuxart, assi mismo famosso, y valiente vellaco, que por lo pasado havia sido tambien cabeza de quadrilla, los hizo retirar al campo de Estevan de Bas, en una casa pequeña, sitiaronlos segun me assiguran cerca de mil hombres del sometent, pero llego la noche y huieronsse todos, acudió el alguazil Monrredon (que estava aussente por otras partes en estas ocassiones) siguiolos y en efecto alcanzo al Trucafort, y con muy buen harte y maña lo prendió bivo y poco herido, estoylo esperando por horas, y no he querido que se me passen ningunas sin dar estas buenas nuevas a V. Magd. porque verdaderamente lo son en sumo grado, quando se consideran las muertes, traiçiones, robos, cautiberios, rescates, deshonestidades, sacrilegios, y maldades diabolicas y nunca vistas que han hecho estas dos quadrillas de tanto tiempo a esta parte sin temor ninguno de Dios ni de V. Magd. teniendo oprimiado y sitiado este Principado, pues se sabe que nadie osaba salir de sus casas ni yr por los caminos por miedo dellos, hallasse aora todo el dando con estrañas demostraziones muy grandes gracias a Dios y a V. Magd. por este subscesso, y por los que corren estos dias de que yo las debo mucho mayores esperando de su divina providencia y de la grandeza de V. Magd. y respeto que se deve a su recta justicia que ya con esto se havra consumido del todo esta faction y parcialidad de los cadeles, y que lo mismo sera dentro de pocos dias de la de los nierros, porque oy tambien y cada hora me traen gente de su vando, y de la quadrilla de Tallaferro, quien anda assi mismo harto de cayda, y bien perdido; del uno y del otro se haorcaran dentro de tres dias mas de doze juntos, sin otros que estos passados se han justiçiado, assi como han

ido llegando, y pues todo esto se ha hecho en tan pocos dias sin las Compañias de cavallos de las guardas de Castilla, creo que con ellas, que aora van entrando por la raya, se acabara brevemente de poner en livertad, paz y quietud este Reyno, aun que segun me escrive el comissario que embie a recibirlas vienen con poquíssima gente y de poco servicio; el sometent general he ordenado que se continue pues la gente acude de buena gana y se tocan con la mano los buenos effectos que haze; En el Doctor Ramon tiene V. Magd. vn honrrado y particular ministro de mucho provecho en execucion, diligencia, zelo, y letras, y en esta ocassion ha merecido que V. Magd. se sirva de darle las gracias y hacerle mucha merced y que yo se lo suplique, como lo hago; en la misma opinion y el mismo agradecimiento tengo al alguazil Monrredon, cuya es la prission de Trucafort, assigurando a V. Magd. que es de los valientes soldados y buenos y honrrados oficiales que tiene en su servicio y que es muy justo que sin dilacion se sirva V. Magd. de hazerle alguna merced, para que otros se animen a imitarle, pues en estos brazos consiste gran parte destas buenas suertes.

Espero que me ha de descubrir y declarar Trucafort grandes factorias y receptaculos como lo han hecho otros que estos dias se han presso, de los quales tengo mi cassa hecha vna carzel, y aora en una sala ocho juntos, haziendo que se examinen y torturen en mi presencia, y que no salgan della sino al suplicio, porque de otra manera no se descubririan la mitad de las cosas, ni las importantes de factores particularmente, y el pueblo y todo lo general estima y tiene por satisfacción suya esta diligencia.

Cinco dias ha, que un mozo desta Ciudad a persuacion de una muger (segun se entiende) mato a otro, recogiose en la yglessia, hizelo sacar della y traer a mi casa donde se le tomo la confession, se le dió tres horas de defensa, y antes que pasassen las veinte y quatro, lo hize poner en la horca, sin dar lugar a que se me notificasse la contencion dissimulandome, por buen camino, con que ha quedado tambien el pueblo con particular contento, y hizosse toda esta faction con sometent y acuerdo del consejo.

En este mismo punto me viene otro avisso de Don Juan de Aquabiva, cuya carta remito al vizecançiller de Aragon, diziendome que quedan pressos y muertos los dos hermanos Tallaferros y cabezas de la quadrilla de los nierros, que he acabado de escrivir

en esta que andava de caida y que tenia esperanzas de consumirla. Suplico a V. Magd. se sirva de veer quan presto se me han cumplido, juntamente se me han tomado ocho compañeros que yban con ellos, mañana me los traeran, y oy me han traydo tambien otros cinco diferentes, cossas son estas milagrossas, y que se entendió que *un gran exército* no bastara acabarlas en mucho tiempo, y aun aora en esta consideracion no las creen aquí, aunque las veen, y assi no puedo penssar, sino que ellas se hazen, por sola la grandeza, y gran Christiandad de V. Magd., dandole Dios en todo tan buenos subscessos, como ella mereze. Nuestro Señor guarde la catolica persona de V. Magd. como la Christiandad ha menester. De Barcelona 29 de Mayo 1616. — El duque de Alburquerque» (1).

Ab data del 18 de juny, de 1616, diu lo virrey:

«Señor. — Despues que dí cuenta a V. Magd. de las muertes y prissiones de Tallaferro, Trucafort y sus camaradas, y del buen estado en que quedava este Reyno y govierno por la extirpacion de los vandoleros y de sus factores, en que tan solo consiste verdaderamente la felicidad y acierto dél, se han ido continuando otros buenos subscessos en todo el discurso del Principado, donde aora son mas dificiles de hallar los vandoleros, respecto de los pocos que han quedado y que no andan juntos como solian sino derramados y en cuebas y matas; pero todavia ha venido a mis manos con notable persecucion que se le ha hecho, Bernardo Perpenter alias Virginio herido de dos arcabuzazos en la pierna, haviendosse escapado t. Juliol su compañero porque le ayudo la noche, espero en Dios que no se dilatara mucho su prission; eran Señor estas dos las mas perniçiosses cabezas de quadrillas que ha havido como se prueva con que ha treinta y cinco años que duravan, matando, robando y haziendo moneda falssa, y lo que peor es enseñando a la demas gente de su profession, como hombres de ingenio, astuzia y traza, y assi los llamavan todos, los maestros, aconssejandose con ellos para sus fugas, robos y assassinos; es muy de notar lo que generalmente se ha estimado esta buena suerte zelebrandola al pueblo aun

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 845. *El Duque de Alburquerque al Rey nuestro señor. 29 de mayo 1616. Con aviso de las prisiones de algunas cabeças de quadrillas de bandoleros y otros, con que queda Cataluña segura y libre de las aflictiones que por ellos padecia.*

mas que la de Tallaferro y Trucaforte. La tortura de Virginio sera de importancia por su antiguedad y muchos valedores que tenia, y para que se haga como combiene y en mi pressencia, *lo he depossitado* en un apossento de mi casa. Seis dias ha que otros ministros mios dieron alcanze a Benito de Rocalaura famoso vandolero y cabo de quadrilla, el qual y t. Palmerola, del contrario vando, se havian juntado con diez de ambas compañias (que ya han venido a tan pequeño numero) para solo defenderse de la persecucion que se les haze (cossa que nunca se ha visto segun aqui se dize) huyosse muy herido el Benito de Rocalaura, pero quedo muerto el Palmerola y lo vno y lo otro he estimado en mucho, porque assi mismo heran los dos bastantes para inquietar el Reyno, el qual se va en esta forma limpiando como se puede dessear, y yo no parare con mis diligencias de noche y de dia hasta veerlo assi; y hasta haver arrancado toda la Rayz de tan mala semilla, y a este blanco tira la vnion que voy assentando en todas partes para que en retirandose el sometent (que ya es fuerça se retire luego respecto de que esta en cassa la cossecha) quede introducida y empieze a hazer effectos y a assigurar y sustentar lo ganado, que en esto conssiste su conservacion. Aora se ha acabado de firmar la de Barzelona por tres años y condiziones muy faborables, algunas cabezas de veguerias esperavan su exemplar para governarse por el y assi lo seguiran sin ninguna falta, y en bolviendo el Governador y los juezes quienes andando en el sometent la han estableçido en muchas partes, hare vna memoria dellas y por las mismas y todas las demas embiare personas de autoridad a acabar de perfiçionarla y a alentarla y dexarla en vsso y exercicio, que esto importa mucho.

Oy se ha visto en esta ciudad vn grande exemplo y expectaculo de justicia con la que he mandado hazer de treinta y vn vandoleros juntos, los veinte y ocho se han ahorcado y los tres passado por la horca a las galeras. Ha sido notable la alegria y la lastima del pueblo que esta vez han concurrido (con arta caussa) juntas ambas cossas, y en mi muy en particular; afirmanme los mas viejos que nunca se ha visto tan gran numero de una vez. Lo que yo puedo assigurar a V. Magd. es que passara de cinquenta si me detuviera algun dia, esperando los que estan pressos oy por el Principado, y las torturas de seys que ay en la carzel, que porque daran mucho que hazer no han podido acompañar estotros, procurare que se

abrevie con ellos y con Virgini y Trucafort, que no entran en esta cuenta, porque son personages de carreton, y han de yr declarando muy despacio, en todas estas sentencias y torturas travaxan muy bien el advogado fiscal de V. Md. mizer Sala, y mizer Ferruz y hasta aora veo en ellos muchos meritos y caussas de estimacion, y del Advogado fiscal me valgo en muchas secretas de mi consulta y confiança. Nuestro Señor guarde la catolica persona de V. Md. como la Christiandad ha menester. De Barcelona 18 de junio 1616. — El Duque de Alburquerque» (1).

En llètres, arribades a Madrid ab retrás, dèya 'l virrey: «Me hallo ocupadissimo con notable cantidad de casos atrozes que han subscedido por lo passado, que los vnos dellos se havian dissimulado y encubierto por miedo de los vandoleros y de sus receptadores poderossos; y los otros havian perdido totalmente las esperanças de conseguir remedio... He hecho que antier saliesse esta vegueria acompañada de los cavallos de Perpiñán, soldados de Atarançanal y buenos ministros y cabos a correrla y perseguir las quadrillas de Trucafort y Tallaferro, que no acabavan de desampararla, y oy me han traydo ya tres vandoleros de ambos vandos, y vna muger que los acogía; y una buena nueba de que un labrador rico de ocho leguas de aqui que havia mas de seys messes que vivia retirado en vna cassa fuerte del campo temiendo esta mala gente, como vio que aora tendra seguras las espaldas y el abrigo que ha menester, se resolvio en acoger en ella veinte y quatro vandoleros, teniendoles preparado tossigo, y después que se lo dio a todos, mató a tres dellos por despedida, y los otros se han ydo por los montes bomitando y beviendo azeite a mucha priesa; he despachado al mismo punto en su alcance, y, o, muertos del veneno, o de la persecución, me pareçe que no escaparan, y que este subscesso y el veer que no tienen ya rincon seguro, porque los que heran más sus amigos les muestran ahora las puntas, ha de agotarlos y consumirlos» (2).

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. Felip II va escriure, al rèbre aquèsta carta lo següent autògraf: «El duque de Alburquerque a 18 de junio. Da quenta de la justicia que se ha hecho de 31 bandoleros y de las prissiones que se van haziendo por puntos de otros. En merced a 7 de julio 1616. Densele muchas gracias, con aviso del recibo desta».

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 845. Llètra del Duc d'Alburquerque al rey, ab data del 6 abril 1616.

A continuació esplica que confia molt en lo que fará'l sometent general. Ademès, diu: «Hize prender, quatro dias ha, a Don Joan de Lupian, no obstante la remission que obtuvo del Marques de Almazan, por el escandalo tan grande que caussava ella y su soltura, y entender que no le faltaran nuevas causas, que se miraran bien; y porque el exemplo desta prission y de la de otro cavallero de Lerida llamado Claramonte y de otras semejantes que espero les acompañaran ayudara mucho al fin que se pretende» etz. Diu que no ha pogut a gafar a n' En Miquèl Calders, havènse fet lo secrest de ses jurisdiccions. Parlant de les presons, diu: «Las carceles se hallan tan llenas, que esto y el miedo de los pressos, que en ello enxendra animo, iua conçertando vna conjuracion para romperlas; supelo ayer, fui a ellas, y asigurelas bastantemente; *y con todo cuydado voy tratando de desenbarazarlas, y assi creo que esta semana se condenaran a muerte parte dellos, tanto por lo que esto importa, como porque puedan ir acogiendo los nuevos guespedes, que cada dia acuden*». Parlant de Barcelona, diu: «Esta ciudad esta quietissima y sossegada, sin que parezca persona por las calles en toda la noche». Y mès avall: «Hize, esta mañana que se derrivassen todas las varracas de Pescadores, que estavan en esta rivera de Barzelona, por saver que heran perniciosisimas y que en ellas se acogian delinquentes y gente perdida...» Lo virrey gòsa acabar son escrit dient: «*La Ciudad y todo el Reyno se hallan contentissimos de mi govierno*» (1).

Diu lo Duc d' Alburquerque: «Cada dia me traen *cargas de vandoleros muertos y vivos*... La cabeza de Jaime Viñes, assesino y perniciossisimo hombre, que andava ofreciendosse por interesses a los mas quietos y pacificos, me han traydo assi mesmo; entiendesse que se la cortaron sus propios amigos porque no confesasse sus pecados. Cada dia tengo nuevas ciertas de que en havito de capuchinos y otras ordenes y mascaras se embarcan y passan a Francia y a Italia... Y porque una de las cosas que mas anima a los ministros y la gente a las prissiones, son los premios he mandado publicar quatrocientos ducados por cada cabeza de seis los más importantes de las quadrillas» (2).

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 845. Llètra del Duc d'Alburquerque al rey, ab data del 26 abril 1616.

(2) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844. Llètra del 4 de matj, 1616.

Aquèstes paraules demòstren que 'l bandolerisme continuava còm sempre. Per la ratlla d' Aragó anaren entrant, en aquèsts mèsos, nòves companyies de soldats, de cavalleria y d' infanteria.

En una baronia del Duc de Sessa, «lo sometent va agafar a Bartomeu Benet de Rocalaura, Joan Benet, son nebot, Guillem Rey (a) Orniga y Peñaza» (1). Diu lo virrey: «Las torturas de Trucafort y Virginio se van continuando y la de Rocalaura dará assi mismo mucho que hazer; yo asisto a ellas todo lo posible» (2). En una llètra del 22 de juliòl de 1616, diu: «Oy haze cinco dias que fueron ajusticiados Gabriel Goula, (a) Trucafort, Ful.º Bergina, con otros 15 compañeros, todos juntos, y a los dos primeros se les cortaron las manos vivos, llevandolos con su carretón» (3). Al endemá fou entrat a Barcelona, lo cadavre d' un bandoler que 's dèya Bònaboca. A una lleuga dintre França havien sigut capturats lo «Sastre Domingo» y 12 companys (4).

Al cap d' alguns mèsos, En Francisco de Molina, guardia de les Ataraçanes, va capturar a Jaume y Joán Puig Xuriguer, germans, Antòn Batella, Josèp Capdevila y Jaume Casanòves, antics companys d' En Trucafòrt. — Arxiu de la Corona d' Aragó. R. 4897, fòli 167.

Lo Duc d'Alburquerque parlava molt de «las honrras y gracias» que li havia donat lo rey, per «las justicias de Trucafort, Virgina y sus compañeros». També parla d'havèr agafat a n' En Bernat Ribó, «otro cabo de cuadrilla que andava escondido buscando modos de huirse»; y d'havèr mòrt a t. Boladeres, «famoso y cruel *ladron*» (1).

Es necessari llegir totes aquèstes cartes pera conèxer fins a quin punt arribava l'òdi que, còntra'ls catalans, tenia'l Duc d'Alburquerque. Y aquèst òdi 'l sentien igualment a la Cort de Madrid, tant o mès fòrt; altrament no hauria gosat escriure 'l virrey d' aquèsta manera ses cartes al rey d' Espanya. Los documents que vatj copiant son de trascendental importáncia; s' han de llegir detingudament.

---

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. Llètra del 25 de juny, 1616.

(2) Item. Lligall 845. Llètra del 25 de juny, 1616.

(3) Item, item. Llètra del 22 de juliòl, 1616.

(4) Item. Llètra del 22 de juliòl, 1616.

(5) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844. Llètra del virrey al rey, ab data del 27 d' agost 1616.

Diu: «Para que no aya vandoleros aldelante, si fuere possible, importan mucho las prissiones que voy haziendo en sus fautores y receptadores, de quienes, como V. Md. se sirve de decirme en la carta que arriba acusso, nazen todas las desdichas deste Principado en materia de vandoleros siendo cierto que no los havria sino huviesse receptadores, y entendiendolo yo assi, y haviendolo tocado con la mano, voy procurando su castigo con todas las diligencias possibles, aprovechandome de las depossiciones y torturas de los justiciados, en las quales me he hallado y hallo pressente en mi cassa con solo este intento y desseo, de que se puede considerar el que he tenido y tengo de su persecucion y particularmente de las personas poderossas, y que mas obligacion tenian por su sangre de no incurrir en este delicto tan feo y atroz pero parte dellas se aussentaron en viendo pressas las que podian revelar sus culpas antes que yo pudiesse saberlas, como se dexa veer, otras estan retiradas en las iglesias y otras perdonadas y remitidas por mis Predecessores y assi es muy difficil cossa su prission, *por cuya falta voy derribando sus cassas y castillos y haziendo todas las demostraciones possibles para su castigo exemplar, y este lo es tan grande que se siente mas que si les cortassen las cabezas, y yo prozedo en el con toda la justificacion possible*, descargando en esta parte muy de veras la concienzia de V. Md. y la mia. Ando persuadiendo a los jueces *se alarguen en las sentencias de algunos fautores publicos á condenarles en la pena ordinaria de muerte* pues el tiempo y sus delitos la pide, y muestranse tan irresolutos en esto, pareciendoles que coforme a las leyes y constituciones deste Reyno basta la de galeras; que juzgo sera importante cossa que V. Md. se sirva de mandarles escrivir ordenandoles lo que combiene en esto, apropossito de mi opinion, que creo no es nada cruel segun lo que aca he visto, y la que tienen todos los que *bien* sienten esta materia» (1).

La arribada a Barcelona dels prèsos que va fer a Tortosa lo Duc de Alburquerque, va promòure quasi un alçament. Còm de costum, y complint ab son cárreg, la Diputació y la Ciutat de Barcelona, van defensar los drèts de la tèrra. S' agitaven los esperits cada dia

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 844. Llètra del Duc d'Alburquerque al rey d' Espanya, del 27 d' agost, 1616.

mès. Lo bandolerisme aumentava; les topades èntre 'ls dos partits eren molt fòrtes; los presoners que 's fèyen eren enviats a Barcelona pera que 'ls fes *Justícia* lo tribunal, ab jutjes y processos. De lo qual se n' aprofitava 'l virrey pera contar a Madrid les *històries* de son eccelent govèrn. Perquè morien tants hòmens a les forques dèya que s' acabava 'l bandolerisme; sent tant al contrari còm se vèu. Axò volia dir que sovintejaven mès les lluytes y les venjanses dels bándols. Encendre l' òdi èntre aquèsts era còsa criminal; mès hi havia interès en destruir a les persones que hi figuraven. Per quina raó? Per les idèes iguals que tenien, y'l perill gròs de que desapareguessin ses divisions secundáries. Un pòble dividit no va enllòc; en aquèsts anys Catalunya va començar a aplegarse en sa pròpia defènsa. Lo que desde temps antigs fèya la Diputació, ho feren los pòbles ab ses armes; varen donar una gran fòrça a les paraules dels diputats. Mes axò no era nòu. En aquèstes tèrres estaven acostumats a tractarse ab sos mès fòrts enemics, al mènys de igual a igual. A la primera decissió dels diputats los prèsos de Tortosa foren dexats anar; lo virrey tingué de manar sa llibertat, indignadíssim de les pretencions de la Diputació. Ho va escriure al reyal al cap de quinze dies, (no al endemá, còm acostumava ab altres nòves), mirant de disculparse (1).

---

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Lligall 844. Llètra del Duc d'Alburquerque al rey d' Espanya, del 27 d' agost, 1616. Diu axís, al acabament: «La diferencia y contencion con la Diputacion sobre los pressos de Tortosa, de que di quenta a V. Md. oy ha quinze dias se ha compuesto dandoles yo libertad por interzession de la Ciudad que tomo la mano en ser medianera y intercessora para ello sin haver passado adelante los Diputados en ningunos prozedimientos, *confessando la razón que yo tuve para esta demostracion,* mediante la qual queda assentado el respecto y la autoridad del cargo como combiene para todos cassos del servicio de V. Md. que es solamente a lo que yo llevo la mira. Etz. El duque de Alburquerque.»

Que havia passat, novament, a Tortosa? Lo dia 4 de setembre, lo bisbe d' aquèlla ciutat va escriure al Rey una carta de très ratlles. Estava molt emocionat. Li dèya: «El caso aquí sucedido lo entenderá V. Magd. por la carta que le escribo. Soy bibo, gracias a Dios!» Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845. No he trobat enllòc la carta de que 'ns parla.

Continuèm llegint les interessants llètres d' aquèst virrey. Diu lo Duc d' Alburquerque, ab carta del 17 de setembre de 1616: «Si bien las diligencias passadas que he ido referiendo a V. Md. han bastado para limpiar del todo este Principado de las muchas quadrillas de vandoleros que en el havia quando entre a governarle, de que

En aquèstes llètres se tracta de presentar als bandolers tant malament còm se pugui. Se'ns vòl demostrar que, mòrts En Trucafòrt y En Tallafèrro, s' eren acabades *las facciones* de nyèrros y cadells. Dels bándols que duyen segles de vida y que en ells hi havia intervingut tota la Catalunya, començant per sa noblèsa! Aquèsts dos bandolers, ab tot de ser famosíssims n' eren figures secundáries.

Lo sometent va agafar a n' En Trucafòrt. Los hòmens que 'l formaven tenien ses idèes polítiques contráries. Sos amics no l' haurien pas agafat; tampòc los quins no tenien partit. Lo sometent «pacífic» surtia a perseguir lladres, no a bandolers. A n'aquèts los avisaven avans. En quant al algutzir Monredon, estava ja ben decantat pel partit castellanista y seguia la política del virrey. L' odiaven los cadells y 'ls nyèrros.

No cal anar dient que creyèm ineczactes totes les afirmacions

---

se deven muchas gracias a Ntro. Señor, *todavia* para conservar la paz y tranquilidad en que se halla (mayor de la que nunca ha tenido segun la opinion de todo él) me ha parezido imbiar de nuevo quatro comissarios reales a que levanten otro sometent general como el que ordene pocos dias después de mi venida, de que resultaron tan milagrosos efectos como entonzes se bieron, con intento que los muchos facinerosos que se retiraron a Francia y se ocultaron y escondieron en diferentes partes, se desengañen del todo, viendo la perseverancia y continuacion destas diligencias, y se persuadan que no naçieron las primeras de *la furia ordinaria de mi entrada,* sino que han de durar y ponerse en execucion siempre con el mismo cuidado, rigor y vigilancia que hasta aqui han conocido». Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844.

Recòrdis que ja 'l Duc de Monteleón havia dit igualment: *Cataluña está en la mayor paz y tranquilidad que nunca ha tenido.*

L' anterior carta, continua ab una recomanació pera 'l secretari del Duc d' Alburquerque, anomenat Diego de Amburzea. En la llista de sos servèys se llegèx que a Portugal va tenir l'ofici de secretari del comte de Portalegre, essent governador y capita general d' aquell regne, «en el tiemo, diu, mas ocupado y peligroso de peste, de prevenciones, y nuevas de Armadas, avissos y cossas secretas y graves, que en él y sus islas se ofrezieron. Muerto el conde, lo llevo Esteuan de Ibarra, a sus papeles de guerra, buscandolo para ellos, alli lo busco tambien el conde de Benavente para llevarlo consigo a Napoles, donde sirvio en los de Estado y guerra, prevenziones de armadas, correspondençia con V. Magd. y ministros, con el Papa, cardenales, embaxadores y Potentados, y en todo lo de importancia que en aquel Reyno huuo» Etz. Molt mès avall diu: «...Despues de todo esto procuro el suplicante traerlo consigo a Cataluña, por sus muchas partes y esperiencia, y ha ayudado con ella a los suçesos tan particnlares que se han tenido y tienen en el dicho govierno, travaxando día y noche, con particular desvelo y cuidado». Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 844.

que, en sos comentaris, fa 'l virrey. N' hi ha pròu ab llegir ses cartes per vèureho.

Lo virrey parla de *la alegria del pueblo* etz. Tant a dintre còm a fòra de Barcelona les mòrts van anar disminuint. Lo que hi ha es que sèmblen ser moltíssimes, per que les conten una a una, fentse ab totes les «cerimònies»; y per les esclamacions que fa 'l virrey. Es lo únic que sabia fer. A Catalunya del virrey no se 'n parlava; no se li feya gens de cas; ses actituts prenien un escayent ridícol quan se comparaven ab la realitat. Los bandolers que morien en les forques, enviats per sos enemics polítics pera que fossin jutjats com a malfactors ordinaris, eren cada dia mès pòcs. Se 'ns parla de morir trènta a la vegada. Terrible espectacle es per un sòl dia! Y sènse contar encara la gent que deuria morir lluytant per les montanyes. Mes, ¿s'es vist may cap guèrra ni revolució en los pòbles que hagi sigut mènys sagnanta? L' espectacle de les forques, no era cap còsa nòva. En les famoses guèrres italianes se va seguir igual procediment.

En Bernat Perpunter, de Palautordera, al fer ses declaracions a l' hòra del suplici, va dir que feya 35 anys que era bandoler. Havia figurat també en les quadrilles d' En Ròca Guinarda. En 1611 se li oferí l' indult; va rebutjarlo (1).

Llástima de que'l marquès d' Almazán y'l Duc d'Alburquerque no vinguessin alguns anys avans a Catalunya. Ens haurien contat moltes mès històries d'En Ròca Guinarda, que 'l Duc de Monteleón. Aquèst, comparantlo ab los altres, queda còm un gran virrey.

Ab motiu de que la Diputació y la ciutat de Barcelona enviaven embaxadors a Madrit pera que 's tregués la pracmática que proibia 'ls pedrenyals, lo Duc d' Alburquerque, va escriure una altra llarga carta. Diu: «Prometo a V. S. I. que *le cuento la verdad* y que se hechó de ver a la luz quando las prisiones de Trucafort, Tallaferro, y las demás quadrillas, que no fueron [los diputados] para darme gracias dellas estando hablando las piedras en el agradecimiento, *cossa que casi me obligó a embiarles el pésame en forma*». Mes avall diu: «*Yo he dado el remedio que se ha visto a su república, de cuya felicidad y diferente estado me embian todas las naciones notables gracias al propio tiempo que ellos proceden tan ingrata y desconoci-*

(1) Vèginse les planes 342 y 426 d' aquèst llibre.

damente; llenos assí mismo de la ira qne les ha causado los pocos castillos y casas que les he derribado, etz.» (1)

---

(1) En aquèsta llarguíssima carta dirigida «Al Vicecanciller de Aragón» diu: «Pero, sr., vamos al caso; pensar que esta y quantas contradicciones hazen se fundan en eso ni esostro ni aquello sino solo en pesarles en el alma que yo les aya consumido los titeres con que vibian y comian y eran estimados, valientes y vengativos, es cosa de burla, assi como es evangelio, que no huviera vandoleros sino los sustentaran y criaran caualleros, pues claro esta que si aoga se los han quitado de todo punto y mostrado el modo y camino como se los quiten siempre los virreyes en adelante, lo han de sentir entrañablemente como lo sienten y en el corazon. Prometo á V. S. I. que le quento la verdad y que se hechó de ver a la luz quando las prissiones de Trucafort, Tallaferro, y las demás quadrillas que no fueron para darme gracias dellas estando hablando las piedras en el agradecimiento, cossa que cassi me obligó a enbiarles el pésame en forma. Tambien es cierto, que no ay ninguna en Catalunya más publica de que don Alexandro Sentorn que es el Netuno y Norte deste Mar tempestuoso de la Diputacion se valio en muchas ocasiones del Sastre Domingo, se acompaño con el y con su quadrilla y trato de sus passiones, de que se me han dado diferentes memoriales.

La eleccion de embaxadores ya sse ve qual es y que todo se cae en casa, y siendo assi poca occon. es menester para embaxadas ni desta trataran (que assi me lo han certificado quien lo sabe) sino cobraran alas (como al principio digo) con sus cortes; y es donosa su materia de estado la qual merezia que se les boluiesse al sueño del perro y que por lo menos en respuesta deste despacho se les amenazase muy de veras con dezir que S. Magd. tomara otra ressolucion si empiezan ya a inquietarse y andan con nobedades. Y no puedo dexar de representar a V. S. I. y al Consejo que en la peor del mdo. se hazen las cortes para este Principado, porque aora que yo lo andaua acomodando purgando de todos malos humores, introduziendo la *justicia*, la paz y el remedio en todo para de presente y para adelante me embaraze esta resolucion lo uno y lo otro, y me ata las manos de mil maneras borrando quanto he escrito antes de secarse, que esto es fuerça se haga en las cortes. Suplico á V. S. I. mande se considere todo despacio sirviendose luego de juntar consejo y que se vea esta carta y se provea de remedio muy eficaz en ocassion tan apropósito para *reprender* justamente a los diputados y a los embaxadores con el rigor necesario para que sea de prouecho en lo demas que se ofrezcan, en cuya consideracion prometo á V. S. I. que la tengo por de gran lance; y por el contrario si en ella no se haze demostracion muy particular no haura aqui quien pueda governar ni serbir. Mucho más merecian quando se huvieran fundado las que hazen en tan evidentes pasiones y rencores, y ellas en solo hauer yo dado el remedio que se ha visto a su republica, de cuya felicidad y diferente estado me embian todas las naciones notables gracias al propio tiempo que ellos proceden tan ingrata y desconocidamente, llenos assí mismo de la ira que les ha causado los pocos castillos y cassas que les he derribado para muchos que pudieran estar en el suelo, pero tanto haran que ira la soga tras el caldero, al sindico que ay tienen suplico á V. S. I. mande salga luego sino ha salido pues qualquier cos-

Lo llegidor ja s' haurá fet la seva opinió sobre l' hòme que 'l govèrn central havia enviat per virrey a Catalunya. No volia 'l Duc d' Alburquerque mes lleys que la seva voluntat. Les Constitucions de Catalunya li fèyen nòsa pera administrar la *Justícia* a la seva manera. Axò si: sempre la paraula *Justícia* als llabis! Un dia va dir que ja que no podia agafar als fautors dels bandolers, fèya enderrocar ses cases y castells *con toda la justificación possible.* Al agafarlos volia condemnarlos *a la pena ordinaria de muerte;* y tractava de convèncer als jutjes de que axís ho fessin, còntra totes les lleys. En la mòrt dels bandolers hi tenia sa mes gran diversió, y pretenia ferhi xistos. Dèya que 'ls matava depressa *para que puedan ir acogiendo* [*en las cárceles*] *los nuevos guespedes que cada dia acuden; cada dia me traen cargas de vandoleros muertos y vivos.* De quixotades també sabia dirne moltes. Desde Tortosa va escriure al rey: *En llegando a Barcelona pondré en galeras a todo el Principado* (1).

Aquèst virrey hauria passat desaparcebut a Catalunya si no se hagués embolicat en volguèr enderrocar cases y castells y despreciar lleys y tot lo catalá. Tant se 'ls hauria 'n donat per lo que dèya. Mes, la seva conducta va promòure un alçament en tota la Catalunya. Los diputats procuraren calmar dè moment als mès indignats, ab un acte polític. Feren una embaxada a Madrit pera preguntar si 'l rey y demès governants aprobaven la conducta del Duc d' Alburquerque a Catalunya. En cas afirmatiu ja sabrien a Catalunya còm respòndre. Los embaxadors anaren a Madrit, pera repetir èntre altres còses les paraules que 'l virrey va respòndre un dia als diputats, mostrant les seves intencions: *Guardaré las Constituciones que me pareciesse y las demas no.* Lo virrey ho nega ab les següents ratlles.

---

sa le sirue de confianza aunque ya me acuerdo que tengo la culpa yo de hauerlo empezado á oir su Magd. y el consejo.

No escriuo á Su Magd. carta aparte porque no pudiera dezir en ella todo esto, mas á V. S. I. y al Consejo si fuere necesario suplico se sirua de darle quenta de quanto importare de lo que contiene esta para lo que huuiere de ordenar en la detencion de los embaxadores y en lo demás que aduierto. Etz. Barcelona, 24 de diciembre, 1616.—El Duque de Alburquerque.»

Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845.

(1) Document copiat en les planes 420, 421 y 422 d' aquèst llibre.

Diu lo Duc d' Alburquerque, en llètra al Consell d' Aragó:

«Pero Señor, *yo no entiendo las conciencias que ellos* [los embaxadores] *y los diputados tienen,* pues me assiguran que dizen y que lo llevan por testimonio, que *en una embaxada que me dieron estos dias passados les respondí que guardaria las Constituciones que me pareciesse, y las demas no.* Prometo a V. S. I. que *es maldad muy grande* y forxada de propossito, y que *si yo lo huviera dicho a ellos lo dixera mucho mejor a Su Magd.* y a V. S. I. y al Consejo, y hechase de veer claramente esta verdad y el testimonio tan falso que en lo contrario se me levanta, pues ni ellos me huvieran dexado de responder algo a estas palabras si me las oyeran, *por muy lerdos y ignorantes que fueran,* ni en mas de diez dias despues que dizen que las dixe huvieran dexado de hazer ruido con ellas... Y pues dizen que llevan por testimonio lo sobredicho importaria que V. S. I. se apoderasse del, para *castigar severamente al notario que lo ha hecho,* cuyo nombre hasta aora no acaban de declararme, que no es razon que *una falsedad tan notoria y llana* quede sin la demostracion de castigo que pide.

El bayle de Perpiñán, *con poquissima ocasion* prendia cada dia muchos soldados del castillo, por odio particular que con ellos tenia. Reprendile alguna vez y no aprovechó, y assi no havia ninguno que lo quisiesse ser, y el governador dellos se me quexava y protestava pidiendome proveyesse de remedio exemplar; mandé prender al bayle y traerlo aqui y al segundo dia que entro en la carzel real (y no en la de las Atarazanas que es de la capitania general donde lo havia de haver puesto) *le mande sacar della y que se bolviesse a su cassa luego,* como lo hizo. Passó esto mas ha de un mes y medio, y tres dias ha me hizieron embaxada sobre ello. *Vea V. S. I. la niñería y que para llevar que dezir los embaxadores han andado juntando cosas anexas y assentadas y de poquissima importancia, por no tener fundamento, como digo, en lo del pregon de la prematica y licencias.*

Tambien dizen que *mi secretario se rió de veer venir por la calle a vna embaxada a los diputados o consellers desde una ventana de la secretaria;* esto es tambien testimonio y imbentiva, porque yo soy testigo que media hora antes que llegassen a la embaxada, estava el secretario en mi aposento sin apartarse de cabe mi, como lo hizo hasta mucho despues que se fue la embaxada; *y assi es tan*

falso esto como lo que de mi dizen, ni yo me maravillo que lo compongan esto sigundo, despues de lo primero (1).

Acaba aquèsta carta ab un llarg autògraf del pròpi Duc d' Alburque, aont se desfá en juraments pera que 'l crèguin a n' ell y no als diputats. Diu: «*Yo juro á V. S. por bida de la Duquessa que le digo la verdad*». Etz. Tornèm a llegir la seva carta. Referintse a lo de no volèr guardar las Constitucions, ha dit: «*Si yo lo huviera dicho a ellos, lo dixera mucho mejor á Su Magd. y á V. S. I. y al Consejo*». Fem memòria ara de lo que 'l Duc d' Alburquerque havia escrit al rey, lo dia 8 d'abril de 1616. Li dèya: «*Vuestra Magd. se sirva de no maravillarse quando supiese que he atropellado por algunos fueros y constituciones deste principado*... que pueden *estorvar* la buena administración de *la justicia*» (2). Ademès, ja hèm vist que havia dut a fi ses intencions, no fent cas de les lleys catalanes. La diferència de llenguatje era perquè s' havia acabat la paciencia catalana. La arribada dels diputats catalans a Madrit va impresionar fondament a aquèlla ciutat. Va havèrhi la gran espectació pera vèure lo que dirien los catalans. Ningú va repetir ses apreciacions polítiques còntra Catalunya de dies anteriors. Lo virrey va rèbre llètres ab ordres molt sèries, a les que contestava per l' istil de la que acabèm de llegir. Catalunya va imposarse. Sos diputats portaven la representació d'un pòble que seguiria o no les guèrres d' Espanya de la que formava part; mès aquèst pòble també sabria lluytar si fos necessari. Los governants tractaven els pòbles còm si fossin paissos de conquista. Ara no se acabá son orgull, mès sí sa manifestació de moment. En cambi entraren mès tropes, ab lo pretecst de guardar la frontera francèsa; y aumentaren els drèts dels quints. Los escandalosos allotjaments de les tropes, los grans impòstos y los assessinats que fèyen los soldats, cremant després pòbles sencers, varen ser l' acabament d' aquèlla insostenible situació. A Madrit anaven sempre còntra 'ls catalans, prò callant les idèes de llibertat y independència d'aquèts. ¡Los hi fèya por l' eczemple que donarien a Europa. Jò hauria pogut escriure aquèstes planes seguint les delliberacions de la Diputació catalana. M' he estimat mes estudiar aquèts fets contats pels virreys. En 1616, l' actitut

(1) Arxiu de la Corona d' Aragó. Lligall 845.

(2) Vègis la plana 423 d' aquèst llibre.

dels embaxadors catalans, corrècta y frèda, va fer callar a tothòm. Lo Duc d' Alburquerque, que havia vingut a Catalunya pera dominarho tot, també callá. Mes los camps anaven quedant ben separats y 's preparaven les conegudes guèrres.

* * *

En una llètra del Duc d' Alburquerque, als consellers de Manrèsa, se quexa de que prompte tornará a estar aquèlla ciutat «en lo pristiuo estat en lo qual se cometian mil deserveys a les magestats divina y humana» (1).

En desembre de 1617 ja 's donaren per acabats los bándols de nyèrros y cadells. Pera celebrarho hi hagueren festes relligioses (2). L' acte va ser completament oficial.

Als 20 de novembre de l' any 1618 fou publicada a Manrèsa una llètra del Duc d' Alburquerque. Dèya: «Alguns dels delinquents que se eren retirats en França y altres que eren restats dins lo regne amagats vista la floxedat y descuyt dels ordinaris, fomentats de alguns amichs y fautors van intentant de fer los delictes acostumats... no obstant lo continuo cuydado que havem tingut en la persecutio y castich dels *lladres bandolers* que tenien oprimida sta Provincia enviant per totes les parts della Jutges de cort, Algutzirs, comissaris ab tropes de cavalls y demes ministres de Justicia, y fent altres diligencies sens reparar gastos ni treballs de que resultaren los bons efectes que es notori (3).

Segons una pragmática publicada en 1621, essent virrey de Catalunya lo Duc d' Alcalá, va permètre 's novament lo pòrt de pedrenyals.

Felip II va morir lo 30 de març de 1621. Li succeí son fill Felip III. Al cap de pòc temps lo veritable rey d' Espanya va ser En Gaspar de Guzmán, comte-duc d' Olivares.

En 1624 hi havia la guèrra d' Espanya ab França, a Itália. Hi anaren lo Duc de Feria y En Gonzalo de Còrdova. Va renovarse la guèrra en 1628, y en 1630 se va firmar la pau.

---

(1) Arxiu Municipal de Manrèsa. Registre de llètres de 1609 a 1621, Llètra del 2 juliòl 1617.

(2) Feliu de la Peña. Anales de Cataluña. (Volúm III, plana 235).

(3) Arxiu Municipal de Manrèsa. *Registre de llètres de 1609 a 1621.*

En 1629 los pagèsos de Mura, Guardiòla, Salelles, Castellá, Sant Cugat y altres, no feren cas del sometent declarat per la reyal Audiència; no 's presentaren devant del veguer, còm acostumaven, ni varen guardar sos termes. Dèyen que imitaven al batlle (1).

Lo dia 9 de juliòl de 1629 va ser publicada a Barcelona, una *Crida* del virrey de Catalunya, Duc de Feria. Diu: «Sa Excelencia, sots la fe y paraula Real, promet, que dels diners de la Real Thesoreria los fara donar y pagar realment y de fet per qualsevol dels *lladres,* ço es: per qualsevol cap de quadrilla que sera pres viu docentas lliuras, y mort cent lliures, y dels altres que no seran caps de quadrilla si serán presos vius cent, y cinquanta lliures mort» etzètera. Al cap de vall d' aquèsta crida s' hi llegèx lo següent *Memorial.*

«*Memorial dels* lladres *que en la Regia Cort estan convençuts de anar aquadrillats, y son publicats per enemics de sa Magestat, los quals se notifican ab la present pública crida, a demes dels que estan ya notificats ab les crides per nostros predecessors fetes.*

Ioan Sala y Serrallonga, de Queros; Antoni Espincella, de Viladrau; Miquel Campeny, de Arbucies; Magí Aymerich, de Santa Euginia de Berga; Gabriel Aymerich; Iaume Ginescar, dit lo Gineu de Ripollet; Barthomeu Alzina, dit lo guerxo de Pulinya; Antoni Bonamich, de Roda; Enrich Vilasenra, de Oristá; Francesch Florejachs, de Berga; Gabriel Brotons y Riera, alias lo herèu de Via; Bernat de Planes, alias Bergamasco; Hieronym Ramon, de Avinyó; Esteve Ardariu, de Llussanes; Ioan Parera, dit lo hereu de Samalus; Antoni Flaquer de Alella; Christofol Madriguera, de Taradell; Nicolau T. y Jaume T., habitants en Esparraguera; Antoni Campeny, de Arbussies; Iaume Pandis, alias Ganyada, de Rupit; Ioan Tal dit lo Gavaix den Mit de Cabrera; Iacinto Guardia, alias Malasanch, alias Neula; Bernat Colomer, alias lo Bort de Fra Maurici; T. dit lo Rosser den Bas; T. dit lo Texidor den Bas; Antich Gornes, de Plantadis; Iaume Melianta, dit Jaume, fadri de Sau; Miquel Bach, de Oristá; Pere Carahull, de Oristá; Ioan Vilar dit lo hereu de Palau; Ioan T., dit lo Gascó de la Argilaga.

Fou feta y publicada la present publica crida per los llochs

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. Lligall: *Bandolers.*

acostumats de la present Ciutat de Barcelona als 9 de juliol 1629 ab veu de dues trompetes, per mi Ioan Gaspar Pau, Trompeta Real» (1).

Dos son los historiadors que han publicat mès notícies inèdites d' En Serrallònga. D. Joán Cortada va descubrir y publicar (resumintlo y traduit al castellá) lo famós *Proceso instruido contra Juan Sala y Serrallonga* (2); y 'l Dr. D. Ramón Corbella, va publicar importants documents inèdits sobre la vida del famós bandoler, trets de diferents arxius del bisbat de Vich; aparegueren aquèts articles en *La Veu del Montserrat*. Ne trio aquèst document. Es un curiós procés, instruit en la Cúria reyal de Vich, còntra 'l batlle del castell de Tona y demés jurats d' aquèlla universitat. Se 'ls acusa de que, junt ab En Serrallonga y altres bandolers, fan la guèrra als soldats del virrey. Pera pagar lo gasto dels bandolers feren una talla pel terme. Axò passava l' any 1623, any en que va aparèxer En Serrallonga en campanya, ab tots sos entussiasmes patriòtics, cridant *Visca la tèrra*. Lo testimòni Joan Molera, diu:

«Jo sentí devers casa den Vernet que es en lo camí real que va da Tona a Moya, grans escopetades y crits de via fos a resistencia no moure al Rey y jo veya uns quinse o setse homens que jo no conegui pero tothom arreu digue era lo comisari Pigall que ere anat a Goells de Tona per agafar en Granolla y altres bandolers de sa camarada y jo men pugi dalt en lo castell de Tona y viu quen Cerda que leshores portaue lo basto de batlle de Tona venia deuers lo carrer ab molta gent y arribaren fins a vns noguers del caualler Domenech y viu que dit batlle y los de dit batlle se tiraren moltes escopetades ab lo comissari Pigall; y despres viu venir a Jaume Domenech lo hereu Molins de Vich, Jaume Bonamich de Roda, y los dits fills den Riera de Tona y sen pujaren al dit castell penso jo a pendrer lo castell y lo batlle se era retirat devers lo carrer y los de dalt del castell oy que cridauen ques tornas y axi

---

(1) Arxiu de la Sèu de Manrèsa. Lligall *Bandolers*.

(2) Proceso intruido contra Juan Sala y Serrallonga, lladre de pas (salteador de caminos). Extractado en su parte más interesante por D. Juan Cortada.— Lo publican los editores del periódico *El Principado*. Barcelona, imprenta á cargo de A. Sierra. Calle del Asalto, 69, bajos.—1868.

lo batlle posa penes a tothom quel seguis, hi tornarem, y jo arribi ab ell fins a la iglesia de Santa Maria, y perque hi hague grans escopetades que les pilotes me ferian prop, que lo comissari Pigall ere les hores arribat y deya: «*Visquel Rey, no moure al Rey*» yls altres cridauen: «*¡Nous espanteu! ¡Visque la terra! ¡Visque lo Estany!*» Y axi jo men aní en ma casa.»

En Serrallonga tingué cinc fills llegítims. L' un d' ells, Mossèn Antòni, va ser capellá y rector de Querós. Escrigué un *Llibre de notes,* referent a la seva família, que 's guarda en l' arxiu parroquial del dit pòble y del qual ne copiá llargues planes lo Dr. Corbella. En son *Llibre de notes* diu Mossèn Antòni que ell es «*fill de aquell gran Joan Sala alies Serrallonga, persona de armes y Capitá de bandol, que en paradis sia, amen.*»

Més avall diu: «Perque a tothom sia notori en tot temps y cas. Les cases de Serrallonga, Querosa, Cominal y Busquets foren cremades y solades per la *justicia* Real de Barcelona, y altros delictes com de tallar arbres y fer la corretja a los demés perque morissen, asso era injusticia; per causa de anibir de Querós la persona de Joan Sala y Serrallonga, mon pare y sos soldats, lo qual seguia la roda de la fortuna adversa contra Deu y al prohisme. Secrets de Deu son incomprensibles. Indicia Dei incomprehensibilia sunt. Animae eorum requiescant in pace. Amen. Jo tinch obligació pregar a Deu per la ánima del quondam dit Joan Sala y Serrallonga, que ell era mon pare y jo son fill. Tinch de Deu speransa la sua ánima gosa de la gloria y benaventuransa, perque acceptá la mort temporal, pera millor dir, doná la vida de bona gana per sos delictes comesos en aquest msn en un suplici de la ciutat de Barcelona. Los seus fills restarem orfanets: jo ne tinch noticies de aquelles temporades, grans treballs nos han succehit a tots. Com a Christo del Rey Arodes, axís nos ha esdevingut a tota sa descendencia. Tot sia per amor de Deu, quins ha criats a tots».

En Serrallonga fou près, y condemnat a mòrt a Barcelona. En los *Dietaris del Antic Concell barceloní* se li dedicá una petita nòta. Diu axís: «Dilluns, a VIIIJ [janer MDCXXXIV]. En aquest die fonch sententiat Joan Sala, alias Serrallonga, natural de la parrocha de Viladrau, bisbat de Vich, bandoler molt facineros, cap de quadrilla que havie molts anys que regnave: fonch la sententia de cent assots, axorellat, aportat ab carretó, atanellat, y fets quatre

quartos, y lo cap posat en una de les torres del portal de Sant Antoni de la present ciutat. Anima eius requiescat in pace. Amen».

* * *

D. Víctor Balaguer, va contribuir a posar de mòda a n' En Serrallònga ab son drama. En Serrallònga, tant popular a Catalunya, havia sigut portat al teatre, en lo sigle XVII, per En Coello y En Rojas. Després d' En Balaguer, van seguir son eczemple una pila de escriptors. Fora qüestió de may acabar si volgués copiar les poesies que la literatura catalana dèu a n' En Serrallonga. Ne tinc coleccionades una pila. En Serrallonga es lo bandoler mes conegut. La seva vida y mòrt son molt pròpies pera dur a la novèla. Sa mòrt va impresionar molt al pòble. Be ho pròba aquèlla cansó del *Ball den Serrallonga,* que diu:

Les ninètes plòren — plòren de tristor
Perquè En Serrallonga — es a la presó.

La casualitat ha fet que al parlar de bandolers sòlzament se nomènin En Serrallonga y En Ròca Guinarda. En quan a n' aquèt, de fama mondial, deguda a Cervantes, encara ha tingut mes influència en la literatura, que son successor. Un company d' En Lope de Vega li dedicá un drama. Modernament D. Carles Coello va escriure son drama *Roque Guinart* (1). Lo nòstre «Pitarra», D. Frederic Soler, fa surtir son nòm en dos o très de les seves òbres. He vist novèles, crítiques, polèmiques, poesies, versos, etz., dedicats a n' En Ròca Guinarda.

La casualitat ha fet que siguin dos bandolers del partit nyèrro los de nòms un xic coneguts. Dels cadells quasi no se 'n parla. En Trucafòrt, del bándol cadell, va ser un hòme de mès importáncia que En Sèrrallonga, ab los pòcs anys que va viure. En tots los arxius de Catalunya se tròba sovint son nòm.

* * *

(1) «Carlos Coello y Pacheco. — *Roque Guinart. Drama en tres actos y en verso.*» (Madrid. Imprenta de la Biblioteca de instrucción y recreo). Va estrenarse aquet drama en lo teatre Español, la nit del 24 d' octubre de 1875.

En planes anteriors, especialment en lo capítol IV, he escrit lo que a mon entendre eren los nyèrros y cadells. He avençat ja les apreciacions que 'm guardava pera 'l final del llibre. Lo llegidor haurá quedat mès orientat.

Los nyèrros defensaven la eczistència del drèt senyorial; los cadells los drèts dels pòbles. Sovint, per afegirse indiferentment als dos partits, nòbles famílies enemistades, o velles aspiracions, no aparèxen ab claretat ses idèes. Tornen a descubrirse, especialment, quan uns defènsen al senyor de jurisdiccions; y los altres a les viles y pòbles que no la vòlen, sino son pròpi govèrn. Recòrdis Prats de Reys, Ripoll, Barbará, Vallfogona etz., y los crits que donaven los combatents en moltes ocasions, demostrant les seves idèes. Eczemple: los avalòts de Manrèsa, ab los crits de «Visque Ciutat!», en ses qüestions ab los cavallers, y les mès pòques amistats que hi tenia En Ròca Guinarda, comparantho ab Vich. Pera arribar a les armes no fèyen falta motius tan ecstrems còm los d' Ulldecona, aont se tractava de si manaria la gent del pòble o los amos del castell. Les dues oposades tendències hi eren a tot arrèu. Dues idèes polítiques en les quals s' hi podien afegir indiferentment nòbles y plebèus. En quasi cada pòble n' hi havia una mitat pertenexent al partit nyèrro y l' altre al cadell. Igualment passava ab la noblèsa. Tothòm se feya fòrt ab la seva política, devant dels atreviments del podèr central. Molts se 'n anaven a les montanyes esclusivament pera defensar a sa patria. Los que havien près les armes, per desconeguts motius, al trobarse en campanya eren demanats pels pòbles pera que 'ls lliuressin de les tropes que destruien les vides y hisendes dels llòcs per ont passaven. Nyèrros y cadells s' unien.

Los bandolers eren la protesta armada còntra 'l podèr central; tant si estaven separats, y en guèrra èntre ells metexos, còm al juntarse. En Ròca Guinarda cridava sovint «Visca la tèrra!» En Trucafòrt a la Pobla de Lillèt va dir ben clarament lo que son partit volia. Los fautors d'En Ròca Guinarda van ser defensats per tot Barcelona y la Diputació, oblidant ses idèes diferents. Y ab motiu de la mòrt del enemic d'En Ròca Guinarda, En Trucafòrt, lo virrey dèya que volia dar *el pésame* als diputats, per lo molt que la sentiren.

Les tropes venien a Catalunya pera durho tot a sang y a fòc. Llegint los memorials de la Diputació s' hi tròben barbari-

tats que no 's pòden contar. Los impòstos aumentaven y 'ls atreviments de tota mena també. La protesta y los alçaments de Catalunya no s' interrumperen may a últims del sigle XVI y principis del XVII. Lo bandolerisme catalá, a la fi desaparagué per complèrt; tant sòls va pensarse en defensar a Catalunya. Mes tard va escriure l' historiador Melo, referintse als *nyèrros* y *cadells:*

«Todavia se conservan en Cataluña aquellas diferentes voces, bien que espantosamente unidas y conformes en el fin de su defensa: cosa asaz digna de notar, que siendo ellos entre sí tan varios en las opiniones y sentimiento, se hayan ajustado de tal suerte en un propósito, que jamás esta diversidad y antigua contienda les dió ocasión de dividirse; buen ejemplo para enseñar ó confundir el orgullo y disparidad de otras naciones en aquellas obras, cuyo acierto pende de la unión de los ánimos».

Desaparegueren les internes lluytes. No se sentia parlar mes que de catalans. La història de aquèsta guèrra, aparentment comensada en 1640, es de les mes conegudes; no cal seguirla.

* * *

Alguns anys després tornaren a aparèxer los nyèrros y'ls cadells.

En Jerònim del Real, en la seva *Crónica* inèdita, citada pel senyor Chia, diu: «A S. Juan Sasbadessas y en altres llochs de la Montanya ne dit temps [juny de 1653] *se comensaren alterarse la gent tenint principi de las parcialitats antiguas de Nierros y Cadells;* despres, *passant mes auant*, prengueren lo apellido *vns de França, altres de Espanya* anauen de vns llochs a altres fent seguint la gent y fent un gros della arribaren apres en Olot, Camprodon, Ripoll, paleant ab los naturals que tenian per Espanya, sacajant als lloch quentrauan tambe si mesclaren francesos en favor dels alterats quels deyan Michalets mataren al doctor Belart del concell real questaua en Olot, Misser Sagarra ministre que fou del Rey de França lo assistia ab gent del Rossello, ferentse grans robos y danys per eixa Montanya que moltas familias hagueren de anarsen.

Despres deyan visca la Terra y muyra mal govern, colorant que per las grans contribucions hauian fetas los soldats Espanyols que a mes de ferse dar a menjar feyan contribuir los llochs hont estauen allotjats ab grans summas de diner. Passaren estos motius tant auant arribant tambe a la plana de Empurda y hostalrich que nos podia apenas anar per los camins que 'ls robauan.

Hagués de fer Exercit contra dells per ser molts los qui se ha-

juntauen dels amotinats, Don Gabriel de Llupia Gouernador de Cathalunya alsa gent de cavalleria y infanteria, y D. Fernando Gallo tambe fent gros de una cosa y altre juntantse los anauan perseguint y a setse de Juliol los donaren vna rota fent retirar a misser Sagarra a Rossello de hont era Governador per lo Rey de França.

Eixos michalets ab altres sen baixaren a la Plana que tenian presos los passos per anar Hostalrich y també de la part de Cebra que antas del siti de Gerona ja inquietauan als quin exian robantlos, y tambe de la part de Banyolas. Lo principi fou contra 'ls soldats: Després se posaren a robar als mateixos de la tèrra composantlos, que a vn Rector ques deya Cantalosella de Montnegra li feren posar la ma ab vns ferros calents per ferli dar diners que apres hauia de alsar la forma y Calís ab la ma esquerra quant deya missa que jo ho viu moltas vegadas perque després residi en la Seu».

Los temps y les idèes havien cambiat una mica. Los nyèrros volien la unió de Catalunya ab França. Los cadells volien quedarse a Espanya. En l'any 1611, del qual n' hèm parlat en aquèst llibre, los monastirs de Ripoll y de Sant Joán de les Abadèsses se duyen molta amistat; en cambi ara anaven a tiros. Ja 's vèu dòncs, còm les idèes d' ara no les tenien pas anys enrera.

Les següents notícies, vatj copiarles dels llibres d' òbits, del Arxiu parroquial de Sant Joán de les Abadèsses.

«Als set de Juny 1658 fou donada eclessiástica sepultura al cos de Jacinto Bertran texidor de la present vila; matárenlo los michalets y francesos que isqueren de Ripoll, fent posta o centinella sobre la torre dels balitres, entre dos y tres de la matinada, *sent Sant Joan de Espanya y Ripoll de França,* y nosaltres ne matarem dells tres o quatre y set o vuyt de nafrats, entre los quals matarem lo cappitá comendant, prop lo portal den Roca. Envestiren per dos parts, so es per lo portal den Roca y la camareria, per aquexa torre que dona sobre lo pati hont feu le porter de la Abadia; y en aquest puesto sestauen los capellans y canonges que havien fetes tres esquadas de vuit capellans cada escuadra. En aquest vespre ere de guarda lo Sr. canonge Asprer cap de escuadra, y los soldats los srs. Dr. Ripoll, Pau Torrent beneficiat, m.º Esquerra beneficiat, Geroni Raures montjo de Sant Pol, m.º Onofre Mitjavila beneficiat tots del monestir, hont gloria al Sant Misteri romangue la victoria per nosaltres pux ab tota pressa fugiren y nosaltres los capellan los llevarem la escala de quinse escalons, essent rector jo Pau Agustí de Vilanova de les Avellanes bisbat de Urgell prop Balaguer.

A 20 de Juny 1658 fou donada c. sepultura al cos de Joan Sola pescador, que foren morts per una emboscada haveu feta los michalets francesos, soldats y gent de Ripoll a la consolva sent Sant Joan de Espanya, juutament ab tres soldats espanyols los quals feren exir la gent ab una trompa y fou que ells matexos cridauen viafos y socorro.

Al 21 de Juny 1658 fou donada sepultura ecl. al cos de altre soldat espanyol quel mataren los michalets y francesos entre la Tolosa y la casa den Serra del Cadell.

Als 22 item fou donada etz. al cos de Nicolau Blanxart de la present vila. Matárenlo los michalets de França sobre la concla perdentse pobrement; que uns quants que erem a la era gran li diguerem serca les dos hores de la tarde noi anas, perquant avien pres lo macho de Esteve Rauresa quell dia, y lo mateix minyo quel tocaue era present y venie de cami no essent encara entrat a la vila y algu de nostra companya li digue: Mirau que fareu algun present!». Y ell respongué: «Ben sabrie greu!» Y aquexa vegada fou la darrera.

Item. dit dia nos ferem petar unes valentes mosquetades ab dits michalets de les muralles a Sant Antoni de ahont ells començaren a tirar.

Item dit dia fou soterrat Llorens Danes fadrí de Raures, matarenlo los michalets de Espanya prop Vallfogona.» Dies després los miquelets de Fransa mataren a Silvestre Martí, Jacinto Colomer (en una lluita prop Coll Salansa), Carlos Cardona, Pere Bruguera y Pere Ribes. Lo francés Joan Gaider morí al hospital. Lo dia 18 de Febrer de 1652 havia ocorregut lo seguent: «En dit dia fou mort un soldat rendit del exercit de Espanya que ere fugit de Barcelona y morí a la masada del marqués y deya ere valentiá antes de morir, de edat de algun vint y sich anys poc mes o manco, de cabell ros, y com sen ana de la vila estave bo sent causa sa sanitat que no se li pregunta lo nom de fonts. Mori sens sacraments perque quant los demanaren los masovers fou occassio que ja devie spirar, y quant fou lo sr. sagrista a mitj camí que aportave los sacraments li vingué nova sen tornas que ia ere mort. No obstant axo se li dona eclhesiástica sepultura per relacio dels dits sobre masovers que digueren li havien sentit dir havie demanats los sacraments de penitencia y eucaristia y no los y volgueren concedir per no aver pogut emostrar fe com ere batejat. Fou soterrat devant la porta entre a ma dreta del sementiri de la collegiata, unes dos pases en dintre. Feren un nocturno de morts ab missa aventi set sacerdots» (1).

---

(1) Arxiu Parroquial de Sant Joan de les Abadesses. Llibres d'Obits.

En el l' arxiu Parroquial de Vilalleons hi váretj vèure una història del sigle XVII, escrita en catalá y en llatí, molt curiosa (1).

Portugal va proclamar sa independència. Va seguir l' eczemple de Catalunya. Va elegir rey al Duc de Braganza, ab lo nòm de Joán IV; a n' aquèst li succeí Anfós VI. En 1665 los portuguesos varen guanyar la definitiva batalla de Villaviciosa. Sa llibertat estava asegurada. Très anys després se va firmar la pau.

Sicília y Nápols també seguiren l' eczemple de Catalunya. En 1648 s' alçaren en armes còntra Espanya. En 1648 se feu la *Pau de Westfalia*. Holanda va conseguir sa independència. La guèrra èntre França y Espanya continuá. Va acabarse ab la *Pau dels Pirinèus*, l' any 1659, èntre Lluís XIV de França y Felip IV de Espanya. Lo rey francès tenia de casarse ab Maria Terèsa, filla de Felip IV, renunciant sos drèts a la corona d' Espanya. Per aquèst tractat, passaren al podèr de la França, Vallespir, Rosselló, Conflent y la vall de Queròl; per consegüent les tèrres de Serrallònga y Nyèr. Ademès, seguint una ratlla transversal, la Cerdanya de dalt, mènys la Llíbia. Ab Espanya va quedarse la Cerdanya central y la inferior; per consegüent Puigcerdá y Aransa, molt influides pel partit cadell.

---

(1) Arxiu Parroquial de Vilalleons. *Publicació de la declaració de la sentencia de excomunio mayor y altres sensures feta per lo Vicari general del bisbe de Vich a 11 Abril 1655 contra los soldats del exercit frances que inuadint esta provincia de Catalunya en lo estiu prop passat inuadi y ocupa la plana de Vich en los mesos de Novembre y Decembre tambe prop passats*. Axò es lo títol d'un llibre imprès, y al cap de vall s'hi llegèx manuscrita aquèsta nòta: «Lo entredit se alçará a 22 del corrent mes de Abril a les quatre hores de la tarda».

ÍNDECS ALFABÉTIC

A

Abat, Joán, 134, 166.
Abraham, 382.
Adde, 324.
Ager, Miquèl, 365.
Agramunt, 385.
Agramunt, Enric, 138.
Agramunt, Francèsc, 74.
Aguilar, 341, 345.
Aguilar, Francèsc de, 258.
Aguilar, Isidre, 368.
Aiguaviva, 307.
Aigubella, Miquèl, 80.
Alart, Francisco, 184.
Albanell, Francèsc, 51.
Albarèda, Jaume, 63.
Albèrch, Salvador, 216, 221.
Albèsa, 88.
Alboquers, 113.
Alboquers, Jaume, (a) l' Escolanèt de Polinyá, 10, 33, 87, 127, 213, 219, 226, 272, 290, 291, 295 a 301, 307, 310, 341, 342, 383, 387.
Alburquerque, duc de, 162, 171, 210, 212, 386, 415, 420 a 439.
Alcalá, duc de, 362, 439.
Alcover, 150, 151, 152, 166, 256.
Aldobrandí, 188.
Alecsandre IV, 15.
Alella, 440.
Alemanya, embaxador de,
Alemany, 16.
Alemany, Josèp, 311.
Alemany, Carles, 417.
Alentorn, Miquèl de, 147 a 149, 153 a 155, 159, 161, 164, 258.
Alentorn, Alecsandre de, 258, 418, 435.
Alecsandre, Pere, 167.
Alfachs, 199.
Alfanes, 72.
Alfara, un pastor de, 386.
Algersi, 72.
Algayre, 83.
Alguer, Antòni, 384.
Alibèrch, Gabrièl, 129.
Allard, 17.
Allers, 258.
Almazan, marquès de, 176, 312, 321, 333, 342, 353, 359 a 361, 364 a 372, 377, 383 a 386, 412, 415, 429, 434.
Almenar, 94.
Alomir, Mateu, escarceller, 292.
Alp, 184.
Altarriba, 15.
Alva, duc de, 372.
Alvigan, 324, 325.
Alzina, Bartomeu, (a) lo Guèrxo de Polinyá, 440.

Amat Clapés, Pau, 88.
Amat, Lluís, 166.
Amat, Miquèl Joán, 162.
Amadís de Gaula, 270.
Amburzea, Diego de, 433, 437.
Amell, 258.
Amer, Miquèl, 366.
Amill, Llátzer, 101.
Ampòsta, 413.
Anfós VI, rey de *Portugal,* 448.
Angles, 382.
Angles, Pere dels, 118 a 121.
Anglesòla, 15.
Antòni, 343.
Aquabiva, Joán, 425.
Aragó, 150, 151, 167, 199, 321, 325, 356, 366, 371, 386, 416, 430.
Aragó, Octavi de, 199.
Aragonès, Joán, 90.
Arán, vall de, 324.
Aranda de Duero, 264.
Aransa, baronia de, 13.
Araprunyá, baronia de, 162.
Arboix, Joán, (a) l' Unclèt de Sant Quirse, 342.
Arbós, Pere, 335.
Arbucies, 440.
Arsèguel, castell de, 13, 17, 18, 182.
Ardariu, Esteve, 440.
Ardena, Joán de, 384.
Ardòla, 127.
Arènes, Miquèl, 385.
Arènys, 203.
Argelagues, Jaume, 88, 127, 213, 219, 290, 342.
Argemir, Antòni, 76.
Argensòla, Agustí de, 149.
Argensòla, Jerònim de, 338, 360, 383.
Argentona, 291.
Argila, Joán, 77.
Argullòl, Miquèl, 226.
Argullòl, Pau, 226.
Argullòl, Pere, 171, 172, 226.
Arlés, 262, 263.
Arnau, Joán, 113.
Aro, vall de, 16.
Aròla, Montserrat, 337.
Arriego, Francèsc, 64.
Arrios, 167.
Artés, 297.
Artimbau, Montserrat, 304.
Arxer, Pere, 21, 24.
Asprer, 190, 191, 446.
Avellanèt, Cristòfol, 89.
Avinyó, 296 a 299, 440, 443.
Ayguafrèda. 346.
Aymerich, Gabrièl, 440.
Aymerich, Jaume, 224.
Aymerich, Joán, 272.
Aymerich, Magí, 440.
Aymerich, Pere de, 179.
Aytona, marquès de, 199.
Aznar, Pere, 356.

B

Bach, vall de, 73.
Bach Xicoy, Josèp, 24.
Bach, Benèta, 21, 24.
Bach, Bernat, 219, 220.
Bach, Miquèl, 440.
Bach, Elisabèt, 220.
Badalona, 136.
Badia, Francisco, 365.
Badia, Jaume, 387.
Badia, Ròc, 183.
Bagá, 377.
Balaguer, 332, 379, 385, 446.
Balaguer, Víctor, 443.
Balmes, Bernat, 120.
Balmes, de Favertet,
Balenyá, 209 a 211.
Balls, Jaume, 325.
Ballester, Rafèl, 87.
Balles, Pere Pau, 341.
Banyòles, 446.

Banèt, Climent, 378.
Banyuls, 17.
Banyat, 283.
Banqué y Faliú, Josèp, 55.
Bansells, Joán (a) Picotí.
Banyols, Tomás, 16.
Bajoles, 62.
Barata, Joán, 249.
Barbará, 9, 147 a 155, 159 a 165, 444.
Barbèta, 193, 412.
Barceló, Gabrièl, 307.
Barcelona, 58, 123, 133, 168, 193, 200, 209, 210, 255 a 264, 273, 274, 298, 299, 303 a 312, 314, 320, 323, 325, 328, 329, 342, 358, 359, 363, 370, 371, 384, 386, 412, 415, 416, 417, 429, 431.
Barallat Falguera, Celestí, 16, 18.
Barral, Antòni, 135.
Barba, Joán, 134.
Barrutell, Jerònim, 292.
Baratillo, 219, 361.
Barbens, 68.
Bas, vescomtat dèn, 123, 124, 372, 411, 412, 424, 440.
Basses, Antòni, 206, 207.
Bastero, Antòni, 59.
Batllo de les Llosses, 177, 178, 213, 219, 242, 316, 317, 351, 382.
Batella, Antòn, 430.
Bellvís, Berenguer de, 16.
Bearn, vescomte de, 14.
Besora, 15.
Belsolell, Martí, 184.
Bergeneta, 49.
Berga, 17, 231, 376, 382, 440.
Belart, 445.
Benavente, comte de, 433.
Benèt, Joán, 430.
Benetillo, Antòni (a) Baratillo, 343.
Benifassá, 368, 369.
Berart, Onofre, 402.
Bergadá, Francèsc, 216, 219.
Bergadá, Baltesar, 402.
Bernades, Sebastiá, (a) lo Minyó de Cassèrres, 343.
Bellver, 165.
Bellafilla, Josèp de, 258.
Belorá, Pere, (a) Cua, 147.
Bellet, Pere de, 258.
Bertrán, Jacinto, 446.
Bertrán, 383.
Bertrana, 169, 170.
Besalú, 305, 322, 330.
Besora, Jaume, 342.
Bigorra, Valentí, 304.
Bigues, 304.
Bigues, Salvi, 387.
Biure, 147, 165.
Biure, Rafèl de, 148, 149, 153 a 158, 401.
Blanes, 197, 204, 308.
Blanes, Joán, 137, 138.
Blanch Ferrer, Joán, 124.
Blanxart, Nicolau, 447.
Boladeres, 430.
Bonafós, Joán, 342.
Bonaboca, 430.
Bonamic, Antòni, 440.
Bonamich, Jaume, 441.
Bofarull, Francisco de, 7.
Bofarull, Pròsper, 18.
Boquèt, Salvi, 58.
Boquèt, Llorèns, 183.
Borradá, 64.
Bondía, 65.
Boco, 83.
Boigues, Joán, (a) lo Serrador, 136.
Boigues, Antòn Joán, 77.
Bojons, Josèp, 10.
Boteller, Pere Joán, 256.
Bòrni, Joán, 124.
Botxaca, (a) Nòu pams, 65.

Boxèda, 73.
Bou, Pere, 76.
Bòsch, Francèsc, 306.
Bòsch, Janòt, 141.
Bòsch, Paulo, 402.
Bòsch, Baldiri, 159.
Bòsch, Valentí, 173, 256.
Bòsch, Jerònim, 294.
Bòsch, Antòni, 124.
Bofill, Josèp, 121.
Bofill, Jaume, 127.
Bofill, Pau, 197, 233.
Bonèt, Guillèm, 166, 307, 351.
Bonèt, Antòn, 165.
Borrell, Pere, 305.
Borrell, Silvestre, 342.
Braganza, duc de, 448.
Bronçal, Antòni, 387.
Bròssa, Joán Francèsc, 100, 216, 221, 387.
Bròssa, Antòni, 221.
Brotons y Riera, Gabrièl, (a) lo Herèu de Via, 440.
Bruguera, Pere, 447.
Brunèt, Joán, 171.
Bruniquer, Esteve Gilabèrt, 17, 224, 225.
Burbaguèna, 167.
Burgues, Joán, 379.
Bueno, Miquèl, 83.
Buscart, Antòni, 341.
Busquèts, 258.
Busquèts, 442.
Byanya, 91.

C

Cabanes, Montserrat, 23.
Cabanes, Joán, 311.
Cabestany, Joán, 149, 161, 165.
Cabrera, vescomtat de, 372, 411.
Cabrènys, castell de, 81.
Cabrera, 440.
Cabrianes, pònt de, 147, 148, 169, 173, 237.
Cadaqués, 169.
Cadafal, Llorèns, 134.
Cadell, Antòn, 367, 368.
Cadell, Bernat, 15.
Cadell, Gaspar, 367, 368.
Cadell de Prullans, 187.
Cadell, Jerònim, 342, 367.
Cadell, Joán, 17, 18.
Cadèna, Rafèl, 311.
Cailus, 270.
Calaf, 191, 227.
Calafell, Antic.
Calandri, 219.
Calella, 16.
Calders, 173, 257.
Calders, Miquèl de, 165, 226, 227, 170 a 172, 366, 422, 429.
Calders, 258.
Caldes de Montbuy, 304.
Caldes, Carles, 83.
Caldes, Pere de, (a) lo Gascó de Caldes, 35, 306.
Call de Tenes, 196.
Callar, Llorèns, 190.
Calps, collada de, 317.
Calvèt, Jaume 387.
Calvèt, 59.
Calvinya, baro de, 183.
Calvó, Joán Magí, 299, 346.
Cambrils, 322.
Campana, Gaspar, 115.
Campeny, Miquèl, 440.
Campeny, Antòni, 440.
Campins, 343.
Camporat, torrent de, 15.
Camporat, Esteve, 79.
Camporrells, Ramón de, 258.
Camporrells, Bernat de, 412, 415.
Camprodón, 127, 177, 385, 445.
Camps, Pau, 114.
Camps, Bartomeu, 17.
Camps, Jaume, 258.
Canals, Joán, (a) lo Nègre Canals, 219, 303.

Canals, Ramón, 134.
Canals y Saladrigues, Bernat, 343.
Canèt de Mar, 291.
Cantalosella, de *Montnègre,* 446.
Canudes, Xarapi, 219, 342.
Canyelles, 383.
Canyelles, Magí, 301, 306.
Capdevila, Josèp, 430.
Capdevila, Jerònim, (a) Parotèt, 377, 382.
Capellades, 171.
Capsir, 382.
Capulats, 230, 231.
Caragut, 382.
Carahull, Pere, 440.
Caramunt, Lluís de, 258.
Carbonell, Bernat, 124.
Carbonell, Jaume, 173, 179, 304, 337.
Carbonell, Agna, 415.
Cardona, duc de, 152, 351, 365.
Cardona, 327, 328, 342.
Cardona, Maria de, 367.
Cardona, Jerònim de, 238, 239, 347.
Cardona, Carles, 447.
Cardona y Sunyer, Galcerá de, 367.
Carles, Pere, 402.
Carlo, comte de, 192.
Carmeniu, 95.
Carner, 207.
Carrera, Joán, 124.
Carrera, Salvador, 220.
Carrera, Joán, 174.
Carreres y Candi, Francèsc, 158.
Carreres, 71.
Carres, Maties, 197.
Carrió, Lluís, 82.
Casadevall, Onòfre, 59.
Casadevall, Miquèl de, 330.
Casals, Agustí, 136.
Casals, Salvador, 74.
Casamiquèla, Joán, 113 a 115, 126, 309, 381.
Casamiquèla, Pau, 114.
Casamiquèla, Francèsc, 114.
Casamitjana, G., 324.
Casamitjana, Francèsc, 299.
Casanòva, de *Malla,* 129.
Casanòva, Onòfre, 130, 131, 132.
Casanòva, Francèsca, 130, 131, 132.
Casanòva, Jaume, 130, 131, 132.
Casanòva, Joán, 122.
Casanòves, Jaume, 430.
Casanòves, Joán, 124.
Casarramona, Joán, 240.
Caselles, Arnau, 147.
Cases, Antòni, (a) Espanta lleons, 136.
Cassador, Joán, 258.
Cassèrres, 229, 343.
Castell, Miquèl, 161.
Castell, Valentí, 219.
Castellá, 199, 440.
Castellá, 367.
Castellar, 78.
Castellarnau, Francèsc, 179, 184, 205 a 207, 237, 373 a 377.
Castellbò, vescomtat de, 342, 367, 368.
Castelldefèls, baronia de, 162.
Castellèt,
Castellèt, Joán, 335.
Castellfollit, 383.
Castellgalí, 322.
Castelló de Empúries, 305.
Castelló de Farfanya, 75.
Castelló, Sebastiá, 342, 367, 368.
Castells, Jerònim, 347.
Castells, Lluís, 147, 361.
Castells, Valentí, 256.
Castelltersòl, 304.
Castera, Pere, 402.
Castilla, Pere, 382.
Catalá, Miquèl, (a) lo Pay Cata-

lá, 134, 150, 166, 307.
Catllar, 347, 349.
Catús, Jaume, 379.
Cebra, 446.
Cecília, 75.
Celso, Pere.
Celles, 382.
Cèndra, Miquèl Sebastiá, 59.
Centelles, 349.
Centellas, comte de, 15.
Centoll, Antòni Joán, (a) lo Frare,
Cerdá, Bernat, 113.
Cerdá, 441.
Cerdanya, 13, 16, 17, 177, 178, 182 a 185, 205, 210.
Cerdenya, 257, 289.
Cerèt, 85.
Cerinyana, Joán, 76.
Cervantes Saavedra, Miquèl de, 51 a 55, 243 a 287, 358, 443.
Cervera, 9, 10, 158, 183, 334, 351, 385.
Chía, Juliá de, 445.
Cint, 328.
Cirera, den *Bas,* 412.
Ciurèt, 376.
Claramunt, 429.
Claramunt, Pere, 240.
Clarís, Pau, 73.
Clavero, Diego, 283, 326, 327.
Clemencín, Diego, 11, 340.
Climent VIII, 188, 189, 191 a 193, 315.
Clòt de la Mòra, 49.
Clua, (a) lo Bort, 365, 366, 371, 385.
Clua, Llorèns, 364, 365, 368, 369, 371, 385, 386, 419.
Codina, Antòni, 71.
Codina, Damiá, 59.
Codina, Mateu, (a) Folch, 98.
Codina, Pere, 83.
Codinach, Maria, 130, 132.
Codonyèt, 229, 230.
Codonyèt, Baltesar, 91.
Coello, 443.
Coello y Pacheco, Carles, 443.
Colí, Joán, 189 a 192, 352.
Colí, Jerònim Joán, 317.
Còll, Segimón, 178.
Còll, Climent, 197.
Còll, Andreu, 346.
Còll, Jaume, 343.
Còll, Bernat, 347.
Còll, Jerònim, 343.
Còll, Maurici, 347.
Colldares, 65.
Collell, Jaume, 62.
Collsespina, 206.
Colom, de *Ger,* 184.
Colom, Cristòfol, 238, 346, 347.
Coloma, Lluís, 269.
Colomer, Jerònim, 378.
Colomer, Esperansa, 378.
Colomer, Jacinto, 447.
Colomer, Pere Antòni, 343.
Colomer, Bernat, (a) lo Bort de fra Maurici, 440.
Coma, Gabrièl, 349.
Comalada, Josèp, 306.
Comes, Mateu, 402.
Comes, pare y fill, 124.
Comella, Francèsc, 387.
Comellas, Sebastiá, 325.
Cominal, 442.
Conangla, Pere, 125.
Conflent, 412, 448.
Conflent, Jerònim, 63.
Coplliure, 78.
Corbella, Ramón, 11, 74, 83, 87, 90, 114, 132, 220, 290, 441.
Corbera, Agustí, 309.
Corbera, Josèp, 364.
Córdova, Gonzalo de, 439.
Cornèt, Pere, 239, 295, 337.
Cornèt, Francèsc, 348, 349.
Cornèt, Miquèl, 348.
Cornudella, 334.

Coromines, Esteve, 169, 170.
Correa, 328.
Corredor, 49.
Corriòl, Joán, 124.
Corrons, Pere Antic, 75.
Cort, Joán, 90.
Cortada, Joán, 441.
Cortada, Joán, 71.
Cortera, 136.
Corts, Joán, 81.
Còsta, Antòni, 134.
Còsta, Antòni, 83.
Còsta, Marc, 320.
Coxart, germans, 49, 121 a 123, 331, 361, 371, 424.
Coxart, Lluís, 121, 123, 382.
Crener, Alècs, 152.
Crespí, Joán, 59.
Crespiá, 311.
Crèus, Joán, (a) Mossenyer, Cristòfol, 66.
Cruylles, 16.
Cuguill, Joán, 402.
Cuixart y Barjau, Francisco, 25.
Culla, 77.
Cuyás, 225.

D

Dachs, de *Les Llosses*, 378.
Dada, Miquèl, (a) lo Principal, 69.
Dalmau, Francèsc, 304.
Dalmau, Josèp, 385.
Danes, Llorèns, (a) Fadrí de Raures, 447.
Daròca, 167.
Das, 350.
Delpas, devèsa de, 324.
Dènia, marquès de, 68.
Desbrull, Bartomeu, 161.
Descatllar, 182.
Descatllar, Dalmau, 181, 185, 198, 208, 213, 214, 219, 232, 239, 304, 308 a 310, 321, 329 a 332.
Descatllar, Lluís, 367, 376 a 378.
Desllar, Galcerá, 71.
Despuny, Martí Joán, 258.
Devèsa, Joán, 346, 347.
Devèsa, mussur de la, 324.
Domènech, Cristòfol, 386.
Domènech, Salayèt, 419.
Domènech, Sebastiá, 72.
Domènech, Jaume, 124.
Domènech, Jaume, 441.
Domingo, 383.
Dordal, Valentí Esteve, 73.
Dòria, Carles, 78.
Dosrius, 15.
Durán, Antòni, 120, 121.
Durán, Pau J. 307.
Durán, hostaler, 51.
Durán, Melcior, 201.
Duran, Esteve, 82.

E

Elias de Molins, Antòni, 11, 138.
Empordá, 445.
Erill y Descatllar, Estazia de, 183.
Erill, comte de, 155, 162, 366, 372.
Erill, Jerònim de, 258.
Erill, Alònso de, 258.
Ermangol de Rodalayna, 183, 184.
Esbri, Francisco, 61.
Escala, Pere, (a) lo Llop de Camporrells, 62.
Escolanèt de Mossèn, 272.
Escolanèt, 316, 337.
Escolanèt de *Balsarèny*, 67.
Escorial, 354.
Espanya, 119, 323, 339, 353, 386, 438 a 440, 445 a 448.
Espincella, Antòni, 440.
Espinsella, (a) l' Herèu, 256.
Espínola, Francisco, 383.
Espluga, 335.

Espluga Calva, 59.
Espluga de Francolí, 67.
Esquerrá, 446.
Estany, baronia del, 191, 290.
Estella, 416.
Estrada, duc de, 370.

F

Fábrega, Jerònim, 349.
Fábrega, Pere, 346.
Fábrega, Segimón, 122.
Falgas, 378.
Falqués, Joán, (a) lo Panart, 289, 303.
Famades, Joán, 120.
Far, 61.
Farda, de Cassèrres, 229, 231.
Fargues, Antòni, 346.
Febrer, Joán, 306.
Febrer, Miquèl, 306.
Felip I, rey d' Espanya, 69, 188, 255, 257.
Felip II, rey d' Espanya, 72, 151, 184, 199, 264, 307, 312, 313, 316, 318, 323, 324, 339, 360, 366, 371, 377, 385, 386, 438, 439.
Felip III, rey d'Espanya, 78, 439, 448.
Feliu de la Peña, 199, 439.
Femada, (a), 124.
Feria, duc de, 176, 256, 439, 440.
Ferigòla, Ramón de la, 256.
Fernández de Córdova, Gonzalo, 414.
Ferrán II, rey d' Espanya, 168.
Ferrán Llorèns, 166, 307.
Ferreira, Martí de, 413.
Ferrer, Francèsc, 292.
Ferrer, Josèp, 385.
Ferrer, Jaume Juliá, 201, 203, 210, 219.
Ferrer, Monsic, 307.
Ferrer, Onòfre, 295.
Ferrer, Pere, 143.
Ferrer, Ramón, 74.
Ferrer, Tomás, 345.
Ferrer, y Soler, Joan Pau, 291.
Ferriòl, Benèt, 49.
Ferruz, 385, 428.
Feu Vilanòva, Pau, 387.
Fexes, Gabrièl, 300
Fiballer, Francèsc Còsme, 258.
Figueres, 91.
Figueres, Baldiri, 383.
Figueres, (a) l' herèu Figueres, 256.
Fita, Fidèl, 11, 237.
Flandes, 272, 338, 339, 356, 386, 418.
Flaquer, Antòni, 440.
Flasquer, Joán Miquèl, 311.
Flasquer, Francèsc Martí, 124
Florejachs, Francèsc, 440.
Florèneia, 19.
Florència, Duc de, 324.
Florènsa, Jaume, (a) Nivello, 311.
Fluviá, Antic, 258.
Fluviá, Benèt de, 95.
Fluviá, Pau de, 224.
Foix, 382.
Foix, comte de, 15, 16.
Folch, 97.
Folch, Segimón, 98.
Folgaròlas, 97, 213 a 216, 218, 219.
Fòns, Jaume, 257.
Fònt, Antòni, 376.
Fònt, de Ciurèt, 317.
Fònt, Batista, 376.
Fònt, Francèsc, 227.
Fontanèt, Salvador, 415.
Fontanella, 71.
Fontanelles, Onòfre, 84.
Fontcubèrta, Joán, 92.
Foranza, 382.
Fòrça, mussur de la, 325.

Fornells, 317.
Fòrt, Antòni, 312.
Fòrt, Beatriu, 312.
Fortèt, Sebastiá, 382.
Forton, Bernat, 179.
Forton, Francèsc, 110.
Fos, Joán de la, 361.
Fra, Xanet, (a), 124.
Fraga, 416.
Franch, Joán, 159, 169, 332, 384.
Franch, 94.
Francfòrt. 39.
Francisca, 207.
Francos, 167.
França, 43, 183, 307, 323 a 325, 330, 60, 366, 367, 371, 379, 381, 382, 412, 417, 424, 429, 430, 434, 439, 445 a 448.
Franquèsa y Gòmis, Josèp, 55.
Franquèsa, Pere, 71.
Frigòla, 202.
Frigóla, Miquèl, 311.
Frontera, Bernat, 89, 133, 145.
Fumar, 347.
Fuster, Francèsc, 182.
Fuster, Joán, 357.
Fuster, Josèp, 24.

G

Gaider, Joán, 447.
Galí, Gabrièl, (a) Barceló, 218.
Galí, Gabrièl, 88, 92.
Galiat, Sagimón, 124.
Galícia, 180.
Gallart, Antòni, 94,
Gallart y Traginer, Cristòfol, 225, 289, 305.
Gallart, Joán Magí, 100.
Gallart, Miquèl, 346.
Gallègo, Joán, 385.
Gallès, Mateu, 219, 220.
Galls, Ferrán, 446.
Gandia, Duc de, 176.
Garau, Salvador, 79.
Garcia, Vicèns, rector de Vallfogona, 26, 31, 91, 157, 159, 160.
Garinyo, 184.
Garriga, Bernat, 201, 289, 304, 321, 331, 332, 338.
Garriga, Pere, 304.
Gascó de la Argilaga, Joán, 440.
Gascó den Vilar, Arnau, 219.
Gascó Vilalleons, a, 219.
Gaspar, Miquèl, 180.
Gaspar Pau, Joán, 441.
Gavaldana, Montserrat, 364.
Generes, 238.
Generes, Francèsc, 174.
Genero, Segimón, 145, 219.
Genotèt, de Capsir, 382.
Gènova, 199.
Genovès, Francèsc, 127.
Ger, 184.
Gibèrt, Pere de, 334.
Gili, Francèsc, 328.
Gili, Jaume, 127.
Gili, Joán, 66, 92, 113, 126, 184, 255.
Gili, Sagimón, 145.
Giner, Serafí de, 325.
Ginescar, Jaume, (a) lo Guinèu de Ripollèt, 440.
Ginestar, 386.
Girona, 9, 134, 192, 197, 198, 223, 329, 332, 385, 446.
Girona, la, 233.
Girona, 332.
Gironella, Agustí, 171.
Giscarda, 401.
Glandas, Pere, 183.
Godòfre, Tòni, 98.
Goells, de Tona, 441.
Golats, 124.
Gollonart, Pere, 207.
Gombrènys, 373.
Gòmis, Francèsc, 147, 179, 198, 202, 385.

González de Guevara, Cristòfol,
González Hurtebise, Eduard, 7, 11, 181, 211.
Gornés, Antic, 440.
Gosart, Marc, 229 a 231.
Gosart, Valentí, 229 a 231.
Gottard, Humbèrt, 39.
Goza, Pere, 183.
Graell, Gaspar, 387.
Graell, Francèsc, 290.
Graell, Francèsc, 376.
Graell, 258.
Graell, Maurici, 174.
Grandolí, Jaume, 317, a 319, 343.
Graner, Pere, 174.
Granera, 346.
Granolla, 441.
Granollachs, Joán, 256.
Granollers, 126, 142, 233, 294, 304, 333, 374.
Grau, Joán, 334.
Grau, Josèp, 133, 136, 166.
Gregòri XIII, 202, 212.
Gregòri XIV, 187.
Grillo, Jaume, 178.
Grimosachs, 415.
Gròs, Jaume, 317.
Grua, 202.
Gual, 48.
Gualba, 332, 343.
Guardia, Francèsc, 347.
Guardia, Jacinto, (a) Malasanch, (a) Neula, 440.
Guardiôla, 383, 440.
Guasch, 258.
Guèrri, Joán, 197.
Guillèm, 145.
Guimerá, 361.
Guisquèt, Joán, 46.
Guissa, Duc de, 325.
Guix, Bernat del, 77.
Gurb, 110, 310.

H

Henrich, 294.
Henrich, Valentí, 383.
Heredia, Martí de, 416.
Holanda, 119, 448.
Hòrts, Pere, 172, 227.
Hostalrich, 367, 445, 446.
Hurtado de Mendoza, (vègis: Almazan, marquès de).

I

Ibarra, Esteve de, 433.
Ibissa, 199.
Igualada, 17, 321, 370.
Illa, 182.
Illa, Antòn, 387.
Illa, Esteve, 49, 64, 89.
Illa, Joán, 126.
Inocènci IX, 187.
Itália, 257, 339, 340, 357, 358, 386, 429, 439.
Ivorra, 258.
Ixar, Duc de, 176.

J

Jaca, 416.
Janer, Josèp, (a) lo Frare, 165, 364.
Jaumar, Francèsc, 293.
Jaume II, 15.
Jaume, de *Esparraguera*, 440.
Jenovart, Antòni, 165.
Joán IV, rey de *Portugal*, 448.
Joán «de Dios», 204.
Joán, dit lo Gavatj den Mit de Cabrera, 440.
Joanètes, 124.
Jolís, Ferrán, 113.
Jonch, 202.
Jordan de Urries, Josèp, 55.
Josa, Francisco de, 371.
Josèp, Llorèns, 171.
Jover, Llorèns, 289, 412.

Joyosa, Duc de, 412.
Juliòl, 426.
Junyent, Francèsc, 258.

L

La Bisbal, 257.
Laganya, 304.
La Garriga, 141, 292.
La Guárdia, 177, 178, 213.
Laguna, Antòni Joán, 315, 318, 319, 350.
Laguna, Francèsc, 316.
Laguna, Pau, 315, 318, 319, 350.
La Portella, 172, 376.
Lara, Manrique de, comte de València, 256, 262.
La Ròca, 134, 332.
Las Fònts, 290.
Lerma, Duc de, 414.
Les Iglésies, 229.
Les Llòses, 378.
Les Piles, 165.
Liorna, 324, 325.
Lladó, Olim, 305.
Llagostera, Joán, 307.
Llagostera, (a) l' herèu Llagostera, 256.
Llanés, Francèsc, 338.
Llances, Pau, 138.
Llargues, Melcior, 192.
Llenguadòch, 324, 325.
Llentes, Francisco, 347, 349.
Lleonart, Andreu, 402.
Lleyda, 58, 150, 151, 169, 256, 262, 308, 342, 364, 365, 371, 379, 385, 413, 420, 429.
Llíbia, 185, 448.
Llinars, 258.
Llinás, 180
Llobateres, d' *Avinyó*, 298.
Llobèt, Bernat, 80.
Llobèt Gabrièl, 215 a 218.
Llobèt, Joán, 291.
Llobèt, Pere, 172.
Llobregat, 296, 297.
Llorèda, Antic, 362.
Llorèns, Rafèl, 46.
Llorèt, de Miralles, 172.
Lluch, Jaume, 48.
Lluís XIV, rey de *França*, 448.
Llúpia, Gabrièl de, 446.
Llúpia, Joán de, 258, 429.
Llussá, Francèsc, 174.
Llussanés, 379, 440.
Lombardía, 199.
Lope de Vega, 443.
Lordat, Josèp, 165.
Lumbierre, 416.
Lusshach, 382.

M

Madona, còll de la, 14.
Madrid, 255, 308, 356, 360, 448.
Madriguera, Cristòfol, 440.
Madriguera, Miquèl, 77, 78.
Magaròla, Joán, 150, 372, 385.
Magí, Pere, 99.
Malatosquera, 123.
Malo, Pere, 41.
Malta, 161.
Malla, Sant Vicènts de, 127, 129, 175, 195.
Malla, Guillèm, 134.
Malla, 15.
Malla, germans, 43.
Mallòl, 173, 174.
Mallòl, 125.
Mallòles, Antic, 134.
Mallòrques, 182, 199, 234.
Mandra, Joán, (a) lo Minyó de Sant Llorèns, 219, 240.
Manlleu, 15, 134, 191, 206, 361.
Manrèsa, 10, 17, 58, 63, 134, 147, 173, 179, 191, 205, 227, 232, 238, 239, 292, 295 a 301,

304, 306, 325, 345 a 350, 362, 383, 439, 440, 444.
Manrique, Pere, 162, 308, 318, 334, 335, 338 a 342, 353.
Mansa, bòsc de Taradell, 195.
Mansa, Domingo, 27.
Manter, Rafèl, 178, 317.
Mantèt, vall de, 14.
Manyalich, Jaume, 292.
Maguèda, Duc de, 256.
March y Solernòu, Manuèl, 35.
Marenchs, 382.
Maresma, 224.
Marfá, Joán, 58.
Margarida d' *Austria*, reyna de Espanya, 354, 355.
Maria Terèsa, filla de Felip II, 448.
Marimon, Alècs de 291, 412, 415, 418.
Marquès, Salvador, 348.
Marquès, Jerònim, 348.
Marquez de Prado, Alonso, 308, 320 a 323, 330 a 334, 417, 419.
Marsella, 325.
Martí, 165.
Martí, Esteve, 134.
Martí, Jaume, 165,
Martí y Terradas, Josèp M.ª, 16.
Martí, de Perpinyá, 354 a 356.
Martí, Silvestre, 447.
Martí, Gabrièl, 322.
Martorell, Pere, 402.
Mas, Pere, 361.
Mas, Joán, 292.
Mas, Berenguer Joán, (a) l' Herèu pagès, 124.
Mas, Bernat, 61.
Mas, Miquèl, 123, 174.
Masmitjá, 43.
Masmitjá, Miquèl, 220.
Massana, fònt de *Ròda*, 117, 118.
Massana, 135.
Massana, Miquèl, 311.
Massanes, Cebriá, (a) lo Relotje,
Masièta, la, 13.
Mata, Jaume, 293.
Mataplana, baronia de, 377.
Mataró, 10, 136, 202, 224, 291, 292, 240, 241, 357, 385.
Mayans, 378, 383.
Maymir, Joán, 401.
Mayor, Andreu, 24.
Mayor, Antic, 56.
Mauri, Jòrdi, 292.
Mauri, comte, 324.
Médicis, 19.
Melianta, Jaume, (a) Fadrí de *Sau*, 440.
Melo, Francisco Manuèl de, 19, 234.
Memoranzi, 379.
Mènsa, Bernardí, 220.
Mènsa, Bartomeu, 68, 71.
Mercader, Mateu, 207.
Mexant, (a) Celdòni Gaspar Buadella, 64.
Mija, Francèsc, 173.
Mija, Joán, 173, 174.
Milá, 19, 272.
Millasos, germans, 257.
Minguella, Bartomeu, 76.
Minguella, Pere Antòni, 401.
Miquèl, 98.
Miquèl, Joán, 125.
Miquèl, Montserrat, 81.
Miralles, 170, 172.
Miralles, Jaume, 367.
Miralles, Josèp, 232, 333.
Miranda, comte de, 255.
Miravall, 420.
Miravèt, 413.
Mirèt, Bernat, (a) Cua, 311.
Mirèt y Sans, Joaquim, 54.
Miró, Joán, 401.
Mitjavila, Francisco, 385.
Mitjavila, Onòfre, 446.

Moica, 423.
Molera, Joán, 441.
Mòles, 121.
Mòles, Francisco, 401.
Molina, Francisco de, 430.
Moliner, Josèp, 229, 230, 239, 381, 382.
Moliner, Pere, 382.
Moliner, Jerònim, 80.
Molinerèt de *Prats*, 46.
Molins de Rey, 167.
Molins, Francèsc, 346.
Molins, (a) l' herèu Molins, 441.
Molins, 83.
Mòll, Onòfre, 41.
Mollèt, 201, 202.
Molner, Sebastiá, 317.
Monells, Joán, 114.
Monistròl de Calders, 256, 311, 342.
Monistròl de Rajadell, 179.
Monredón, Miquèl Joán de, 182, a 185, 412, 417, 424, 433.
Montagut, comte de, (vègis: Almazán, marquès de)
Montalban, castell de, 379.
Montalegre, 224.
Montalla, castell de, 183.
Montanya, Antic, 376.
Monblanch, 147, 149, 165, 167, 364, 367, 379, 385.
Montbuy, baronia de, 224, 225, 294.
Montcada, 14, 142, 143, 201 a 203, 224, 225, 384.
Montcada, Guillèuma de, 15, 16.
Montcada, Guillèm de, 14.
Montcada, Joán de, 258.
Montcada, Lluís de, 372.
Montbrió de la Marca, 147.
Monteleón, Duc de, 135, 151, 163, 173, 175, 181, 185, 196, 208, 212, 260, 264, 271, 281, 292, 304, 307, 310, 313, 321, 326, 333, 367, 387.
Monter, 283.
Montnègre, 446.
Montornés, 351.
Montreal, 15, 16.
Montsant, 152.
Montsant, Jaume, (a) l' herèu Montsant, 48.
Montsèny, 28, 94, 125, 158, 160, 372, 382.
Montserrat, 106, 307, 371, 412,
Monyovell, Antòni, 232.
Mòra, Pere, 385.
Moradell, 366.
Morata, comte de, 370.
Morell, 342.
Morell, Miquèl, 147, 150 a 154, 157, 177, 211, 213, 218, 219, 329, 332 a 334, 338 a 340, 359, 364, 365, 371, 401, 419.
Morell, Agustí, 295, 347, 350.
Moreria, 377.
Moreu, Sebastiá, 124.
Morilló, Maties, 197.
Morones, Antòni, 322.
Morros, Joán, 346.
Morros, Joana, 346.
Mossèt, comte de, 292.
Moyá, 207, 290, 341, 342, 363, 376. 441.
Mular, Jaume, 343.
Mulèt, Antòni, 165.
Muntada, Joán, 293.
Munter, 175.
Mura, 293, 440.

N

Nabot, Joán, 306.
Nadal, Joán, 207.
Nadal, Lluís B, 11, 35, 189, 310.
Nadal, Pere, 307, 402.
Nagi, Joán de, 142.

Nápols, 199, 253, 340, 353, 356 a 358, 413, 414, 433, 448.
Narbona, 325.
Navarra, 16, 19.
Navarro, Montserrat, 304.
Navel, Juliá de, 126, 203, 223, 224, 258.
Nicolau, de *Esparraguera*, 440.
Nieto, Jaume, 125.
Nieto, Llorèns, 50.
Noguer, Jaume, 153.
Noguer, Josèp, 153.
Nono, Josèp, 320.
Novelles, de les Palanques, 121.
Novo, Joán, 317.
Nyèr, 14, 18, 182, 418, 448.
Nyèr, Gelabèrt de, 15.

O

Obradós, Pere,
Ogassa, 16.
Oix, 383.
Olèta, 14.
Oliba, Carles, 60.
Oliba, Joán, (a) Biarnés, 317, 343.
Oliba, Pere, 17.
Oliba, Vicèns, 183.
Olim, Lladó, 137.
Oliva, Joán, 180.
Olivares, Duc de, 439.
Oliver, Carles, 133.
Oliver, Francèsc, 81.
Oliver, Montserrat, 58, 329.
Oliver, Pere, 421.
Oliveres, Jaume, 74.
Oliveres, Joán, 32.
Olòst, 25, 375.
Olòt, 123 a 125, 177, 445.
Olles, 147.
Oms, Joán Lluís de, 413.
Oms, Miquèl Joán de, 10, 164.
Oms, Ramón de, 199, 200, 260, 268.
Ones, Joán, 379.
Onoves, 193.
Orcau, baronia de, 366.
Orfá, 367.
Organyá, 368.
Oriòl, Pere, 289, 303.
Orís, 15, 16.
Oristá, 10, 21 a 31, 62, 64, 292, 339, 379, 382, 422, 440.
Orta, 422.
Ossona, mas, 122.
Ovèlla, de *Solsona*, 382.

P

Paguera, Jaume, 219.
Palau, Francèsc, 81, 106.
Palau, Morèu, 17.
Palautordera, 342, 434.
Palenyá, Joán, 165.
Pallars, 368.
Pallas, Juliá de, 80.
Pallèta, marquès de la, 89.
Pallisso, 29.
Palmeròla, 427.
Palmeròla, Joán, 17.
Palomeres, Miquèl, 167 a 169.
Pandís, Jaume, (a) Ganyada de Rupit, 440.
Pantiner, Jaques, 38.
Parassòls y Pi, Pau, 11, 14, 191, 339, 352, 353.
Paratje, 33.
Parera, Joán, (a) lo herèu de Samalús, 440.
Parpal y Marquès, Còsme, 55.
Paruchs, 184.
Pasqual, Joán, 219.
Passó, Arnau, 292.
Pau, Agustí, 446.

Paxau, 258.
Pay, de Mallòles, pare y fill, 122.
Pedraza, 234.
Peguera, Bernat de, 258.
Peguera, Isabèl de, 415.
Peguera, Lluís de, 26, 37, 39, 325, 326.
Peireto Sabater, Esteve, 124.
Peiròt Casasús, Mateu, 124.
Pejuán, Bartomeu, 106.
Pelegrí, 332.
Pellicer, Joán Antòni, 11, 274, 316.
Pellicer, Antòni, 356, 370.
Pellicer, Rafèl, 325.
Penadés, 211.
Pendòt, germans, 34.
Pensich, Joán, 36.
Pènyafòrt, Sant Ramón de, 325.
Peñaza, 430.
Pera, Alècs, 183.
Pera, Andreu, 183.
Pera, Miquèl, 183.
Pere II, 168.
Pere III, 39.
Pere, 15.
Perelada, comte de, 379.
Perera, Francèsc, 300.
Perez Pastor, Cristóbal, 274.
Peroio, Josèp, 381.
Perós, Joán, 201.
Perpinyá, 323 a 325, 341, 360, 367, 412, 416, 437.
Perpenter, Bernat, 342, 426 a 428, 430, 434.
Perpenter, Pere, 341.
Pesilla, 324.
Pessenes, 325.
Petit, Joán, 31.
Petri, Miquèl, 162.
Philibèrt, prímcep, 414.
Pi, Antòni, 134.
Piballe, 47.
Pibernat, 201, 203, 204.
Picalqués, Lluís, 69.
Picapinyes, 229, 230.
Pigall, 441, 442.
Pinèda, 16.
Pira, 147.
Pirèt, de Berga, 382.
Pirinèu, 330, 386, 448.
Pitxeron, de Capsir, 382.
Pla, Baltesar, 376, 387.
Pla de Montornés, Joán, 258.
Pla, Francisco, 258.
Pla, Paulo, 211.
Pla, Pere, 225.
Plana Ferrer, Joán, 124.
Planella, 346, 347, 349, 350.
Planes, Bernat, (a) Bergamasco, 440, 442.
Planes, Gabrièl, 138.
Planes, Guillèm de, 342.
Planes, Pere, 17, 297.
Plantadís, 440.
Plantalamor, Sagimón, 40.
Poater, 135, 341.
Pobla de Lillèt, 52, 320, 372 a 378, 444.
Poblèt, 364.
Poblèt, Joán, 149.
Pòch, Montserrat, 17.
Pòl, Francèsc, 258.
Pòns, 134.
Pòns, 138.
Pòns, de Vilamajor, (a) lo Nègre, 219.
Pòns, Durán, 317.
Pòns, Francèsc de, 175, 177, 178, 264, 313 a 320, 350.
Pòns, Gabrièl, 10, 164.
Pòns Grau, Francisco, 63.
Pòns, Jerònim de, 318.
Pòns, Maurici, 348.
Pòns, Pau, 170.
Pònt, (a) Pubill Pònt, de Montornés, 351.
Porrera, 211.

Porrèt, Antòni, 120.
Pòrtalegre, comte de, 433.
Pòrta y Blanch, Josèp, 149.
Portugal, 269, 433, 448.
Possa, Joán, 297, 298.
Postius, Josèp, 291.
Pou, Guillèm, 39, 387.
Poudevila, 215, 218.
Poyo, Sant Joán de, 180.
Prades, comtat de, 150, 151, 322, 334.
Prades, Joán, 26, 61.
Prat, Alecsandre, 33, 41, 369, 412.
Prat, Gaspar de, 258, 369, 376, 411, 412.
Prat, Lleonart, 30, 65.
Prat, Miquèl, 33, 41, 369, 412.
Prat, Onòfre, 124.
Prat, Rafèl, 346, 348, 349.
Prats, 382.
Prats, Bernat, 312.
Prats de Llussanés, 10, 17.
Prats de Rey, 165, 169, 170 a 172, 226 a 228, 237, 334, 371, 444.
Prats, Jaume, 172.
Prats, Joán, 402.
Prenafeta, 147.
Pruito, Bernat, (a) lo Cadell, 134.
Prullans, 14.
Prunera, 165, 401.
Pscolquers, Gaspar, 299.
Pubill, (a) Granollers, 83.
Puig, Bernat, 311.
Puig, Jerònim, 299.
Puig, Lluís, 258.
Puig, Pere, 348.
Puig, Xuriguer, Jaume, 430.
Puig, Xuriguer, Joán, 430.
Puigcerdá, 13, 16, 58, 177, 181, a 183, 311, 324, 335, 448.
Puigjaner, Miquèl, 258.
Puigmarí, Pere, 413.
Puigrobí, Joán, 29, 56.
Puigrobí, Pere, 29, 56, 102, 103.
Puigvaledor, castell de, 181, 382.
Puigvèrt, Francèsc de, 332.
Puigvoltor, 162.
Pujades, Antica, 349.
Pujades, Jerònim, 9, 138, 148, 158, 193, 202, 203, 209, 211, 215, 218, 221, 224, 253, 257, 259, 261, 292, 301, 303, 305, 324.
Pujades, Pere, 349.
Pujalt, Joán, (a) la Damèta, 74.
Pujòl, Francèsc, 66 a 68, 141, 144, 145.
Pujòl, Gaspar, 144.
Pujòl, Jerònim, 317, 319, 320.
Pujòl, Joán, 184.
Pujòl, Joana, 88.
Pujòl, Sagimón, 144.
Pujòl, Vicèns, 364.
Pujolar de Senfores, 122.

Q

Quadres, Jaume, 110.
Queralt, Joán de, 106, 107, 114, 117, 126, 142, 152, 163, 184, 198, 307, 308, 321, 327, 329, 333 a 335, 371, 383.
Queròl, vall de, 14, 183, 335, 382, 448.
Queròl, germans, 382.
Queròs, 440, 442.
Quintana, Josèp de, 365.
Quintana, la, 21.
Quiñones, A de, 252.
Quixòt, vègis Cervantes.

R

Ramón, Montserrat, 366, 372, 373, 424, 425.
Ramón, Francisco, 402.
Ramón, Pere, 343.
Ramón, Jerònim, 440.

Ramón, Fermí, 298, 343.
Ramonera, la, 291.
Raures, 447.
Raures, Jerònim, 446.
Raurèsa, Esteve, 447.
Raurich, Jaume, 307.
Ratera, Jaume, 361.
Raymir, Josèp, 349.
Real, Jerònim del, 445.
Recòrt, Jerònim, 219.
Regás, Jaume, 179.
Reig, Joán, 76 a 78, 100, 128, 144, 204.
Reixach, Onòfre, 220.
Renglèta, 382.
Rèus, 311.
Rexach, 225.
Rexach, Gabrièl, 361.
Rexaeh, Vicèns, 58.
Rey, Guillèm, (a) Orniga, 430.
Reyes, Andreu de los, 356.
Ribes, 177, 364, 384.
Ribes, Joán, 177.
Ribes, Pere, 447.
Ribelles, 420.
Ribera, Joán, 306.
Ribó, de *Ortodó*, 367.
Ribó, Bernat, 430.
Ribòt, Joán, 165.
Ribòt, Sagimón, 387.
Riera, 441.
Riera, 38.
Riera, Montserrat, 26, 379.
Riera, Pere, 29, 111.
Ripoll, 177, 178, 189, 313 a 320, 343, 350, 351, 352, 373, 374, 378, 444 a 447.
Ripoll, 446.
Ripoll, Occaci, 325.
Riquer, Jaume Riquer, 341.
Riquer, Joán, 387.
Riu, Salvador, 138.
Riuprimer, 38.
Rius, Joán, 361, 402.
Rius, Pere, 125.
Rius, Pere, 334.
Riutòrt, 382.
Robuster y Sala, Francisco, 10, 33 a 42, 188 a 192, 310, 386.
Ròca, 366, 372, 376, 386.
Ròca, germans, 175.
Ròca, lo sort, 184.
Ròca, Joán, 342.
Ròca, Pere, 95.
Ròca y Fabregá, Josèp, 241, 242.
Ròca Guinarda, Caterina, 21, 24.
Ròca Guinarda, Caterina, 24, 379.
Ròca Guinarda, Cebriá, 23, 24, 64.
Ròca Guinarda, Jerònima, 64, 379.
Ròca Guinarda, Joán, 21, 24.
Ròca Guinarda, Joán, 379.
Ròca Guinarda, Josèp, 24.
RÒCA GUINARDA, PERÒT.
Ròca Guinarda, casa de la, 22, 23, 25.
Ròca Guinarda, genealogia, 24.
Rocafòrt, Pere, 342.
Rocalaura, Bartomeu Benèt de, 427, 430.
Ròda, 10, 117 a 121, 440, 441.
Rodòlf, emperador, 142.
Rodric, Bernat, (a) Nuòt, 311.
Ròjas, 443.
Ròig, Felip, 134.
Ròig, Francèsc, 417, 419.
Ròig, Jaume, 18.
Ròig, Llorèns, 167 a 169.
Ròig, Ratera, 227.
Rollán, 342, 416.
Roma, 188, 192.
Romero, Joán, 152.
Romèu, Bernat, 258.
Romèu, Pere, 110.
Roquer, 361.

Roquèta, de Taradell, 239.
Ros, Jaume Francèsc, 343.
Roses, 328.
Rosselló, 14, 182, 183, 205, 210, 367, 374, 445, 448.
Rosser, den Bas, 440.
Rossi, Antòni de, 38.
Rossinyòl, Pere Martri, 342.
Rosteria, 183.
Rostoll, Gaspar, 181.
Roure Jaume, 189.
Roure, Pere, 361.
Rourell, d'*Ardòla*, germans, 112, 127, 138, 139, 382.
Rovira, Elfa, 415.
Rovira, Joán Miquèl, 123,
Rovira, Onòfre, 342, 419, 420.
Rovira, Valentí, 292.
Rovira, de Vilarrodona, 412.
Rovirèta, Pere, 423.
Rubicoll, Rafèl, 184.
Rubió y Lluch, Antòni, 55.
Ruiz y Pòrta, Joán, 54.
Rupit, 440.

S

Sabadell, 201, 292.
Sabassona, 15.
Sabassona, baró de, 33.
Sabater, Batista, 183.
Sabater, Francisco, 324, 335, 338, 384.
Sabater, J., 283.
Sabater, Joán, 326.
Sabater, Margarida, 80.
Sabòya, 200.
Sabòya, prímcep de, 321.
Sagarra, 445, 446.
Sagarra, Guillèm de, 219.
Sagarra, Lluís, 219.
Sagols, Bartomeu, 311.
Sagristá, 349.
Sagristá, Pere, 174.
Sala, Antòni, 382, 442.
Sala, 136.
Sala, Bartomeu, 195.
Sala, Francèsc, 147, 376.
Sala, Galcerá, 177.
Sala, Gaspar, 42.
Sala, Joán, 26.
Sala, Joán, (a) Serrallonga, 155, 411, 440 a 443.
Sala, Miquèl, 311, 321, 428.
Sala y Estrader, Joán, 58.
Sala y Vilasèndra, Ramón, 28, 29, 380.
Saladrigues, Pau, 40.
Saladrigues del Fou, Pere, 136.
Salamó, Raymond, 347.
Salansa, 447.
Salazar Bozmediano, Caterina, 274.
Salelles, 440.
Salir, Joán, 138.
Salir, Francèsc, 138.
Sallent, 300.
Sallent y Gotés, Llorèns, 11, 294.
Salmerón, Joán, 110.
Salmurri, Nuri, 367.
Saltor, a l' herèu Saltor,
Salvador Gabrièl, 10.
Sampedor, 227, 239, 322, 337, 348, 383.
Sancha, 274.
Sans, Antòni, 54.
Sant Andreu del Palomar, 134, 166, 181, 201, 202.
Sant «Antolín», 366.
Sant Bòy del Llobregat, 198.
Sant Celòni, 108, 143, 198, 240, 329, 332, 367.
Sant Cugat, 229, 230, 440.
Sant Cugat del Vallès, 385.
Sant Esteve den Bas, vègis *Bas*.
Sant Feliú de Guíxols, 11, 180, 181, 211.

Sant Feliú Sassèra, 21, 292, 343, 376.
Sant Feliú de Terrassòla, 290.
Sant Fructuós de Bages, 173, 174.
Sant Ginés, mussur de, 324, 325.
Sant Hipòlit, 114.
Sant Joán de les Abadèsses, 10, 178, 187 a 190, 283, 341, 343, 352, 445 a 447.
Sant Joán de Matadepera, 11, 294.
Sant Joán de Mondort, 230.
Sant Juliá de Altura, 201, 256, 305, 342.
Sant Juliá Sasorba, 113.
Sant Juliá de Vilatorta, 101, 143, 196.
Sant Llorèns Savall, 342.
Sant Martí, 170, 227.
Sant Martí Carrocha, 307.
Sant Martí de Riudeperes, 98, 99.
Sant Martí Sescorts, 15.
Sant Martí de Torroella, 239, 295, 337.
Sant Pare, (a), 28.
Sant Pòl, 446.
Sant Quirse de Besòra, 376.
Sant Salvador, 231.
Sant Salvador, Josèp, 375.
Sant Vicèns, 16.
Sant Vicèns de Calders, 207.
Sant Vicèns de Prats, 376.
Santa Celia y Paz, Pere, 234.
Santa Coloma de Queralt, 10, 158, 165, 334.
Santa Cristina, 16.
Santa Cruz, marquès de, 199.
Santa Pau, 343.
Santa Pau, Pere Joán, 49.
Santa Eugènia de Berga, 144, 145, 256, 440.
Santes Crèus, 166.
Santmartí, Joán, 174.
Santmartí, Pere Pau, 309, 334.
Santos, Francisco de los, 11, 354 a 356.
Saragossa, 167, 199.
Sardo, Joán, 402.
Sarreal, 165.
Sarrèt y Arbós, Joaquim, 11, 170.
Sarriera, Francèsc, 171.
Sastre Domingo, 430, 435.
Sastre pintat, (a), 219.
Sastre, Valentí, 342.
Saurèt, Joán, 342.
Savallá, comte de, 379.
Savènes, 324.
Scaladey, 151, 152.
Segarra, 147, 239, 296.
Segalèt, Rafèl, 157, 158, 164.
Segre, 193.
Segur, baronia de, 170 a 172, 227.
Sellers, Pere, 64, 92, 101, 102, 109, 195, 196, 219, 232, 338.
Selves, musur de, 324.
Sentmenat, 161, 162.
Setmenat, Joán de, 161, 376.
Sentmenat, Miquèl de, (a) Borbón, 148 a 150, 153 a 155, 159, 161 a 163, 341.
Senjust, 385.
Serdá, 26, 27.
Serdá, (a) Serdanèt, 46.
Serinyana, Joán, 143.
Serós, 167.
Sèrra, 56.
Sèrra, (a) Serrano, 57.
Sèrra del Cadell, 447.
Sèrra, Rafèl,
Sèrra, Salvador, 39.
Sèrrabòu, 220.
Sèrrallonga, baronia de, 53, 448.
Sèrrallonga, vègis Sala Joán,
Sèrrabòu, 120, 220.

Sèrraròch, Salvador, 126.
Serrat de la Pinya, Joán, 330.
Sèrrateix, 416.
Sessa, Duc de, 414, 430.
Sèva, 376.
Sguent, Pere, 341.
Sibat, Pere, 311.
Sicília, 199, 272, 448.
Sicste V, 187.
Sierra, A, 441.
Singles, Antòni, 382.
Siti Paloma, Joán, 238.
Siurana, Pere, 182.
Sobirana, Janòt, 316, 317.
Sobirana, Joán, (a) Balandam, 219.
Sociants, Joana, 402.
Solá, Bernat, 317.
Solá, Joán, 447.
Sòldevila, 167.
Sòldevila, Antòn, 184.
Sòldevila, Salvador, 184.
Sòldevila, Vicèns, 300.
Soler y March, Leònci, 5, 7, 11, 42, 301.
Soler, Frederic, (a) Pitarra 443.
Soler y Palèt, Josèp, 54.
Soler, Peròt, (a) Guilla, 53.
Soler, Antòni, 402.
Soler, Francisco, 349.
Soler, Tòni, 293.
Soler, Magí, 124.
Soler, Joán, 348.
Soler, Pere, 163, 164, 256, 262, 292, 294, 314, 331, 351, 385.
Soler, Jerònim, 325.
Solerferrán, Jerònim, 299, 300.
Solsona, 319, 343, 367.
Sorribes, Felip, 258.
Sourdit, 181.
Struch, Pere Pau, 177.
Suizo, Tòni, 26.
Sunyer Jaume, 257.
Suradell, germans, 351.
Suradell, Joán, (a) lo Pubill Suradell, 174.
Sussanya, mas, 180.
Sussanya, Agna, 238.
Sussanya, Joán, 238.

T

Tallada, 283.
Tallafèrro, Antòni, 183, 184, 351, 386, 411, 417, 425 a 428, 433 a 435.
Taqui, Jaume de, 323.
Tamarit, Francèsc de, 258.
Taradell, 10, 99, 100, 195, 204, 213, 214, 218, 240, 241, 307, 309, 361, 440.
Tarragona, 10, 16, 150, 152, 163, 164, 188, 191, 211, 322, 326, 329, 332 a 334, 338, 353, 372, 385, 423.
Tárrega, 351, 385.
Tárrega, Salvador, 402.
Tarsa, Jerònim, 97.
Tauler, Joán, 171.
Tavernòles, 118, 120, 220.
Tedixor, den *Bas*, 440.
Ter, 177, 178, 317, 351.
Terés, Joán, 81.
Teròl y Cucurella, Amparo, 5.
Terrassa, 10, 127, 292, 328.
Tèrre, Francèsc, 258.
Tèrre, Lluís, 333.
Terrida, Bartomeu, 62.
Terrida, Gaspar, 341.
Terrús, J., 124.
Tet, 324.
Texidor, Joán, 373 a 376.
Tinòy, Cingle, 216.
Tirant, 270.
Tivissa, 365, 385, 419.
Tolèdo, Pere de, 199.
Tolosa, 179, 324, 325.
Tolosa, la, 447.

Tolosa, Joán,
Tona, 10, 81, 126, 205, 363, 441.
Tòni, 337.
Topèt, 219.
Torelló, 14 a 16.
Torner, Guillèm, 419.
Torra, Jaume, 174.
Torra, mas de la, 180.
Torracerdanya, 335.
Torras, Joán, 166.
Torrent, Bernat, (a) lo Galant de la Goula, 134.
Torrent, Pau, 446.
Torrent, Salvador, 134.
Torrent dels boxos, 144.
Torrent de la Goula, germans, (a) Trucafòrt, 343, 350 a 352, 361, 364, 367, 368, 371 a 373, 376 a 379, 383, 384, 386, 411, 412, 423 a 430, 433 a 435, 443, 444.
Torrent dels Prats, Francèsc, 82 a 90, 101, 102, 109, 138, 143, 194 a 197.
Torrent dels Prats, Jaume, 197.
Torres, Agustí, 125.
Torres, del *Pònt*, 174.
Torres, Francèsc, 196.
Torres, Joán, 228.
Torroella, Valentí, 174.
Torroella, Vicèns, 48.
Tòrt, Miquèl, 17.
Tortosa, 167, 169, 256, 354, 366, 367, 369, 371, 379, 385, 411, 419 a 422, 431, 432.
Torys, 418.
Traveria, Cipriá, 292.
Trènch, hostal del, 203, 348.
Trinitat, pròp *Barcelona*, 372.
Tròch, Joán, 110, 112, 125, 126, 141, 142, 332.
Tronixo, 183.
Trucafòrt, Gabrièl, (vègis Torrent de la Goula).
Trucafòrt, Pau, (vègis Torrent de la Goula).
Turell, Galcerá, (a) Tiana, 147 a 150, 153 a 155, 159 a 163.
Tursis, Duc de, 199.

U

Ubat, 204.
Uberti, Fazio degli, 91.
Ulldecona, 53, 417, 421, 422, 444.
Unclèt, de *Sant Quirse*, 361.
Unió, 57 a 63, 123, 163, 198, 213, 215, 295, 322, 323, 328, 330, 333, 365, 385, 412, 413, 427.
Urgell, 13, 93, 150, 151, 183, 193, 306, 367, 368, 446.
Urgellés, (a) lo criat d' Andreu Pera, 183.

V

Vadielles, 374, 375.
València, 136, 167, 168, 199, 212, 386.
Vall, Pere, 172, 227.
Valldonzella,
Vallès, 126, 127, 183, 202, 232, 256, 333, 334.
Vallespinosa, 153 a 155, 157 a 159, 162, 164, 177.
Vallèspir, 448.
Vallfogona, comtat de, 311, 447.
Vallfogona, 157 a 159, 161.
Vallgornera, Francèsc de, 304.
Vallmanya, 341.
Valls, 161.
Valls, Joaquim, 258.
Valls, Joán, 311.
Valls, Lluís, 256, 262, 263.
Vallvèrt, 147, 148, 161.
Vasia, Vicèns, 315, 317 a 319.
Veciana, 39, 170.
Vell, Andreu, 138.
Venècia, 39, 166.
Verdaguer, Pere, 135, 341.

Verdes, Joán, 62.
Veres, Miquèl, 225.
Verí, 148.
Vernèt, 441.
Vich, 10, 33 a 41, 57, 161, 181, 198, 208, 213 a 218, 222, 232, 242, 290, 309, 315, 329, 331, 361, 364 a 366, 369, 371, 376, 385, 417, 444, 448.
Vich, bisbes de, 14, 210, 310, 369, 412, 415 a 417, 448.
Vidal, Antòni, 180.
Vidal, Francèsc, 110 a 113.
Vidal, Joán, 165.
Vila, Francèsc, 387.
Vila, Francisco, 37, 306.
Vila, Melcior, 401.
Vila, Pau, 387.
Vila y de Sabassona, Antòn, 101, 103, 376.
Vilacisa, Esperansa, 402.
Vilademany, Carles de, 33, 36, 37, 39, 113, 204, 319, 338, 357, 365, 367 a 369.
Vilademany, Jerònima, 39.
Viladrau, 98, 242, 256, 440, 442.
Vilafranca de Conflent, 382.
Vilafranca del Penadès, 150, 198, 307.
Vilalleons, 10, 89, 113, 126, 133, 141, 144, 145, 448.
Vilallònga, Lluís, 317.
Vilanòt, Antòn, 387.
Vilanòva de les Avellanes, 446.
Vilanòva, Pere, 141.
Vilanòva de Sau, 141, 143.
Vilar, Gabrièl, 126.
Vilar, Francèsc, 30, 127, 129.
Vilar, Jaume, (a) Pendòt, 361.
Vilar, Joán, 126.
Vilar de la Còsta, 304 a 306.
Vilar, Joán, (a) lo herèu de Palau, 440.
Vilarobí, Bernat, 343.
Vilarovir, Jaume, 29.
Vilarrodona, 412.
Vilasèca, Francisco, 28, 379.
Vilasèca, Joanèt, 28, 379.
Vilasèndra, Enric, 219, 440.
Vilatersana, Joán, 207.
Vilatersana, Miquèl, 138.
Vilatortella, 113.
Vilavendrell, Joán, 42.
Vilella, mas de la, 239, 295, 337.
Villanueva, Jaume, 11, 353.
Villar, Pere, 136,
Villa-Diego, Bernardí, 356.
Vilomara, 322.
Vinador, Lluís, 402.
Vinyals, Joán, 174.
Vinyas, 219.
Vinyes, Jaume, (a) Aresta, 306, 429.
Vinyes, Joán, 309, 334.
Vinyes, Maties, 348.
Vinyes, Miquèl, 350.
Vinyeres, Francèsc, 374, 376, 378.
Vives, Pere, 174.
Vizcaya, 19.
Voltor, Pere, 256.
Voltors, germans, 150, 364.
Vruolls, 165.
Vuolls, Valentí, 293.

W

Westfalia, 448.
Witghs, 418.

X

Xátiva, 167.
Xexarts, 123.
Xuriguer, 383.
Xuriguera, Montserrat, 347.
Xuriguera, Pere, 347.

Z

Zurita, Sebastiá, 225.

Tots aquèts nòms han sigut escrits ab la metexa ortografia dels documents.

INDECS DE GRAVATS

Casa de la Ròca Guinarda. (Sòl ixent), 22.

Casa de la Ròca Guinarda. (Ponent), 23.

Casa de la Ròca Guinarda. (Pòrta interior), 25.

Primeres planes del llibre: «Santa Vnio, o Santa Germandat, fermada per los consellers y concell de la ciutat de Vich, sobre la expulsio y captura de bandolers». (Barcelona, 1605), 59, 60.

Portada del llibre: «Capitulacio, Vnio y Concordia feta y fermada per la ciutat de Manresa y vegueria de Bages per efecte de pendre perseguir y capturar los lladres». (Barcelona, 1606), 63.

Autògraf d' En Peròt Ròca Guinarda, 87.

Inscripcions del any 1614, tretes d' unes ròques del «Cingle dels très Còdols», d' Oristá. 380, 381, 382.

TAULA

	Plana.
PROLEG.	7
PROBES DOCUMENTALS.	9
BIBLIOGRAFIA.	11
CAPITOL I. — Nyèrros y Cadells.	13
CAPITOL II. — Nex En Ròca Guinarda, a Oristá. Notícies de sa família. Lo que diu lo pòble. La llarga mina. . .	21
CAPITOL III. — En Ròca Guinarda a Vich. Sa intervenció en les lluytes polítiques. Es nafrat sota 'ls marlèts del palau bisbal. En quina casa vivia. En Carles de Vilademany. En Ròca Guinarda, capitá de bándols, se 'n va a les montanyes.	33
CAPITOL IV. — Predicació del luteranisme a Catalunya. Significat de la guèrra dels bandolers. Comentaris al capítol LX de la segona part del «Quixòt.» En Pere Puigrobí.	43
CAPITOL V. — Nòves de la Unió. Una important captura. En Francèsc Pujòl y 'l pòble de Vilalleons.	57
CAPITOL VI. — Un vespre arrán les muralles de Vich. Lo camí reyal de Barcelona a Girona. En Joán Reig, de Taradell.	71
CAPITOL VII. — En Ròca Guinarda escriu dos cartells de desafio, còntra En Francèsc Torrent dels Prats. . . .	81
CAPITOL VIII. — Visita al mas Folch, de Folgaròles. Mòrt d' En Joán Reig, de Taradell. En Pere Sellers y En Francèsc Torrent dels Prats. Mòrt d' En Pere Puigrobí. . .	97
CAPITOL IX. — Persecució del governador de Catalunya ab tropes del eczèrcit. Brèga a Alboquers. Política dels familiars del Sant Ofici. En Joán Casamiquèla.	105

Plana

CAPITOL X.—Un sopar d' En Ròca Guinarda a Ròda. Relació que 'n fa l' hostaler qui va servirlo. Notícies generals del bandolerisme dels cadells. Los germans Coxarts . . 117

CAPITOL XI.—Conta En Francèsc Vilar lo que va vèure, a Casanòva de Malla, la nit del 19 de matj de 1609. . . 129

CAPITOL XII.—Les presons de Barcelona. 133

CAPITOL XIII.—Los comissaris reyals. Foguerada a Vilanòva de Sau. Mòrt d' En Francèsc Pujol y de quatre veins de Vilalleons. 141

CAPITOL XIV.—En Ròca Guinarda al castell de Barbará. Origen d'unes qüestions. En *Borbón* y En *Tiana*. Història d' En Miquèl Morell. 147

CAPITOL XV.—De lo que va passar en los castells de Vallespinosa y Vallfogona. Nòves del famós poèta Vicèns Garcia 157

CAPITOL XVI.—Nòus datos de bándols y bandolers. En Miquèl Calders y la vila de Prats de Rey. 165

CAPITOL XVII.—Un crim a la carniceria de Munter. Darreres crides del Duc de Monteleón. Amistat d' En Ròca Guinarda ab l' abat de Ripoll. 175

CAPITOL XVIII.—Se tròba En Ròca Guinarda ab très frares y los tracta *ab molta criansa*. Nomenament d' En Dalmau Descatllar.. 179

CAPITOL XIX.—Del monastir de Sant Joán de les Abadèsses y ses qüestions ab los bisbes de Vich. 187

CAPITOL XX.—Mòrt d' En Francèsc Torrent dels Prats . . 195

CAPITOL XXI.—Es vist En Ròca Guinarda en alguns hostals. A Sant Andreu sopa y 's fa beneir la taula per un capellá. Puja al castell de Montcada y tòca a sometent còntra de sí metex. Declaració del sometent general . . 201

CAPITOL XXII.—En Ròca Guinarda es escomunicat pel bisbe de Vich y després absòlt. 209

CAPITOL XXIII. — En Ròca Guinarda fa retraure a mès de mil hòmes exits en sa persecució. Avènça sobre Vich y pòsa siti a la ciutat. Los cadells tanquen les pòrtes y 's defènsen desde les muralles. 213

CAPITOL XXIV. — Desde Barcelona s' envien hòmens armats a Montcada. En Jaume Alboquers va, per orde de

Plana

son capitá, a la vila de Prats de Rey. 223

CAPITOL XXV. — Un cas de *composament*. Se parla d' En Pere Sellers y dels comissaris y soldats d' En Dalmau Descatllar. 229

CAPITOL XXVI.—Torna a passar una quadrilla pel Pònt de Cabrianes. Dues dònes desfan, a crits, lo sometent. En direcció a la Segarra. Atac a les tropes de Sant Celòni. Les còves de Taradell. 237

CAPITOL XXVII. — Comentaris al capítol LX, de la segona part del Quixòt 243

CAPITOL XXVIII.—En Ròca Guinarda a Barcelona. Conflicte dit de les pòrtes y finestres. La festa de Sant Joán. Embaxada dels diputats al virrey 255

CAPITOL XXIX. — Comentaris al capítol LXI de la segona part del Quixòt 265

CAPITOL XXX. — Comentaris als capítols LX y LXI de la segona part del Quixòt. Llètres d' En Ròca Guinarda al virrey de Catalunya, y d' aquèst al rey d' Espanya. . . 271

CAPITOL XXXI. — Continua declarat lo sometent general. . 289

CAPITOL XXXII. — En Jaume Alboquers desafia als consellers de Manrèsa. Estroncament de la Céquia. . . . 295

CAPITOL XXXIII. — Inquietuts d' un advocat. Mòrt d' En Jaume Alboquers. Estranya desaparició d' En Ròca Guinarda. 303

CAPITOL XXXIV. — Los plets de les jurisdiccions, a Ripoll. Fonament de les enemistats de la vila y monastir. Cansons en lloansa d' En Ròca Guinarda 313

CAPITOL XXXV. — Se reprènen les persecucions. Generalitats. 321

CAPITOL XXXVI. — Refòrços per En Dalmau Descatllar. En Miquèl Morell al Camp de Tarragona. Mòrt del governador de Catalunya, En Joán de Queralt. 329

CAPITOL XXXVII. — Increment de les revòltes. Política del cardenal Manrique. Los destèrros. Cambi de virrey. . . 337

CAPITOL XXXVIII.—Una festa major en l' any 1611. En Trucafòrt y En Ròca Guinarda. Assalt y defènsa del monastir de Ripoll 345

CAPITOL XXXIX.—Son admèses les proposicions al virrey.

Plana

En Ròca Guinarda se 'n va de Catalunya y prèn un destèrro, a Nápols, per dèu anys. 353

CAPITOL XL.—Proibició de pedrenyals. Mòrt d' En Miquèl Morell. Retirada de tropes. Moviment general del bandolerisme catalá. 359

CAPITOL XLI.—En Trucafòrt a la Pobla de Lillet. Recòrds d' En Ròca Guinarda. 373

APÈNDICS.—I.—Còpia d' alguns dels cinc cents documents inèdits que 's citen en aquèst llibre. 387

II.—Mès notícies de bandolers. Mòrt d'En Trucafòrt y d'En Tallafèrro. Alçament de Tortosa. En Joán Sala (a) Serrallonga. Orientacions del bandolerisme del sigle XVII. . 411

INDECS ALFABÈTIC. 449

INDECS DE GRAVATS. 471

TAULA. 473

BINDING LIST APR 25 1949

B
R
Roca Guinarda, Pedro
Soler y Terol, L.M.
Perot Roca Guinarda.
486041
DATE.
NAME OF BORROWER.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED